CHR. G. HEYNII

PROFESSORIS ELOQV. ET POES. GEORGIAE AVGVSTAE M. BRITANN. R. A CONSIL. AVL.

OPVSCVLA ACADEMICA

COLLECTA

ET

ANIMADVERSIONIBVS

LOCVPLETATA.

VOLVMEN IV.

GOTTINGAE

APVD IO. CHRIST. DIETERICH.

1796.

PRAEFATIO.

Quod sit Commentationum harum academicarum consilium, quas habeat vtilitates, quibus legibus teneatur, quibus difficultatibus prematur, olim in praefatione ad volumen primum expositum est. Sunt eae saltem pro genere annalium academicorum habendae. Legent posteri et cum voluptate cognoscent virorum clarissimorum nomina et laudes, qui quibusque annis inter academiae nostrae ornamenta floruerint; et, si post nos erunt, qui similem operam et scribendis et colligendis suis prolusionibus adhibeant, habebit Georgia Augusta post Gesneri meumque studium, si Viri Ill. Pütteri *historiam Georgiae Augustae*, et *Recensus litterarios* nostros adiunxeris, *Fastos Academicos*, quales nulli facile academiae contigerint. Videtur autem hoc ad virorum doctorum, qui in academiis viuunt,

 officium

officium pertinere, vt non modo de ſuis quisque laudibus laboret, verum etiam communem omnium laudem, memoriam et famam, in luce poſitam eſſe velit. Idque non modo aequum iuſtumque eſſe iudicabit, verum etiam pulcrum honeſtumque; nec tam meritis aliorum offuſcatis putabit eminere laudem ſuam, quam, ſi in virorum clarorum ſocietate et lumine nominum vixerit, ex eorum claritate nominis lucem ſibi mutuari; eſt enim haec tacita commendatio, ſi virorum laudatorum conſortio et contubernio vſus fueris; quem ad modum non vltima laus eſt, clariſſimos praeceptores habuiſſe; vt adeo nemo facile ingenuae et generoſae indolis homo in ſimilem errorem incidat, vt nullis magiſtris, nulla praeceptione, ſuas litteras addidiciſſe videri malit: qua ſane iactantia multo plus ſuae laudi detrahat, quam adiiciat; nam et iuuenilibus ſtudiis parum ſedulam ſe operam nauaſſe ipſe palam profitetur, cumque iis, quae aliunde accipere potuerat, multo plura et faciliore opera de ſuis adiicere potuiſſet, nunc in iis ſe cum aetatis viriumque diſpendio elaboraſſe fatetur, quae alii facili opera e vulgari inſtitutione parata habere ſolent. Equidem, vt

mihi

mihi summae duco laudi, quod Ernestii, Christii, Bachii disciplina olim imbutus sum, nunc ingenue profiteor, nisi cum his viris, in quorum collegium et consortium in Georgia Augusta adoptatus sum, his maxime temporibus, vixissem, nunquam me in his litteris profectus aliquos meo loco dignos facturum fuisse; neque est facile ex meis collegis aliquis, e cuius litteris scriptisque non conuerterim aliquid in vtilitates meas. Tantum interest ad propriam virtutem, sint ne viri laudati, quibuscum vixeris! vti contra persuasum mihi habeo, haud facile in Academia nostra inter viros tam clari nominis, tam multarum litterarum, viuere aliquem posse, quin ad similis laudis cupiditatem incendatur. Si itaque a communi academiae laude haud alienum esse, hoc scriptionum genus sparsim editum colligere, recte putaui: volumen hoc nouissimum habet aliud quid, quo se, saltem iis, qui post nos viuent, commendet, cum annos reputabunt, quibus hae prolusiones scriptae sunt; cum enim fama scriptisque traditum accipient, quantae per hos annos de hominum populorumque iuribus contentiones fuerint, quae inde natae irae, odia et certamina inter homines diuer-

ſorum ordinum mutua, quam iniqua multis in terris nobilium de litteris, virisque litteratis, academiisque iudicia: inſpicient forte illi commentationes has iisdem annis et inter maximos animorum terrores publice ſcriptas, et mirabuntur, ſi hac cum libertate perſcriptas illas viderint; quo facto intelligent, Georgiam Auguſtam, etſi erant, qui famam eius calumniis contaminarent, ſuum decus, ſuamque dignitatem integram ſeruaſſe. Quaeſita enim ſunt ipſis commentationibus eiusmodi argumenta, quibus tractandis hoc ipſum intelligi poſſet, libertatem dicendi ſcribendique, quam ante XXX, et quod excurrit, annos, modo prudenter et ingenue ea vteremur, tanquam certiſſimum Academiae noſtrae Palladium, tantis laudibus efferebam *), nunquam manibus extortam fuiſſe.

Prodit in hoc libello nouum Proluſionum genus indicendis certaminibus litterariis, inde ab a. LXXXV. quo Regis noſtri Aug. munificentia praemia ſingulis annis quaterna propoſuit eorum, qui litteras in hac academia colunt, ingeniis ad maiora tendentibus. Iucundum forte erit multis, cognoſcere iudicia ordi-

*) v. Opuſc. Tom. I. p. 42 ſq.

ordinum, nam haec diligenter ipſis iudicum verbis enuntiata inſerui, et victorum nomina; gratumque erit aliquando ad recordandum iis ipſis, qui iisdem annis in hac academia vixerunt; incitabunturque alii, ſi eos, qui praemia olim reportauerant, virtutis ſuae documento notos, mox aliis laudibus inclaruiſſe, aut ad dignitates et honores perueniſſe, cognouerint. Quid vero? ii ipſi, qui in concertationes deſcenderant, ſi iudicia olim de ingeniis ſuis litterisque ea aetate, qua tirocinia nondum depoſuerant, facta, recognoſcent, in praeteritorum annorum recordatione qua voluptate ſe affectos ſentient! Quae quidem eo a me expoſita ſunt conſilio, ne operam noſtram in proluſionum harum recenſu collocatam vtilitate ſua carituram eſſe aliquis exiſtimet.

Cum in iis, quae, ſuperioribus maxime voluminibus, per XXX, et quod excurrit, annos a me expoſita ſunt, ſint haud pauca, quae ab aliis viris doctis poſthaec copioſius et doctius fuere elaborata: conſtitutum habebam, additamentorum loco potiora ex iis commemorare; vidi tamen nonnulla ex his ſine noua diſputatione vix expediri poſſe.

Contra vero voluptatem hanc, humanitate et ingenua mente dignam, quam vita inter litteras aliquantum producta afferre ſolet, haud raro percepi, vt notitias vel iudicia vel ſuſpiciones, quas timide et, ne nouitate offenderent, circumſpecte, obſcure quoque, protuliſſem, poſtea ab aliis confidenter ac diſerte expoſitas et ornatas viderem. Atque in haec litterarum incrementa aetatem meam incidiſſe, id in iis ponere ſoleo, quae me permoueant, ne me vixiſſe poeniteat.

Scr. Gottingae M. Decembri cIↄIↄccxcv.

CON-

CONSPECTVS
PROLVSIONVM
VOLVMINIS QVARTI
A. 1788 — 1795.

VII.

XIV.

I.

ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE
PRORECTOR
AVGVST. GOTTL. RICHTER
CVM SENATV
SVCCESSOREM
IN
MAGISTRATV ACADEMICO
IO. GEORG. HENR. FEDER
CIVIBVS SVIS
COMMENDAT
INDICTIS SOLLENNIBVS
IN A. D. IL IANVARII CIƆIƆCCLXXXVIII.

Morbus ingenii humani, alios ad consensum in opiniones suas pertrahendi, signis suis caussis effectisque notabilis.

Anni ineuntis auspiciis, Ciues, quae vt vobis omnique huic reip. litterariae fausta ac felicia sint, ex animo precamur, accedunt nunc alia Magistratus academici auspicia, quae inter bona bonorum omnium vota et omina faciet

IO. GE. HENR. FEDER

Collega coniunctissimus, fide in vos, Ciues, officiis, beneuolentia, humanitate, conspicuus; vt, si

si quem vnquam bene de vobis merentem amari
ligique credidimus, hunc esse putemus, quem pa
tis loco ametis et colatis; quo ipso adducti per
sum nobis habemus, vos obsequio fide ac pietat
remp., legum obseruantia, recti ac decori c
certaturos esse cum eius religione, iusti aequi
studio, dumque singulorum commodis consul
esse vult, vtilitatis publicae respectu, et cum a
ctus paterni lenitate coniuncta magistratus seueri
et integritate. Ita demum remp. habebimus b
constitutam ac florentem, rerumque statum cert
cui satis fidere possimus; nam indulgentia a m
stiae metu profecta, et dissimulatio eorum quae
versus legem moremque fiunt, quaeque pub
priuatimque improbantur, ipsam reip. salutem
culte subruit et euertit. Etenim, quae diu caecis m
tibus cuniculos egerant, in apertum erumpunt v
repente et ex improuiso, ita vt multis retro an
malorum caussae et semina repetenda sint, ab
plerumque rerum statu, quo florere respublica
opibus copiisque abundare visa erat. Adeo pro
dam curam prudentium hominum prosperae
multo magis expetunt quam aduersae, quae a
mos sponte ad sollicitudinem erigunt. Constitu
autem est nouo Prorectori solita pompa deducen
dies II. Ianuarii; vt igitur nouo magistratui offici
praestare et in verba legum iurantem audire veli
Ciues, rogamus humaniter et amanter.

Hactenus summae quidem officii nostri sa
factum est, dum ea, quae modo dicta sunt, praeco
nostro publice ediximus; vtendum tamen ex m

est opportunitate, agendumque vobiscum, Ciues, de re aliqua ad communia litterarum studia et ad curas liberali ingenio dignas spectante, e temporum hominum rerumque rationibus caussisque ducta. Afferunt autem ipsa tempora circumspicienti argumentum vere populare, quod nec doctrinam magnam nec subtilitatem desiderat, dignum tamen, in quo consumatur horulae confabulatio, cum eius pertractatio ad acuendam iudicii vim in iis, quae vulgo facta videmus, iudicandis valere possit ac debeat.

Mirum et incredibile est hominum studium pertrahendi alios ad assensum persuasionemque opinionum quas ipsi fouemus; certat illud cum quouis alio animi humani affectu, abitque interdum in furorem insaniamque; ita vt vere pro morbo animi haberi possit, eo que insanabili et exitioso. Insidet autem morbus ille tanto grauior et periculosior, quo leuius est animi iudicium, quo magis temere suscepta est opinio, quoque minus veritatis notas habet id, quod nobis pro certissima veritate persuasimus; cum contra, quo magis res ipsas perspectas habemus, intelleximusque, quae in iis sint parum firma nec satis explorata, a quibus principiis illa sint profecta, et quae ad consensum in haec principia requirantur, eo magis simus aequi et faciles in dissensu aliorum ferendo. Quid? quod, quo magis imbecillitatem ingenii humani, institutionis a pueris inde acceptae vim, opinionum popularium alte actas radices, rerum naturas, et notionum iudiciorumque de iis caussas et rationes, tenemus, eo minus aut speramus aut in votis habemus, vt iisdem iudiciis opinionibusque

teneamur omnes; atque etiam persuasum nobis habere possumus, ne tum quidem, si repente diuino aliquo beneficio omnium omnino hominum animis, totique generi humano instillata fuerit veritas rerum ipsa; fac etiam acceptam eam perspectamque esse omnibus; ne tum quidem, inquam, animos hominum diu in eodem sensu iudicioque perstituros esse. Nihil itaque esse potest, quod imbecillitatem iudicii humani magis arguat, quam si philosophos videmus postulantes, aut expectantes fore, vt placitis et opinionibus promulgatis, tanquam legibus, omne humanum genus parendi necessitatem sibi impositam esse putet; quam quidem expectationem tanto magis vanam et inanem esse necesse est, quanto subtilior sit et abstrusior doctrina, quanto obscurior et a vulgi notione et vsu remotior sermo. Ipsi inter se philosophi de quo omnes conueniant, quid tandem habent? aut quomodo, vt idem sentiant, adigi poterunt *a*)? quanto minus vulgus, quod aliorum iudicia sua facere solet, non rationum, sed auctoritatis pondere et grauitate permotum. Tum vero ea, quae vniuerse dicta ab omnibus admitti et concedi solent, vbi ad singulas res disputatio deducta est, in manifestum dissensum deduci videmus.

Iam

a) Subit animum recordatio Gellii apud Cic. de LL. I, 20. "qui cum proconsule ex praetura in Graeciam venisset, Athenis philosophos, qui tum erant, in locum vnum conuocarat, ipsisque auctor magnopere erat, vt aliquando controuersiarum aliquem facerent modum; quod si essent eo animo, vt nollent aetatem in litibus conterere, posse rem conuenire; et simul operam suam illis est pollicitus, si posset inter eos aliquid conuenire."

Iam autem, vti necessarium, ita et salubre statuimus esse, vt in summis iuxta ac minimis diffideant inter se homines; nihilque fore perniciosius et exitiosius, quam si eadem persuasa sibi habere videri velint omnes. Quod enim ex humanae naturae ratione fieri nullo modo potest, (qua enim vi, quibus machinis, in tanta ingeniorum, mentis virium, institutionis, omnium rerum siue a naturae vi siue a voluntatis humanae varietate proficiscentium, diversitate ad eandem opinandi et iudicandi normam adigantur omnes?) id si tamen extorqueatur et cogatur, aut ad mendacium et speciem commentitiam falsamque redire necesse est; aut illud stuporis et ignorantiae tanquam caliginem animis inductam arguit, ita vt omnino nihil intelligant, nihil iudicent. Nihil adeo esse potest quod paullo sapientior quisque ac prudentior minus in votis habeat, quam vt iisdem opinionibus religiosis, eodem doctrinae systemate, eadem persuasione de rebus, quae ab infinitis caussis in idem concurrentibus pendet, vtamur omnes. Vix vlla euenire possit maior calamitas omniumque bonorum, quibus in hoc rerum statu tolerabili fruimur, euersio, quam si, quod multi in votis habent, eueniat, vt, verbi caussa, omnes et vniuersi in placita nostra religiosa consentiant. Non enim, nisi omni sentiendi ex animo iudicandique facultate e medio sublata fieri id posset. Quin sapientissimus quisque et optimus id potius aget sedulo, vt, quae scitu iudicatuque ipse viderit esse meliora, perspicue, candide, sine studio et ira, tradat et publice exponat; rerumque adeo argumentis, non partium studio, alios in sententiam suam

pretrahet, relicto cuique libero animi iudicio, quippe in caussis opinabilibus, quae ad liberum animi iudicium vnice redeunt.

Cum itaque rerum hominumque ratio vnum quemque sana mente valentem satis doceat, fieri posse nullo modo, vt, si quid pro vero et exploto rato habemus, alii, qui non ab iisdem notionibus, sensibus, euentis, experimentis, obseruatis, proficiscuntur, neque eadem cogitandi, meditandi, commentandi via ac modo progressi sunt, idem illud perspectum pariter, verum exploratumque, habeant: labentem et infirmum aegrotantemque iudicii habitum animique morbum imminentem aut iam inualescentem hoc arguit, si alios, etiam renuentes recusantesque, cogere velis vt idem tecum sentiant statuantque. Quod ni mature succurratur, praeuideri praedicique potest, morbum in febrem periculosam tandemque in insaniam esse abiturum.

Inter signa morbi occulti aut manifesti sun multa ac varia ab ipsa natura mali profecta, morbiq incrementum constituentia. Obuium et apertu est illud, si aliter sentientes ferre nequeas, si p lore ac rubore varietur facies, et respiratio fit creb ac difficilis; si, pulsu venarum praecipitato, mo conuellatur corpus modo horrore cuticula corrip tur; si, dicente altero, risus Sardonius os int queat, aut oscitatio crebra vel tussis pulmones q tiat, si tremor ac palpitatio membra inuadat, ling balbutiat, et oculi aut torui rigeant, aut vertigi vrgeantur; grauiora sunt, si in eos, qui in tu sententiam concedere nolunt, ira et odio exac

be

beris, si inimicitias in eos suscipias, aliorum odia in eos confles, et clam palamque multa in eos machineris; in his ipsis est tanquam pathognomicum si nec reliqua, quae in eo homine, qui iudicio tuo subscribere recusat, bona sunt, laudabilia esse velis, contra omnia in malam partem interpreteris, ingenium doctrinamque iudicio tuo ei eripias, nihilque ipsi relinquas praeterquam vt eum plorare iubeas, detestabilem et abominandum omnibus bonis esse cupias. Est quoque ingeniorum corporumque diversitas in his, vt alii clamoribus ac vociferationibus, alii dissimulanter clandestinis artibus ac molitionibus grassentur; vultu itaque ad beneuolentiam composito occulta obtrectatione arrodunt, infamiam aspergunt calumniando, suspiciones disseminant: ita vt repente bona ciuium suorum fama et existimatione, ignarus omnium rerum, exciderit is, qui, quae alter opinato statuerat, nec ipse eodem modo tuere voluit. Extremi furoris et insaniae sunt haec: si religiosis hominum sensibus et iudiciis eam rem vtaris, et suspectam reddideris eius, qui a quacunque in re dissenserit, pietatem in deum, iis, quae in religiosis controuersiis habentur, iudicium, sacrorumque celebrandorum curam et assiduitatem. Nam tam beatis paucis esse licet, vt vi aperta insectari dissentientes, tormentis et carnificinis in eos saeuire, possint.

Si signa haec sunt tam manifesta et obuia, vt nullius oculum fallere possint: sunt alia diagnostica et prognostica occultiora nec nisi peritiori medico cognitu facilia; incredibile enim est, in quot vultus

hic Proteus mutetur, quotque formis figurisque et sibi ipsi ille mentiatur et vero alios fallat. Est inter haec sollenne illud, vt aliorum, quibus aliter videtur, iudicium eleues, acumen obtusum, doctrinam litterarum nullam, accuses. Clementius est, si hominis doctrinam in ceteris rebus concedas esse insignem, aut etiam ad caelum efferas laudibus; doleas tamen, in nonnullis, vt naturae humanae imbecillitas fert, aut vna in re, eum caecutire, scilicet in eo, quod a tuis partibus stare renuit. Sunt qui quaestionem, in qua se aliorum suffragia obtinere non posse vident, tanquam vanam et inanem elevent: melius vtique et prudentius, quam illi, qui quaestionem vere vanam et inanem pro capite et arce omnis sapientiae constituunt, proque ea defendenda exercitus conducunt, machinas et tormenta in muris collocant, ignes accendunt, metu ac terrore omnia replent. Scilicet magna res agitur: disceptatur enim, festuca a vento impulsa num in auersam an in aduersam sui partem solo allisa sit. Ita infinitis modis superbiam, fastidium, miserationem, contemtum, iras, odia, miscent, qui ex hoc animi morbo aegrotant.

Inprimis autem artes multorum et machinationes grassantur scriptis aliorum, qui diuersa a suo sensu et iudicio tradunt, in contemtum adducendis aut ex vsu adspectuque hominum subducendis; cum contra suae sectae homines eorumque libros summis laudibus extollant. Quod si in his quoque spes suscepta fefellerit: nouae irae, noua odia erumpunt. Est etiam ars aliqua exercendi iras per obliquum,

cum

cum eum, qui in tuam sententiam concedere noluit, alia agendo perstringas, aut sententiis vniuerse explicitis tangas ac vellices, ita vt ille in se dictum putet quod in vulgus dictum est; Vti contra ad morbi in praecordiis saeuientis signa referendum est; si, quicquid ab altero vsquam dictum scriptumue sit, ad te spectare, te peti ac lacessi putes. Ita occaecatus morbo animus modo alterum, modo se ipsum, ab omnibus designari petique, laedi et exagitari, putat.

Iam morbi caussas nemo tam latentes aut occultas dixerit, quin ad cognoscendum facillimae sint. Ipse naturae nostrae et ingenii impetus ita fert, vt nostra probemus, vtque eadem aliis cupiamus probari; nihil in hoc est quod improbandum dixeris; ipse amor noster aliorum, propensio voluntatis in eos et affectus, ipsa prima stamina studii naturalis quo ad societatem vitae trahimur, eo ducunt. Consultum nunc esset, iudicium et consilium adhibere, num fieri per rerum hominumque naturam possit, vt probentur eadem omnibus, vtque consentiant alii in idem quod ipsi sentimus; quod si dissentiunt, videndum esset, an non ipsi melius iudicent, vt tibi ipsi in eorum sententiam transeundum sit; aut, si aliter, quibus argumentis, quibus rationibus adducti. Fieri enim potest, partim vt alii rem penitius perspectam habeant, partim vt, ab aliis rei contemplandae rationibus, caussis principiisque profecti, et ipsi recte iudicent: vt adeo vtrinque veritatis aliquantum insit iudiciis, dummodo constituatur candide, quo fine illud circumscribatur. Enim vero ita vulgo facimus omnes, vt, non quid sentiat

aduerfarius, et recte an male, difpiciamus, ve
vt tantum circumfpiciamus ea, quae contra eum
poffint. Ita contentioni noftrae non veritas prop
eft, etfi eius ftudium cum maxime iactatur, ve
opinionis noftrae pondus et auctoritas. Secun
haec cauffas morbi cognofcere in promtu eft. Si
prima mali labes ignorantia veri: cuius tanq
fomite aluntur prauus noftri amor, vanitas et a
gantia, fuperbia et iactantia, pertinacia et im
tunitas, inuidia et malignitas, et quae alia funt
morum vitia.

Verum poft haec omnia fupereft genus h
morbi fingulare ac mirum, a mira aliqua ing
vanitate et animi ftupore profectum, cum ii,
alios in fuam fententiam et opinionem pertral
cupierant, fibi perfuadent, eos in fuam fentent
iam conceffiffe, fecum ad amuffim confentire:
concordiam fcilicet rediiffe eos qui diuerfiffima
tiebant. Eueniffe hoc vidimus interdum iis,
omnium hominum fenfus et opiniones de religi
bus, doctrina et cultu diuino, ad eandem norn
exactas effe vellent. Qua quidem fpe et expe
tione etfi nihil effe poffit vanius et inanius, et
turae humanae repugnantius, tum ad generis
mani exitium valiturum vel maxime, vt fupra d
mus; non enim, nifi aut dominationis intolerat
oppreffi iugo, aut ad ftuporem depreffi, in easd
opiniones confentire videbuntur homines; Ver
tamen bardi illi fibi perfuadent, non multum abe
quin omnium fectarum homines paullo poft in e
d

dem opinionum formulam iurent *b*). — Adeo procliues sumus omnes, vt in iis, quae cupimus et appetimus, nobis imponamus ipsi. Videndum tamen erat, ne publica res detrimentum inde caperet. Verum satis de his. Redeundum est ad bona vota precesque publice suscipiendas, quae vt bonum numen ratas esse iubeat ex animo precamur.

P.P. in Georg. Aug. Cal. Ian. cIↃ IↃ CCLXXXVIII.

*) Reliqua, quae his subiecta erant, spectabant ad rumorem per istos dies temere vulgatum de recepto a plerisque e nostratibus *Caluini* placito *de coena dominica.* Quo cum in suspiciones infestas adducta esset Academia nostra, officii nostri esse visum erat, illam sermonum vanitatem paucis verbis retundere. Quarum rerum cum dudum memoria euanuerit: nunc ea, quae iam elapsa sunt animis, in memoriam reuocare, et parum iucundum et meo loco parum dignum, a meo autem more abhorrens esse sentiebam. Veniam itaque dabunt qui ista eliminata ex hoc loco et exclusa animaduerterint.

II.

II.

ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE
PRORECTOR
IO. GE. HENR. FEDER
CVM SENATV
CIVIVM SVORVM
QVI
IN CERTAMINE LITTERARIO
IN A. D. IV IVNII
REGIS NOSTRI AVGVSTISSIMI
SOLLENNE NATALITIVM
CONSTITVTA EX EIVS MVNIFICENTIA
PRAEMIA
ORDINVM ACADEMICORVM IVDICIO ABSTVLERVNT
NOMINA
SIMVLQVE
COMMENTATIONVM
QVAE
AD CERTAMEN IN A. D. IVNII IV. ANNI CIↃ IↃ CCLXXXIX HABENDVM
ADMITTI VOLENT
ARGVMENTA
AB ACADEMIAE NOSTRAE ORDINIBVS
PROPOSITA
PROMVLGAT
M. IVNIO CIↃ IↃ CCLXXXVIII.

De certaminibus ſeu ingeniorum ſeu corporum, iisque conſtitutorum praemiorum vtilitate, in vtramque partem diſputari multa et poſſunt et ſolent. Nam

Nam quid est quod ab ingenio humano proficiscatur, quod non in diuersas partes trahi, non in vtilitatem noxamue verti possit! quod est societatis humanae institutum, quod non laudis pariter ac reprehensionis materiam idoneam praebeat, pro tanta hominum, ingeniorum, voluntatum, consiliorumque varietate, vsibusque diuersis contrariisque quibus eadem res adhibetur! Itaque optima quaeque et vtilissima ab improbissimo quoque ad exitiosa consilia deflecti possunt. Quo fit, vt etiam instituta, multorum temporum vsu probata modo cum temporum progressu, modo repente, corrumpantur noxamque contrahant. Verum nimis nota haec sunt, quam vt in iis vniuersim memorandis laborandum sit. Maneamus in genere hoc rerum in quo cum maxime versamur. Certamina inter veteres cum corporum tum ingeniorum viguerunt. Quanta eorum bona fuere ingenti laude et praedicatione magnifice celebrata! at eadem certamina quot quantisque noxis fuere obnoxia! Corporum quidem exercitatione, cuius neglectum nos multis magnisque malis saepe luimus, quid esse potuit vtilius, illis inprimis aetatibus, in quibus virium robur, membrorum agilitas, velocitas pedum, ad rem militarem tantum momenti haberet. Abiit postea res ad morem inanem et ad ludum spectaculumque, inuenta sunt noua ac mira certaminum genera, quibus corporum vires non augerentur sed frangerentur, habitusque membrorum non fingeretur et emendaretur, verum, victu adeo certo praescripto, obesitatem ac pinguedinem cum vastitate corporum et tarditate ingeniorumque

stupore

ſtupore contraheret *). Ingeniorum autem
mina quantum oſtentationis ac vanitatis hab
accl

*) In re gymnaſtica, vt res paullo accuratius decl
non vnius generis exercitatio erat propoſita, ne
ſilio vno ac fine. Alia erat exercitatio gymnic
rorum ingenuorum quae ad inſtitutionem liberale
ctabat, cui propoſitum erat, vt membra ad bonu
bitum arte fingerentur, corporisque pararetur a
ac robur; deflueret cum pinguedine albicante i
humor in ſudorem collectus, iuncturae autem a
lorum facilem motum, tendines firmitatem ac
haberent. Ne autem corpus nudum aeris impul
brile frigus contraheret, aut nimis exhauſtum v
langueſceret: oleo cutis inuncta, poris oppilatis
balneo laxata, ad aeris intemperiem tolerandam
lior erat. Iam ipſa res docere debuit, a vigore
ris animorum vigorem proficiſci, membrorum t
excuſſo torporem mentis abſtergi: id quod agr
noſtrorum e diuerſis terris comparatione facta i
gas; vt ſit magnopere optandum, vt in pagis cu
tatione, mimo ac motu corporum omnis generis
poſita ſint curſus luctaeque certamina; tantum
vt interdicendum ſit plebi ruſticae a ludis et ch
quod vnicum genus inflectendi corporis ad omne
tum rigentis vita noſtra habet. Itaque olim fact
gimus, vt, ipſo corporis habitu, motu, inceſſu,
barbaros Graecus homo, ſtatim ex quo adſpexeras
ſpicuus eſſet; habitaque inter cultus vitae cau
initia palaeſtra, et idem vtriusque rei auctor pr
Mercurius apud Horat. *feros cultus hominum rec
voce* formauit et *decorae more palaeſtrae.* Didi
quoque feri homines ipſo gymnaſticae vſu vires t
rare ac moderari, nec belluino more vno impetu
dere. Ad certum tamen inſtitutionis puerilis pra
tum et in artis formam res non redacta niſi paull
Platonis tempora, Herodico, vt probabile ſit, au
Plat. de Rep. III. p. 406. (p. 301. T. VI. ed. Bip.
turius alia exercitationum gymnicarum vtilitas in
tractandis, tum in bellis eſt animaduerſa, ſeu
rendo labore, tolerando aeſtu ac frigore, aliaue
intemperie, qua noſtrorum militum corpora affici ſ

acclamatum eſt non iis, quae vtiliter et grauiter eſſent dicta; verum verborum cincinnis ac calamiſtris, nugis canoris

etiam in itinerum aerumnis ferendis; ſeu in pugna committenda. Nec illud intelligi non potuit, ad refrenandas et coercendas aetatis iuuenilis libidines nihil eſſe potentius, quam ſi corpora labore defatigentur, vt viribus exhauſtis ſuccedat ſomni neceſſitas, ſomnum excipiat labor continuus. Eſſe quidem corporibus puerorum plus operae impendendum, quam memoriae opinionibus aliorum et doctrinis onerandae, virtutem vero exemplis eſſe docendam non verbis, noſtra et ipſa aetas perſpexit. Facit quoque corporum durandorum neceſſitatem tanto maiorem inter nos caeli noſtri tempeſtatumque inconſtantia et febrium cohors ab ea in corpora noſtra immiſſa, nec minus numeroſa alia ex vitae mollitie et luxu. Nec omittenda laudis cupido per illas exercitationes in corona ſpectantium factas mirifice inflammata: quam inprimis in tuenda gymnaſtices vtilitate memorat Lucianus de Gymnaſiis, vbi Solon Anacharſidem huius inſtituti conſilium et vtilitatem edocet.

Ab his gymnicis exercitationibus puerorum ingenuorum, quae diſciplinae et inſtitutionis puerilis caput haud extremum conſtituerant, (v. Plat. de Rep. III. p. 310. ed. Bip. et Lucian. de Gymnaſ. I. 21 ſq.) valde diuerſa erant ſtudia eorum, qui adire certamina et virium ſuarum artisque experimentum dare conſtituerant. Alterum hoc genus ab iſta ſane vtilitate enatum, per multa tempora magno honore habitum, inſtitutis quoque, cum ſemel ad feſtorum ac religioſorum rituum celebritatem ſpectarent ludi, feſtis, ſacris ac ſollennibus: quorum manſit honos ac celebritas etiam per ea tempora, quibus gymnaſtica exercitatio priuata inſtitutione tantum non exoleuerat, et, ſublata libertate, reliqua etiam ſtudia, virtutis quoque bellicae, refrixerant; vt ſolent religioſi ritus retineri in populis, etſi nullam nunc ad religiones vtilitatem habeant et dudum prudentiores intelligant, melius factum fore, ſi ſublati ſint. Iam in his ludis publicis, vt nouitate tenerentur ſpectantium oculi, aut, vt fit, cum ipſi athletae maiorem ſui admirationem facere vellent, noua certaminum genera ſunt inuenta. Curſus in ſtadio factus

canoris et inanibus clamoribus. Apud Athenienſes ipſa dramata, quae in ſcenam inducebantur, ad certamen ſunt reuocata: eaque re inprimis effectum eſt, vt Graeci inter omnes populos dramate excellerent. Verum idem certandi mos quam inſana Athenienſium

factus eſt diaulus, dolichus, hoplites, Etiam curules curſus bigarum, quadrigarum, mularum iugalium, (ἀπήνης) tum equorum ſine feſſore, (celetum) deſultorum (κάλπης). Lucta fuit alia ſimplex ſtantium (ὀρθοπάλη), alia iam proſtratis (ἀνακλινοπάλη). Pugilatui mature acceſſio facta ceſtus, tum lucta et pugilatu pancratium. Qui his certaminibus palmam affectabant, eos totos ſe athleticae dare, vitam ac vires impendere neceſſe erat: ita vt ad alia vitae munera idonei ne eſſent, mentisque expolitione neglecta ſtuporis et inſcitiae notam haberent. In certamina haec publica et in eos, qui in his ludis prodire ſolebant, cadunt reprehenſiones, quas cum olim fecere homines, tum nuper de Pauw, vir acutiſſimus; Praeiuerant iam Hippocrates (v. Galen. Protrept. c. 11.) et Euripides ap. Galen. verſibus ex Autolyco ſeruatis vt ex Athen. conſtat. v. inter Fragmenta Eurip. Bello inutilem artem athleticam recte quoque iudicauiſſe Philopoemenem legimus: Plut. in ei. Vita p. 357. C. D. et iam olim Solon parum magnifice de ea ſenſerat: Diog. Laert. I., 55. 56. Add. Anacharſidem ap. Lucian. et quae dudum ante nos docuerat Mercurialis de arte gymnaſtica, quam ille triplicem conſtituit, bellicam, medicam ſeu legitimam (vix ab iſta ſeparandam) et athleticam ſeu vitioſam: vid. lib. I. c. 13. Galeni autem loca, quibus rem athleticam damnat tanquam perniciosam corporis bono habitui (de optima ſecta, de bono habitu corp. de pilae exerc. inprimis in Protrept.) ad pugilatum et pancratium et ad homines, qui ei tanquam arti et vitae generi ſe addixerant, tantum non vnice ſpectant; vt adeo illud genus eo, quo ſcripſit tempore, vnum ſuperfuerit, dignum vtique cenſura, quam in illud egit. (Conf. ad haec Commentationem Collegae noſtri C. *Meiners* a. XCI. recitatam, *de Graecorum gymnaſiorum vtilitate et damnis*. Vol. XI. Commentat. Soc. Reg. Gotting. prelo excuſam).

ſium ſtudia peperit, vt inter reip. Athenienſium euerſae cauſſas res ſcenica merito ſit referenda! Videndum itaque erit, ne de rerum inſtitutorumque bonitate et vtilitate iniquum iudicium feramus, ratione tantum habita eorum, quae temporum et hominum vitio in illa ſe inſinuarunt. Contra vero id agendum, vt, quae bene inſtituta ſunt, bonis conſiliis curisque aſſiduis muniamus ac ſtabiliamus, vitiisque ac deprauationibus prouide ac mature occurramus.

Hoc idem eſt, in quod vel maxime Patres reip. noſtrae academicae ſibi incumbendum eſſe dudum intellexere, vt rem ab Rege indulgentiſſimo ſapienter inſtitutam ita adminiſtrarent ac moderarentur, vt vtilitatis, quam nunc quidem nemo facile inficietur, eximiae laus et commendatio ei maneat perpetua. Conſequemur autem hoc, ſi eodem, quo adhuc factum eſt, modo vtilitates, quas ipſe vſus et experientia probauit, curemus ac cupiamus eſſe quam maximas, ita vt, commendando inſtituti conſilium et rationes, ſtimulos calcarque addamus ingeniis, inflammemusque doctrinae noſtrae alumnos laudis cupiditate, ſine qua nullum vnquam ingenium ad magna ac praeclara eniti vidimus. Nec vero facile iuniores aetate eleuant ea quae a maioribus natu honore et laude haberi viderint; auctoritate itaque noſtra huic concertationis generi exiſtimationem et dignationem perennem parabimus. Vtemur ſtudio et circumſpectione in quaeſtionibus inueniendis, diligentia ac ſeueritate in ſcriptis iudicandis et inter ſe comparandis, integritate ac religione in ſententiis feren-

ferendis. Prouidebimus porro ac curabimus accingant ſe ad hoc certamen ciues noſtri niſi i niis animisque ſatis firmatis, litterarumque ſtadic inito ſed curſu fere ad metam peracto. Om autem conſiliorum ſumma ponenda eſt in eo, in ipſo praemio auferendo aut in ſcriptionum, oblatae ſunt, virtutibus et laudibus omnis cer nis huius ſcopus et vtilitas quaeratur: verum tuti huius praeſtantia et excellentia conſtituenc in eo, vt multi ex iuuentute academica excit et inſtigentur ad vires ingenii ſui experiendas meditandum et commentandum, ad oratioı ſcriptionis vſum et exercitationem. Ita ad iuxta ac victores vtilitates non vnius generis ma ipſa diſciplinarum ſtudia incendi, audiendi gendi ardorem inflammari, laudis ex rerum ho rum ſtudiis petendae auiditatem inſtillari neceſ

Quae cum adhuc a nobis curata ac ſo prouiſa ſint, nunc quam praeclaros ea euentı beant, etiam nupero certamine manifeſtum f eſt. Nulla fuit quaeſtionum ab Ordinibus a miae noſtrae propoſitarum quae non nacta eſ genia idonea, quae illis expediendis et expli operam probabilem adhiberent. De quibus iis, qui nos legunt, ipſis iudicium fieri poſſit, dum, exponamus cum quaeſtiones in diem nem propoſitas, tum quae ſcripta in certameı dierint, et quaenam ex iis Ordinis quaeque bitrio laude ac praemio digna viſa ſint.

C

Constituta erat ab *Ordine Theologorum* quaestio haec:

Quae voce luxus vulgari loquendi modo comprehendi solent, num licita sint e legibus diuinis, praesertim in libris sacris promulgatis an illicita?

„Duo redditi Ordini Theologorum libelli, quorum alter dicto Paullino:

ουχ ὁτι ηδη ελαβον η ηδη τετελειωμαι, διωκω δε, ει και καταλαβω,

insignitus est, alter sententiam in fronte fert:

ταμειον της αρετης εστιν ἡ σωφροσυνη μονη.

„Prior commentatio statim ab initio prodere visa est, quaestionis propositae vim ac momentum, respectu praesertim ad nostram aetatem habito, probe auctorem perspexisse. Quae porro sententiarum super hoc argumento varietas ac diuersitas fuerit, quae de luxus effectibus, et de luxus origine ac progressibus disputantur: in his multam ac multiplicem et cum dilectu adhibitam, e classicis inprimis historicis ac theologicis scriptis haustam eruditionem, eamque iudicio subacto temperatam, magna cum voluptate deprehendit Ordo venerabilis. In constituenda porro luxus definitione, praecipue vero in conquirendis elucidandisque argumentis, auctor iis, quae ab illo praescripta erant, satisfecit. Haud aeque bene mentem Ordinis in assequendo luxus ad singulos homines integrasque res publicas respectu ille assequutus est. Quae enim ad definiendos luxus limites tantum adhibenda fuissent, ea declarandis luxus effectibus fundamenti loco subiecit: qui quidem error tractandi quoque ordinem turbauit atque repetitionibus inutilibus locum fecit. Neque illud

se Ordini theologico approbauit, quod, quai de luxus ratione ethica seu moralitate vniue recte sit pronunciatum, non satis tamen accu statuatur, *quatenus ille illicitus sit;* ipsa quoque tentia manca esse visa est et imperfecta, quum i αδιαφορα referatur luxus, quem leges diuina sacris litteris promulgatae in officiorum quoque mero collocare iubent. Cum tamen in plurimis tibus commentatio haec Ordinis theologici exp tioni responderit, stilo etiam puro illa scripta lucido: hanc ipsam commentationem dicto Pau ουχ ὁτι ηδη ελαβον notatam praemio Regio dig esse iudicauit Theologorum Ordo."

Scheda resignata nomen recitatum est vict

IOANNES HENRICVS HEINRICHS
Seminarii philologici sodalis et instituti historici Got gensis Assessor;

qui idem iam in certamine LXXXVI. palmam T logici Ordinis arbitrio reportauerat: studio il fauore omnium bonorum tanto dignior, quod fortunae angustias nec animum nec ingenium f passus est.

Ordo Iureconsultorum postulauerat:

Vt et moribus Germanorum, iure communi l que imperii, exponeretur, vtrum ciui S in exteras oras, vel ciui certi territorii C niae in aliud territorium emigrare fas sit an et quatenus facultas emigrandi ratio sonarum aut bonorum circumscripta sit?

"Exhibitae Ordini sunt quinque commenta hisce symbolis insignitae:

I. *Apis matinae more modoque.*

II. *Nos patriae fines et dulcia linquimus arua.* Virg.
III. *Nonum prematur in annum.*
IV. *Licentia abeundi fons erat ciuitatum opulentiae.* Hert. *de superiorit. territ.* §. 55. n. 2.
V. *Neque Germanica natio vnquam totam seruitutem potuit pati.* Monzambano.

„Harum commentationum tertia non solum rerum copia atque fontium subsidiorumque adparatu adhibito reliquas antecellit, sed eo etiam ordine tantaque diligentia et doctrina argumentum exposuit, vt mereri praemium Ordini omnino videretur. Etiamsi enim omnibus ac singulis eius sententiis Ordo calculum adiicere non potuerit, neque dubium sit, quod ipse commentationis auctor praescripto symbolo innuisse videtur, opus longe perfectius, si nonum illud premere in annum licuisset, exspectari ab eo potuisse; tamen temporis praescripti ratione habita non potuit non probari eximia auctoris, qua hoc argumentum enucleauit, doctrina, summaque in conquirendis ordinandisque legibus Germaniae prouincialibus, quae ad hanc rem spectant, sollertia. Quare vnanimi Ordinis suffragio decretum est praemium commentationi, cui inscriptum:

III. *Nonum prematur in annum.*

Scheda resignata nomen prodiit:

Io. Ant. Lvd. Seidensticker, *Hannoueranus.*

„Non multo tamen minorem in conquirendis digerendisque legibus, quae hic in consilium vocandae erant, adhibuisse visus est diligentiam, nec impari iudicii acumine quaestionem enodauisse auctor commentationis V., cui inscripta dictio Mon-

ZAMBANI: *Neque Germania natio vnquam totam seruitutem potuit pati.* Quam propterea *proxime priori accedere* statuit Ordo. Auctorem se eius commentationis posthaec professus est

EHRHARDVS LETH, *Gankofio Bauarus.*

Quumque et secunda commentatio, inscripta: *Nos patriae fines et dulcia linquimus arua*, non doctrina solum insigni sed et stili cultioris elegantia se commendet: *tertio* loco eam laudandam esse iudicauit Ordo; qui nec *quarto* loco deesse potuit probandae diligentiae atque eruditioni, qua conscriptus est libellus num. IV. commemoratus, praemisso symbolo: *Licentia abeundi fons erat ciuitatum opulentiae.* Prioris istius auctor in notitiam venit

ERNESTVS HENRICVS OELRICHS, *Hannoueranus.*

Quaestio *Ordinis Medici* erat haec:

Quum intersit medicorum plurimum, nosse calculi principia, quumque ea sine dubio non raro a deprauata vrinae mixtione pendeat: optat Ordo medicus, vt ex iusta vrinae sanae, propriis experimentis suffulta, analysi, quantum licet, determinetur, quaenam vrinae vitia, hanc eius partium mixtionem spectantia, sabulo renum calculoque originem praebeant, et, quaenam exinde consectaria tum in praecauendo tum in sanando hoc malo proficua, fluant.

„Medicorum Ordini ad quaestionem propositam duo scripta reddita sunt; vtrumque diligentiae et ingenii documentum irrefragabile, scriptione concinna et ordinata, lectionis atque experimentorum copia, egregias laudes promeritum:

alterum, insignitum dicto: *Felix cui hominum leuare mala contigit,*

alterum,

alterum, signatum emblemate: *Praestat naturae voce doceri, quam ingenio suo sapere.*

Quod posterius quum ingenii fertilitate et experimentorum copia atque varietate praecellat, *praemio dignum* reputauit Ordo medicus; *alteri*, veterum lectione assidua et dicendi genere conciso tersoque eminenti palmam *secundariam* adiudicauit."

Compertum inde est, chartula rescissa, victricis commentationis auctorem esse

HENRICVM FRIDERICVM LINK, *Hildesiensem.*

Alterius autem altero loco memoratae cum symbolo: *Felix cui hominum leuare mala contigit!* CAROLVM HENRICVM DE OLNHAVSEN, *Hohenloicum.*

Cum singulari aliqua Regis nostri Indulgentissimi munificentia *Ordini philosophico* facultas oblata esset duplex praemium constituendi et adiudicandi: proposita erat studiis vestris, Commilitones, *quaestio alia ordinaria, alia extraordinaria.*

Ordinaria quaestio erat:

Geographia Africae Herodotea, h. e. *notitia Africae geographica ex Herodoto constituta; ita vt populi ac regiones ab eo commemoratae probabiliter geographico more finiantur ac describantur; adiunctis ex aliis scriptoribus non nisi iis, quae ad illustrationem facere possunt; Aegypti summatim tantum ratione habita.*

Processerunt in arenam pugnatores *tres* nec tirones aut nouitii; pro insignibus adscripta symbola;

I. quidem *Nisi vtile est quod fecimus, stulta est gloria:* adiecta huic Commentationi est Tabula geographica.

II. *Age, si ventum fuerit? Non renuntiabo.* ex VALER. MAX. (III, 8, 3.)

III. Μητε τι μοι ψευδεσσι χαριζεο, μητε τι θελγε.

 Nulla

Nulla est harum Commentationum quae laudibus suis se commendet. Priore loco m(rata operae sedulitatem in conquirendo approl Ordini affatim; haud aeque sollertiam et acum(rebus dispiciendis et iudicandis, aut in iis eloq dis curam. Magna commentationis pars Ae descriptione consumitur. Atqui in ipsa quaest praescriptum erat, Aegypti summatim tantum r nem esse habendam. Insunt tamen haud pauca, (si maior subtilitas accesserit, nitere possint. Ita Africae et maria, partim saltem, melius consi quam in ceteris.

Quae loco tertio memorata fuit comment habet auctorem, qui exquisito cum iudicio ea, apposuit, selegit ac digessit; acute vidit plera scripsit docte et latine, etsi non vbique pers] satis ac luculente. Quod vero ad summam menti spectat, historice magis quam geogra] quaestionem exposuit et enodauit.

Superest media cum lemmate: *Age, si v fuerit?* Ad geographicam rationem, rerum dig darum ordinem, ipsam orationem, quam geogra disputatio postulat, quod attinet, haud dubie ea pr ceteris. Nec desideramus diligentiam et indus siue in verbis siue in rebus. Aequabile porro sil constans studium elucescit in partibus singulis toto colore. De Aegypto sane plura dicta sunt (necesse erat; nec tamen studium ingeniique ad cetera accurate persequenda refrixit. Visus i est auctor postulatis et votis nostris inprimis fecisse, et praemio digna ab Ordine philoso]

decl

declarata est Commentatio verbis inscripta *Age, si ventum fuerit.* Proximo tamen loco accessisse iudicata commenttaio graecis verbis inscripta: Μητε τι μοι ψευδεσαιν.

Inspecta membranula apposita nomen lectum est

IOANNES FRIDERICVS HENNICKE
Gottingensis, Seminarii philologici Sodalis;

et qui proxime ad laudem palmamque accesserat,

CAR. TRAVGOTT SCHOENEMANN
Islebiensis, Seminarii philologici Sodalis, Instituti hist. R. G. Assessor.

idem ille, qui superiore anno victricem Commentationem super Geographia Homeri perscripserat.

Supererat nunc altera

Quaestio extraordinaria:

Fabulosam Argonautarum Geographiam ex veterum, tam integris, quae supersunt, monimentis, quam deperditorum fragminibus, eruere: diuersas, ex diuersorum mente, itineris vias prosequi: regiones denique et vrbes, quas in expeditione accessisse dicuntur Argonautae, accurate determinare, et ad hodiernam istius tractus faciem reuocare.

Non sine voluptate, quod profiteri licet, eorum, qui ad arbitrium ferendum consederant, perlecta est Commentatio inscripta verbis: πανυστατος ηλυθεν αλλων. Iudicii subtilitate et litterarum antiquarum copia ac doctrinae elegantia mirifice illa se commendat. Ingenium priscarum aetatum auctor ita induit, se que insinuauit, vt, cum semel ad certas caussas et principia res deducta esset, ex istorum hominum sensibus ac notionibus feliciter expediret quaestio-

nem obſcuram ac difficilem, primasque adeo terrarum notitias, quibus tot auctus et incren ſucceſſerunt, ex mythorum inuolucris euolue: explicaret. Ordine proceſſit eo, vt in priore Orphicorum narrationem praemitteret et illuſt reliquos auctores cum iis compararet; in r autem Argonautarum; a ſimplicitate Homeri et thorum in Heſiodo exorſus, ornamenta et comn ſequiorum ſcriptorum, ſagaciter appoſitis et c: acumine exploratis eorum locis, perſequeretur. eſt quod deſideremus praeterquam quod ſcril genus interdum eſt impeditum ac ſalebroſum, : que perſpicuitate et ſuauitate deſtitutum; et in nonnullis aliquantum properatum eſt. paucis his naeuis palmam tamen vno ore d Ordo philoſophicus dictae commentationi; cu ſigillum auulſum et inſpectum eſſet, exiit n idem, quod in ſuperiore quaeſtione altero loc ctoriae adſperſum fuit:

CAR. TRAVGOTT GOTTLOB SCHOENEMAN:
Islebienſis, Seminarii philologici Sodalis et Inſtituti R. Aſſeſſor.

In pronuntiatis his victorum primo et ſec loco nominibus pergratum et iucundum auditu illud, quod inter eos *tres* ſunt e terris *Hannou* oriundi, et *quarto* loco *Gottingenſis*, qui adeo ipſi vrbi, litterarum ac diſciplinarum hoſpitio, dem aliquando hoc ipſum decus pararet, et r illud Maronis: *Primus Idumaeas referam tibi, M palmas:* aemularetur.

Pro

Prospero hoc certaminis propositi successu recreati et erecti bona cum spe Quaestiones in proximum annum simili concertationi propositas promulgamus.

„Edicitur itaque quaestio

a THEOLOGORVM quidem ORDINE haec:

Vt nihil ad sensum communem planius est, quam: Iesu Christi in sancienda propagandaque sensim per orbem terrarum noua religione ac disciplina hoc consilium fuisse, vt generis humani veram, eamdemque amplissimam perennemque, felicitatem vni purissimo virtutis, Dei ipsius, et propter hunc, mutui inter se hominum et gentium amori, superstrueret:

Ita ostendatur in specie, *praeceptum illud grauissimum de diligendis inimicis, et in officiis erga eos ex disciplina christiana obseruandis, neque naturae humanae, neque saluti singulorum priuatae, neque, quod ad ius belli attinet, saluti publicae integrarum gentium, repugnare.*

Quem in finem explicetur vera natura, vis et ambitus praecepti huius euangelici, non modo ex sententiis ipsius Christi et Apostolorum, sed ex indole religionis, sanctimoniae ac felicitatis christianae, vt vanitas obiectionum tam antiquiorum, quam recentiorum per se appareat.

„ORDO IVRECONSVLTORVM proponit quaestionem:

Quaenam sint genuina fundamenta iuris supremae potestatis circa adespota, quibusque ex rationibus alia tam-

quam

quàm spuria reiicienda sint? Eamque quaesti
non solum ex principiis iuris publici vniuer
verum etiam ex principiis iuris Romani et
publici Germanici enodari desiderat.

„Ab ORDINE MEDICO quaeritur:
Quinam sunt effectus opii in corpus animale sanum, m respectu habito ad eius analogiam cum vino: et modo necat? Experimenta fiant in animantibu lidi sanguinis; amphibia nonnisi ad compar nem instituendam adhibentor.

Ab ORDINE PHILOSOPHICO
iubentur ii, qui de praemio concertaturi sur
Quibusnam rationibus ac momentis virtus nullo reli praesidio munita sese commendare ac tutri possi ipsa rei natura declarare, Stoicorumque atque E reorum praeceptis illustrare.

Indictum est certamen in diem IV. Iunii a vt diximus, proximi LXXXIX. praemium sin e liberalitate Regia constitutum est numus au XXV. aureorum ducatorum pondo. Scriptic quae admitti volent, ante Kalendas Apriles redditae sunto. Ceteras leges certaminis ex s riorum annorum edictis nondum animis excider aut, si de iis dubitetur, edicta illa inspicienda Interea tamen consultum esse videtur monere nulla, quae, parum recte curata aut obseruata, quoque certamine committendo molestias creare dimus. Primo breuitati studendum esse putat Commilitones, vel maxime, memoresque es alienum esse a toto hoc consilio, vt, quae lecti
dilige

diligentia et assiduitate conquisiuistis, eadem pugillis plenis in nostrum gremium effundatis. Non nisi iudicium vestrum de rebus propositis eiusque rationes et probationes desideramus; non nisi ea, quae ex iis opibus congestis ad caussam faciunt, eamque firmant aut infringunt, sunt apponenda; eritque vestrarum commentationum laus tanto maior, quo plurima paucis complexi fueritis. Non facile itaque quatuor vel sex quaternionum numerum excedere licebit in posterum iis, qui ad concertationem admitti volent. Porro flagitamus et postulamus iure nostro, vt ii qui in commissionem descensuri sunt, mature cogitent de exemplari scripturae et apographo nitide et diligenter facto; vt lectio ne sit tam impedita et molesta, qualem experti sumus in nonnullis; plagulae rite iungendae et suis numeris notandae sunt. Etiam schedae, quibus nomina inscripta sunt, diligenter sunt complicandae et obsignandae, ne cera defluat aut fatiscat; maxime vbi ipsi libello affixae illae schedae et applicitae fuerint.

Nunc, cum hac ipsa ingeniorum ac studiorum iudicatione facta victorum frontes ad hilaritatem explicitae et mentes ad maiores spes ac laudes per futuram vitam accensae essent, progressus factus est ad hilaritatem laetitiamque huius diei publicam. Sollennibus ille natalitiis Regis nostri Augustissimi et Indulgentissimi celebrandis erat indictus. Inter haec bona autem, quibus fruimur, in hac litterarum luce, hac libertate ciuili, religiosa ac litteraria, publica priuataque rerum nostrarum incolumitate,

mitate, quae tandem commemoratio animum
gere; quod nomen carius potest esse quam *Geo*
tertii, quo Nutritore et auspice, *vtilium litterai*
artium et scientiarum, studia tam laete inter
efflorescunt, vt memorabili aliquo beneficio (
terrarum Ille his ipsis maxime temporibus obti
videri possit, quibus luxu eneruata multis in te
ingenia ipsaeque litterae fractae aut delicias faci
et meretricio fuco placere volunt, aut ab iis, q
sciri possunt nec tenentur, ad rerum portent
miracula, quae sciri nequeunt, deerrantes i
niunt. At hoc Rege moderatore constat ho
suus litterarum saniorum ac seueriorum discipli
prouisumque est adhuc, vt in Georgia Augusta
vinas humanasque disciplinas nec fanaticus er
nec insipiens sapientia, nec sectarum furor, ne
seclarum stupor seu turbet seu obscuret. Lil
et ex suo iudicio sapere licet omnibus; ne quis
soli sapere ceteris desipientibus videatur, sensu c
muni, iudicioque omnium intacto, nec in pa
distracto, sed ad rerum hominumque naturas et
tiones attemperato, prouidetur. Quae nostra b
vt Numen O. M. perennia esse iubeat, precar
eique supplicamus vt Regem nostrum incolun
ad rei publicae felicitatem et domus Augustae sp
dorem res gerere, consiliorum vtilium prosp
euentus habere, Eumque, vt *patris patriae* tit
sic, raro in purpura exemplo, *patris familias*
merosa prole in domo fausta florentis nomine, i
reges Europae ad omne aeuum memorabilem
iubeat. Cumulata sit bonis omnibus Augusta
mus; adolescantque ad magnas virtutes et

ma

magnarum rerum gerendarum consilia artibus bonis litterisque innutriti Principes Serenissimi, Georgiae Augustae fidei ac tutelae crediti. Salua sit resp. nostra litteraria et partam laudem tuendo maiora indies capiat incrementa. Quae vt rata sint, precamini nobiscum, quotquot, legendo haec, nobis praeeuntibus vota nuncupatis, vniuersi ac singuli.

P. P. in Georgia Augusta mens. Iunio cIↃIↃCCLXXXVIII.

III.

III.

ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE
PRORECTOR
IO. GE. HENR. FEDER
CVM SENATV
SVCCESSOREM
IN
MAGISTRATV ACADEMICO
THEOPHIL. IACOB. PLANCK D.
CIVIBVS SVIS
COMMENDAT
INDICTIS SOLLENNIBVS
IN A. D. II. IVLII cIↃ IↃ CCLXXXVIII.

Longinquarum in barbaros expeditionum, et barbarorum in Europam incursionis, consilia nostris aetatibus pariter sublata.

Exacto, quod bene vertat, per faustos ac secundos rerum et curarum successus semestri, summo rerum auctori, aeterno numini, cum vota pie facta persoluimus, tum noua vota suscipimus pro nouo magistratu semestri, quem initurus est Collega noster coniunctissimus,

THEOPHILVS IACOBVS PLANCK, D.

vir vt iudicii doctrinaeque subtilitate, ita consilio-rum

rum honestate, animi candore ac reip. studio, et nobis probatus, et vestris, Commilitones, suffragiis, vestra laude vestroque amore, ita spectatus, vt de prospero rerum academicarum statu, de vestris in eum studiis, et de obsequio vestro faustissima quaeque ominemur, auguremurque inprimis disciplinam academicam per hoc semestre bonis consiliis exemplisque tam bene fundatam, cura et auctoritate huius viri, integritate, et comitate, quae seueritatem temperet, fore incorruptam ac perpetuam. Faxit deus O. M. seruetque reip. statum inconcussum et incolumem. Hac enim rerum nostrarum aequabilitate quid esse potest optabilius nobis *Quietum tanquam salutarem deam colentibus*?

Dictis his, Commilitones, tanquam senatorio loco, egredimur sententiam, et, tametsi non, vt ille Cato, adiicimus, "Ita censeo, et praeterea censeo Carthaginem esse delendam", ex rerum tamen, quae nunc cum maxime ad Istri ripas et Ponti Euxini littora geruntur. opportunitate, quandoquidem, dum haec scribimus, ad otiosum sermonem deducta res videri debet, excurrere liceat in vota multorum de delenda Constantinopoli, et in spem a multis conceptam de Turcorum imperio nostris armis euertendo; temerariam forte illam, quandoquidem talis rerum conuersio totius facile Europae statum labefactare posset; aut potius, cum haec ad ariolationem a loco nostro ac consilio alienam delabi possint, maneamus in temporibus praeteritis et historiarum fide de iis accepta, vnde peti ac constitui possint illa, quae spem nimis laetam ac vanam incidant; et *de longinquarum in barbaros expeditionum*

difficultatibus ita agamus, vt antiquiora tempora comparemus; quo facto coniungamus cum illa quaestione alteram tanquam affinem: *metuendumne sit, ne vnquam nouae barbarorum incursiones in Europam fiant.* Quae tota disputatio, in rebus futuris constituta, cum in probabilitate se contineat: nolumus sane ea, quae memorabuntur, aliter quam ad acuendum ingenium et ad delectandum proposita accipi aut iudicari.

Sunt in vetere rerum memoria *expeditiones in barbaras gentes, terrarum interuallis dissitas,* ex Europa quoque, plures, quae successum habuere memorabilem; eoque modo constituta sunt magna imperia, quae in generis humani annalibus memorantur, non modo illa, quorum origines multis fabulose narratis inuolutae sunt, vt Assyriorum, Nino ac Semiramide agmen in extrema Asiae quoquouersus ducentibus; ne Sesostridem memoremus aut Achiuorum aduersus Troianos mota arma; verum ex vera et annalibus tradita rerum gestarum memoria. Quis enim, vel nobis non monentibus, Alexandri non meminerit? qui traiecto in Asiam exercitu Persis victis vsque ad Indos debellandos processit? Quod istis temporibus, Macedonum disciplina, melius quam Persarum re militari constituta, corporum virtute, ducis ingenio animoque summo, factum est, quidni nostris quoque aut futuris aetatibus expectari possit? Inertia regum et luxuria, ad administros impotentes apud Persas summa rerum redierat; omnique licentiae ac libidinis genere praefecti in prouinciis grassantes ad seruitutis nouissima detruserant populos, ipsi in foedas adulationes po-

tentio-

tentiorum, vt fit, prolapsi. An in imperiis Othmanorum ac Persarum, an in aulis meliora nunc se offerunt? Cum agmine modico Alexander profectus innumeras, sed ad barbaricum fastum potius quam ad habitum militarem compositas copias, etsi in his numeris ferocissimae et asperrimae gentes habebantur, vicit et regno Darium exuit. Quidni tanto maior adsit probabilitas, cum e vicinis locis duo valentissima imperia coniunctis armis fines Othmanici imperii aggrediantur, fore vt illud omnium malorum, quibus dominatio impotens laborare potest, mole a multo inde tempore fatiscens, vno ictu corruat?

Verumtamen nec minus potentium populorum ac regum expeditiones longinquae infeliciter susceptae in rerum memoria prostant: vt Persarum in Scythas cum Asiae tum Europae, in Aethiopes porro, et in ipsam Graeciam; etsi successus intercepti caussae in medio sunt positae, cum consilium et militaris artis prudentiaeque moderatio abesset, nec fraudes et insidiae satis cauerentur, et pugnaretur cum fortioribus. Pyrrhi quidem in Italiam ac Siciliam, et similes alias minoris momenti expeditiones excitare nolumus. Vnum est maxime memorabile exemplum expeditionis ad recuperandam terram sanctam susceptae inde a saeculo XII. etsi haec quoque successu expectato non caritura fuisset, si meliora consilia placuissent ducibus, nec ipsi inter se acrius, quam cum hostibus, pugnassent; quod si enim fortuna vti nouissent illi in rerum principiis satis prospera: haberemus nunc Asiam a nullis Othmanis vexatam; et quantas rerum mutationes, quam

diuersum euentorum ordinem, quam discrepant Europae statum et cultum habituri fuissemus, Aegyptus iam tum in Europae ditionem venisse commercium Indiarum et Europae per Aegypt restitutum fuisset!

Sunt alia exempla armorum in longinq terras motorum, verum ex finitimis prouinciis periorum latos fines habentium. Romanos f ipsa bellorum tanquam contagio ex alia aliam prouinciam subiugandam traxit, ita vt, q magnorum imperiorum pestis et labes est, pro rendi essent fines tanto latius, quo latiores ess facti; bellabant itaque cum barbaris in terris ren tissimis; verum tamen armis ex proximo motis. pulos classibus vsos, ad longinquas terras arma fer tes, noua imperia facile condere, nemo mirabit disiunctas enim terras facit contiguas nauigat suntque successus tanto feliciores, si bellicosi validi magnis viribus magnoque apparatu inuad imbelles et imparatos; spoliatis autem pop magnas opes accedere victori, non magis mira mur, quam, quod nulla talis dominatio diutu est; nouae enim opes cum aliorum iniuriis et m riis partae ad luxuriem et nouam ex ea ipsa na praedarum cupiditatem adducunt, nouis conati aliena inuadendi attritae vires languescunt, tand que saeuus dominus vna cum seruientibus praed nouo victori. Ita Poeni creuerunt Africa et ins expilatis; iisque insulis amissis suam fecere Iberi Ita Hispanorum et Lusitanorum in vtraque In opes conflatae sunt; vti nec minus ad intelligend obuium est, qui factum sit, vt aliarum ex Eur gent

gentium in illis terris dominatio istorum libidini, auaritiae et socordiae, successerit, habitura illa fortunam similem similibus in moribus, quando exhaustis prouinciis aut ex desperata salute audacia, aut sibi studens alienae iniuriae vindex, obtigerit. Ex his igitur vtriusque Indiae, dominatione e longinquo tam facile habitae, exemplis parum praesidii peti potest ad iudicium faciendum de Othmanorum imperio euertendo, proferendisque aut Germanorum aut Russorum armis in mediam Asiam.

Cum his sunt alia, quibus melior de coeptorum successu concepta spes si non infringi, labefactari tamen haud leuiter potest; adeo enim nostro aeuo facies rerum est mutata, vt de simili consilio, quale Alexandri in Persas suscepta expeditio fuit, ne cogitari quidem possit. Omnino prudentia, si non optima, aut talis qualem sapientia cum honestate et humanitate probet, diuersa tamen ac melior, regum consilia temperat, vt vtilitates spectent in medio positas, non e longinquo petendas. Vicina igitur ac finitima imperia, quicquid est curarum et consiliorum, in se conuertunt; nec, nisi in caussis commerciorum et nauigationis, ad exterorum regum ac populorum consilia ac fata animos admouent reges, aut palatia regum, consilia et aulae, quas nunc pro regibus nominare solemus. Habet etiam in his locum, quod nostris aetatibus non minus quam antiquis, animaduertere licet, vt intra recepta nonnulla rerum et negotiorum capita, intra certa consilia longo hominum vsu recepta, interdum casu nata aut e re praesenti ducta, (*systema politicum* vocant,

 vsum

vſum politicum hodiernum verius dixeris,) contineat ſe prudentia, nec ea, quae in hoc comprehenſa non ſunt, etiamſi multo vtiliora et fructuoſiora, amplectatur. Quid enim? De Africae ora maritima boreali occupanda et extirpanda barbarorum praedantium immanitate quis, niſi qui deridendum ſe propinet, conſilia ineunda eſſe dixerit? quis de ſubiuganda Aegypto cogitandum eſſe? Ad Europae tamen vtilitates commerciorum que ſecuritatem et incolumitatem haud facile aliud quid magis exoptandum dixeris. Pro hoc conſumuntur vires aemulorum in opibus non tam ſuis augendis quam aliorum minuendis, dum creſcere ſe quisque putat rebus aliorum accisis. Omnino ingenia olim, cum equeſtria ſtudia vigerent, ad calida et interdum ad veſana conſilia abrepta, nunc deferbuerunt et ad ſollennia communiaque depreſſa ſunt, in quibus multa moliendo parum proficimus, et viribus fruſtra conſumtis in priſtinis acquieſcimus, in quibus antea melius et tutius fuiſſet acquieſcere. De communibus autem Europae vtilitatibus diſpicere quis tandem in animum induxerit? pro ſe quisque conſilia agitat aut ſuis vtilitatibus proſpicit. Non itaque eſt locus expeditioni Europaeorum longinquae; quam, ſi alia admitterent, mutua regum odia et inuida conſilia tollerent. Quid? quod poſt illa, quae ab iis iam occupata ſunt aut ab Othmanis aliisque validis imperiis tenentur, nec habet terrarum orbis, quae appetant Europaei; niſi forſitan interiora Africae et Indiae; ad quae ne adſpiret auaritia et libido noſtra, caeli et ſoli natura intercedit. Ruſſi et Auſtriaci tanquam in finibus Europae excubantes magna imperia

imperia ſibi obiecta eſſe vident, quae impetum ſuſtinent, locorum quoque ſitu aut ſolitudine, fluminibus, montiumque iugis et munimentis a natura factis tuta. Nec vero noſtra belli gerendi ratio bellis in terris admodum diſſitis gerendis eſt accommodata. Profectiones longinquas quo minus facere liceat, vetant impedimentorum et tormentorum bellicorum longi ordines, quibus ſtipata ſunt agmina noſtra, multoque magis commeatuum difficultas, quae vel in bello cum Turcis gerendo copias in finibus conſidere iubet, nec longius procurrere: et, ne omnino fortuna experiundo laceſſatur, Caroli XII. R. Suec. clades Pultauienſis monet. Sunt porro ipſi barbari noſtri aeui non comparandi cum iis quos Graeci et Romani hoc nomine appellarunt. Didicere multa melius inſtituere exemplo, monitu et auctoritate, Europaeorum; habent munitas vrbes et caſtella in finibus, conſtituta partim ab Europae populis per ſuperiora tempora, quum illas terras hi ipſi armis vindicarent. Tum vero barbarorum imperia ad bellum gerendum facultates rerum habent, quibus regna ad meliorem formam conſtituta deſtituuntur: primo quidem, id quod ſummum eſt, quod magnae hominum multitudinis iacturam aequiſſimis animis illa ferunt; cum contra ex Europaeis copiis vel vnius militis in numeris militaribus ſcripti et diſciplina militari imbuti detractio grauis et moleſta habeatur. Centum itaque militum iacturam non exaequant multa millia barbarorum internecione deleta. Praeterea barbari ingentes vires, quibus, etiam peſſime conſtituta, imperia, inſtructa ſunt, vndique ex omnibus terris verſus

vnum locum cogunt ac dirigunt; per suas prou
cias faciunt solitudines, abstrahunt capita ac peco
nulloque humanitatis respectu ex iis terris abigu
in quibus hosti iter faciendum est. Porro praec
licentia barbarorum ingenia incendit, stimulo i
credibili animis subiecto, quo ad audaciam infla
mandam potentissimo disciplina militaris nostra
vetat: qua etsi resisti barbarorum furori melius
duci bellum in longius tempus facile potest; qu
vna est tutior ac certior ratio, qua barbarorum i
genia et consilia conuelli ac profligari possint *)
furori tamen isti belluino saepe vix aut male resi
tur. Ad primos enim impetus, repentinas inc
siones et tentandos variis vndique impressionib
fines, barbarorum aptiora sunt instituta et longo v
probata. In prouinciis per praesidum vexation
direptis ipsa rerum inopia ad raptum et praedam a
homines; roborantur in siluis et montibus corpo
coacta vndique ad pugnam ac praedam turba cae
in discrimen ruit impetu; ita numero ac ferocia i
disciplinam et scientiam Europaeorum facile ex
quant. Nisi itaque repentino incursu oppressi fu
rint, antequam ipsi ad arma conuenere, non, n
producendo bello, vinci facile possunt. Iam reg
Europae ita comparata sunt, vt ad bella diu su
nenda nec viri nec copiae suppetant; quid quod n
otii satis est aut securitatis ab aemulorum consil
regno imminentium. Fac enim Russorum et A
striac

*) Polyb. II, 35. firmat Graecorum animos exemplis G
lorum a Romanis victorum, tum Persarum et Gallor
in Graeciam impressionem facientium sub Brenno b
barorum; primos tantum impetus esse sustinendos, i
terroribus cedendum.

ſtriaeorum arma ſecunda fortuna vti: quo magis proſpera fortuna illis arriſerit, eo maturius ad eorum opes minuendas conuolabunt alia Europae imperia. Etiamſi vero Europaei noſtri in longinquas terras armis infeſtis excurrere poſſent: longo tamen caeli ac victus noſtri vſu ac more illi inhabiles facti ſunt ad tolerandam caeli ac ſoli diuerſam naturam; maiores etiam difficultates obiiciunt hominum, qui illa loca incolunt, ingenia, inſtituta, vita et religiones: quae, ſi reliqua omnia virtute et conſtantia victa eſſent, victoriae fructum eriperent; inprimis cum noſtri homines in nouis prouinciis nihil prius antiquiusque habituri eſſent, quam vt incolentibus ſua ſacra ac religiones, ſuas ſuperſtitiones et opiniones, obtruderent. Erit enim hoc inter nouiſſima, quae in animum inducant ſibique perſuaſa habeant, Europaei: ſi Aſiae, Africae et Americae populis vtilia et ſalutaria conſilia et arma admouere voluerint: litteris, legibus, moribus inſtitutisque bonis ingenia eorum ante omnia eſſe imbuenda, religiones autem ac ſacra relinquenda; quae ipſi meliora edocti melius erunt emendaturi, quam aliena, ab eorum ingeniis notionibusque abhorrentia, quaeque nec animis nec ſenſibus percipere et aſſequi poſſint, admiſſuri. Etſi itaque, quod ſperare vix licet, ſecundos omnium rerum ſucceſſus annueret propitia aliqua fortuna: vix tamen cum armis victricibus progredi longius victores et ad Boſporum Thracicum caſtra ponere, multo minus caput regni expugnare, omnium minime vrbem captam in poteſtate retinere poſſent. Aduenturum eſſe tempus, quod imperio Othmanico diſſolutionem et disiunctio-

nem partium afferat, dubitare haud licet ex praeſenti habitu ac fortuna; rerum tamen et hiſtoriarum vſu edoctus augurari poteſt aliquis, per multos adhuc annos illud in ſumma virorum copiarumque penuria eſſe duraturum, donec corpore magno tanquam tabe conſumto putreſcant membra extrema, et in interioribus prouinciis exoriantur, qui noua regna numero plura conſtituant, meliora an deteriora quis praedicere auſit? Meliora ſperare liceret, ſi artium et litterarum meliorum increbeſcerent inter Mohammedanos ſtudia, inprimis philoſophiae, *quae in populorum inſtitutis et legum ſcribendarum ſcientia verſatur;* haec enim diuinior ſapientia niſi acceſſerit, quae per omnem Aſiam, omninoque longe maximam terrarum hominumque partem ignoratur, felicitas publica populorum nihil habet quo ſuſtentetur aut excitetur.

Videamus adhuc paucis de altero: *Sublatusne ſit omnis metus, ne barbarorum in Europam incurſiones fiant.* Si exemplis agitur res; ſunt vtique ab omni inde humani generis origine tot exempla profectionum barbarorum populorum ad extremas terrarum oras, vt, quod tam ſaepe factum legas, etiam in rerum temporumque conditione, quae nullum talis caſus metum admitteret, id futuro tempore nunquam fieri poſſe vix aſſeuerare audeas. Quot ac quanta regna et imperia, alia condita meminimus a barbaris longinquas terras incurſantibus, alia euerſa ac proſtrata! Nolumus annumerare, quae ſub generis humani vitaeque moribus et artibus excultae initia, omninoque antiquioribus aetatibus, rebus nondum ſatis conſtitutis,

constitutis, mutationes sedium ac vicissitudines, migrationesque quas vocant, gentium, in historiis sint litteris consignatae. Notae sunt Cimmeriorum et Scytharum in Asiam incursiones, Gallorum ac Germanorum in Europam. Magis in censum veniunt eae, quae, vita hominum commerciis, artibus et litteris, aliquantum polita, euenerunt. Potuit Etruria, quis hoc expectasset, iam viribus aucta, a Gallis Alpium iugo transmisso et Italia superiore subiugata coloniis agrisque suis exui. Potuere Galli victis secundum Danubium populis in Macedoniam et Graeciam, rei bellicae scientia et vsu tum insigniter praestantem, penetrare tamen armis, moxque in ipsa Asia Graecis exturbatis nouum regnum Gallograecorum condere. Obscurae plerumque sunt caussae, quibus impulsi barbari sedibus suis relictis longinqua petunt. Probabile fit, id quod historiarum fides firmat, vix vnquam eos eo cum consilio excitos finibus exiisse, vt ad vltimas oras tenderent; verum, dum aut discordiis mutuis vexati aut hostium aduentu exterriti aut acie victi ad vicina pergunt, aliae ex aliis caussae ad vlteriora eos ducunt. Hunnos ab extremis Orientis borealis oris profectos, non tam certum consilium longinqua loca petendi, quam necessitas et victus inopia ex facta terrarum, quas alias post alias occupauerant, deuastatione, ad remotiora tendere et vsque ad occidentem Europae procedere coegisse videtur. Arabes, continuis victoriis quaqua versus ad noua bella tentanda vocantibus, progressi ad extremum occidentem Africae, in Europam hinc traiectu facto, errorum terminum habuere Francorum virtutem. Mo-

goli

goli autem saec. XIII. ineunte sub Dichengiskano, victis et subiugatis imperiis variis in vicinia sitis, inque his Chowarasmiensi, ad vlteriora progressi quaqua versus arma circumtulere; enatum aliud Mogolorum imperium sub Timure: qui e Bucharia profectus vicinas terras adortus mox Asiam versus occidentem et orientem subiugauit inde a saeculo XIV. exeunte. Barbari hi a paruis initiis profecti, primis victoriis ad maiora tentanda erecti, vix a principio mente praeceperant fastigium quo opes suas eduxerunt. Hactenus nullus ex iis comparandus est cum Alexandro, qui ad euertendum Persarum imperium in Asiam traiecit; nisi forte etiam ille victoriis primis ad reliqua perductus fuit. Orae forte maritimae Asiae minoris inhians, de omni Asia in ditionem redigenda non cogitabat, cum ad Granicum pugnaret. Vt plures populos Germanos, Gothos, Herulos, per maria nauibus volitantes, sic Normannos praedationis studium ad Galliae et Italiae oras, nec dissimilis spes praedae Anglos et Saxones in Britanniam, auxilio etsi vocatos, adduxit. Expeditiones hae barbarorum nequaquam cum profectionibus nostris militaribus comparari possunt; corpora inermia et nuda agmina rerum omnium inopia et fame vrgente stimulabat praedae auiditas. Nec vero omnes barbarorum profectiones secundos successus habuere. Saepe illi cladibus afflicti, fame, ferro, peste attriti, eorum, quibus imperare voluerant, seruitium acceperunt. Cimbrorum modo strages factas meminerimus. Vires aut dabat aut augebat terror, quem intulerat incondita turba, horridus adspectus, immanitas et truculentia; docuere tamen Romani suo exemplo,

exemplo, virtute et diſciplinae ſeueritate etiam iſtos terrores ſuperari. Sane durata aerumnis vitae et feritate corpora, animorum ſeruili metu ad belluinam ſocordiam proiectorum ſtupor, tolerabilis in vilitate magnae multitudinis iactura, haec inquam, ſi dux idoneus fuerat, virtutem interdum numeroſorum exercituum ſuperarunt aut exaequarunt; ſuperior tamen, iterum iterumque tentato Marte, facta animorum virtus ac fortitudo per diſciplinam firmata. Nec, niſi cum haec ipſa abeſſet, et praua imperatorum dominatione ipſa militaris diſciplina eſſet ſoluta, barbarorum agminibus reſiſti nequiit. Saepe enim his nulla, niſi quae natura fecerat munimenta, montes vel amnes, erant ſuperanda; nullo fere praeſidio in finibus in quos incurrebant conſtituto, quod expugnandum eſſet, nullis copiis obiectis, quas loco depellere neceſſe eſſet, nec exercitu occurrente, niſi, quae fere conſiliorum ſtultitia fuit, interioribus in terris; cum aduena, late omnia tenens, certas iam ſedes haberet, metu etiam vlteriora peruagante. Ita victoriam habuerunt facilem ac paratam. Factae porro plerumque incurſiones in terras lata planitie patentes, nullis in medio propugnaculis aut caſtellis loco opportuno interceptas. Aggrediuntur barbari repente et ex improuiſo: atqui illis aetatibus prudentia nulla aſſuefecerat homines, etiam longinquorum populorum motus et conſilia inſpicere. Habitabantur quoque plerumque terrae barbarorum impetum excipientes a multis modicis populis, diuerſae ſtirpis et nullo communi conſilio in publicam vtilitatem conſpirantibus; modo magnis imperiis erant obnoxiae, quae luxu et libidine dominantium dudum fracta

fracta ac soluta tanquam tabe diffluebant, ita vt nec animus nec voluntas superesset populis, vt capita obiicerent nouo hosti pro vetere domino, quem in se saeuire tam superbe et impotenter meminerant, vt grauiora ab hoste quae metuerent haud haberent.

Iam si praeterita ad nostra tempora transferimus: de quaestione supra proposita in quam partem statuendum sit, facile iudicari potest. Ita nunc exculta est vita Europaeorum, artium et scientiarum inuentis ita locupletata et munita, ea rerum temporumque facta est immutatio, vt, nisi mutuis odiis ac discordiis ipsi se atterant, aut luxu ac mollitie confecti viribusque exhausti deficiant, ab externo hoste satis videantur esse tuti. Incursiones sane barbarorum, quales Mogolorum fuere ac Turcorum, vel Arabum, fieri necesse esset siue ex propinquo siue e remotis terris. A propioribus barbarorum regnis nihil metuendum esse Europae, manifestis rerum argumentis constat. Non enim Turcorum imperium ita constitutum est, vt siue Austriae siue Russiae fines mouere et suae ditioni aliquid inde adiicere possit; quid? quod ne spes quidem iis vlla superest, vt ereptas sibi terras recuperent. Persae autem, domesticis discordiis seditionibusque attriti, in se ipsos etiamnum ita saeuiunt, vt per multas aetates vires illi satis magnas haud sint recuperaturi, ita, vt ne verendum quidem sit, ne terrarum vicinarum fines incursent. Caucasios populos vicinosque alios barbaros Russorum arma facile compescunt. Reliquae continentis partes faciem habent omnino immutatam, si cum iis temporibus compares, quibus populo-

populorum, quas vocant, migrationes factae sunt. Saeculis proximis a C. N. cum versus Danubium confluerent barbari, iique non modó ex oriente Asiae, verum etiam ex septentrione Europae, remotissimis a partibus, exciti, nullum erat Imperium Russicum, quod primum barbarorum impetum frangere posset; Romanum autem imperium multis suis malis labefactatum, etsi vel sic per duo saecula et quod excurrit barbaros incursantes retudit, cum a pluribus partibus esset tentatum, imperatorum suorum prauis consiliis et reip. vitiis tandem, multo magis quam hostili vi et impetu, fractum barbaris succubuit eosque intra fines suos admisit. Mogolorum porro in Asiam erumpentium impetus sustineri nequibat, quoniam omnes, quos aggressi erant, populos ipsi virtute, arte et vsu rei bellicae, excellebant: quae res quam diuerso modo nunc se habeat, monitu vix opus est.

Accedunt his multa alia, quae omnem opinionem ac metum tollunt, ne vnquam similis barbarorum incursio locum habere possit: mutata omnis res militaris, tormenta in muris, loca in finibus munita, et in his perpetua praesidia cum copiis nunquam non vna habitis: quas nos solemus sub militis perpetui nomine innuere. Quamdiu disciplina et scientia militaris inter Romanos viguit, numerosissimae barbarorum copiae fuere repressae ac deletae: nec, nisi Romanorum stipendiis et sub eorum vexillis belli gerendi arte imbuti et longo vsu exercitati, barbari in fines Romani imperii penetrauere*).

A

*) Attigerunt haec et alii, vt nuper Gibbon, scriptorum politissimus et perspicacissimus c. 38. f.

A barbaris itaque nihil est, quòd metuamus: nisi longa saeculorum series mala, quibus premimur, ita exasperauerit, vt, exhaustis imperiis et regnis nostris profusione ac luxu, solitudine agrorum per dilectus facta, ciuibus in milites, aratris in enses versis, nobilitate fastu et luxu attrita et ad seruile obsequium erga potentiores prolapsa, ad barbariem ipsi redierint posteri; vtque tum existant, in alio continente, populi opulentiores et potentiores, qui arma Europae inferant. Verum de his viderint posteri. Nos interea rebus nostris ita vtemur, vt vitam litteris et artibus multo magis excultam illis relinquamus: qua si recte vti nouerint, nulla vnquam poterit existere rerum conuersio paullo memorabilior.

P.P. in Georgia Augusta Kal. Iul. cIↄ Iↄ CCLXXXVIII.

IV.

ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE
PRORECTOR
THEOPH. IAC. PLANCK D.
CVM SENATV

ANNIVERSARIA INAVGVRATIONIS SACRA
LI.

IN A. D. XVIII. SEPTEMBR. CIↃ IↃ CCLXXXVIII.

CELEBRANDA
RITE INDICIT.

De iudiciorum publicorum ratione et ordine apud Romanos et Graecos.

Commentatio I.

Warren Hastings, ex India redux repetundarum reus factus, direptaeque et expilatae Bengaliae crimine in Magnae Britanniae Senatu accusatus, et in iudicium publicum a viris grauissimis et eloquentissimis adductus, eam malo suo nominis celebritatem per omnem Europam est consequutus, vt hac quoque parte Verrem illum, Tullianae eloquentiae fulmine prostratum, exaequauerit. Contigerunt enim ipsi et alia, quae cum Verris fortuna comparari possint, inprimisque hoc, quod viros popularium suorum eloquentissimos accusatores nactus

est, qui ingenii sui suaeque orationis documenta edidere hac ipsa accusatione longe clarissima, vt audientes omnes in admirationem sui raperent. Quo ipso constitit verum esse, quod Cicero et Quinctilianus non vno loco prodiderunt, ad eloquentiae copias explicandas nihil esse tam accommodatum quam iudicia publica et accusationes ac defensiones. Obseruata quoque sunt in hoc Senatus M. Britanniae iudicio multa, quae veterem iudiciorum publicorum apud Romanos formam et ordinem in animum reuocarent. Interea dum adhuc expectatione suspensi sunt animi, quinam huius memorabilis iudicii futurus sit exitus, dumque in apparatu et ipso peruigilio sollennium anniuersariorum Academiae nostrae Georgiae Augustae versamur; estque adeo seu disputationi seu confabulationi non nimis graui locus: agedum, Ciues, capta ex famoso hoc quod in *Hastings* illum exercetur, iudicio opportunitate, excurramus paullisper in *iudiciorum publicorum apud Romanos formam*, inprimis *veterem*, *eiusque caussas ac rationes;* rem quidem, etiam vulgari institutione tractatam, quam tamen multorum, qui de iis egere, obscurauit diligentia, non illustrauit; cum neque ea, quae priuatis actionibus propria essent, a iudiciis publicis, neque temporum rationes inter se admodum diuersas, discreuissent. Neque vero haec cum praefanda sint sollennibus academicis in crastinum diem indicendis, aut argumento aut omine aliena ab iis videri debent. Nihil enim infausti aut sinistri inesse potest ei, quod a iustitia, omnis salutis reip. custode ac parente, proficiscitur. Contra omnium bonorum fructum, saltem eius securitatem

intercipi

intercipit criminum et flagitiorum impunitas; multo magis si homines potentes ac nobiles, a quorum exemplis mala pleraque in remp. manant, raro a plebe ad nobilitatem, sibi ius fecere quod cupiditas et lubido suasit. Impune ab iis committuntur nimis multa, quae in iudicium vocari nequeunt, quia specie, more, auctoritate, licentia temporum se tuentur. In hos itaque insurgere, hos adoriri, impellere, de statu deiicere, profligare, verbis et factis hoc agere, ne illi remp. euertant, ciuibus suis impune insultent, omnium bonorum suffragia et laudes meretur. Quid enim esse potest generosius, quid bono ciui gloriosius, quam hominem exitiosum vel cum tuo periculo in discrimen capitis adducere! Vtique maioris est virtutis et fortitudinis, *inimicitias pro rep. suscipere*, quam beneficiis de ea bene mereri. Facile enim optimus quisque ad commodorum publicorum studia est paratissimus; at idem recusat ac refugit subire odia et simultates malorum ciuium: in quem censum omnes ii veniunt, qui suae vtilitatis caussa reip. vtilitates intercipiunt. Nihil itaque in commentatione hac nostra esse potest, quod aut ab auctoritate nostra aut a studiis vestris, Commilitones, aut a religione diei crastini abhorreat, quo auspiciorum Academiae nostrae memoria sollenni ritu recoletur; redibit simul cum ea in animum recordatio sollennium anniuersariorum superioris anni et semisaecularis celebritatis. Quod si cum ea non certabit pompa festa hoc die in templum academicum ducenda: non tamen remissior erit pietas nostra ac grata commemoratio bonorum, quibus per hunc quoque annum cumulauit nos di-

vina indulgentia. Salua enim est respublica; salu et incolumis Rex noster Aug. cum Domo Reg cumque trino illo beneuolentiae Regiae pign Georgiae Augustae penetralibus credito, Princi bus Regiis Serenissimis, inque his Te, *Auguste F derice*, ad pristinam valetudinem votis nostris co cessam restituto. Publicae religioni ac pietati votis persoluendis ac suscipiendis praeibit verba C lega coniunctissimus, Ordinis medici h. t. Decan

JO. ANDR. MURRAY D.

expositis breui oratione *stricturis in experimenta dica per mortes.* Conferet idem Ordinis sui aucto tate summos honores in Candidatos quatuor dign simos: *Christianum Frid. Witting*, Einbecca-Hann veranum, *Theophilum Frid. Gründeler*, Hannoue num, *Frid. Guil. Hartel*, Hildesiensem, *Hector Burcardum Mithoff*, Hannoueranum. Quibus s lennibus vt praesentia vestra dignitatem et splend rem addere dignemini, Principes Regii Magnae B tanniae Serenissimi, vosque, Comites Illustrissi cum omni Iuuentute florentissima, quae hanc a demiam nostram ornat, ita precamur et flagitam vt haud obscure significemus, fore in officio h et academiae et nobis praestando, locum no caussis prouocandi amorem nostrum ac studium be de vobis merendi vniuersis ac singulis.

Quae *crimina* fuerint *publica* apud Romanos, quae adeo *iudicium publicum* constitui posset, fuere plures, qui de iudiciis publicis egere dilige ter, a viris doctis tamen non ita expeditum est, caussas ac rationes satis teneamus. Crimina vul

dicunt

dicuntur fuisse publica, de quibus *lege* quaeri licuit quaestionesque fuere institutae perpetuae. Enimvero nunc iterum quaeri potest, de legum caussis, et ad quod principium commune leges illae reuocandae sint. Qui enim factum est, vt alia crimina lege ad iudicium publicum retracta sint, alia istis simillima ad delicta et actiones? Nihilne in his a certo aliquo hominum iudicio, a certis caussis est profectum? temere et casu alia alio modo euenisse putabimus?

Nisi fallimur, res eo modo exsequenda est, vt in constituendis quaestionibus et iudiciis publicis non quidem a certo aliquo iudicio iam ab vrbe condita animis informato profectos, verumtamen partim *more*, partim *rerum ipsarum ordine* ductos, ad certam aliquam normam serius peruenisse Romanos dicamus. Cum enim ab initio apud reges tum apud consules omnis esset iurisdictio: nullum habebatur discrimen inter crimina ac iudicia publica et priuata; vt nec caussarum publicarum ac priuatarum discrimen erat. Vanum est Dionysii Halic. iudicium, qui ea, quae serius constituta aut a Graecis sapientibus super rep. disputata fuerant, ad reges Romanorum reuocat, iisque auctoribus omnia reip. instituta tanquam a subtili eorum ingenio et sagacitate profecta tribuit *); in quibus illud quoque est,

 quod

*) Concidunt adeo pleraque, quae de iudiciis a regibus exercitis viri docti argutantur; vt *Adrianus van der Hoop* in diss. *de iis, quae antiqu. de criminibus iudicarint*, c. I. et II in Supplem. Thes. Meermann. Sufficit tenere, potestatem regiam more, non legibus fuisse constitutam, adeoque legibus idoneis circumscriptam multo

quod Seruium Tullium iudicia publica a priuatis seiunxisse ait, (lib. IV, 25.) ita tamen vt a Tarquinio II. mox leges illae iterum sublatae sint (ibid. 43. cf. c. 13.). Idem etiam in Mettium Fuffetium eiusque socios ac proditionis conscios iudicia ex lege constituta esse narrat: quae vnde in tanto omnium monumentorum ex prisca aetate defectu homo resciuerit, haud facile assequi licet. Vnum est exemplum iudicii fama paullo certiore ad posteritatis memoriam propagatum, caussa Horatii, *perduellionis*, hoc est parricidii, caede sororis facta *a*). Narratur rex (Liv. I, 26.) *ne ipse tam tristis iudicii, aut secundum iudicium supplicii auctor esset*, statim conuocato populo duumviros perduellionis iudicandae constituisse; quo ipso intelligitur, lege ac more *iudicium hoc ad regem pertinuisse*. Idem *prouocationem* ad populum *aut* primo tum dedit *aut* reliquit *b*). Alterum exemplum est Consulis Bruti iudicis in caussa capitali, cum proditionis reos nobiles iuuenes, inque his filios suos, securi percuti iussit. In regis itaque ius et locum is successerat.

Iam

multo minus in iure dicundo. Quae itaque de consilio regum et coss. subtilius anquiruntur, fundum idoneum non habent nec habere possunt.

a) Cum rationibus sermonis Romani magis consentaneum est hoc, quam cum aliis, vt Raeuardo ad XII. tabb. c. 27. statuere, omnem ciuem reum, vt capitale iudicium de eo fieri posset, primo hostem patriae ac perduellem proprie ita dictum renuntiatum fuisse.

b) Adeo incerta, in his quoque, sunt omnia. *Duumuiri perduellionem iudicent. Si a duumuiris prouocarit, prouocatione certato. — Ita de prouocatione certatum ad populum est.* Nihil de his Dionys. III, 23. qui tantum *tum primum populo Romano potestatem factam esse* ait *capitalis iudicii.*

Iam L. Tarquinius, vt metum pluribus inlice-ret, *cognitiones rerum capitalium sine consilio per se solus* exercuerat, *perque eam caussam occidere, in exilium agere, bonis multare, non suspectos modo aut inuisos, sed vnde nihil aliud, quam praedam sperare posset,* solitus erat (Liv. I, 46.). Constituta itaque mox eodem anno, quo Consules in iura regum tantum non successerant, *prouocatio* ad populum; qua omnis caussa capitalis a consulum sententia ad populi iudicium reuocari potuisse videtur *c*); credere tamen licet, in caussis iam lege satis definitis et criminibus manifestis haud facile a Consulum sententia prouocatum esse; quorsum enim prouocarent ad populum manifeste rei? Neque eius rei exempla occurrunt. Verum prouocationem locum habuisse in caussis tantum ambiguis, aut seu excusationi seu miserationi locum relinquentibus. At lege constituta erant tum iura inter Romanos paucissima, ita vt relinque-

 rentur

c) Ea quae ex prouocatione sequi necesse erat, statim coniunxit Pomponius O. I. l. 2. §. 19. *lege lata factum est, vt a coss. prouocatio esset, neue possent in caput ciuis Romani animaduertere*, iniussu populi; *solum relictum est iis, vt coercere possent et in vincula publica duci iuberent.* Atqui mansere iudicia apud consules, et potuere illi animaduertere, modo non ab eorum sententiis ad populum esset prouocatum. Nec vero in criminibus manifestis, vbi nulla nec excusationis, nec miserationis caussa esset, esse potuit ratio iusta aut probabilis ad populum prouocandi, cum nulla iniuria facta esset. Caussae itaque inseruit, et ex parte tantum vera pronuntiat, T. Quinctius apud Liuium IV, 13. *Coss. co strictos esse legibus de prouocatione, ad dissoluendum imperium latis.* Non dissolutum est Coss. imperium, verum, ne arbitrio ac lubidine in ciues saeuirent, coercitum. Hoc tamen ipsum nobiles pro iniuria aduersus leges sibi facta habere solent.

rentur tantum non omnia arbitratui Conſulum, quorum adeo aut cupiditas aut ſtudium ſaepe ſententiarum aequitatem in ſuſpicionem adducere potuit. Sine accuſatore iudicium nullum haberi mox videbimus; deficit nos auctoritas certa, eodemne modo iam tum res ſe habuerit, an reges et conſules ad officium ſuum pertinere id putauerint, vt reum vocarent *d*). Probabilior tamen et ad veterum hominum ingenia accommodatior eſt prior illa ratio.

Etſi vero populo prouocatio eſſet data: *non* tamen *erat, qui iudicium populi conſtitueret, niſi magiſtratus idem qui iudicauerat.* Vnde intelligitur, prouocationis fructum non ſatis magnum ad reos fuiſſe. Haud facile enim is, qui ſententiam tulerat, ad eam populi ſuffragiis infirmandam, operam admodum promtam attuliſſe videri poteſt. Neceſſe adeo videri debuit, vt eſſent, qui, ne prouocatio inane nomen eſſet, perficerent. Creati ſunt ſedecim annis poſt (V. C. 261.) Tribuni plebis, vt auxilium ferrent plebi, vtque appellati intercederent. Effectum ita erat, vt, qui Coſſ. ſententia iniqua condemnatus eſſet, ad ſupplicium duci nequiret. Verum, vt populus de cauſſa cognoſceret, non niſi a Conſulum opera ac voluntate expectares. Nam ad populum ferre, adeoque concionem et comitia habere, non niſi magiſtratui licebat. Ita plebis auxilium iterum ad inane nomen redierat; tam callidum erat patrum ad cauillandum ingenium in vita ceteroqui rudi

d) De Horatio ap. Liuium eſt: *tamen raptus in ius ad regem* et ap. Dionyſ. III, 22. Regi προσέρχονται τῶν πολιτικῶν ἄνδρες οὐκ ἀφανεῖς τὸν Ὁράτιον ἄγοντες ὑπὸ δίκην, quo auctore hoc ſcripſerit, ignoratur.

rudi et indocta. Reliquum itaque erat, vt et ipsi Tribuni pl. cum populo agere et ad eum ferre possent. Nihil de hoc est memoratum; a Patribus tamen seu tunc seu paullo post potestas ea est facta *e*), sine qua vtique nullum effectum habuisset auxilium plebis.

Cum ab initio, vt sententiis Consulum in caussa capitali intercederent, Tribuni creati essent: altero anno post (263. al. 265.) ipsi ad populum accusare et reo diem dicere coepere Marcio Coriolano. Quo iure hoc audere potuerint, si quaeras: in promtu est videre, ad auxilium plebis ferendum spectasse et hoc, vt ei, qui plebi infesta consilia agitaret, ad populum diem dicerent; tenendum porro, quod paullo post memorandum veniet, magistratuum illo tempore partes fuisse has, vt diem reis ad populum dicerent, hoc est, vt accusarent. Quo crimine Marcius accusatus fuerit, e Liuio haud apparet; e Dionysio autem compertum est, cum et atroces ille in Senatu sententias dixisset, et Aediles pl. pulsasset, placuisse, vt, affectati regni, proposita exilii poena, accusaretur (c. 58.). Ad idem hoc iudicium comitia tributa habuere Tribb. pl. quae in ipsorum potestate essent (c. 59. cf. c. 38.). Constituta sunt itaque hoc exemplo *iudicia populi*, etiam de patriciis, *in*

e) Dionysius quidem et hic iam ab initio sagaciter ordinat ac disponit Tribunorum pl. iura et negotia, et, modo creatos, concione conuocata leges ad populum ferre narrat lib. VI, 89 sqq. Idem paullo post legem pertulisse L. Iunium Brutum Trib. pl. memorat, Tribunum pl. cum populo agentem ne quis interpellaret lib. VII, 17. postquam paullo ante eundem Tribunum pl. potestatem dicendi a Coss. petiisse narrauerat.

comitiis tributis, magiſtratu plebis diem dicente; haud dubie ab initio non niſi in cauſſis plebis. Diſerte Dionyſius et hoc addit, in M. Valerii ſententiam SCtum eſſe factum, vt *ad populum dies diceretur* ei, qui in remp. deliquerit (nam de *populi maieſtate* nondum tum facta memoratio) ſeditionem concitando, regnum affectando, de vrbe prodenda cum hoſtibus agendo, aut huiusmodi aliud ſcelus patrando (VII, 56 extr.): quae poſtea ſub *perduellionis* nomine comprehenſa ſunt.

Inter haec *alia* crimina ac delicta iurisdictioni magiſtratus, hoc eſt Conſulum, ordinariae relicta eſſe debuere, *alia* iudiciis publicis nouo more inſtitutis a populo iudicata, accuſantibus magiſtratibus, Quaeſtoribus, Aedilibus vel Tribunis pl. Ita Sp. Caſſium affectati regni accuſarunt et diem ad populum dixerunt Quaeſtores Caeſo Fabius et L. Valerius, capitis poena inflicta (Liv. II, 41. Dionyſ. VIII, 78.). Videmus quoque a Tribunis pl. ſic rogari, vt populus iubeat quaeſtionem, ſenatus autem decernat, cui quaeſtio mandanda ſit: qualis Petilliorum rogatio (ap. Liv. XXXVIII, 54.) habetur de peculatu in Scipionem. Cum autem iudicia, quae apud Coſſ. fierent, nullis legibus ſcriptis regerentur, verum eorum arbitratu haberentur, adeoque inter patricios et plebem varie ius diceretur: poſtulatum eſt, vt *de iure aequando* leges ſcriberentur. Id quod effectum tandem habuit legibus XII. tabb. ſcriptis. Enumerantur tabula VII. de delictis et tab. II. plura capite ſancita, quae ad ordinariam Conſulum, adeoque poſtea Praetoris vrb. iurisdictionem perti-

pertinuisse putanda sunt. Nata hinc *delicta*, et *actiones e delicto*, quae ad ius priuatum referuntur. Sunt inprimis in his furta et iniuriae. At tab. IX. *De capite ciuis nisi per maximum comitiatum ne ferunto.* Debuit hoc non nisi *ad caussas istis delictis non comprehensas* spectare; tum a comitiis tributis iudicia hac lege ad centuriata translata sunt. Num intra perduellionis crimen, quod adhuc vnum fuisse videtur de quo populus cognosceret, lex contineretur, non apparet; nec, an *parricidii* nomen, quod late omnem caedem designauit, iam tum vsu fuerit receptum. Constat saltem, postea ad plura criminum genera populi iudicia fuisse instituta, vt parricidii, repetundarum, ambitus, falsi, stupri. Ita natus ille *iudiciorum publicorum ordo* simulque *publicorum criminum recensus;* quae difficile est ad commune aliquod principium reuocare; caussas tamen reperire licet in statu ciuitatis et conditione ciuium mutata: partim Tribunis pl. ad caussas plebis referentibus et trahentibus plurima, quae antea patrum decretis administrabantur: partim ciuium libertate insigniter aucta et ciuitatis Romanae iuribus, inprimis LL. Poetelia Papiria 428. de nexis solutis, et Porcia 557. pro ciuium tergo et capite, egregie amplificatis. Natae itaque *partim* nouae caufae, cum noua crimina in remp. venirent, inprimis inter corruptelas reip. ingruentes, vt repetundarum, ambitus, peculatus, *partim* statu ciuium mutato a priscis legibus XII. tabb. recessum est, vt adeo a priuatis iudiciis in publica verterentur compluria quae *ad personam ciuis Romani* spectarent, cum de eius capite, nisi per comitiatum maximum, ferri non posset. Ita etiam iniuriae priuatis

vatis illatae in iudiciorum publicorum numerum revocatae sunt, vt, si quis hominem telo occidisset, si veneno necasset et sic alia; falsi quoque et adulterii. Itaque constituta sunt iudicia veneficii, de sicariis, stupri, adulterii; quae, vt mox videbimus, ad quaestiones fuere translata, et nata cum his alia, vt de vi publica et priuata. Mansit tamen cum his tanquam proprium populi iudicium perduellionis, regno affectato aut libertate seu maiestate populi imminuta *f*): in qua seruatum quoque est supplicium nouissimum vt animaduerteretur more patrio.

Iam haec iudicia antiquitas exercebantur *in comitiis populi.* Subnata autem tanta segete criminum, adeoque iudiciorum, vt iis vix vacare posset populus, multis quoque caussis maiorem forte subtilitatem aut industriam desiderantibus quam comitiorum natura et ratio admitteret, mandari coeperunt *quaestiones extra ordinem* et dari *quaesitores* a populo. Si Pomponio (l. 2. §. 23. ff. de O. I.) fides habenda *g*): iam in XII. tabb. quaesitores constituti sunt, h. e. ius datum populo, vt quaesitores iuberet, quoties

f) Reuocari eo possunt omnia, quae ap. Sigonium de Iudic. III, 2. annumerantur exempla.

g) Pomponii verba notissima sunt: *et quia de capite ciuis Romani iniussu populi non erat lege permissum Consulibus ius dicere, propterea Quaestores* (immo Quaesitores) *constituebantur a populo, qui capitalibus rebus praeessent; hi appellabantur Quaestores* (Quaesitores) *parricidii: quorum etiam meminit lex XII. tabb.* Vtinam verba adiecisset! etsi ea diuinando exsculpsere nonnulli, vt *Bouchaud* p. 667. Ex Festo nihil amplius discas, voc. *Parricidi* (vt legendum pro *Parici*) *quaestores* (quaesitores) nisi, Parricidam dictum esse, qui qualemcunque hominem occidisset.

quoties res ita poſtularet. Partes ita populi deferri coepere ſeu magiſtratibus ſeu aliis; et ducere debuit populum haec ipſa res et diuturnior vſus ad *quaeſtiones perpetuas* conſtituendas et *certo magiſtratui annuo* mandandas.

Rebus eo adductis vix verbum addere opus eſt de Praetoribus quaeſtionum cauſſa conſtitutis, *quaeſtionibusque perpetuis lege* populi; prima quidem repetundarum, lege Calpurnia V. C. 605. Nota haec ſunt in vulgus; habitaque nunc iudicia apud *Praetorem quaeſtionis*, aut apud *quaeſtionis Iudicem:* vtrique adeſt *Iudicum* conſeſſus ſeu *conſilium publicum.* Nec tamen interea non euenit, vt ipſe populus iudicia publica vetere more exerceret: partim perduellionis, partim de quibus quaeſtio ordinaria nondum eſſet lege conſtituta, vtque quaeſtiones decerneret et extra ordinem conſtitueret. Etiam *Senatus iudicia rerum capitalium* memorantur; ſcilicet in iis cauſſis quae ad eius curam ſpectarent: nos eas ſub *politiae generalis* nomine comprehendere ſolemus; rep. in magnum diſcrimen adducta, cui occurrendum eſſet praeſentibus conſiliis. Exemplum eſt iam antiquioris aeui, V. C. 568. mandata Coſſ. ambobus quaeſtio de clandeſtinis coniurationibus, (Liv. XXXIX, 8.) moxque de Bacchanalibus ſacrisque nocturnis (c. 14.). Et ſpectat ad has cauſſas locus Polybii VI, 14. Aliud ſequiorum temporum anni V. C. 616. quo Conſulibus extra ordinem decreta eſt e SCto quaeſtio inter ſicarios caede atroci in ſilua Sila in Bruttiis facta. (v. Cic. in Bruto c. 22.). Vnicum eſt exemplum, in quo a publicorum iudiciorum ratione

tione discessum videri potest a Sulla, in quaestione de iniuriis, quam non publicum, sed priuatum iudicium esse constituit *h*).

Videamus nunc id, quod omnino mirationem facit, cum nullum iudicium haberi, nullam quaestionem exerceri, adeoque nec reum quamuis nocentissimum condemnari potuisse audimus, *nisi accusator existeret; ex officio* autem, quod nos dicere solemus, magistratus non quaereret. Verum de his quae monenda sunt, vberiorem commentationem desiderant; perueniendum tum ad ipsum iudicium, constituendus orator, peroranda est caussa.

Verendum tamen est, ne teneamus coronam audientium, ad sacra sollennia properantem; comperendinatum itaque esto prolatumque iudicium in alium diem. PP. in Georgia Augusta d. XVII. Sept. cIↃIↃCCLXXXVIII.

h) v. Comment. II. sub nota e).

V.

V.

ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE
PRORECTOR
THEOPH. IAC. PLANCK D.
CVM SENATV
SVCCESSOREM
IN
MAGISTRATV ACADEMICO
IVSTVM FRIDER. RVNDE D.
CIVIBVS SVIS
COMMENDAT
INDICTIS SOLLENNIBVS
IN A. D. II. IANVARII cIɔIɔCCLXXXIX.

De iudiciorum publicorum ratione et ordine apud Romanos et Graecos.

Commmentatio II.

Prodibit craſtino die, Ciues, inſignibus magiſtratus academici ornatus nouus Prorector

IVSTVS FRIDERICVS RVNDE D.

vir vt integritate et virtute, ita humanitate et beneuolentia erga vos, amore et caritate reip. academicae, conſpicuus. Sperat itaque ille atque confidit, qualem ſibi in manus tradi videt remp. pacatam, bonisque ſtudiis florentem, talem ſe eam, quantum quidem

quidem per vos ſteterit, aliquando ſucceſſori eſſe redditurum; habebitque ille hoc tanquam pignus veſtri erga ſe obſequii et amoris, ſi ad caerimoniam et ritum auſpiciorum iniuncti muneris cras faciendorum frequentes coieritis. Quod ſi inclinatis iam voluntatibus veſtris aliud momentum ſuperaddere fas eſt, eadem hac veſtra in eum humanitate non minus officio vos veſtro erga Senatum academicum, a quo rogamini, quam pietati in almam hanc Academiam, quae vos tanquam nutritio ſinu fouet, ſatisfacturos eſſe putatote. Habebuntur iisdem his ſollennibus auſpicia noui anni, vtinam illa ab omni parte fauſta ac laeta! At enim deſtituta pro dolor! euentu debito vota noſtra et irrita ſunt primaria ſua parte, Regis, inquam, noſtri indulgentiſſimi incolumitate et bona valetudine! pro qua vt priuatim vota quisque facimus numenque pie veneramur, ita nunc religione publica ac conſenſu communi vota ſuſcipientur. Faxit numen O. M. vt vota nuncupata ſint rata, vtque eorum compotes breui in laetas gratulationes effundamur! Ad vota haec, praeeuntibus viris grauiſſimis rite ſuſcipienda, vt indictis ſollennibus intereſſe velitis, Principes Magnae Britanniae Sereniſſimi, Tuque, Princeps de Turre et Taſſis Sereniſſime, Vosque Comites Illuſtriſſimi, omnesque et generis ſplendore et animorum ingeniorumque virtute florentes Academiae noſtrae Ciues, ita rogamus, vt, ab humanitate veſtra facile nos impetraturos, a pietate, officio, fide etiam vltro oblatum accepturos eſſe, haud dubitemus.

Interea noſtro officio ſatisfacere haud grauabimur, quod in eo continetur, vt his ſollennibus in-

dicendis

dicendis nonnulla seu animorum ac voluntatum vestrarum detinendarum studio, seu boni ominis caussa, praemittamus. Ingressi eramus ante hos tres quatuorue menses argumentum graue et difficile *de iudiciorum publicorum apud Romanos caussis et rationibus*, subnata occasione per iudicium, quod illo tempore agitabatur in *Warren Hastings*, cuius nomen ad Magnae Britanniae Senatum delatum est, tanquam Indorum praedonis, in quos ille expertus esse ferebatur omnia, *quae luxuries in flagitiis, crudelitas in suppliciis, auaritia in rapinis, superbia in contumeliis efficere potuit.* Exposita est omnis illa quaestio de iudiciis publicis a viris doctis copiose et accurate *a*). Enimuero in salebris haerent, dum *iudicia publica, caussas publicas, delicta et crimina*, ad *nostri iuris criminalis principia* exigunt et constituunt *b*); tum vix quisquam attigit caussas et rationes,

a) Fons et fundus est omnium, quae de hoc argumento scripta sunt, *Sigonius de Judiciis;* e quo sua deriuarunt quos vidimus omnes, inprimis qui compendiis didacticis haec perscripsere; etiam *Siccama de Iudic. Cvir.* I, 5. c. not. *Zepernick*, et nuper *Bouchaud Commentaire sur la Loi des douze Tables* p. 667 sqq. Subtiliora persequutus est *Adrianus van der Hoop* in Diss. *de iis qui antiquitus apud Romanos de criminibus iudicarunt*, in Supplem. Thes. Meermann. extr.

b) Cum iure quidem nostro, quod *criminale* vocant, nullo modo conuenit pars illa rei iudiciariae Romanorum; neque quae nos appellamus *delicta publica et priuata* eodem modo apud Romanos dicta. Caussae publicae non nisi *e lege* naturam et rationem acceperunt, vt vix sub alio principio communi, vnde ducantur, quam quod lex facit, comprehendi possint. Aliae enim ad remp. aliae ad ciuem eiusque personam spectabant, aliae ad priuatam iniuriam, vt adulterium, stuprum, falsum, plagium.

tiones, quibus factum sit, vt iudicia publica in eu
nec in alium modum essent constituta, vtque al
quae in remp. committuntur, *criminum*, alia *delict*
rum loco haberentur; cur porro magistratus,
nostro more loquamur, *ex officio* non inquireret,
cur *vnicuique e populo accusare* liceret. Ad haec
tendere animum coeperamus, nuncque iterum
ea redire constitutum est.

Vidimus igitur omnem iudiciorum pub
corum rationem repetendam esse a reip. R. p
mordiis, quando, iuribus ciuium adhuc par
subtiliter constitutis, omnis iuris dicundi po
stas delata erat, vti antea in reges, ita in Co
sules. Ab initio nulla aut fuit aut esse potuit ca
aut iudicium publicum proprie ita dictum, null
discrimen inter crimina publica et priuata; cogn
omnium delictorum et noxarum erat apud magis
tum. Prouocatione autem ad populum lege c
stit

plagium. Neque adeo satis definita est *caussae pub*
notio, si eam esse dixeris (etiam ap. Bach. et Ern
quae spectat ad remp. sed requirebatur praeterea,
mis temporibus, vt magistratus de ea re ad popu
ferret vtque seu iudicium populi constitueretur
quaestio haberetur; *mox* autem, quaestionibus co
tutis, vt e lege populi, ad populum vel a quaes
illa ageretur, et vt vnusquisque e populo accusare p
Primarium, vt diximus, quod iudicii publici notic
constituat, est, *vt e lege habeatur;* recte adeo §. 1
publ. iudic. *Non omnia iudicia, in quibus crimen*
titur, publica sunt, sed ea tantum, quae legibus
ciorum publicorum veniant; de reliquis sunt *act*
delictorum caussa instituendae. Contra erant *delict*
blica, de quibus *nullum iudicium publicum* habet
vt annonae flagellatio, ruptio aggerum, colleg
corpora illicita; haec *crimina extraordinaria:* de
bus v. D. lib. XLVII. tit. XI.

ſtituta, primum iudicia publica nata ſunt ex prouocatione. Succeſſere alia aliis temporibus e lege a populo lata. Relictae interea aliae cauſſae iurisdictioni ordinariae magiſtratus, eaque ſunt delicta in XII tabulis enumerata, pleraque capitali poena ſancita. Temporum tamen rerumque mutatione facta, cum alia crimina exiſterent, quibus aut lege proviſum nondum eſſet, aut quibus legum ſanctio non ſatis reſponderet, aut, quod plerumque occurrebat, ſi potentiorum ciuium nomina deferenda eſſent: conſtituta ſunt nouis de cauſſis populi iudicia; aut re ita poſtulante quaeſitoribus mandatae quaeſtiones aliae a populo, aliae a Senatu *c*), aliae plebiscito in Senatus decretum facto. Tandem quaeſtiones perpetuae conſtitutae; *per quas* (in cauſſis ſaltem lege definitis) *populus Rom. omnem ſuam de ciuibus iudicandis poteſtatem iudicibus tradidit d*). Vix vlla eſt harum quaeſtionum, quae non antea exercita eſſet aliquoties ſeu iudicio populi ſeu per quaeſitorem a populo dictum.

Iam non admodum obſcura res eſſe videbitur, ſi quaeritur, quomodo factum ſit, vt inter Romanos

c) Scilicet in cauſſis quae ad Senatus curam ſpectabant, quarum magnam partem nos ſub *politiae generalis* nomine, Romani per *rempublicam ſummam* declarabant. Hoc modo tollendae difficultates, in quibus aeſtuant viri docti, v. c. Ducker ad Liv. XXXIX, 14. van der Hoop c. 3. p. 621 ſq.

d) Cic. p. Flacco 2. An vero a praetore, qui quaeſtionem exercebat, ad populum prouocare licuit? Vix putes, ex eadem ratione. Vnum meminimus exemplum Rabirii ap. Cic. p. Rabirio, add. Sveton. Caeſ. 12. Dio. XXXVII, 27. Sed in cauſſa perduellionis, nec a Praetore, verum a Duumuiris ad populum ea prouocatio facta.

nos pro certo et explorato constaret, et, *quemuis e populo accusare posse*, et, *nocentem, nisi accusatus esset, non posse condemnari;* (vt Cic. p. Roscio Amer. 20.) nisi in caussa in qua reip. status periclitaretur; in qua ad Senatum vel ab indice rem deferri satis erat, vt indicis opera ad Brutum Cos. delata fuerat Tarquiniorum coniuratio, vtque in Catilinaria coniuratione indicio facto Senatus decreuit, vt viderent Coss. ne quid resp. detrimenti caperet: quo Sto cum alia, tum *domi militiaeque imperium atque iudicium summum habere* permittitur. (Sallust. c. 29.). Scilicet, vt de altero illo priori loco dicamus, ab initio *solitum fuit magistratibus, diem priuatis dicere*, (Tacit. An. IV, 19.) aut, quod postea inualuit, iis, qui a magistratu in concionem producti essent. Neque quaestionibus perpetuis constitutis Praetori aliud quid mandari potuit, quam quod ad populi curam antea spectauerat, vt reum ad se adductum iudicaret. Vix autem e reipubl. dignitate factum videri potuit, si apud Praetorem alius magistratus priuato diem diceret; ab hoc igitur more discedendum fuit. Neque vero facile eo deueniri potuit, vt ad tam diuersi generis caussas vnus aliquis e ciuibus accusator constitueretur; nec, si priuato homini talem potestatem crederes, periculum metusque abesset. Repetundarum porro caussa, quarum quaestio prima fuit, non ab ipsis prouincialibus agi poterat; igitur ipsis libertas erat relinquenda, vt patronum adsciscerent e ciuibus, quem vellent; quaerendus autem aliquis ex iis qui gratia et opibus valerent. Eo itaque ipsa res deducere debuit, *vt accusare posset, qui vellet;* versa inde res in morem est, atque ita ius factum,

vt

vt *accusandi potestas esset vnicuique e populo e*). Omnino tamen ad ciuitatum nondum subtiliter constitutarum ac descriptarum instituta hoc referemus, vt, nisi caussa ad magistratum siue ad populum delata, nulla sit criminum cognitio et animaduersio; docent hoc priscae de populorum originibus historiae; docent, quae de populis barbaris narrata sunt; nec, nisi ingeniis aliquantum expolitis, et in ciuitatibus melius constitutis, ius crimina persequendi aliter constitutum, aut datum magistratibus reperias; nec fere, nisi ad dominationem vnius rerum summa delata. Nam in liberis ciuitatibus iudicia apud populum sunt, et, si magistratus creantur, qui iudiciis praesint, iudices tamen e populo leguntur, qui iis pro consilio sint. Itaque Athenis fuere tribunalia et dicasteria, in quibus ciues iudicabant; et Romae post iudicia publica in comitiis habita quaesitoribus constitutis lecti sunt iudices primo e senatorio tum ex aliis ordinibus. Eodemque spectat, quod firmamentum et Palladium libertatis habetur, si non nisi a paribus iudicari possis. In libera itaque ciuitate haud facile hoc expectes, vt imperatoria illa iuris constitutio locum habeat, qua magistratui ius ex officio inquirendi permittitur. Contra, ad priscum morem, si emendatione res egere videtur, accommodari solent et institui pleraque. Ita apud Athenienses oratores constitui placuit, qui reos in iudicium adducerent; nec nisi per Pisistratidas aut XXX tyrannos quaestiones sponte susceptas et exercitas repereris. Hoc idem ab aliis Graecarum ciuitatum tyrannis tentatum. Apud Spartanos autem rerum summa ad pauco-

e) De qua v. Bach. in Traiano p. 77.

paucorum opes reuocata, cum Senatus tum Eph de criminibus, etiam nullo accusatore et indj cognoscebant. Ad libertatis itaque in ciuitatil liberis rationes referendum est hoc vel maxime, qu magistratibus nulla ex officio cognitio defertur. enim sub Imperatoribus Romae cum reliqua lib tate et ius illud sublatum est, vt, nisi accusatus, iudicium adduci et condemnari posset e ciui nemo; initio facto in maiestatis crimine, ad ir cum et delatorum malitiam iudiciis constitutis, t illatis in iudicia *criminibus extraordinariis;* et *cog scentibus Imperatoribus* de criminibus *extra ordin* Ita crimina leuiora ad Praefectum vrbis, graui aut si reus dignitate et loco emineret, ad Praefect Praetorio deferri coepere. Quod si vrgeas, m stratu non ex officio inquirente, multorum cri num impunitatem et flagitiorum licentiam esse: putandum est, in libera republica aliis modis (tum fuisse; et primo quidem hoc ipso, quod, cuique e populo accusandi potestas erat *f*): q in tali ciuitate latius patere plusque effectus hal putandum est, quandoquidem reipublicae salu a cura sua nemo alienam esse censet; et vnus ciu quisque in iudicio publico tanquam iudex sed et suffragium ferebat. Erant porro magistratus,

f) Refertur enim hoc vel maxime inter ea, quae in publici notionem constituant, *quod vnusquisque pulo accusare potest.* Discessit in hoc a mente et tione iudicii publici Sulla, qui *quaestionem de in* instituit, qua (v. disputata ap. van der Hoop v. 626.) non cuique e populo data est accusatio, v *actio competit ei qui passus est iniuriam.* Contra in quae ad iniuriam priuatam spectabant, vt in adu l. Iulia, deferre crimen licebat vnicuique e ciuib

ad plebem rogationes ferrent, erant Coss. Aediles aliique, qui ad Senatum referrent, Senatus autem, qui summam rempubl. ad se spectare censebat, de delictis, quae publica animaduersione digna essent, quaestionem decernebat (Polyb. VI, 11. 14.) vnde etiam perpetuis quaestionibus constitutis persaepe quaestiones extra ordinem constitutas audimus. Eodem adeo res redit, quo nostrum illud, quod ex officio inquirere magistratus iactantur. Inter haec plerumque illud parum reputatur, quod constituti erant Triumuiri capitales, qui inferioris ordinis homines prehenderent, in vincula coniicerent, in eos animaduerterent. Perperam illud, quod de Milone aut Pisone ac similibus potentioribus ciuibus lectum memoria tenemus, per omnium ordinum ciues aequali more ius fuisse putamus. Aduersus potentium autem opes ne in more quidem hoc, vt ex officio inquirant magistratus, satis esse videas praesidii. Neque nostra aetate nocentissimus reus ex India redux a magistratibus ac iudicibus ordinariis in discrimen adductus est, nec adductus fuisset, nisi ciues extitissent, viri boni, fortes et constantes, reipubl. salutem suis commodis potiorem habentes, qui eum accusarent.

Relicta itaque apud Romanos accusandi potestas *omnibus qui vellent;* quae quidem res in libera ciuitate vel maxime cum iuris aequalitate coniuncta est; interest enim vniuersorum et singulorum, vt resp. salua sit. Verum mature intellectum credere licet, ad accusandum et defendendum reum facultate dicendi opus esse; inde vsus docuit, artem ali-

 quam

quam in dicendo locum habere; desiderauit quo caussarum nonnullarum subtilitas ingenii acun Non itaque accesserunt ad accusandum nisi diser eloquentes. Habebat res cum per se dignitate gratiam; si quis officio ac fide adductus hom cupiditate, audacia, scelere vnius oppressos su varet; tum vero multo magis orator inclaruit condemnatus esset homo scelestus et facinorosus bus in rep. praeualens, aut si caput, fama, fortu innocui ciuis aduersus atrocem aduersarium es defensae. Inde commendari populo nomen qui malum ciuem in iudicium adduxerat; et i nes nobilissimi inuolarunt in hanc gratiae ac fa aucupandae artem, vt in accusatione aliqua ill ingenii sui et reip. gerendae auspicia facerent Prouexit et abripuit alios eloquentiae laus tam p clara, vt similem famam sibi pararent non tam caussa iusta tuenda, quam in caussa quacunque, vt eam laudem quaererent ex solo euentu, si inge et arte effecissent, vt aut condemnaretur, q vellent, aut absolueretur. Inde crescere eloqu tiae admiratio, et ducere ad id, quo maxime e posset quod vellent, scilicet vt ira et miserati mouenda expugnarent iudicum voluntates. C factum est, vt non in caussae bonitate praesidi rei haberent et in innocentia; aut vt in caussae positione accurata suisque argumentis subnixa oratores confiderent; verum vt in mouendis affe bus eloquentiae summam collocarent; non alite si in iudicum voluntate positum esset, quam tenti

g) Nota res. Vide saltem Cic. Off. II, 14. Quinctil 13, 3. vbi Gesn. XII, 7, 1 sqq. Dial. de c. c. Eloq.

tentiam ferrent; quid quod adeo ab omni iusti veri rectique sensu recesserant, vt, nulla caussae habita ratione, reum aut odio iudicum aut miserationi tanquam obnoxium et addictum haberent. Est hoc inter exempla grauissima occaecatae praua opinione mentis humanae. Nec tamen aliter statui videas a sapientissimis hominibus *h*). Etiamnum modo tacitis, modo apertis iudiciis, multi quibus publica auctoritas credita est, quicquid agunt aut statuunt, censent aut iudicant, non ab officii necessitate et iuris freno vel reductanti imposito profectum id esse volunt; verum propensae suae voluntati ac beneuolentiae illud deberi prae se ferunt; ita vt in beneficii loco habendum et gratiae caussa concessum putari velint, quod ius fasque postulabat.

Sunt tamen inter haec nonnulla, quibus miratio, quam hoc facit, quod iudicum arbitrio et oratoris arti et calliditati ad illius impulsionem tantum momenti relictum fuit, valde minuitur. Primum cogitandum est, multas caussas esse ita comparatas, vt vtrinque rationes et argumenta adsint idonea, quibus et aggrauatur reus et leuatur vel excusatur; ita vt externae rationes seu personae seu temporum seu aliarum rerum in subsidium aduocandae sint. Tum non latuit viros bonos prauus ille eloquentiae vsus, quin in eum graui increpatione inueherent *i*). Porro viros bonos ac probos

 credere

h) Sunt eiusmodi loca infinita ap. Cicer. v. c. de Or. II, 29. 48. Or. 21. Off. II, 14. ad quem loc. prudenter monuit nonnulla Garbe v. c. Quinctil. VI, 1. IV, 1, 44.

i) V. Quinctil. VI, 1, 7. XII, 10, 52 sq.

credere licet affectus non mouere voluisse nisi in caussa bona aut consilio bono; in quo haberi potuit et illud, si reum, etiam nocentem, defenderent: videbatur enim humanitas admittere hoc, vt accusatoris crudelitati eum subducerent. Praeterea ita fert natura ipsa, vt vix ab affectibus libera esse possit oratio: in scelestum hominem odio inflammamur omnes; hoc odio contactus orator an narrare scelus, an accusare potuit, quo minus iudicum animos moveret vultu, voce, oratione! Quid vero si in corruptelis, quales tum fuere, iudiciorum iudices orator nactus erat aut infestos aut cupidos, timentes, inuidentes? quid si remissos, supinos, inertes? fas vtique erat, orationem attemperare ad eorum naturas et ingenia.

Nolumus in aliis haerere, quae iam e vulgaribus libellis satis nota esse possunt. Vt saltem verbo nonnulla attingamus: Fingamus, Commilitones, diem iudicii adesse; et nunc quidem, antiquo more, ad populum accusatione facta. Egerat scilicet magistratus ad populum, vellet iuberetne populus Rom. vt quaereretur *k*); diem dixerat, vadibus ab reo datis. Mutata ab reo et ab eius amicis vestis. Adest dies comitiorum *l*); citatur reus, respondet, accusatur

k) Multa ac poena aut iam lege constituta, aut in ipsa rogatione proposita v. c. de Postumio Liv. XXV, 3. 4.

l) Secundum loc. Cic. pro domo 17. die ter a magistratu prodicta, et per trinundinum lege accusationis ex albo proposita; vt fere rem per se obscuram accipit *Sigon.* de Iudic. III, 6 et 9. (nam ex Dionys. VII, 58. nihil ad rem) eumque fere alii sequuntur; vt nuper Bouchaud p. 663.

fatur ad populum. Constitutis autem quaestionibus perpetuis in populi locum successerat magistratus: defertur nomen ad Praetorem cuius quaestio est, etiam libello; cui subscribunt alii tanquam secundarum partium actores; recipitur nomen ac perscribitur. Citatur reus, interrogatur legibus; tum conuicto et confesso confestim aestimatur lis *m*); sin reus habet quo se defendat, iudicium constituitur. Nunc reus in reatu constitutus, vadibus datis, sordidatus. A Praetore in diem iudicii conscribuntur iudices e decuriis; nominibus in vrnam missis fit sortitio, reiectio, subsortitio. Iurant iudices in leges. Habet iudicium Praetor, aut constituitur ab eo Iudex quaestionis, qui vicaria opera quaestioni praesit. Die iudicii accusator et reus a praecone citantur: si accusator non respondet, accusatus e reis eximitur; sin reus, absens condemnatur. Sin vterque respondet, datur dicendi potestas accusatori, tum reo, eiusue patrono. Nota haec, vt diximus, sunt omnia, ex antiquitate Romana. Itaque in his subsistimus. PP. in Georgia Augusta Kal. Ianuar. cIↃ IↃ CCLXXXIX.

m) Non enim omnes reos in iudicium adductos credere licet; quorsum enim interrogatos eos a Praetore legibus putabimus? et quid iudicum sortitione opus fuit, si reum confessum haberet magistratus?

EPIME-

EPIMETRVM.

Cum praescriptum esset binis his Commentationibus, *de iudiciorum publicorum ratione et ordine* apud Romanos *et Graecos* disputatum iri: casu nescio quo factum est, vt ad alia auocarer; forte etiam Graeca minus visa sunt accommodata esse huic scriptionis generi; quod, cum nomine Academiae publico institutum sit, ad litteras, quibus pauci vacare possunt ac debent, haud bene reuocari potest; neque ostentationis facile insimulationem ac suspicionem effugiat is, qui alieno loco ac tempore vt alia, in quibus sibi placet, aliis minus curae habita, ita Graeca iactet. Exspectabam quoque accuratam de his disputationem ab aliis, qui studiorum suorum arcem hoc in genere antiquitatis ponere velle videbantur. Est enim magna adhuc et vtilioris doctrinae et laudis exquisitae seges, eaque parata, ex curatiore et doctiore oratorum graecorum tractatione expectanda. Etsi autem ne nunc quidem satis otii est ad excutienda omnia ea, quae in Atticis oratoribus ad iudiciorum publicorum rationem elucidandam facere possint: aliorum tamen commodis me inseruiturum esse puto, si, ne promisso parum stetisse videar, summas saltem lineas commentationis duxero, quibus facile erit et elaboratam singularum partium informationem dare et colorum pigmenta addere. Sane in vulgaribus quoque, inprimis antiquitatis Graecae, hoc est Atticae, libris multa de his tradi solent: verum versantur viri docti in verbis enarrandis et declarandis, vix vnquam in ipsa re iudiciaria constituenda. Nobis non de verbis, sed de ipsa re laborandum erat, et de notionibus claris et distinctis. Quae tamen satis nota sunt, leui

tantum

tantum digito attingam; etsi reliquorum quoque non nisi lineas dabo extremas.

Non minus Athenis, quam Romae, nulla instituta publica a disciplinae alicuius subtilitate sunt profecta; adeoque nec *iudicia publica; lege* ea fuerunt constituta; plerumque ea, quae more vsuque obtinuerant, postea legibus fuere descripta; multa tamen subtilius apud Graecos, quam apud Romanos; quandoquidem omnino Athenienses maiorem in re iudiciaria subtilitatem sectatos esse constat. Et primo quidem criminum accusationum que genera diuersa cum *iudiciorum diuersitate* erant coniuncta; quae mihi a *diuersa* eorum *origine* profecta esse videtur. Prima et *antiquissima* fuere *iudicia φονικὰ, caedis factae*; quae praecesserat antiquior *Areopagus.* Quatuor fuere constituta *tribunalia*, *βήματα*, *περὶ τῶν φονικῶν*, quorum origines a temporibus heroicis repeti solebant; id quod saltem vetustatem arguere poterat *); appellata a locis, in quibus iudices conueniebant, τὸ ἐπὶ Παλλαδίῳ *de caede non voluntaria*, *περὶ ἀκουσίων φόνων·* τὸ ἐπὶ Δελφινίῳ, *ἄν τις ὁμολογῇ μὲν κτεῖναι, ἐννόμως δὲ φῇ δεδρακέναι.* (quod nos solemus dicere *moderamen inculpatae tutelae*) τὸ ἐπὶ Πρυτανείῳ, *περὶ τῶν ἀποκτεινάντων, κἂν ὦσιν ἀφανεῖς* (*vt inquireretur in caedis auctorem ignotum*), *καὶ περὶ τῶν ἀψύχων τῶν ἐμπεσόντων καὶ ἀποκτεινάντων, si res inanimata mortem intulisset*, vt saxum cui quis incumberet, τὸ ἐν Φρεαττοῖ, siue ἐν Πειραιεῖ *si quis ob caedem fortuitam exulans peregre φόνον ἑκούσιον commiserat.* Subtilitates hae, ad nostrum sensum futiles et inanes, pro istorum hominum simplicitate ex eo subnatae esse, si recte video, videntur, quod non quatuor vnius legis capita, sed quatuor leges, quae ad caussas *φονικὰς* spectabant,

*) Videtur dignitas et fama his *βήμασιν* esse quaesita per tragicos. Nam e instituta esse videntur non a Draconnisi.

ſtabant, perſcriptae erant. Cum enim diuerſis caedis generibus diuerſae poenae eſſent conſtitutae, e lege autem ſententiae pronuntiandae: ad diuerſas legum formulas etiam iudiciorum diuerſitatem conſtitutam ſuſpicari licet, vt, cauſſa perorata, iudices ſtatim e lege pronuntiare poſſent reum abſolui ve condemnari: non autem e diuerſis legibus aut legum capitibus deligere quod huic cauſſae conueniret. Ne vero haec iudicia perpetua fuiſſe, ſed putanda ſun coacta non eſſe, niſi quoties cauſſa, quae id poſtularet, incidiſſet. Ad quodnam autem e quatuor tribunalibus cauſſa deferenda eſſet, eſſe debuit, qui con ſtitueret; et is fuit *Archon*, et quidem Βασιλεὺς, recte iudico.

Praeter haec quatuor tribunalia erat *Areopagu* ad quem φόνος ἑκούσιος, ἐκ προνοίας, *caedes conſul peracta*, eſſet deferenda, et hoc quidem ex Solon lege; cum ad Areopagum ab initio omnes cauſſ φονικαὶ pertinuiſſent.

Ab Areopago itaque per Draconem cauſſae φο καὶ aut omnes aut pleraeque videntur fuiſſe auo tae, ita vt poſtea Solon genus primarium, caede deliberatam, Areopago redderet: quod quidem factu arbitror *a*); niſi forte Ephetae in Areopago ſederu nam, quod Petitus exiſtimabat, Areopagum a D cone prorſus eſſe ſublatum, parum probabile videt Poſtea aliae quoque cauſſae capitales in Areopag fuere inductae: vt vis facta, furtum, veneficiu incendia, proditio. Etiam impietas (ἀσέβεια), de nec minus iudicia in dicaſteriis fuere: vt ex Lyſi And

a) Obſcura enim res eſt deficiente rerum memoria. cus autem Polluc. VIII. ſ. 125. multo maiorem ob ritatem infert; quae non niſi coniectando dilui po Verum haec a diagrammate, quod hic proponi eſſent aliena.

Andocidem patet. Itaque, si ap. Xenoph. rep. Athen. 3, 5. populi esse dicitur, διαδικάσαι ἐὰν ἀσεβήσωσι, accipiendum erit, de praeiudicio, ad Areopagumne an adHeliaeam iudicatio spectet.

Qui in quatuor tribunalibus sedebant iudices, *Ephetae* dicti, numero LI. primum a Dracone cum ipso iudicio constituti, ex ciuibus primariis, a populo, vt probabile sit, singulis quinis e X tribubus lectis, quibus Βασιλεὺς annumeratus, qui iudicium cogebat *).

Erant praeterea *δικαστήρια sex περὶ δημοτιτῶν*, ad quae et γραφαὶ et *δίκαι* spectabant; h. e. *et caussae publicae et priuatae.* Praeerant iis ex Archontibus sex *Thesmothetae.* Nobilissima erat *Heliaea.* Omnia haec in vulgus nota: vel ex Petito de LL. Attic. Iudicum numerus ingens: sexies mille quotannis lecti; distributi illi *sorte* opera Archontum per dicasteria *b*), et singulis caussis itidem *sorte* lecti ab Archontibus. Numerus maior minorue pro grauitate ac dignitate singularum caussarum; semper tamen ille nimis magnus pro nostrae rei iudicialis rationibus *c*). In delatione,

*) Pollux VIII, 90. tantum τὰς τῶν ἀψύχων δίκας memorat. Ait quoque Areopago in caussis caedis praefuisse Regem.

b) Quingenti iudices sedebant in Heliaea; (Pollux VIII, s. 123.) forte idem numerus in ceteris singulis; ita sex iudiciis sufficiebant ter mille iudices; verum vt alternis vacare possent, numerus videtur esse duplicatus. Iudicia interdum coacta esse mille, aut mille et quingentorum iudicum, Pollux eod. loco testatur. Quod de X. tabellis, quae X. litteris, A. B. Γ. insignitae erant, inter iudices distributis, narratur vulgo e Schol. Aristoph. ad Plut. 277. non satis concoquo; nam Ephetae in βήμασι diuersi erant a iudicibus dicasteriorum.

c) Quid spectarint in magno hoc iudicum numero constituendo, assequi mihi videor ex Xenoph. rep. Ath. c. 3, 7. vt cauerent, ne, si pauci essent, facilius iudicia corrumperentur.

delatione, *φάσει* dicta, si intra mille drachmas aesti-
matio litis subftiterat, CCI. sin mille drachmas exce-
debat, CCCCI. iudices sedebant: Pollux VIII, 48. in
caussis *εἰσαγγελίας* mille e Solonis institutis; quibus
Demetrius Phalereus quingentos adiecit (ibid f. 53.)
In caussa Socratis IↃV. iudicabant; nam CCLV
eum damnauerant, CCLI. absoluerant; si tres hi
calculis alteris accessissent, absolutus erat potiori cal
culorum numero: CCLIII. (Plato Apol. Socr. 25.)

Quod Romae institutum vidimus, Athenis quo
que in omni caussa publica obtinuit, vt *liberum ess*
vnicuique e populo accusare d). Tum commune
hoc: *deferendum erat nomen ad magistratum*, siue a
Archontum collegium, siue ad vnum ex Archont
bus, pro diuersarum caussarum natura et nomine,
φονικὰ ad Regem; quae ad dicasteria spectabant,
Thesmothetas: a quibus et caussae, quo ordine esse
agendae, et dies, proscribi solebat (Pollux VI
f. 88.). Erant praeterea caussae aliae deferendae
Senatum, *βουλήν*; tandem aliae caussae ad *populu*
quae a populo conuocato (*ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ*) erant di
dicandae. Videtur tamen et in his *magistratus op*
intercessisse, vt ad Archontes res esset deferenda,
iis autem ad Senatum referenda, aut ferenda
populum; etsi vulgari vsu ipse actor *εἰσαγγέλλεσ*
dicitur. Accuratius haec constituenda erunt ab
qui in oratoribus graecis interpretandis versantur

Ad *populi iudicia* spectare debuere eae *cau*
quae ad ipsam remp. et eius administrationem, salu
et incolumitatem, pertinerent; tum *caussae e prou*
tione ad populum, *ἐφέσεις*, tandem *cognitiones*,

d) *Ταύτας τὰς δίκας — (τὰς γραφὰς) ἐξῆν τῷ β*
μένῳ γράφεσθαι. Pollux VIII, f. 41.

nos *caussas exemtas* dicimus *e*). Saepe in his incidebant caussae ex eo genere, quod nos solemus appellare *quaestionum praeiudicialium*, quarum diiudicationem plerumque populus mandabat dicasteriis. Demosthenes, qui chorum instruxerat, a Midia, aemulo, in orchestra pugnis caesus, accusauerat Midiam ad populum; damnatut ἀσεβείας Midias; at ille alteram actionem instituit, ἀγῶνα τῆς ὑποτιμήσεως, non ἀσεβείας, sed ὕβρεως se reum esse contendens; res reiecta ad dicasteria; in altero hoc iudicio habita oratio in Midiam.

Caussae, quae ad remp. ipsam spectarent, infinitae fuerunt; aliae maiores et grauiores, ad reip. constitutionem et securitatem spectantes, quas partim *perduellionis* esse dixeris, partim *maiestatis populi*; aliae *politiae generalis*, et in his *religionum* et *sacrorum*; aliae *aerarii*, adeoque *redituum*, *vectigalium*, *tributorum* et *munerum publicorum*, λειτουργιῶν; aliae *administrandae rei militaris* et *nauticae*; ad haec enim rerum capita reuocari fere possunt ea, quae sigillatim ac sparsim memorantur. *Caussae Sociorum* cum his coniungendae sunt, distribuendae, puto, per eadem capita.

Caussae versari debuere *aut* in criminibus iudicandis, *aut* in legibus ad caussas singulas applicandis, *aut* in iure dubio et incerto. Ad haec, quae memorauimus, capita referre caussas et iudicia nobis nunc licet; at veteres *sub aliis nominibus* ea comprehenderunt *e rerum temporumque caussis natis*. Sunt primo εἰσαγ-

e) Omnino iudicia Solon *in manu populi* esse voluerat, apud quem summa potestas erat; etsi circumscripta variis bonis institutis mox a Clisthene, Aristide, Pericle aliisque demagogis, sublatis; inde prouocatio ad populum

esse debuit. Magistratuum, quos supra attigimus opera in omnibus his iudiciis constituendis intercede bat, sed aliorum in aliis; ita Thesmothetae εἰσάγει dicti τὰς δοκιμασίας cum aliis caussis ap. Polluc. VIII s. 88. alias εἰσῆγεν Archon eponymos, quas recense idem s. 89. alias Rex, Polemarchus s. 90. 91.

Nobile est exemplum iudicii ad populum in X Praetoribus, qui in pugna ad Arginussas mortuo mari non sustulerant. (v. ap. Xenoph. Hlgr. I, 7, s. Primo in concione habentur orationes accusantium defendentium; tum Callixenus in Senatu accusat; concio, in qua Senatus suum decretum proponit *k*) populus ferat suffragia tributim. Aduersantur a Callixeno; παράνομα eum ξυγγεγραφέναι, et Pr tanes negant, suffragia ferendi potestatem se dat ros *l*). Minis tandem victi concedunt, prae vnum Socratem. (Apol. Socr. p. 32.) (p. 74. Bip.).

Caussae, *quae ad Senatum spectabant*, omni fuere, quae remp. administrandam attingebant; p tim, de quibus ad populum ἐν ἐκκλησίᾳ erat fer dum, partim δίκαι, generali nomine, caussarum blicarum genera, de quibus aut ipsi cognoscerent decernerent, aut quas ad iudicia (δικαστήρια) rer terent. Erant adeo in his quoque complures qu stiones praeiudiciales. Memorantur itaque εἰσαγ λίαι εἰς βουλὴν, de quibus aut ipsi Senatores sent tias ferebant, aut cognitionem iudicibus mandabant Videmus etiam in deliberationem venire, quid f opus sit; ad iudicesne caussae cognitio sit ablega

k) εἰς ἣν ἡ βουλὴ εἰσήνεγκε τὴν ἑαυτῆς γνώμην.

l) προτιθέναι τὴν διαψήφισιν παρὰ τὸν νόμον.

m) Ita v. c. si Archon vel rhetor deliquerat, εἰσαγ in Senatum contra eum dabatur, et, si lenior cul Senatu multa irrogata, sin grauior, iudicium c tutum: Pollux VIII, s. 51.

nec ne n). Factas video εἰσαγγελίας εἰς βουλὴν etiam earum rerum, quae ad singularem alicuius ex Archontibus curam spectabant. Etiam φόνου ap. Demosth. in Midiam p. 554, 11. Fuere leges de εἰσαγγελίαις et passim ὁ εἰσαγγελτικὸς νόμος excitatur. Leguntur porro εἰσαγγελίαι παρανόμων o), ἀδίκων, περὶ προδοσίας, περὶ τοῦ ἀδυνάτου, — constituebantur de his a Senatu iudicia, et remittebantur caussae ad dicasteria Archontum opera. Ita et δοκιμασίαι in Senatu peractae; et, si controuersum aliquid incideret, mandata caussa dicasterio. (Pollux l. 92.).

Diuersa est ἔνδειξις et φάσις. Ἔνδειξις est *denuntiatio ad Senatum* vel ad Archontem, eius, qui aliquid faceret, nec monitus absisteret, aut locum adiret, ad quem per leges accedere ei non licebat; v. c. eius, qui praeter ius in foro versatur, δημηγορεῖ, cum ἄτιμος ille sit, qualis erat ἀσεβὴς, proditor, aerarius factus, sycophanta, homicida, qui frumentum aut remiges ad hostes eduxisset Si in facto esset deprehensus, abduci poterat: quae ἀπαγωγή; sin reus latebat, magistratum delator eo deducebat: ἐφηγεῖσθαι dictus. Si crimen erat confessum, poena statim irrogabatur; sin res controuersa erat; ex ἐνδείξει dabatur quoque actio, caussa ad dicasterium remissa: Pollux VIII, s. 49. 50. Harpocrat. h. v. Loca classica ap. Demosth. in Androtionem et in Theocrinem, etiam Lysiae in Andocidem. Cf. Heraldi Animaduerss. IV, 9.

Φάσις aperte declaratur a Polluce VIII, f. 47. esse delatio omnino criminum latentium, inque his eorum, qui fraudes commiserant in metallis, in frumentis importandis et exportandis, in vectigalibus, etiam

n) v. c. Demosth. in Euergum p. 1151, 12. loco admodum diserto.

o) Pollux VIII, 87. de Thesmothetarum muneribus καὶ τὰς προβολὰς εἰσάγουσι, καὶ τὰς τῶν παρανόμων γραφάς.

λάττεται καὶ ἀφίσταται — καὶ τὴν δίκην ἀπίλει καὶ τὴν γραφὴν (Demosth in Neaera p. 363, 13.) per γραφὴν facta πρόσκλησις, in libello scripta nomina actoris et rei, caussae et κλητῆρος, tum et ipsa multa seu poena lege constituta, aut lis a matur. Interdum plures subscribunt. Antequan in iudicium adducebatur, e multis oratorum apparet, quod et res ipsa docet, ab Archonte litigantes esse vocatos, interrogatos, et vt a litig dessisterent, admonitos: quae et ipsa fuit ἀνάκρισ ἀνάγνωσις. Caussa porro saepe tam manifesta debuit, vt pronuntiari posset ab Archonte, nec aut actor haberet quod reponeret; videtur ta haec non habita esse sententia, proprie dicta; tum tamen esse inter munia τοῦ δικάζειν.

At a Thesmotheta dies dicitur, iudicium c tuitur sortito. Nunc die dicta in iudicum cor Archon actionem in forum inducit, εἰσάγει δίκ τὸ δικαστήριον; ita δίκη est εἰσαγώγιμος. Die aut adsunt litigantes, aut altera pars abest, tur vocati ὑπόμνυνται, iusta caussa eum abesse; sic τίθεται δίκη forte et ἀνθυπόμνυνται οἱ ἀντί Poterat quoque reus litem contestatam deserere γοδικεῖν, μὴ ἀπαντᾶν εἰς τὴν κυρίαν: tum δίκη ἐρή ille ἐρήμην ἁλίσκεται, ὀφλισκάνει ἐξ ἐρήμης, κα κάζεται; et actor ἐξ ἐρήμης αἱρεῖ. Aut adest reus; potest variis exceptionibus vti, τῆς παραγραφῆ ὑπωμοσίας τῆς ἀντιγραφῆς τῆς ἀντιλήξεως. S tebat quoque ἀπωμοσία, διαγραφή, ἔφεσις. Sin que et actor et reus adsunt: iuratur propter c niam; actoris est προομοσία, ἦ μὴν ἀληθῆ κατη rei ἀντωμοσία, ἦ μὴν μὴ ἀδικεῖν. ἀληθῆ ἀπο σασθαι; sed omnino iurisiurandi multus et vsus Fiunt porro sacramenta a reo et actore, variis nominibus. Praeco γραφὴν recitat; dat

cendi poteſtas actori, et reo Sin plures actores, eſt ἐπαγωνισμὸς τοῦ προτέρου, tum δευτερολογία. Dicendi poteſtas datur ad clepſydram Vtraque parte audita fertur ſententia praecone circumferente τὸν κάδον, in quo ψῆφοι, quarum mox fit numeratio. Iam poena et multa aut lege eſt conſtituta, aut non. Si non eſt conſtituta, fit altera quaſi actio, τίμησις et ἀντιτίμησις, de qua ſatis multa dicta in Socratis cauſſa. Condemnatus aut traditur τοῖς ἕνδεκα, aut, ſi multa dicta eſt, vel ſoluit, vel praedes dat, vel in vinculis habetur; donec multa ſoluta eſt, eſt ἄτιμος. De quibus, vt et de variis ἀτιμίας generibus in Graeca antiquitate diſertius agi ſolet.

Cum *vnicuique e populo accuſare liceret*, facile expectes, calumniis et falſis delationibus magnam licentiam fuiſſe propoſitam. Iniecta tamen frena per leges: primo omnino *q*), quod in omni accuſatione, γραφῇ, qui accuſator non quintam partem calculorum tuliſſet, mille drachmis, in aliis cauſſis etiam ἀτιμίᾳ multabatur; (Pollux VIII, ſ. 53.) qui vero ἀσεβείας reum detulerat, nec, vt condemnaretur, effecerat, morte puniebatur *r*). Iniuriarum (ὕβρεως) autem

F 5

q) ὁ κίνδυνος ἐν χιλίαις.

r) Ibid. ſ. 41. Videtur obſtare, quod Melitum Plato Apol. Socr. (p. 83. Bip. p. 36. Steph. c. 25.) ni condemnaſſet Socratem, *in mille drachmarum multam*, non in capitis periculum, incurriſſe ait. Scilicet ita ponitur, Socratem ἀσεβείας fuiſſe accuſatum. Atqui hoc perperam ſumitur. Erat crimen innominatum, nec legibus definitum, adeoque nec poena: quam accuſatori propter hoc ipſum relictum erat vt aeſtimaret. ἀδικεῖν dicitur Socrates in libello: qui plura capita complectitur. v. Plat. Apol, Socr. 2. et 3. 11. Xenoph. A. S. 10 ſeq. Diog. Laert. II, 40. Si quod eſſet generale nomen, dicerem eſſe, καταλύσεως τῆς πόλεως, τῆς καθεστάσης πολιτείας: de quo cf. Herald. Animaduerſſ. III, 9, 7. et 3, 5.

catur et festus dies, quo in gratulationes et acclamationes effusam laetitiam testatam facere liceat. Quanto autem magis id facere consentaneum est in euentu omnium votis exoptatissimo! tum in tanta laetantium consensione, in hac laetitiae publicae auctoritate, in hac, vt ante per omnem Britanniam, ita nunc per Brunsuicenses terras gratulatione in eosdem dies indicta! Quid enim? cunctis publice priuatimque gaudia voce testantibus, Musasne, quibus eloquium artibus litterisque expolitum debetur, decebit esse elingues? Erumpet vero vox nostra; audientur laetae acclamationes pietatis sensum in Deum O. M. et amoris affectum in Regem votis nostris redditum testificantes, primo sacris sollennibus in diem dominicum indictis, tum crastino die pompa in templum academicum ducenda, quam ornabunt, precibus nostris exorati, et nouo ac sollenni splendore illustrabunt SERENISSIMI MAGNAE BRITANNIAE PRINCIPES, almae Georgiae Augustae alumni, pietatem suam testificantes recepto ex graui morbo *Parente Augustissimo*, incendentque hoc ipso laetitiae piae et religiosae tanquam auspicio animos omnium vestrum, quotquot aderitis, Ciues, Hospites et Aduenae, fauebitisque votis nostris pro firmanda et corroboranda valetudine proque incolumitate perpetua Regis nostri Indulgentissimi, et pro felicitate ac prosperitate stabili, per ipsa malorum experimenta fundata, Reginae et Sobolis Regiae suscipiendis. Praeibit verba ex more Eloquentiae Professor *Chr. G. Heyne*, quem vt fauentes propitiique audire et pompam nostram ac pietatis sollenne hoc praesentia vestra ornare dignum

aequum-

aequumque iudicetis, vos, Comites Illustrissimi, Barones ac Nobiles Generosissimi, generisque, ingenii, litterarum decoribus florentissimi Ciues, his ipsis verbis amanter ac diligenter rogatos esse volumus. Absit autem, vt vel illi, qui alienis in terris nati sint, laetitiam hanc nostram publicam minus ad se spectare nec nisi communi humanitatis vinculo se teneri putent; quotquot enim adscripti in hanc ciuitatem communibus focis aris ac templis vtimini, quemadmodum in communionem hanc tot bonorum ac commodorum venistis, ita etiam vos communi doloris laetitiaeue sensu contactos esse fas est in malis nostris bonisue publicis; pertinebunt enim non minus ad vos ipsos fructus ex salute et incolumitate Regis, cuius auo immortali haec Musarum sacra debemus, quique Ipse instituta haec nostra tueri ac locupletare pro suo in litteras amore haud dedignatur. Venite itaque in partem laetitiae publicae, quemadmodum, hoc ipso ineunte semestri cursu, lectionum academicarum vtilitates pro se quisque institutione hac nostra et disciplina vniuersa academica estis percepturi; et cum Musis Hygieae, quae nec ipsa ab his litteris nostris aliena est, festum hunc diem celebrate.

Nos autem, quotquot in hac Academia, quam deus sospitet, litteris docendis constituti Musarum sacris tanquam sacerdotes praeesse iussi sumus, quibus sensibus, quibus vocibus, voluptatem nostram ac laetitiam testatam satis faciemus, sospite Rege, quem delicias suas appellat Britannia, quemque nos salutamus Patriae Parentem; in quem dixerit poeta illa, quae apud Horatium

nunc acerbo casu molestam superiorum temporu memoriam leuare ac recreare possit. Recreatu quoque se tam incredibili populi amore, et conf imatum animum sentiet Princeps optimus, et, cu vna omnium voce testatum intellexerit, quantum se vno ad reip. salutem positum existimetur, eni tur et allaborabit, vt populus intelligat, recte se statuisse, neue vnquam eum suae laetitiae, sui stu et amoris poeniteat.

Si tamen de modo testificandae laetitiae in nos agitur: inter varia exultationis genera, in qu aliorum ingenia, studia, opulentia, fastus, eff duntur; spectacula publica, acclamationes, c viuia, ignes artificum inuento in varias figuras colores elaboratos, loca publica priuataque fe luminibus illustrata; quid nostra cum vita, pro sione, loco, dignitate conuenire satis videri del Scilicet vnum hoc, vt gaudia nostra gratulati publica testemur, vt gratias agamus Deo O. omnium bonorum fonti et auctori, vtque gra hunc animorum sensum non magis *vultibus ac bus* prodamus, quam *vitae sanctitate, religione in nerum et officiorum rationibus seruandis, fide discipl cura ac sollicitudine in iuuentute ad doctrinae veritat vtilitatem fingenda et nostra auctoritate regenda.* enim pietatem nostram declarabimus ab animi pientia et pietate vera imbutis profectam. sane et vulgus in laetis euentis numini gratias ag enim vero gratiae hae summo Numini qua m quo sensu redduntur! et gratiis actis quis ple que beneficii accepti sensus! quae memoria! (

mune quoque est generi humano ad deum referre casus mirabiles et euenta solito maiora seu mala seu bona. At quam diuersis ita statuunt homines sententiis, opinionibus, iudiciis! ita vt videantur interdum putare, cetera omnia, quae solito more eueniunt, temere euenire, sua sponte fluere, neque numini curae esse.

Scilicet numerandum est hoc inter ea, in quibus mirari licet et rudia ac fera hominum ingenia et sapientissimum quemque in vno eodemque saepe placito ac iudicio conuenire; at quam diuersis de caussis, sensu absimili, cogitatione et intelligentia in nulla re conspirante! quod non animaduersum saepe fefellit viros acutos, vt vulgus et prudentes, Christianos et non Christianos, philosophos et indoctos, idem sensisse ac statuisse putarent. Ita ad Deum O. M. omnia humana referre rudes homines, etiam primarum aetatum, soliti erant; eius interventum suis consiliis rebusque gerendis expetebant, bona ac mala tanquam ab eo profecta in acceptum referebant; quis non pietatem hominum et rectum sensum miraretur? Atqui hi ipsi omnia ad sensus suos reuocando, deum putabant tanquam vnum ex popularibus humano more et ingenio inuidere alia, alia gratificari, alia sua potestate maiora fateri. Alii mox, tot tantisque curis aut imparem deum aut indignas numine curas istas arbitrati, ministros inter deum et hominem Genios adsciuere; etiam hi a deo bona ac mala in se proficisci aiebant; neque ab hoc sermonis vsu deflexere, qui deorum senatum aut concilium creauerant, victimisque et ludis aut vnum

aut omnes exoratos esse volebant. Successere, qu
suis precibus ac supplicationibus publica priuataqu
religione habitis calamitates ac mala depulisse, ira
dei exorasse ac placasse, consilia Numinis mutasse
inflexisse et ad alia, quam quae decreuerat, traduxi
sibi et aliis viderentur. Cum deum ipsum vulg
humana specie induat, fieri aliter non potest, qua
vt nec minus humano modo ac more omnia ab
administrari putet. Condonanda vtique haec imb
cillitati ingenii humani. Diuina consilia quo rega
tur modo, ad quas attemperentur rationes, i
ignorat, nec nisi more humano de iis fari licet. I
que precibus nostris alia negari alia concedi dic
solemus. Alia de his verba non suppetunt. R
tamen omnia humana Numinis consiliis, iisque
pientissimis, et optimis, persuasum habeamus,
que ad pietatem nostram ac religionem pertin
teneamus, vt et mala feramus fortiter, et bonis fr
mur sapienter, et moderate, nec sine sensu religi
Id quod tanto magis a nobis, qui supra vulgus sap
videri volumus, expectari potest; vt rectis ac v
rerum notionibus non modo in praecipiendo, ve
in rerum quoque actu, in vita et exempli auct
tate, vtamur. Consensum plurium in vnum id
que iudicium seu de diuinis seu humanis de r
ne vnquam aut exigamus aut expectemus; n
enim siue similium verborum pronuntiatio siue
dem vocibus concepta multorum professio con
sum statim in eandem rem efficit: neque diss
hominum, a tot caussis, quae in manu nostra
sunt, profectus, aut crimen habere aut odia exc
aut omnino mirationem facere debet. Virtutem

vna

vnanimi consensu colamus omnes; haec vna via ad consensum, si quis est et potest esse in opinionibus ac iudiciis, adducere forte potest. Sin vna omnium maxima dote, virtute inquam, destitutus ille sit: quae tandem consensus vtilitas, quis religionis, pietatis, sapientiae, litterarum, doctrinae, fructus aut esse aut cogitari potest satis magnus, qui virtutem, hoc est, agendi ex illis principiis facultatem, vsum et habitum, compensare aut aequiparare possit? Non ad opinandum nos natos esse meminerimus, verum ad agendum. Liberationem a morbis grauibus per omnes aetates et per omnes populos ad diuinum interuentum retulere homines; enimuero, vti morbos ira deorum inflictos credidit et adhuc credit rudium et ferorum populorum error, ita eosdem variis ritibus exoratos iram remittere et muneribus captos blanditiisque delinitos valetudinem gratificari creditum est: pestilens error, si seuerius statuas; indigna enim numinis notione opinio; condonanda tamen infantiae humanae: Qua etiam effectum est, vt ipsa medicina pro arte diuina haberetur, vtque ab aris deorum, ab oraculis et sacerdotum et vatum responsis, salutem peterent homines; neque vlla facile alia res est, in qua ingenii humani imbecillitas luculentius appareat, quam in auxiliis medentium aut impetrandis aut expectandis; etsi omnino eadem mentis nostrae tenuitas ita fert, vt, quamuis aeternam dei prouidentiam omne vniuersum complecti nec menti diuinae quicquam aut paruum an magnum esse bene teneamus, in fortuna tamen aut cipiti, in casu grauiore, in euentis insolitis, *praesentius numen* esse putemus. Adeo in rebus grauissimis

balbutimus omnes. Quo magis nobis annitendum vt nostro *exemplo* veram pietatem veramque religionem in reddendis iis, quae Deo O. M. pro boni acceptis debita sunt, declaratam demus. Nihil ni prouido rerum numine agi, geri, euenire, cert certius statuamus: nec valere nos nec conualesce nisi diuino beneficio. Hoc enim, si quid vnquar verum esse cum Socrate iudicamus, viro bono nil mali accidere posse nec viuo nec mortuo; nec v quam illius res a deo immortali negligi *). Enii vero modum ac rationem, qua res humanae a n mine prouido gubernentur, qua via euenta reri procedant, quis qualisue dei interuentus sit, id hac infantia nostra, quae naturae perfectae notion tam angustam et exilem habet et concipit, defin velle temerarium esset. Gratum animi sensum *ve* declarare pium iustumque, sed expeditum ac procl est; at *rectis vitae vti consiliis, studiisque ad publi priuatamque felicitatem indies auctis*, ita vt non nostris quam publicis vtilitatibus, non nostrae m famae sed rei publicae laudi, existimationi, co lamus, *litterarum ac disciplinarum bona ac praec quae in iis sunt, ad vitae commoda, popularium feli tem, rerum salubrium incrementa, malorum, quae r premunt, fugam transferre*, hoc est, quod nobis a tendum esse putabimus. Reliqua facile in vtran partem interpretari licet; si recta constanter p quaris, facta ipsa loquentur. PP. in Academia G gia Augusta d. XXVI. Aprilis cIↄIↄCCLXXXIX.

*) χρὴ — ἕν τι τοῦτο διανοεῖσθαι ἀληθὲς, ὅτι οὐκ ἀνδρὶ ἀγαθῷ κακὸν οὐδὲν οὔτε ζῶντι οὔτε τελευτ οὐδὲ ἀμελεῖται ὑπὸ θεῶν τὰ τούτου πράγματα.

VII.

ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE
PRORECTOR
IVST. FR. RVNDE D.
CVM SENATV
CIVIVM SVORVM
QVI
IN CERTAMINE LITTERARIO
IN A. D. IV IVNII ANNI HVIVS cIↄIↄCCLXXXIX
REGIS NOSTRI INDVLGENTISSIMI
SOLLENNE NATALITIVM
INDICTO
CONSTITVTA EX EIVS MVNIFICENTIA
PRAEMIA
ORDINVM ACADEMICORVM IVDICIO REPORTARVNT
NOMINA
SIMVLQVE
COMMENTATIONVM
QVAE
AD CERTAMEN IN A. D. IV. IVNII ANNI cIↄIↄCCXC
ADMITTI VOLENT
ARGVMENTA
AB ACADEMIAE ORDINIBVS PROPOSITA
PROMVLGAT
M. IVNIO cIↄIↄCCLXXXIX.

Certamini vestro litterario, Ciues, cum dies Regis nostri Indulgentissimi natalis dictus sit, etiam non moniti facile intelligitis, permagnum auctori-

 tatis

tatis ac celebritatis momentum ei certamini et victorum laudi ex hoc diei et sollennium splendore accedere. Quae vtique ipsa res ingentem vim habere debet ad adolescentes erectioris indolis tam praeclarae laudis cupiditate inflammandos. Vix tamen alius dies sollennior, vix alius faustior ac laetior, aut fuit aut esse potuit eo natali, quem heri ac nudius tertius celebrari vidistis. Adueniebat ille animis superiorum temporum hilaritate adhuc perfusis et tantum non tumentibus, cum redditum votis publicis priuatisque GEORGIVM III, populi sui amorem ac delicias, valetudine pristina recuperata, gratulabamur. Ex euentus itaque laetissimi sensu tam recenti natalis huius celebritas mirum quantum religionis mutuabatur; nec sollennia ista vnquam magis laetis ac piis animorum sensibus fuere peracta. Nec vero ea religione ac pietate nostri tantum, quotquot ciuitatis iure et imperii formula dictoque sacramento Regi Optimo obsequium praestamus, animi fuere contacti; id enim cum officii ac fidei rationibus erat coniunctum; verum, quod non sine laude vestra commemorare possumus, Ciues, vos quoque, qui aliunde huc aduenistis nec nisi certo consilio et ad certum tempus in ciuitatem nostram estis adscripti, in religionis ac pietatis societatem animis volentibus vos adiunxistis; testatum id fecit frequentia vestra, silentium, fauor, iis qui aderant, omnibus. Scilicet ita apud vos statuistis, Ciues: quod nunc in nouam hanc ciuitatem adscripti, tuti ac securi in hoc praestantissimorum, ingeniis et omni litterarum genere excellentium, virorum contubernio ac tanquam conuictu vitae et adolescentiae florem agitis,

vtilissi-

vtilissimarum litterarum ac disciplinarum copiis pro lubitu et ad satietatem ingenium repletis, iisque satis instructi ad patrias quisque sedes ita discediti, vt opes istas earumque fructus et vobis et popularibus vestris aliquando cupiatis esse saluberrimos, haec omnia vos debere prouidentiae Regis Indulgentissimi, cuius auspiciis ista administrantur. Nutritori itaque vestro vos, tanquam alumni curis tam liberalibus haud indigni, tribuistis hoc merito, vt nobis, quotquot in hoc Musarum sacrario hierophantae constituti sumus, diem laetum celebrantibus fauentes et vestra pietate suffragantes adessetis, nostrisque precibus vota vestra pro optimi Regis salute seu persoluenda seu nuncupanda consociaretis. Erat autem hic vester in laetitiam publicam concentus tanto iustior, quod ipsa haec sollennia in vtilitatem vestram erant versa, ita vt studiorum vestrorum fructus per ea locupletarentur; quandoquidem constitutum est in diem hunc festum ac sollennem certamen ingeniorum vestrorum, vt praemia assignentur iis, qui studiorum suorum profectibus declarandis palmam ceteris praeripuerint. Videtis quantopere vtilitatibus vestris et commodis prospectum sit in omnibus rebus, ita vt hilaritatis quoque publicae sollennia vobis sint proficua et fructuosa; tantum enim abest, vt a diei religione abhorrere videri debeat certamen litterarium, vt potius cum ipsis precibus ac votis nostris pro salute et incolumitate reip. nostrae illud praeclare conspirare arbitremur; etsi alio modo ita statuamus, quam veteres hisce de rebus sensisse constat.

Meministis enim, quemadmodum omniun pulorum more receptum est, vt aut venerand deprecando numini dies sollennes ac festi sint stituti, ita cum his apud Graecos et Romanos gionum loco habitos esse ludos et certamina. quidem re primo adspectu nihil videri potest r a consilio et ratione abhorrere. Quid enim tueruntne homines putare numen delectari lud apparatu, quo ne sapientior quidem quisquam ma pere contactum habebit animum? In graui ver lamitate, quam deorum ira immissam illi credel aut in magnarum rerum suscipiendarum primo ad deos sibi propitios reddendos, ad iram ec placandam, ad mala auertenda, quid expe potuere a ludorum sollennibus? Constat tamen inter omnes, morem istum non vno in populo, vna aetate viguisse. Apud Romanos quidem, c in bello accepta, anni pestilentia caelique inter rie vastante agros, aut in ostentorum proeurati quoties supplicatio decreta esset et lectisternium, dictos videmus ludos seu circenses seu scenicos, quando etiam munus gladiatorium. In Gra autem cum religionibus et sacris deorum solle bus coniuncta fuisse certamina, a re quoque f dicta, quis ignorat? Qua tandem via et ratione, quo animorum errore et occaecatione morem is receptum esse putabimus?

Scilicet religionum et sacrorum primordia c alia a calamitate publica aut malorum imminenti metu sint repetenda, fuere alia, quae a rebus la et hilaritate publica processerant; inque his salta

c

cum cantu, in Graecia quidem, chorus; chorus autem ludis scenicis initia fecit *); Cumque porro, quoties victimae adolebantur, epulae sacrae haberentur, animis ad omne hilaritatis genus solutis et effusis: nullum non ludicri genus fuit frequentatum, inprimisque certamina cursus ac luctae, tum ludi curules. Ita sensim res in morem sacrorum abiit, vt non modo votorum soluendorum caussa et in laetarum rerum sollennibus, quod ferri posse dixeris, verum etiam in supplicationibus expiandae irae deorum habitis certamina et ludi haberentur; factaque est religionum pars non infima, sacrorum caussa certamina aut ludos instituere.

Quid? quod, vti solent res humanae miris modis variari, eo tandem peruentum est, vt certamina et ludi primo loco instituerentur, sacrorum autem ritus iis essent adiuncti, tanquam qui subseruirent rei primariae, certaminum ac ludorum religioni **). Qua forte in re, quod probet prudentior quisque, vnum saltem hoc inest, quod animorum exhilarationem cum religionibus coniunctam esse voluere, tanquam probatam numini, quod a nulla re magis

 alienum

*) Chori porro apparatus ad pompam ducendam inuitauit; ita sumtus facti in rem diuinam aerario saepe vel patrimonio exhausto; vbique vero πανηγύρεις natae magno cum hominum concursu, et cum hoc θεωρίαι.

**) Ita Ludi magni, Ludi Apollinares, saeculares, qui nobis dies festi dicerentur, antiqua religione instituti. Sic pro sollenni sacro Ioui vel Apollini habito memorantur Olympia, Pythia et sic porro. Porro vouebantur ludi, cum ad nostrum morem dies festi instituuntur. Adeoque immutata est religio, vt ludis aut certaminibus institutis subiiceretur sacri cum iis faciendi memoratio. Itaque nulli ludi facti dicuntur fine victimis caesis.

alienum esse potest quam a religiosorum rituum tristitia et lugubri cultu. In variis autem istis certaminum et ludorum generibus alia aliis facile praeferas vel postponas. Gymnica certamina, cursus et saltationis ludicra, quis non ludis scenicis vtiliora iudicet, inprimis ad corpora plebis fingenda ac roboranda, animosque sensu aliquo solutiore imbuendos. Itaque nihil forte excogitari potuit ad rusticae plebis animos torpori huic et stupori, quo hebent, addicendos efficacius, quam si per dies festos a choreis et ludis iis interdictum est. Tardos ingeniis et bardos esse quis miretur nostros agricolas, quorum corpora nullo motu liberali exercita, labore assiduo incuruantur et indurantur? quis miretur eos obstipa ceruice, gressu testudineo, ore stupido, incedere? Atqui animaduertere licet, vel ipsis militaribus decursibus et exercitationibus, etsi ad ingeniorum expoliendorum rationes haud inuentis, corpora tamen ad agilitatem inflecti, et cum corporibus fingi ingenia quodammodo et acui. Itaque partim exhilarandis istorum hominum animis, partim omni ludorum genere fingendis corporibus, quantum in humanitatem beneficium conferri putabimus!

Ex his itaque, quae dicta sunt, mirationem res facere non debet, si ludos et certamina tanquam rem diis gratam inter religiones referri et in rebus, quibus ad placandam numinis iram aut ad eius voluntatem sibi propitiam reddendam vterentur, haberi videmus. Est enim hoc consentaneum cum imbecillitate mentis humanae, vt humana admisceat diuinis, aestimetque et metiatur numinis affectiones ex

ex suis propensionibus et studiis, vtque ei tanquam grata et iucunda assignet ea, quae inter homines gratiam et auctoritatem habere solent. Nostrum certamen, Ciues, etsi ex religionum more deductum haud est, nec tamen omnino ab iis seiunctum et remotum videri debet; est enim cum sollennibus huius diei coniunctum, quibus natalitium sacrum Regis Indulgentissimi celebramus; habetur illud inter vota ac preces pro eius salute et incolumitate conceptas; consulitur per illud certamen vtilitatibus vestris. *Nihil* autem *cum religione et pietate magis est coniunctum, quam quod vtilitates ad remp. habet;* hoc demum deo immortali gratum videri, hoc sapientissimo numini probari putabimus. Est tandem hoc certamen ingeniorum et litterarum; non curruum vel equorum; abest omnis impensa, quae melius in humanitatis commoda et solatia erogatur. Non enim inuidemus Britannis pietatem in Regem per insanos sumtus ostentantibus. Quod si pietas nostra in ipsis his sollennibus, seu natalitiis, seu valetudinis recuperatae caussa habitis, minus fuit sumtuosa; at non minus illa simplicitate ac veritate se commendare debuit. Vota ac preces factae, sacra indicta, orationes habitae, laetitiae sensum magis forte declarare videri debent, quam festis luminibus collustratae viae aut ignes in varios colores et figuras arte efficti. Adeo enim inanem fastum et luxum induerunt omnia; ea quoque quae a pietatis ac religionis sensu proficiscuntur. In vnius horae ac momenti, non voluptatem, sed admirantium stuporem, quem pro voluptate censeri isti volunt, opes effundere, quibus prouinciarum necessitatibus succurri poterat, pro

egregio

egregio pietatis ac religionis testificandae sp
habetur. Magnorum virorum ac principum
ac memoriae vt consulerent Graeci et Ror
impensam in monumentum faciebant, quod
steritatem durare posset. At isti homines,
lucro ponunt caussas et opportunitates lı
fastus ostentandi, in vanas vnius momenti v
carum horarum fascinationes oculorum et pra
absumunt diuitias, quae ad momentum pereni
cendum, ad vastam operis molem vel artis
sitae speciem mirabilem sufficere poterant.
viuere qui semel asseuerunt, *nec posterorum cur*
bere facile possunt, nec memoriae suae. Mirent
qui volent; nobis condonandum erit, si inge
numentis editis diei festi sollenne non mod
nos celebrare, verum iisdem mox prelo v
alios quoque, quotquot litteras colunt, pi
nostram docere voluimus. Accedemus itaq
commemorationem scriptorum, quae in ce
fuere missa, et ad iudicia de iis publice facta

Vt itaque ab *Ordine Theologorum* exordia duc
proposita ab eo erat quaestio nec impedita
infructuosa:

De natura ambitu et praestantia praecepti
lici de diligendis inimicis.

Commentatus erat in eam vnus e nostı
nec omnino indocte, oratione tamen parum

*) Quamdiu locum habebat illud Horatii: *Priua*
census erat breuis, Commune magnum. Vnde
idem, prudentiae quoque ciuilis, grauis auctor:
quis quaeret pater vrbium subscribi statuis: ind
audeat refrenare licentiam.

cinna. Satius igitur visum, seruare praemium in annum proximum, quo sperare licet talem fore concursum concertantium, qui dignus videri possit beneficio tanto, quo et excitari studia et ornari ingenia et commendari possint profectus; inprimis cum nullum studiorum genus sit, quod aut maiores litterarum copias desideret, aut ab humanitate et orationis latinae facultate fructus praesentiores expectare possit, aut in fortunarum angustia praesidiis ad ingeniorum commendationem magis egeat, quam Theologicum.

Ordo Iureconsultorum proposuerat quaestionem:

> *Quaenam sint genuina fundamenta iuris supremae potestatis circa adespota, quibusque ex rationibus alia tamquam spuria reiicienda sint?* Eamque quaestionem non solum ex principiis iuris publici vniuersalis, verum etiam ex principiis iuris Romani et iuris publici Germanici enodari desiderauerat.

"Traditae sunt Ordini commentationes duae, altera praemisso fragmento ex lege regia: "*Vtique quaecumque ex vsu reipublicae, maiestate diuinarum humanarum publicarum priuatarumque rerum, esse censebit, ei agere facere ius potestasque sit;*" altera insignita symbolo ex Plinii panegyrico: "*Magna laus est, fiscum saepe vinci.*"

„Neutra quidem harum commentationum omnibus numeris absoluta praedicari potest, sed nec indigna omni praemio ac laude est diligentia non sine acumine ingenii ab vtroque auctore adhibita. Comparatione tamen vtriusque scriptionis, qua par

est,

eſt, adſiduitate inſtituta tam quod ad diſpoſitionem totius argumenti attinet, quam in copia fontium ſcriptorumque in conſilium vocatorum priori commentationi poſterior palmam omnino praeripit.

„Praemium itaque diligentiae et doctrinae adiudicauit Ordo commentationi, quae prae ſe fert effatum Plinii: *Magna laus eſt, ſi ſcum ſaepe vinci.* Sed nec ſuam detrahere voluit alteri commentationi et diligentiae et ingenii laudem, vt praemio, quod, niſi ab altero auctore victus fuiſſet, auferre potuiſſet, *accedat* ſaltem iſtius libelli auctor."

Victrix commentatio auctorem habuit

Io. Ant. Lvd. Seidensticker, *Hannoueranum* qui iam ſuperiore anno praemio ornatus diſceſſerat.

Ab *Ordine Medicorum* propoſita erat quaeſtio:

Quinam ſint effectus opii in corpus animale ſanum, maxime reſpectu habito ad eius analogiam cum vino: et quomodo necat?

Docendnm hoc erat experimentis in animantibus calidi ſanguinis factis; amphibiis nonniſi ad comparationem inſtituendam adhibitis.

Exhibita eſt ſcriptio, quae multarum deſiderium leuare poſſet, inſcripta verbis Stollii: *Litem dirimet obſeruatio pluries repetita eaque caſta.* Experimentis ſane auctor vſus eſt et oppido multis, iisque ſollerter curioſeque et circumſpecte inſtitutis, ex iisque magna cum ſagacitate multaque cum cautione et prudentia collegit probabilia, inueſtigauitque naturae legem ac morem. Vna res eſt in qua legibus certaminis parum obtemperaſſe videri poterit, libelli moles

moles voluminis iusti instar ac speciem prae se ferens. Nec tamen hoc aut indecorum, aut in hoc argumento mirum et insolens videri debuit. Itaque cum postulatis suis ac desideriis satis esse factum videret Ordo Medicorum, nihil dubitauit praemium assignare commentationi huic non a tirone scriptae, sed a milite, qui iam stipendia aliquot emerita numerare posset.

Scheda resignata recitatum est nomen
GEORGII CHPH. SIEBOLD, Med. Cultoris,
Wirceburgens.

Illustris parentis laudem et famam mature aemulantis.

Ab *Ordine Philosophico* ii, qui de praemio certaturi erant, iubebantur,

Quibusnam rationibus ac momentis virtus nullo religionis praesidio munita sese commendare aut tueri possit, ex ipsa rei natura declarare, Stoicorumque atque Epicureorum praeceptis illustrare.

Incensa esse Commilitonum studia ad certamen ineundum haud parum sumus laetati, nec de salute reip. litterariae desperandum esse putabimus, quamdiu concertantium opera tam gnaua et acris, qualis in hac quaestione fuit, haud deerit. Septenae enim commentationes in commissionem sunt deductae. Accessit alia ex Maramarusiensi Comitatu Hungariae ad nos missa: cum ignoratum esset, iis tantum, qui in hac Academia litterarum studiis vacant, certamen hoc esse propositum. Verum ex septenis istis duae, altera cum dicto: *Qui non reuerentur homines, fallunt deos*, altera inscripta: *Oderunt peccare boni virtutis amore*, die dicto serius fuerant redditae adeoque certami-

certaminis leges earum rationem habere vetuerunt: etsi nec priori laus diligentiae, nec posteriori acuminis et subtilitatis, Kantiana disciplina nutritae, commendatio decederet. Restabant igitur *quinae*, quae arbitrio iudicum committerentur. Ex his temporum ordine *princeps* fuit ea, quae in fronte habet verba: *Quod potui feci, faciant meliora potentes.* Lectionis varietate et copiis, quod ad philosophorum veterum placita spectat, praestare illa visa est ceteris; placuit studium et opera in conquirendis subsidiis et opibus, quibus argumentum accurate pertractari posset; vtinam auctor operae et industriae partem aliquam in digerendis, disponendis apteque apponendis copiis collocasset, nec, tempore, vt probabile fit, exclusus, vltimam manum admouere neglexisset; recisis iis, quae a consilio erant aliena, et emendatis, quae inter cetera grauiter dicta perfunctorie erant effusa.

Altera commentatio inscripta: *Virtus recludens immeritis mori caelum negata tentat iter via.* Laudi habitum auctori, quod methodi seuerioris legibus obstringi suique iudicii acumine vti voluit; cum autem illud lectione et commentatione scriptorum, inprimis veterum parum, Ciceronis vtique nulla, esset subactum, id quod vel dictione horridiore manifestum fit, partim notionibus philosophiae vulgaribus nimium est immoratus, partim alia, quam quae res desiderabat, cumulauit. Officia quae dicuntur erga deum verae virtutis partes ita constituere putauit, vt sine iis manca et omnino nulla videri possit virtus. Atqui officia erga deum alio modo dicuntur, quam

quae

quae nobismet ipsis aut aliis praestamus; et ipsa quaestio, cum de virtute, qualis esset sine religionis praesidio, quaereretur, subiicere cogitationem debebat, de iustitia, temperantia, et sic porro, quaeri, quibusnam rationibus ac momentis illae essent substructae.

Commentatio *tertia* sub titulo: *Optimus ille est, qui minimis vrgetur*, ingenium prodit varia lectione politum atque ad philosophiam vitae natura et vsu comparatum; nec oratio displicet; probaturque inprimis caput alterum, quo quid ad singulas virtutes praesidii habuerit antiquitas, Ciceronis maxime verbis declaratur. In priore, dispertitione a maioribus accepta in quatuor virtutes cardinales vtitur, digressione praemissa, qua ortum istarum virtutum ex quatuor generis humani aetatibus, seu viuendi generibus, silueftri, pastoritio, agricolationis ac ciuili, repetere voluit.

Commentatio *quarta* cum verbis ex Spinozae Ethica praescriptis: *Ex virtute absolute agere, nihil aliud est, quam ex legibus propriae naturae agere etc.* Etsi subtilitas desiderari poterat in fronte statim libelli in notione felicitatis constituenda, tum in eo, quod neglexerat auctor definire notionem *rationis*, qua virtutis naturam confici alio loco recte cum Seneca statuit: vnde fit vt nonnulla ponat potius quam probet; regnat tamen in tota commentatione acumen aliquod iudicii, cum ingenii liberalitate et venustate coniunctum, quod ad amorem sui facile trahat. Recte ab initio statim declarauit, virtutem sine religionis praesidio esse eam, quae, prouiden-

tia numinis et animorum immortalitate sublata, tamen habet quo se tueatur. Incedit circumspecte, sed tramite, quo ire coeperat, ad id quo tendebat, per nullum deuerticulum intercepto, nullo partium studio auocatus. Lectionem cum veterum tum recentiorum philosophorum prodit probabilem, nec a delectu et iudicii seueritate seiunctam; oratione vtitur satis casta, partitione et sententiarum iunctura non inuenusta.

Quinta tandem commentatio cum titulo: *Non compilando sed meditando;* quo ipso dicto auctor iudicum arbitrio ferendo prolusisse videri potest: Alienis tantum non omnino fastiditis, suo vtitur iudicio, ingenio indulget, eique haud mediocri, satisque venusto. Verum in philosophico argumento oratorie plerumque versatur, dictione quoque licenter interdum vsus, in nouissima parte quasi taedio victus remissior.

Quibus omnibus inter se comparatis Ordo Philosophorum sine controuersia victricem commentationem esse voluit praemioque debito condecorauit eam, quae *quarto* loco commemorata est *cum dicto ex Spinoza petito;* Proximum autem ab illa locum tenere primam illam cum dicto: *Quod potui feci.*

Quo facto resignatis libellis exiere nomina, victoris quidem:

AVGVSTVS MATTHIAE, *Gottingensis*
Seminarii philologici Sodalis.

Alterius autem qui proximo loco laudem abstulerat,

CAR. GOTTLOB MELCHIOR HERRMAN, *Gedanensis.*

Talibus

Talibus Aeneadae donis dictisque Latini sublimes in equis redeunt, pacemque reportant *). Personuerant aures vestras, Commilitones, nomina victorum e cathedra recitata: quo quidem sono, qua voce, quid cogitari vobis potest iucundius, quid dulcius! Aut quid memorari posse putabimus potentius ad ingenia vestra, Commilitones, excitanda, ad inflammanda studia, ad consilia a quouis vestrum e vestigio suscipienda, vt similem laudem futuro anno consequi contingat! En praebebitur vestris conatibus et votis materia digna in qua elaboretis; quaestiones nouae in annum proximum *nonagesimum* huius saeculi promulgatae;

Ab ORDINE quidem THEOLOGORVM haec:

Disciplina, quam vocant, arcani, quae a secundo ad quartum fere saeculum in coetibus christianis adhibita esse refertur, quid sibi voluit? intra quos limites constitit? ex quibus fontibus fluxit? quid damni aut lucri cognitio christiana tum illorum tum sequentium temporum ex illa cepit?

Ab ORDINE IVRECONSVLTORVM quaeritur:

Obligatio liberorum ad facta parentum praestanda quibus principiis nitatur, quibusque limitibus sit circumscribenda?

Ab ORDINE MEDICORVM:

Vtrum conducat, characteres stirpium, nonnisi microscopii ope eruendos, in discrimine earum constituendo admittere, an potius praestet, vel instar legis esse debeat, iis tantummodo notis, et in vniuersum, acquiescere, H 2 *quas*

*) Aen. VII, 284. 5.

quas acies sani et in vigore aetatis constituti oculi manifestat?

Si prius: significentur generalius stirpes, vel partes earum, quae microscopii adiumentum necessario in dictum finem sibi vindicent, item gradus augmenti lentis vitreae, vt constantia characterum obtineat. Sin posterius: argumenta enucleatius, eaque exemplis firmanda, exponantur, cur lente abstinendum sit. Ita elucebit, an ob notas vnice microscopio debitas, in systematibus botanicis necesse sit, excogitatis nouis partium absconditarum terminis vti, diuellere stirpes bene multas hactenus iunctas, et combinare alias hactenus distinctas, mutare characteres olim receptos, et, quum nomina nonnisi dispositione stirpium apta niti queant, innouando nomenclaturam, scientiae, multorum annorum studio adultae et plurimorum approbatione stabilitae, nouam formam imprimere?

Ab ORDINE tandem PHILOSOPHORVM Commilitonum studiis propositum est,

Vt comparetur vna vel altera respublica nostrae aetatis cum vna vel altera rep. veteris Graeciae; v. e. oligarchia Veneta cum Spartana, Helueticarum nonnullarum ciuitatum democratia cum democratia Atheniensium; aut resp. confoederatae, vt Helvetiorum, vt Belgii, vt Americae septentrionalis, cum rep. Achaeorum, Aetolorum, et sic porro. Neque vero ista comparatio per omnes ac singulas reip. partes nimis sollicite est persequenda, verum in iis tantum, quae insignem aliquam similitudinem

dinem vel memorabile diſcrimen habent, declarandis, modo in deſcriptione ac forma reip. vniverſe, modo in ſingulis eius partibus, v. c. in lege ac more, quo populus voluntatem ſuam declarat, adeoque in comitiorum habendorum ratione, quae et ipſa a populi diuiſione et a ciuitatis iure procedit; item in Senatu habendo; in modo ſententias dicendi, ſuffragia ferendi. Licet etiam, ſi ita placebit, ad ſingularia procedere et inquirere, v. c. qui nunc eſt in Senatu Britannico *Speaker*, in Suecicis comitiis *Talman*, quo nomine ille appellatus ſit in ciuitatibus Graeciae, aut vicem eius qui gerebat et quo modo? quo ritu?

Quae ad haec pertractanda cognitu neceſſaria ſunt, traduntur in Lectionibus Academicis ſeu ſuper Iure publico vniuerſali, ſeu in tradenda ſcientia naturae et rationis omnis imperii, tum formularum ad quas imperia et respublicae Europae conſtitutae et deſcriptae ſunt, partim in antiquitatibus Graecis, quas vocant. Alia e lectione ſunt petenda.

Quod ad rerumpublicarum formas vniuerſe ſpectat, adiri poſſunt: Huberus de iure ciuitatis ex edit. quarta, tum libri noti Montesquieu et Juſti. De rebus autem publicis Graeciae, vt cum recentioribus comparatio inſtitui poſſit, adiri poſſunt, qui noſtra aetate res Graeciae expoſuere, (v. *Götting. Anz.* 1787. p. 356 ſq.) tum qui orationis Latinae facultatem adiuuare poſſunt, Emmius aliique in Vol. IV. et V. Theſauri Gronoviani excuſi. Locorum claſſicorum copiam ſup-

 peditabit

peditabit Vindingius in Hellene (To. XI. Thes. Gronov.). De minoribus rebusp. conferri poterunt Prolusiones in hac Academia scriptae super rebus publicis Magnae Graeciae et Siciliae earumque legibus. De Atheniensium rep. libri sunt Sigonii ac Meursii; de rep. Spartana nuper Pauwii disputatio aliorum studia excitauit. Iuuabit quoque Anacharsin passim inspexisse.

Indictum est certamen in diem IV. Iunii anni proximi XC. praemium singulis quaestionibus e liberalitate Regia constitutum numus aureus XXV aureorum ducatorum pondo imagine Regis Indulgentissimi affabre facta signatus. Commentationes, quae quidem ad certamen admitti volent, ante Kalendas Apriles reddi lex iubet. De ceteris certaminis legibus inspicienda sunt Edicta superiorum annorum, quibus illae fuere promulgatae *).

Quibus peractis reditum est ad bona vota pro incolumitate Regis nostri Augustissimi et Indulgentissimi suscipienda; sunt enim eadem cum votis pro reipublicae cum vniuersae tum academicae salute, pro litterarum honore, proque bonorum omnium, quae inde proficiscuntur, perpetuitate coniuncta. Exhilarata Optimi coniugis restituta salute Regina intactum curis et sollicitudinibus animum per omne tempus vtinam seruet, recreetur que gaudiis dulcissimis ex incolumitate ac prosperitate sobolis Regiae, inprimis Regiorum tutelae Academiae nostrae creditorum

*) v. Edictum anni LXXXIV. in Opusc. HEYNII Vol. III. p. 222 sqq. repet. p. 254. p. 326. 382. Add. Edictum anni LXXXVIII sub fin.

torum Principum. Salua ſit resp. noſtra academica et in litterarum incrementa effloreſcat, noſtrisque conatibus, conſiliis ac ſtudiis, reſpondeat euentus.

Quae vota noſtra cum ſint pie concepta, confidamus ſapientiae ac beneuolentiae aeterni numinis rata fore ea, nec quicquam accidere poſſe quo ab officio, honeſtate, religione aut auocemur aut deterreamur; quibus ſi immanemus, feliciter ac proſpere nos res noſtras geſturos, et bene nobiscum iri actum *), nihil eſt quod dubitandum cuiquam noſtrum eſſe videatur.

P. P. in alma Georgia Auguſta Menſ. Iunii cIↃ IↃ CCLXXXIX.

*) Secundum praeclara illa poetae:
Permittes ipſis expendere numinibus, quid
Conueniat nobis rebus que ſit vtile noſtris.
Nam pro iucundis aptiſſima quaeque dabunt di:
Carior eſt illis homo quam ſibi.

VIII.

ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE
PRORECTOR
IVST. FR. RVNDE D.
CVM SENATV
SVCCESSOREM
IN
MAGISTRATV ACADEMICO
IO. ANDREAM MVRRAY D.
CIVIBVS SVIS
HONORIS ET OFFICII CAVSA
COMMENDAT
INDICTIS SOLLENNIBVS
IN A. D. II. IVLII cIↃ IↃ CCLXXXIX.

E quibus terris mancipia in Graecorum et Romanorum fora aduecta fuerint.

Multis per haec tempora, Ciues, verbis et consiliis inter Britannos et Gallos agitatam meministis quaestionem de mancipiis e Nigritia in Indiam occidentalem venditis libertate donandis interdicendoque omni hoc Afrorum venalitiorum mercatu: quem quidem dudum melior philosophia et religiosorum hominum pietas improbauit, Quakerorum quoque seuerior religio, manumissis iis, quos vinculis

culis habebant, sustulit, nunc tandem repente memorabili consensu, magnis multorum conuiciis, explodit et abolendum esse clamat Britannia et Gallia. Euenit itaque, quod aliis interdum exemplis factum constat, vt institutum aut opinio aliqua, per multos annos, interdum per saecula, a sagacioribus et prudentioribus frustra damnata, subita aliqua animorum conuersione et inflexione communibus hominum suffragiis tolleretur. Exempli esse possunt loco haec ipsa, quae apud Gallo-Francos euenisse videmus, qui in id nunc publice consensere, in quod sapientiores dudum conuenerant: emendandam esse regni administrationem, omninoque melius constituendam rempublicam; quod nisi mature fiat, malis ac vitiis suis ad exitium suum Gallias esse properaturas. Mirationem vtique facere potest, seruitute corporum per omnem Europam fere sublata aut circumscripta, nouum venalitiorum genus, nouumque quaestum mangonicum subnatum, morem veterem in Europa interdictum in America repetiisse; porro et illud mirum videri potest, quod non plagas nisi occidentales Africae quaestus ille improbus obsedit; versa quoque re in religionem, vt Chami posteros diris Noachicis deuotos priscum luere piaculum nonnulli putarent. Re tamen diligentius perpensa, ab vna parte lucri cupiditatem et auaritiam, cum littorum Africae occidentalis opportunitate, in caussis esse habendam apparebit; ab altera communem humani generis pestem, tot malorum fontem, ignorationem bonae descriptionis vitae seu, status, quem vocamus, socialis inter Afros; quo efficitur, vt ad mercatum seruitiorum copia ac

 frequen-

frequentia ad manus ſit; multa quoque ſint, quae ad deteſtabilem mangonii quaeſtum inuitare poſſint.

Etenim, vt apud omnes barbaras gentes, ita in Africae terris ſeu maritimis ſeu interioribus, imperiorum ac regnorum ratio ad certum iudicium, ad certam formulam, quae a naturae humanae vi et iure facile peti poteſt, conſtituta eſt nulla; regnum aut inuaditur aut defertur vni neque legibus circumſcriptum nec moribus et inſtitutis, ab hominibus longo tempore ad extrema quaeuis toleranda adſuetis, omnisque ſenſus liberalioris expertibus; itaque in populum dominium idem, quod in res ac pecudes eſſe ſolet; arbitrium ac lubido legem facit. Cum autem, quod facile intelligitur, nulla principum in tam rudibus populis eſſe poſſit inſtitutio liberalis: mirum non eſt, ſi lubido illis belluina plerumque eſt et ad omnem atrocitatem et inhumanitatem procliuis. Itaque homines pecudum loco habentur, mactantur aut veneunt. Conſtituuntur ex hoc tanquam principio omnia, etiam ciuilia negotia. Vni regi ſeritur, vni metitur. In bellis vero gerendis, quae etiam inter politiores Europae populos ad ſolius interdum principis lubidinem et vtilitatem vanam ſuſcipiuntur, barbarorum regum lubido regnat. Ad reguli lubitum armis captis ad incurſationes, praedationes, caedes, rapinas, procurritur. Vnum deeſt, quod nondum eos res et tempus et Europaeorum principum acumen docuit, vt mercede dicta, quam ipſi in ſua penu reponant, copias ſuas vendant aliis pro lubitu trucidandas.

Nec vero hoc Africae proprium ac peculiare; verum communis eſt rerum vſus et mos per omnes orbis

orbis terrarum regiones, in quibus imperia non ſunt melius conſtituta et idoneis legibus a populo circumſcripta; neque aliter res ſe habuit per omnia tempora et per omnes populos, quamdiu de rep. conſtituenda vel de imperii natura et forma nemo eſt auſus quaerere. Generoſis Graecorum animis ingeniisque hoc debetur, quod ad certa principia regnum et libertas eſt reuocata. Etſi enim per Aſiam quoque fuere populi, qui ſeu malis et iniuriis dominorum exaſperati, ſeu caeli et ſoli natura inuitante, ſeu temporibus ita ferentibus, dominationis impotentiam circumſcriberent: quoniam tamen ab vnius dominatione, quicquid de imperio ſtatui poſſe putarent, petere ac deducere ſolebant, libertatis fructus tantum ad certos ordines aut hominum genera retulerunt. Cum igitur omni dominationi hoc ſollenne ſit, vt *populum* inter *res* habeat, quibus pro arbitrio ac lubitu vti liceat, ſeruorum loco vbique vulgus, haud raro ipſi optimates, habentur. Vt et venum ciues exponerent, opportunitas ſuadere facile potuit, quoties illa ſe offerret; quod non noſtra ſolum aetate in Africa, ſed per omnes aetates et permultas per terras factum eſſe conſtat.

Scilicet non niſi vita recto ac libero rationis vſu expolita, et intelligendi ac iudicandi libertate recuperata, perſpici potuit, ſocietatem humani generis, ſi quidem illa ſancto hoc nomine digna, nec pro belluina congregatione habenda ſit, ita inſtitutam eſſe debere, vt non modo vnus, aut pauci, verum vt omnes ac ſinguli, pro ſua quisque parte, nec minus tamen pro ſuarum virium, facultatum ac meritorum

ritorum modulo, iure vtantur suo. Ab hac tamen iuris paritate, imminuta iam per ipsam naturae sortem inaequalem, in corporum animorumque ac virium, sexus, aetatis, operae, consilii, imparitate, non vno modo receditur; infert iuris inaequalitatem statim ipsa sortis ac fortunarum multis de caussis nata inaequalitas, multo magis opulentia eiusque comes, luxus paucorum, cum multorum egestate; nemo enim potest effundere id quod centenis alendis sufficiat. nisi sint centum alii, qui opera et industria sua tantundem facultatum parent, vsu tamen ac fructu ipsis intercepto aut subducto. Itaque vt vni opulento satis sit, centenos egenos necesse est de suo aliquid contribuere. Quo ipso per omnes populos, etiam meliore societatis iure descriptos, factum est, vt rusticorum, quorum labore et prouentu sustentantur omnes alii, conditio plerumque sit deterior et ita fere constituta, vt, denegato suis ipsorum vsibus operae fructu, prouentu agri aut manus et industriae alant alios desides et *fruges consumere natos.*

At enim ab his alienae operae fructus absumentibus fucis mature intellectum est, *maiorem esse* ex opera *aliorum* prouentum, *si iis nihil omnino ex ea relinquatur*, ita vt omnis fructus ad vnum redeat dominum: ita, posthabitis operariis tolerabili mercede conducendis, in vita, etiam moribus ac legibus exculta, aut nata est seruitus aut aucta, vt in Romanorum et Atheniensium rebus florentibus; ita Nigritae in plantaria Iamaicae aliarumque insularum inducti sunt, vt lucrum esset tanto maius, quo merces operae aut exigua aut nulla esset sol-

venda

venda a). Aliis modis seruitus inducta et constituta fuit per alios societatis humanae aut emendatae aut corruptae gradus; fuere quoque in his modi et caussae probabiles, cum ipsa humanitate coniunctae, et ab ea inaequalitate, quam natura facit, aut vitae calamitas, repetitae. Cum enim omnis seu gregum alendorum cura seu agricolatio manus sociatas exigat: vt paterfamilias socios operum adsciseeret, ipsa res suadere debuit. Addixit itaque operam suam alter alteri, vt id, quo ipse inopiae suae occurreret, ab eo ferret. Habitus ita ille in familia; habiti eius liberi vernarum loco. Ita aliorum opera res familiaris crescere, mox se ipsum herus laboris molestiae subducere, tandem iniquiorem operae partem aliis imponere, recusantes vi adigere. Alias oneris aggrauandi opportunitates attulit multorum necessitas, cum in ista vita, non his quibus nos vtimur quaestus generibus instructa, egestas ac fames saepe ad vltima redigeret homines liberos; vt itaque vitam sustentarent, acerbum quamuis aliorum dominium subiere; operas, corpora, libertatem obtulere; mox, inopia victi, etiam liberos in seruitutem vendiderunt; tandem liberos suscipere et alere coeperunt quos mangonibus mercatu facto venderent; quaestu aucto ex puerorum puellarumque forma b). At

a) Etsi et hoc lucrum, si vere aestimes, opinatum tantum esse, docuere sagaciores, nunc cum maxime, Nigritarum vsu in controuersiam vocato; et ante, v. c. *Io. Millar Distinction of Ranks in Society* p. 205.

b) Primi generis exempla ipsa Roma suppeditat, in qua antiquioribus temporibus ius erat patri vendendi liberos: circumscriptum posthaec legibus XII tabb. Posterioris generis exempla praebent Thraces, qui πωλεῦσι τὰ

At seruitutis tanquam propriam naturam ac conditionem duram quod constitueret, bellorum fuit immanitas, captis in seruitutem abductis. Nunc ius vitae necisque in seruos natum; nunc humanitatis alicuius sensui imputatus vendendi mos et vsus; vt lenior forte ac minus durus videri possit ille Assyriorum et aliarum Asiae regum mos, quo victos patria expulsos in nouas terras, quas inhabitarent, migrare iuberent.

Distinxere ac cumulauere seruitutis genera et gradus, simulque seruorum numerum incredibili modo auxere primum artium et opificiorum inuenta, tum vero instrumenta luxus, qui cum vitae mollitie ac fastu increbuerat *c*). Ita seruitutis necessitatem et vsum aliter intulisse videri debet vita per opulentiam et mollitiem fracta, aliter barbarorum socordia et ignauia, cum ipsi operae vices subire refugiunt aliosque operae vicarios substituunt. Hoc modo barbari per Africam in septentrionem versam, scilicet, vt illatas ceteris Afris iniurias quodam modo vlcisci videantur, mancipia ex Europa praedantur; neque illi, cum ipsi per desidiam vitam agant, nisi operariis aliunde praedatione abactis, vitam tolerare possunt.

τὰ τέκνα ἐπ' ἐξαγωγῇ. Herodot. V, 6. vti nostra adhuc aetate multis barbaris immanis iste mos frequentatur; inprimis in puellis vendendis. Fuit sane certa aliqua ratio, quam in his homines sequerentur; quandoquidem liberi habebantur *inter res*, quas adeo quocunque modo alienare licet. Hinc seruitus domestica liberorum; hinc filiae, quas nos elocamus, vendi et emi solent.

c) De his praeclare v. c. *Reitemeier* de seruitute inter Graecos p. 16 sqq. a quo alia petenda sunt, quae consilio a nobis sunt praetermissa.

poſſunt. Eodem modo Turci et alii barbari ſine mancipiis recte viuere nequeunt, ipſi ad omnem mollitiem ac deſidiam verſi. Aliam mancipiorum neceſſitatem attulit concubinarum multitudo et ſpadonum miniſterium.

Quod ſi multa videmus narrata de ingenti per Graeciam et Italiam mancipiorum numero, ita vt eſſent domini, qui centena ac millena mancipia alerent: quaerere licet, vnde antiquis temporibus tantus hominum prouentus extiterit, vt tantis mancipiorum gregibus ille ſufficeret. Quae res multo mirabilior, ſi teneas, vernarum ſeu ſobolis a ſeruis procreandae parum habuiſſe rationem homines: cuius iudicii cauſſam paullo poſt ſubiiciemus. Vt tamen recte de ſingulis diſpici poſſit, per partes eundum, ac diuerſae aetates et hominum fortunae diſcernendae eſſe videntur.

Iam ab initio in vitae paupertate et ſimplicitate ad greges paſcendos aut agrum colendum et vitae miniſteria vulgaria, vti nec magno corporum numero res indigebat, ita e proximis confiniis rapti aut capti bello aut per praedationes maritimas in poteſtatem redacti aut a praedonibus emti ſerui ſufficere poterant. Omnis generis exempla apud Homerum occurrunt; vti Phoenices quoque in hoc praedonum numero fuiſſe ex Odyſſea conſtat.

Erant tamen iſto tempore qui mercede opus facerent *), cum mancipiis, vt apparet, eodem loco habiti, quandoquidem horum quoque conditio minus dura erat quam per auaritiam ſequentium tem-

porum.

*) δμῶες et θῆτες.

porum. E barbaris captiuorum copia Graecis satis magna suppetere potuit, quamdiu angustis, per Asiae inprimis oram, finibus, interdum cum barbaris permixti, habitabant. At sequiore aeuo mercaturae genus constitutum est cum aliis in locis, tum Athenis, vt ex barbarorum populorum quamuis longinquis terris importarentur mancipia. Testantur vel nomina, fuisse ea e Scythis, Thracibus, Getis, Dacis, Phrygibus, mox etiam e Syris *d*). Alium numerum ius et fortuna belli suppeditabat; inque eo ipsos populares ex aliis Graeciae vrbibus et agris, populatis finibus, in praeda abductos. Mercatus quoque et fora venalitiorum mature instituta, vt Sami, Ephesi, Athenis; fecit haec ipsa nundinatio locum plagio. Redacta est ab Alexandro in ditionem Asia; quod si non primum forte, inter prima tamen fuit bella, quibus victi non in seruitutem sunt redacti. Cum, extenuatis Graeciae opibus, luxus ad regum aulas migrasset, magno emi coeperunt e Persis et Medis pueri; nunc Aethiopes in comoediis memorantur; adducti fere per eos, qui aut stipendia in regum copiis mererent, aut mercaturam facerent. Verum ad maius rerum spectaculum et latiorem quasi prospectum inuitat nos Romanorum vita.

Cum inde ab vrbis origine pater quisque familias agrum coleret, vt inde se suosque tueretur, seruorum vsum alium non habebat, quam vt agrum colerent.

d) Strab. VII. p. 467. A. et de emporio Tanaide ad Tanais fl. ostia idem lib. X. p. 750. A. *Regiones ad Pontum maximum mancipiorum numerum suppeditasse*, et Byzantium hunc quaestum inprimis exercuisse testatur diserte Polyb. IV, 38, 4.

colerent. Seruorum itaque familiae habebantur in agris, de fuga fufpecti compedibus vincti; ceteri eodem fere loco quo filii familias. Cum omnis fortuna ac res familiaris in fundo, familia et pecudibus, pofita effet, *rerum* hinc *mancipi* natura et circumfcriptio originem habuit. Familiam bello capti conftituebant; eoque illa potior praedae pars habita.

Quamdiu Italia debellata eft, fortium et validorum corporum copia haud defuit. Quoties inter haec cafum ita tuliffe putabimus; vt homines, qui ipfi patres familias fuos agros domi coluerant, capti bello alienum agrum colerent! Enimuero deficientibus his, et patrumfamilias cura et opera ab agris ad alia auocata, agrorum cultura, vt alias cauffas praetermittamus, manuum idonearum inopia deficere debuit. At fucceffere bella cum Graecis coloniis in Magna Graecia, tum in Sicilia. Abducti funt Romam homines inter fuos confpicuo loco nati et artibus Graecanicis inftituti. Fuit hoc, etfi humanitati perniciofum, difciplinae tamen et inftitutionis genus, quo Romani per captiuorum artes et ingenia ad meliorem vitae cultum a feritate et barbarie adducerentur. Inde bellis cum Poenis geftis et excifa tandem Carthagine quanta Poenorum et Afrorum agmina per vrbem et agros fparfa credere licet! quam multos domi opulentos ac potentes, nunc in fordidis minifteriis dominorum iniurias vitaeque aerumnofae miferiam tolerantes! Succeffere bella cum Graecis, tum Afia victa. Multa barbarorum millia victo Illyrico, Gallia, Hifpania, Africa, in Italiam immigrarunt. Quantas feruitiorum viciffitudines et inftaura-

instaurationes intra paucos interdum annos successisse putabimus, cum ex nouis victoriis ac triumphis Italia modo hoc modo alio seruorum genere esset referta et obsessa! Totae gentes in eam infusae videri poterant, intra hominis aetatem sine posteritate exstinctae et in alieno solo sepultae. Superuenere tandem luxus instrumenta ex Asia, pueri molles ac delicati.

Inter haec, si quid aliud, curandum erat Romanis, vt serui prolem procrearent. Atqui ei rei nullo modo prouisum; vernae commemorantur, sed nec eo loco nec numero habiti, vt mancipia ipsi supplerent. Scilicet eodem modo, quo nostri homines, praesenti lucro vnice inhiantes, de Nigritarum sobole parum laborant, Romani de suis reditibus tantum dependere noluere, quantum ad pueros alendos necesse esset, nec a labore matrem vacare, vt de lucro, quod ex eius opere diurno quaerebatur, aliquid decederet. Maluere impensas facere in noua venalitiorum agmina comparanda *e*). Magnum per haec ipsa exortum est malum: hi enim barbarorum ex Illyrico, Gallia et Hispania, adductorum greges, agro colendo minus idonei, perdidere agricolationem, iam satis attritam per latifundia diuitum, et agrorum penuriam, quos pauperes colerent.

Aduecta est Romam alia venalitiorum copia ad munera edenda; inde orto simul gladiatorum spectando-

e) Possunt et aliae rationes memorari: cf. *Reitem.* l. c. p. 73 sq. In agris tamen colendis ipsa vtilitas suasit interdum meliora. Vnde apud Graecos Penestae Thessalorum, Clarotae Cretensium, Helotae Spartanorum in agris liberos educare iussi. Nec aliter boni patres familias inter Romanos.

dandorum insano studio, grandia barbarorum corpora ad pugnandum in arena destinata. Nolo multa addere de mancipiorum familiis in metalla abditis, et, per imperitiam artis antiquorum temporum, aerumna et miseria confectis. Creuit cum his servorum ad luxum et fastum paratorum numerus, maxime inde a Carthagine et Corintho euersa (Strab. XIV. p. 985. B.).

Quis, haec et similia apud animum reputando, cum populos tantum non omnes libertatis fructus et humanitatis iura ceteris cunctis erepta *sibi solis* arrogare videat, non deploret fortunam generis humani in re, quae summam felicitatis humanae continet, vitae socialis natura, penitus caecutientis? nec intelligat, melioris sapientiae fructus praestantissimos spectari in hoc, quod societatis humanae et imperiorum formae ac iura ad certas rationes, caussas ac limites, redigi coeperunt? Haec vna rationis lux melior nisi inter homines sparsa fuerit, de populorum felicitate eiusque per sacra nostra ac religiones illatas iuuandae studiis frustra magnifica quaeuis aut pollicemur aut expectamus. Cum superstitione exterminanda erat dominationis iniuria et immanitas. Atque haec de iusti imperii indole doctrina vtinam per omnes terras disseminari, populorumque omnium vniuersique generis humani animis instillari possit! nisi enim hanc edocti fuerint homines, reliqua omnia, quae eos edocere laboramus, exigui aut vsus aut fructus sunt. Iura itaque humanitatis et societatis aut constituere aut alios edocere, summum, quod homini ab homine praestari possit, beneficium aesti-

 matote.

marote. Euelletur per haec animis praua iſta opinio admirantium audaciam aut vanitatem regum caedibus ſtragibusque hominum vrbiumque et agrorum incendiis gloriam immortalem ſibi parantium. Deſinemus aliquando extollere laudibus virtutem Romanam omnis terrarum orbis vaſtatricem et in generis humani calamitatem adultam et auctam. Quid enim? Vnius populi victoris tantae vt eſſent opes, alia poſt aliam prouincia viris opibusque fuit exhauſta! vtque eſſet, vnde illi barbari alerentur, vnde luxu diffluerent, per omnes Europae, Aſiae et Africae terras, corpora ac familiae patriis ſedibus abſtractae, in Italia, nulla prole ſuperſtite, interierunt! vtque qui perierant reficerentur, aliae vaſtationes factae, omni iniuriae generi in libera quoque corpora via patefacta! Verum libertatis ereptae mala tot ac tanta ſunt, vt in iis enumerandis fruſtra aliquis deſudet *f*).

Noua ſucceſſit inter Romanos cauſſa, nouum conſilium, vt mancipia conquirerentur, ſcilicet *ad opera publica facienda*. Seruorum enim publicorum incredibili copia miranda iſta veterum opera, non aedificiorum modo moles, verum vias, aquaeductus, portus, perfici ſolita eſſe ſatis conſtat. Mancipiorum manu, ſudore, ſanguine iſta opera fuerunt educta, quorum vaſtas ruinas nunc miramur. Magno vtique ea conſtitiſſe humanitati dixeris! Magnarum prouinciarum opibus exhauſtis impenſae quaeſitae, et fame aerumnisque multa millia hominum confecta, vt materia et marmor pararetur, alia, vt Romam advehere-

f) Conf. tamen *Reitemeier*. l. c. p. 128.

veheretur, vt ftructura, vt opus fieret! Maufoleum Augufti vel Adriani vt educeretur, quot corporum millia, de foco fuo et laribus abftracta, in opere tanto viribus et fpiritu defeciffe et animas depofuiffe putabimus! Quis tamen neget, haec eadem, carius quidem ac difficilius forte, nec minus tamen perfici potuiffe, fi, quae in potentium aulaeque luxuriem et faftum abfumebantur, in publica commoda vel ornamenta impenfa fuiffent.

Auctis itaque, vt paullo ante vidimus, per luxum feruorum familiis, bellorum tandem continuorum, vnde reparari poffent, materia deficiente, tanto magis coepit efflorefcere mancipiorum mercatus; fuitque hoc e praecipuis quaeftus opipari generibus, *venalitios aduehere.* Nauigatum itaque quaquaverfus ad barbarorum terras, in quibus aut bella gefta captiuorum copiam miniftrarent, aut corporum vendendorum mos et vfus effet g).

Atque hic omnia ea mala extitere, quae nunc in Africa. Auaritiam regum ac principum lucri cupiditas acuere, reos feruituti addicere, mancipiorum familias alere, corpora furto excipere, fexcentis modis libertati infidiari. Quae ipfa narratio eorum fidem eleuare poteft, qui cauffam mangonii Nigrita-

I 3

g) Fuere quoque inter populos barbaros, qui praedationibus maritimis viuentes in littora efcenfu facto per terras vagarentur plagii faciendi cauffa. Ita fub Caucafum ad mare fuere Achaei, Zygii et Heniochi, qui ex praedatione tali viuerent. Iidem facile patiebantur corpora, quae ceperant, redimi atque etiam in altum euecti iis, qui fuos amiferant, fignificabant praedam. Strabo XI. p. 759. A.

Nigritarum ita defendunt, vt, etiamsi Europaeorum aere illi non parentur, domi tamen in seruitutem eos detrudi dicant: recte vero; nec tamen adfutura essent aliunde tot auaritiae prouocandae irritamenta. Etsi fatendum est, si Europaei, quod humanitas ac diuina doctrina eos facere iubebat, leniter cum iis agerent, eosque bona disciplina et institutione impertirent, magno cum bono suo eos patria exulare dicendos esse videri.

Praecipuus mancipiorum mercatus fuit in insula Delo: magnum et opulentum emporium appellat Strabo (XIV. p. 985. A.), quod vno die myriades mancipiorum recipere potuit et amandare; ita vt prouerbio quoque veniret: Delum appellere, exponere ac vendere, vnum idemque esse, vno eodemque momento negotium peragi: Tam facilis et expeditus erat mercatus! Exempli autem loco, quo constet quomodo hoc mercatus genus exerceri solitum fuerit, commemorabimus haec e Strabone (XIV, p. 984. 5.). Tryphon aduersus Demetrium Nicatorem, qui inde ab anno ante C. N. 146. regnum Syriae occupauerat, nouas res molitus, Coracesio, quod in confiniis Ciliciae versus Pamphyliam situm erat oppidum, insesso, Cilicibus et finitimis populis, vt in praedandi societatem coirent, regumque Syriae, qui et ipsi bellis intestinis vexabantur, curas distinerent, et a consiliis, quae perfidus homo agitabat, abducerent, auctor fuit. Praedationes praecipue mancipiorum factae; cum et exportatio facilis, et vsus eorum inter Romanos esset magnus. Pars in vicinam Pamphyliam exportata, et Sidae forum

habitum

habitum (p. 980. A.); alia in alia loca, vnde, bello cum piratis profligato, ingens numerus liberatus. (Appian. Mithrid. c. 96.); at pleraque corpora in Delum auecta.

Omnino omni tempore e locis interioris Asiae, inprimis Phrygiae et Cappadociae, maximus mancipiorum fuit prouentus; nomen fere Phrygum commune. Videtur enim regnasse in his terris, ad quas nunquam melioris vitae cultus penetrauit, barbarorum illud institutum, vt seruorum loco haberentur a regibus omnes qui incolerent. Caussa forte haec fuit, quod ab aduenis in ditionem et seruitutem prisci incolae redacti fuerant; qui fere perpetuus omnium temporum fuit vsus, vt, occupatis per vim et iniuriam agris noui coloni eos, quos possessionibus suis non deiicerent, in seruitutem detruderent sibique opus facere cogerent. Id egere Iones, qui Carum sedes occupauerant, hoc ceteri Graeci coloni per omnem Asiae et Ponti oram. (v. c. Milesii Heraclea condita ap. Strab. XII. p. 817. A.) Adeo humanum genus in nulla re per omnia tempora et per omnes terras tantopere sibi conuenit, suique simile est, quam inhumanitate et iniuria. Alienas terras et possessiones inuadere, possessores deturbare, necare, seruorum loco habere, non minus Hispani et Bataui, cum aliis Europae populis, quam superioribus saeculis Franci, Saxones et ceteri barbari, et antiquis temporibus Graeci Romanique, in institutis suis habuere. Eodem modo ac more euenisse videtur, vt Phrygum tanta multitudo in seruitiis olim haberetur; rara praeterea in his locis oppida; frequentior pecorum pastio.

Cappadoces, Graecis olim Syri et Leucosyri dicti *h*), primo Medis, tum Persis paruerunt, in duas satrapias diuisi; quarum alteram versus Pontum Euxinum, sub Ponti nomine, reges ab Achaemenidis oriundi tenuere; altera meridiem versus satrapis ex iisdem Achaemenidis paruit. Igitur vi subacta gens seruorum loco habita, nec vllo ea vsa est imperio ad iustam formam descripto. Potentum fuisse opes praeualentes, ex eo colligas, quod, Antiocho victo, cum Romani foedus facerent, pacti illi narrantur *cum rege* Cappadocum *et cum populo*. (Strab. XII, p. 815. A.) Sacerdotum inter eos magna fuere imperia, vt ad Comana, quorum terrae lato ambitu patentes Sacerdoti Deae Comanae fuere mancipatae; templo aderant ad sex millia seruorum sacrorum (ibid. p. 909. B.). Similes opes fuere aliorum templorum. Ex his apparet, plebis conditionem eam fuisse, vt seruitiorum loco haberetur a potentibus; superstitione cum tyrannide consociante consilia. Reges *i*), vt plerique barbarorum, inter inutilia terrae pondera fuere; vt Ariarathes omnium clarissimus, qui Melae et Carmalae fluuiorum ostia obturauit, vt lacus et insulas et nauigationem piscandi venandique caussa in mediis terris efficeret; mox magna eluuie facta vicina omnia inundata vastitie foedata sunt.

Cum

h) Λευκόσυροι Herod. I, 72. VII, 72. Strabo X. p. 817. B. XVI. pr. Ex nomine nihil argumentari licet; etenim diuersae stirpis populi, qui Assyriorum, Medorum ac Persarum imperio parebant, dicti Syri vel Assyrii. Probabile fit Phryges et Armenos communi stirpe fuisse oriundos. Ita quoque *Freret* (*Mem. de l'Acad. des Inscr.* To. XIX. p. 35, 56.). Ex eadem Cappadoces. De regibus ex Achaemenidis add. Polyb. V, 43. pr.

i) Enumerati a *Frereto* in *Hist. de l'Acad. des Inscr.* To. XIX. et a *Belley* in Comment. de Caesarea ibid. To. XL.

Cum regia ſtirps defeciſſet: Romani permiſere Cappadocibus, vt ſuis legibus viuerent. At illi libertatem repudiarunt, regem ſibi dari poſtularunt. Mirati Romani eſſe homines, qui nec libertatis ſpecie erigerentur, regem ſibi creare permiſere *k*). Potuit hoc a populi ſtupore proficiſci; ſolet enim longa ſeruitute ſenſus quoque ita obtundi, vt vel oblatam libertatem reſpuant homines: tanto grtuiore piaculo eorum, qui ſua ipſorum immanitate et iniuria ad tantum ſtuporem detruſere ſuos populares; potuit tamen nec minus ſubeſſe cauſſa ſatis grauis: etenim ex impotenti potentum dominatione mala praeuiderunt multo grauiora, ſi rex non eſſet, qui iſtorum proteruiam contunderet; nihil enim eſt arrogantius, nihil impotentius optimatum dominatione; vt adeo inter Cappadoces illa aetate ea fere rerum facies eſſet, qualem ex feudorum prauo more et vitio inter reges ac vaſallos enatam nouimus.

Quod de conditione Cappadocum ſuſpicati ſumus, firmatur verſu Horatiano: *Mancipiis locuples,*

I 5 *eget*

k) Iuſtin. XXXVIII, 2. extr. Strab. p. 815. A. Credas forte Romanos iuſtos et magnanimos ſatis fuiſſe, vt libertatis, quam ipſi ſibi ſolis debitam fato autumabant, vni ſaltem populo relinquerent. At enim ſi ita ſtatuas, multum te falli intelligas. Cappadociam, ſibi finitimam, occupauerat Mithridates; cuius opibus inuidentes Romani minis adegerunt regem ex ea decedere et filium ei praefectum cum Gordio rectore ei addito euocare. Cum Romani Cappadociam praeſidiis tenere et parum vtile et arduum eſſe viderent: libertatem populo obtulerunt. At Cappadoces, ſaltem qui a Mithridatis partibus ſtabant, Gordium regem ſibi orauerant; interceſſerunt Romani, quia ille Mithridatis amicus erat. Conſtitutus tandem illis a Romanis rex Ariobazanes. Haec diſcas e Iuſtino XXXVIII, 5, 6 — 9. coll. 1. 2.

egit aeris Cappadocum rex: vt mancipiis locuples hactenus dicatur, quod magnos ipse seruorum greges aluit *l*); quos in agris habebat, et ex quorum mercatu quaestum faciebat; eodem modo quo nostris adhuc temporibus in nonnullis imperiis rusticorum capita numerari et vendi aut muneri dari solent. Cappadocum itaque rex reditus alios, quam venalitiorum capita, non habuit, ideo nec numos, nisi quos eorum mercatu parasset.

Verum iam dudum verendum esse video, ne quis vestrum, Commilitones, notum illud, nihil ad Bacchum, nobis acclamet. Recte vero, non enim ad haec commentanda descendimus, tanquam legati sine mandatis. Accedendum igitur est ad id, cuius caussa fabellam exorsi eramus, ad detinendos vos, dum pompa paratur, et noui Prorectoris insignia promuntur, quibus vestitus et decoratus procedat Vir Experientissimus, Collega amantissimus,

IO. ANDREAS MVRRAY D.

cuius amor reip. academicae, religiosa ac diligens disciplina, rectique ac iusti constans cura et obseruantia spem facit iucundam, semestre hoc, quod nunc ingredi-

l) At ex Appian. (Mithrid. c. 78.) minus bene probabat *Belley* in Cappadocia tantam mancipiorum multitudinem fuisse, vt quaternis drachmis venirent. Nam de Ponto eo loco agitur, quem Lucullus ingressus praedam opiparam egit, quod regio omnibus rebus affluens et bello diu intacta fuerat: cf. Plutarch. in Lucullo p. 499 F. Non raro autem magna vilitas mancipiorum incidit, quoties in opulento populo, praeda opima congesta, sub corona capti venirent. Praeter capita enim libera numerosae familiae ipsis cum heris in potestatem venerunt.

ingredimur, vt disciplinae seueritate, ita tranquillitate ac prospero rerum nostrarum cursu, imperturbate vno eodemque tenore, quo superius, esse processurum. Faxit deus ac fortunet pia vota, quae et deposito et suscepto magistratu academico publice nuncupabuntur. Orationem habebit *de ambigua magnetismi sic dicti animalis laude* nouis insignibus ornatus Prorector. Cui vt auditione studio ac beneuolentia fauentes adsitis, ab omnibus, qui sacra nostra frequentatis, ita flagitamus, vt pro amoris et obsequii pignore hoc ipsum simus habituri. Ceterum tacitis votis precamur, vt Principes Magnae Britanniae Serenissimi Regii sanguinis sollenne hoc sua praesentia decoratum esse velint. Ita bono cum deo principii boni bonus erit exitus. PP. in alma Georgia Augusta Kal. Iuliis cIↃ IↃ CCLXXXIX.

IX.

IX.

ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE
PRORECTOR
IO. ANDR. MVRRAY D.
CVM SENATV
ANNIVERSARIA INAVGVRATIONIS SACRA
LII
IN A. D. XVII. SEPTEMBR. CIↃ IↃ CCLXXXIX.
CELEBRANDA
INDICIT

Libertas populorum raro cum expectato ab iis fructu recuperata.

Sacra anniuerſaria Academiae noſtrae, cui fortuna propitia ſit! in craſtinum diem iterum celebranda indicimus, Ciues, vosque, vt bona vota pro ea pie ac religioſe faciatis, adhortamur, nobis autem, hoc vtique die mentibus pietatis ſenſu contactis vota, quorum damnatos nos videmus, perſoluentibus, alia pro perpetua reip. noſtrae proſperitate ſuſcipientibus, vt faueatis, rogamus. Siue enim faciem temporum, huiusque ipſius anni decurſum, cogitatione metimur, ſiue, inter caſus et incerta fortunae quo res noſtrae ſint loco, reputamus: habemus vtique, quo pacem caeleſtium votis precibusque expoſcamus.

mus. Sunt enim res Europae eo in loco, vt tanquam collectarum vndique nubium procellas ac turbines erupturos esse facile prospiciamus; litterarum autem studiis per ipsa temporum, hominum, studiorumque vitia magnam aut medelam esse afferendam aut lentam ac funestam tabem esse metuendam intelligamus. Res enim litteraria per Germaniam in eum locum adducta est, vt, praeteritis cum praesentibus rebus comparatis, haud facile assequi liceat, quomodo, in communi hoc hominum studio reuocandi litteras ad artem mercandi et quaestum quocunque modo inde faciendi, meliores ac seueriores litterae, nullo aut exiguo iis proposito praemio, diu superstites esse possint. Detracto enim bonis litteris honore suo, ingeniisque ab ea gloriola, qua ingenuae et erectae mentes ad arduarum rerum studia inflammari possunt, ad lucelli cupiditatem depressis et abiectis, cum viri litterati aut vnum id agunt, vt opimas librariorum mercedes aucupentur, aut vt ipsi officinam ac fabricam exerceant, et merces seu suas seu aliorum optimis conditionibus in forum protrudant, aut, vt alienorum librorum recensibus vel praeconiis ipsi non tam fama sibi parta, quam aliorum labefactata, inclarescant, non tam litterariis copiis, quam lucello in crumenam demisso ditescant, adeoque operas suas tanquam ad hastam aliis locent, quid tandem de litteris futurum putabimus! Nouae quotidie excogitantur artes ad accendenda emtorum studia. Venum, tanquam inter res promercales, apponuntur virorum doctorum operae, studia, spes, odia, vota, laudes, iniuriae. Annon omnem generosum spiritum extingui necesse est? Mirabimurne

iuniorum

iuniorum ſtudia refrigeſcere, operam nulli diſciplinae niſi perfunctorie et aliud agendo praeſtari? Quid? quod ipſi vident, modico pretio ea a ſe parari poſſe, vnde alii quaeſtum faciunt. Itaque diariis et vulgaribus libellis euoluendis bonas horas conſumunt, multarumque rerum notitias ſummis labiis delibant, franguntque leuitate deſultoria animorum vires, quibus intentis ad ſeueriora ſtudia applicandae mentes erant. Quod itaque iam ante per corruptam ſcholarum diſciplinam, cui nulla ſalutaris manus medelam afferre dignata eſt, et per cruda puerorum ſtudia gliſcebat malum, nunc nouo fomite ſubiecto, tanquam exitioſa peſtis, lenta tabe et contagione exedit ſana omnia et exulcerat; quo fit, vt in litteris noſtra aetate tam late per omnes ordines ſparſis, quoties homo vere et accurate eruditus muneri paullo grauiori quaeritur, locum habeat vulgatum illud poetae, vt ſint vix tot numerò quot ſunt Nili oſtia. In hac itaque rei litterariae conditione gratulandum eſt academiae, in qua ſeueriorum ſtudiorum veſtigia adhuc ſuperſunt ſi non manifeſta ac crebra, ſaltem aliqua nec prorſus obſcura, resque habenda digna ſatis, pro qua et gratiae reddantur numini ſummo et fiant ſupplicationes ſollennes. Facient hoc viri diſerti, ad priſtinam litterarum partim copiam ac varietatem, partim diligentiam et ſubtilitatem facti et expoliti. Sunt enim his ipſis ſollennibus ſummi academici conferendi honores candidatis aliquot doctiſſimis; a Decano quidem Ordinis medici, HENR. AVG. WRISBERG D. oratione praemiſſa „*de reuolutione Gallica, principum ac procerum Europae ſtudium et attentionem ſummopere efflagitante*,„ quatuor Candidatis digniſſimis

GE.

Ge. Chph. Conradi, Hannouerano, Io. Bovtin, Hamburg., Iac. Frid. Wiebers, Vilna Polono, et Ge. Chph. Siebold, Wirceburgensi; huic quidem ex parentis, viri praestantissimi, de vniuersitate Wirceburgensi studiisque medicis egregie promeriti, praesentia nouus honor, nouusque sollennium splendor, accrescet. A Decano vero Ordinis philosophici, IO. CHRISTOPHORO GATTERERO, praefato nonnulla, *quibus comparentur ritus conferendorum honorum academicorum prisci, quales Parisiis vigebant, cum his qui nunc salubriores recepti sunt*, conferentur honores binis candidatis dignissimis: Torkillo Baden et Benedicto Bendtsen, vtrique Hafniensi. Epilogo habito perorabit is qui primo loco cum laude dictus est, Ge. Chph. Conradi. Quae sollennia vt vere sollennia sint, Regiae stirpis PRINCIPES M. BRITANNIAE cum Rectoribus Iuuentutis ac Comitibus, vt sacris nostris interesse dignentur, obsequiose precamur. Similibus precibus rogamus vos, Comites Illustrissimi, Liberi Barones ac nobili prosapia progeniti, natalibusque et ingeniis quotquot estis seu ingenuis seu splendidis, alterum fortunae beneficio alterum naturae, ornati: ornate et vos sollennia quae academiarum ritu ac more praecipua aliqua religione coli solent.

Possumus nunc, Ciues, praeconio nostro sic satis recte defuncti esse videri: quid enim praeterea iure a nobis postuletur? Quandoquidem tamen mos ac lex Academiae nostrae hoc idem fert, vt, quemadmodum sollennium expectatione in circulis adstare et in vestibulo seu propylaeo confabulari solent otiosi,

otiosi, mox audiendi ac spectandi caussa aedes ingressuri, ita in charta hac publice perscripta de re aliqua, qua publica studia teneri possint, nonnulla disputentur: agedum obsequamur mori maiorum, et, quandoquidem hoc tempore vix vllus fuit consessus, vix vllus circulus, in quo non de magna illa rerum conuersione ageretur, qua populus, merito suo inter praecipuas Europae gentes habendus, idem tamen ad hunc vsque diem ad arbitrium vnius, aut potius ad lubidinem eorum, quibus is seruiebat, regi solitus, repente ad sublata libertatis signa conuolauit, sermonis nostri initia ab eadem fabula ducamus.

Iuuat inter haec cum nihil, quod non alias euenerit, euenire solere vulgare dictum ferat, iuuat, inquam, inquirere in similia euenta superiorum temporum, et, quandoquidem tutior est libertas linguae et confidentia in antiquioribus, videre, quae exempla talis ad libertatem conspirantis populi consensus suppeditet antiquitas. Iam autem hic occurrunt plura quam quae breui confabulatione aut comprehendi aut exponi commode possint. Erunt itaque pleraque tantum digito monstranda, alia leuiter attingenda, aut desultorie transuolanda; etsi nec hoc a more confabulantium abhorrere dixeris.

Libertatis vox ac notio vti per omnia tempora ac populos pro diuersis hominum studiis ac cupiditatibus rerumque diuersissimis conditionibus infinita cum varietate constitui solet, ita eam maxime pro formulae ac legis, in quam populus conuenit, natura et ratione diuersam vim habere necesse est. Recuperata itaque libertas populi alio modo dicetur in imperio

imperio ac regno, aliter in rep. ac ciuitate libera. Inter haec vnum eſt, quod per omnia fere genera obtinuit, quodque vix longum ſermonem deſideret, *libertate a populis, qui ea exciderant, recuperata raro magnum fructum ad eos rediiſſe; fructus plerumque inter paucos ſubſtitiſſe, turbam reliquam a priſco domino vexari ac conculcari ſolitam haud facile meliorem ſortem ex noua reip. conſtituendae formula eſſe expertam.* Faciamus initium ab eo gerendarum rerum genere, a quo genus humanum primo proceſſiſſe videri debet; in eius enim infantia quid expeditius videri debuit, quam *vt, veluti familia patrem familias et herum, ita populus regem acciperet?*

Cum igitur ab initio rerum ſumma delata eſſet vni, mature intelligi debuit, etiamſi ambitio id et cupiditas non ſuaſiſſet, aduerſus aliorum ſeu impetum ſeu inſidias opus eſſe maioribus, quam ii haberent, copiis et opibus. Ad quas parandas, legitimis artibus contemtis, vi et iniuria in alios graſſati reges, modo aliis populis exciſis, aut bonis ſuis ſpoliatis, modo iis in ditionem redactis et ſeruire iuſſis, vt eorum operis ipſi vterentur, creſcere maluerunt.

Nihil enim facile eſt, quod, etſi apertiſſimum et ad intelligendum promtiſſimum, difficilius tamen perſuadeas hominibus, quam *ſua ipſorum induſtria et prudentia* opes populorum parari augeri ac ſeruari; *cum aliorum iniuria* paratas opes, etiamſi ex vtraque India aduectae fuerint, nunquam eſſe aut diuturnas, aut vere fructuoſas, *cum luxuriem et auaritiam comites habeant,* exitioſiſſimas populorum peſtes. Atqui cum

inertia et ignauia, fucorum more, aliorum copiis paratis et congeſtis imminere, diteſcere ex alienis, viuere ex fructibus induſtriae et operae aliorum, perpetuus ac communis omnium barbarorum fuit et adhuc habetur mos et aſſuetudo. Neque populos Europae barbariem omnem depoſuiſſe ante dicemus, quam ex noſtra prudentia ciuili eliminata fuerit illa perſuaſio, primó, opes ſatis fructuoſas et regni robur prouiſum non videri, niſi prouinciarum copiis vacuefactis et in caput regni deuectis, prouincialibus autem deteriore loco habitis et ab acuenda induſtria interclusis; tum, magnis imperiis id propoſitum eſſe debere, vt vicinorum res attenuent, eſſeque eum demum magnum regem ac potentem, qui, fraudibus doliſque omnia miſcendo, effuſis ad corrumpendos aliorum regum amicos et ſatellites, exhauſtisque ſuorum ciuium opibus, Europae factus ſit incendiarius. Quaerenda ſunt verae et tutae ac permanſurae potentiae ſemina et radices, incrementa et vires, *in interiori regni adminiſtratione emendanda ac perficienda.* Nullum autem adhuc fuit regnum, quod ad opes, quas naturae indulgentia, ingeniorum felicitas, adminiſtrationis prudentia ipſi oſtenderat, perueniret. At reges illi et populi vnum hunc per omnes fere aetates parandarum opum morem tenuerunt, vt, occupatis aliorum agris et iis, qui incolerent, ſuae ditioni ſubiectis, potentiam augere ſe putarent. In quo quantopere fallerentur, dudum ſapientes docuere; quibus tamen parum adhuc obtemperatum. Iam cum his aliorum ſubiugationibus indignitatem iugi ferendi, deſiderium ereptae *libertatis* eiusque *recuperandae ſtudium*, enaſci neceſſe fuit. Nec minus ad

ad libertatem adſpirarunt alii, qui iuſto quidem ac legitimo regi parebant, ſed crudelitate eius, auaritia ac libidine vexati et attriti. Tertio modo in libertatem ſe vindicare dictus populus, qui regem non ſuis ſuffragiis nec lege ac modis legitimis creatum, aut a ſtirpe, quae vi ac fraude regnum inuaſerat, oriundum, excluderet.

Videtis, quot diuerſis modis libertas a populis recuperata dicatur. In his tamen conatibus, tam praeclaris et immortali laude dignis, plerumque parum proſperum ſucceſſum habuere homines, cum fortuna vti et libertatem firmare neſcirent; quandoquidem nihil ſerius inter humanum genus inualeſcere ſolet quam recta iudicia de ſocietate ciuili recte conſtituenda. Seruatum hoc noſtrae aetati, vt, quod primum Graecia excoluerat, philoſophiae caput, non modo ſubtilius, verum etiam maiore cum ſimplicitate et perſpicuitate explicaretur. Faxit modo deus, vt in hoc capite interpretando a ſanis interpretandi regulis ne deflectant homines, ad noua quaeque attonitis mentibus ruentes! Quis non miretur, iura ciuilis ſocietatis, quae omnium prima cuique et populo et homini nota eſſe deberent, ita et dominationis artibus et ſuperſtitionum tenebris et longa ſeruitute eſſe obſcurata, vt vix noſtra tandem aetate ea publice ac palam profiteri liceret? Igitur antiquioribus aetatibus ii ipſi, qui ſeruitutis iugum a ſe remouerant, *ignorabant* plerumque, *quibus modis et praeſidiis libertatem inſtituerent ac ſtabilirent.*

Reſtituta fuerat Medis libertas, ab Arbace, vt probabile ſit, generoſo homine, permiſſumque vt

ſuis legibus vterentur; at illi malorum pertaeſi Deioci regnum deferre maluere: qui, vt potentiae firmamentum pararet, Ecbatanis conditis idem exſequutus eſt ſtulto conſilio, quod alii Aſiae reges, vt in vnum locum communitum magnam populi partem cogeret, quae facilius ſic in poteſtate retineri poſſet. (Herod. I, 98.) Nec minus alii populi fuere libertatis fructuum adeo ignari, vt, cum in libertate eſſent conſtituti, regibus vti mallent. Nolumus exemplum commemorare populi fortiſſimi, qui nuper leges, regio imperio circumſcribendo ſcriptas et ſuſtulit et ſublatas mira cum voluptate vidit. Habebat ille forte, cur vnius regnum ferre mallet quam multorum, ſibi mutuo inuidentium. Sed in priſcis aetatibus praeter Medos, qui a rege regi mallent, fuere Capadoces; fuere Iudaei Palaeſtini; etſi hi, nouo exemplo, vt regum iniurias vlciſcerentur, non eos expulerunt, ſed in duo regna diſceſſerunt. Nihil etiamnum barbaris populis difficilius eſt ad aſſequendum animis, quam poſſe regiam poteſtatem legibus circumſcribi. Quid? quod nec illud tenent: ſi ſemel ceteris imperiis praetuleris regiam dominationem nullis legibus circumſcriptam, pendere omnia *a bona inſtitutione et diſciplina principis;* huic adeo primo loco eſſe proſpiciendum; publicam eſſe debere futuri regis educationem, non arbitrio parentum et aulicorum relinquendam: quando quidem ex ea non aulicorum, ſed reip. omnisque multitudinis ſalus et incolumitas apta et nexa eſt. Interdum religio aut mos aut optimatum priuata vtilitas aliquam moderationem ſiue ſuadet ſiue imponit; at explicitis ac bene deſcriptis legibus iura populorum obſept[i]

obſepta munire nemo facile in animum inducit. Ita nec illi, qui ab iniuſta dominatione ſe liberauerant, ſiue a victore impoſita ſiue a rege iuſto quidem ſed in dominationem duram vertente imperium, quomodo rebus vterentur, habebant, vt ſe aut in libertatem aſſererent aut regnandi libidinem certis legibus finirent. Nihil ante prouiſum; diuerſa ſtudia auctorum, diuerſae ordinum vtilitates, conſilia turbata aut rapta. Itaque nulla plerumque alia fuit fortuna, etiam ſi res proſpere ſucceſſiſſent, quam vt libertatis ſuae vindices nouo domino ſe ſubmitterent. Haec omnium fere populorum communis fuit ſors, communis calamitas, quod ne ſecundis quidem fortunae caſibus ſatis proluſerant et deliberatum mature conſtitutumque habebant, quaenam antiquis recta damnatis meliora ſubſtituerent. Imparatis plerumque animis ad rem maxime arduam acceſſerunt, tumentibusque per omne motuum et affectuum genus mentibus et ad noua rerum exordia attonitis, temere arripuere, quod fors, ac lubido, interdum paucorum fraus vel temeritas, obieciſſet. Itaque aut is, qui inſidiis tyrannum e medio ſuſtulerat, aut ex iis, qui miniſtri publicae voluntatis tyrannum regno exuerant, aliquis ceteris audacior regni frena capeſſiuit, aut externus dominus fuit regno inductus, aut ipſe populus nouum regem ſibi adſciuit. Cyrus nullis legibus, moribus tantummodo, finitam dominationem tenuerat; ita prauo Cambyſis ingenio ac lubidini reſiſti non potuit. A morte Smerdis Perſarum primores melius res ſuas conſtituere aggreſſi ſunt: at re diu deliberata non videbant quid certi ſtatuerent, ideoque regium imperium praetulere, *ſibi ipſis* certis

 conditio-

conditionibus *prospiciendo*; *de populi iuribus nihil statuendo* *). Ita nihil actum quam vt dominum nouum acciperent Persae, nouum iugum pristino mox grauius subirent. A Dario tamen Hystaspis multa sunt melius constituta, diuiso quoque imperio in XX. prouincias, tributis et reditibus accurate descriptis. (Herod. III, 89.).

Secundum haec nemo miretur, *non nisi bellis ciuilibus eiusmodi libertatem parari*, hoc est speciem eius ostendi, mox meteori more repente euanescere; nascique hinc incertam illam regum conditionem, vicissitudines et mutationes regnorum, et translati ab vno in alterum, ab vna in alteram stirpem, imperii. Inde fit vt barbarorum historiae plerumque nihil aliud contineant, quam contentiones de regno, mutuas caedes, et furores ciuiles: etsi saepe in his libertatis vocabulo homines vsos esse videas. Nonnullarum gentium adeo nihil fere praeter dynastiarum alterius alteri succedentium nomina supersunt; de ipsa Aegypto ex priscis aetatibus quid aliud superest memoriae traditum, quam dynastiarum ordines et nomina? Aut si locupletior rerum gestarum memoria superest, nihil aliud memorari videas, quam bella gesta, populos subiugatos, rebellantes, iterum victos, deletos; prouincias iugum haud aequo animo tolerantes, temporum opportunitatem speculantes, clade dominis inflicta ad arma ruentes, montium tuta ac munita occupantes, quae etiam in medio seruientium

*) Digna sunt quae inspiciantur, Herodoti III, 80 sqq. Comprehensa enim sunt his capp. prima doctrinae de imperiorum formis diuersis elementa.

tium libertatem interdum pepererunt populis, aut praesidio fuere. Haec duo fere illa sunt, quae totius Orientis et antiquam et recentem historiam constituunt: Adeo ignorarunt homines, vires et robur imperii cum regnantium et parentium prosperitate domi esse parandum, non aliunde petendum. Si ab initio tenuissent illa quae apud M. Tullium Scipio statuebat: *vt gubernatori cursus secundus, medico salus, imperatori victoria, sic moderatori reip.* beata ciuium vita proposita est, *vt opibus firma, copiis locuples, gloria ampla, virtute honesta sit. Huius enim operis, maximi inter homines atque optimi, illum esse effectorem volo.* Si haec tenere et sequi maluissent, vix vlla vnquam facta esset aut fieri potuisset rerum et regnorum conuersio. At cum illi non rationem ducem sequi, sed, qua parte brutorum naturam attingimus, cupiditatibus, affectibus, iris et lubidini animi, obtemperare ac seruire maluissent, aliae ex aliis insequutae sunt regnorum perturbationes et euersiones.

Post Assyriorum, Medorum, Babyloniorum inter se colluctationes Persae imperium obtinuerant; ab iisdem non minus, populis ac prouinciis subiugandis aut in seruitutem, quam exuerant, retrahendis, vires imperii consumtae. Cum Graecorum dominationi per aliquod tempus Persae subiecti fuissent, Parthi per Arsacem a Syriae regibus se liberant, ipsi ceteros sibi subiiciunt; at Persae, Parthorum dominatione habiti, iterum per Artaxerxem a iugo liberati, ipsi rerum potentes facti, Parthos cum ceteris in seruientium locum detrudunt. Per hunc temporum decursum quot prouinciarum in

libertatem se vindicantium defectiones, calamitates, excidia! Fuere quidem Iones, qui innumeris malis attriti popularium suorum auxiliis et meliorum artium notitiis instructi libertatem consequerentur. At quam saepe ab aliis tentata et successu optato destituta re. defectionis, seditionis, scelerum ac facinorum nominibus impositis, in auctores suppliciis, cruciatibus et tormentis est saeuitum et ceteris grauius seruitutis iugum iniectum! Nullum tamen esse potest in rebus humanis spectaculum praeclarius, quam populi de libertate erepta contendentis, vt siue a domestico tyranno, siue ab externa vi se vindicet. Atque huius spectaculi exempla per omnes passim generis humani annales reperimus, alia clariora alia obscuriora. Ipsi Aegyptii, pro imbelli vulgo gente habiti, cum a Cambyse, tetra bellua, essent subiugati, statim sub Dario et hinc vsque ad extrema Persarum tempora, per CL. annos vt libertatem recuperarent allaborarunt; quibus ipsis bellis cum vires essent exhaustae, facilis praeda facta est Aegyptus Graecis Persarum victoribus. Est enim ea magnorum fere imperiorum fortuna, vt, cum per bellorum insaniam, ad vires opesque augendas scilicet, expilent exhauriantque viris copiisque prouincias suas, mox sint praeda parata aliis qui eadem cum stultitia inhiant alienis, ipsi aliquando aliis noua praeda futuri.

Quam variis modis *ii populi, qui regio imperio obnoxii sunt*, *ad libertatem adspirare*, *libertatem recuperare* dicantur, vidimus. Eminet inter haec ratio, si magno imperio subiectae prouinciae libertatem hactenus recuperant,

ouperant, vt, iugo excusso et dominatione depulsa, reges suos ac principes certis legibus coercitos habeant: cuius generis exemplum Germaniae libertas exstat.

Alio quam adhuc dictum est modo libertas aut vindicata aut recuperata dicitur *a populis ac ciuitatibus liberis*, aut populari statu vtentibus aut magistratibus ex optimatibus creatis, si liberant se a domino externo, aut si quis e ciuibus existit, qui summam rerum inuito aut non rogato populo capessiuit. Hi sunt illi tyranni, quorum facinora, insidias, atrocitates, et in eos coniurationes, iras, caedes, expulsiones, si ex veteris Graeciae annalibus expunxeris, magna historiarum pars sublata videri debet: adeo indignum humanitate est, quod videas maiorem historiarum partem sceleribus ac flagitiis paucorum absolui. Nec aliter res se habet in iis, quae de Gallis, Germanis, aliisque populis, tradita habentur. Si, cum bellis, insidias libertati populorum aut factas aut depulsas sustuleris: ex omnis aeui historiis quam pauca restant memoriae mandata! Verum in his exponendis vt subsistamus, nemo expectet. Hoc tamen memorasse iuuabit, paratiores plerumque et instructiores ad eiusmodi ausa deuenisse Graecos, ita vt prouisa haberent, quae ad firmandam libertatem constituenda essent; etsi haud pauci generosis ausis exciderunt; in quibus quis Agidis III. quis Cleomenis apud Spartanos sortem non ingemiscat? Quod vero in his populis ac ciuitatibus liberis, quae tamen plerumque tyrannis eiectis aut interfectis libertatem ipsae consequutae erant, into-

lerabile putamus, est, *quod eaedem et olim in id incubuere et nunc id agunt, vt aliis liberis populis et ciuitatibus libertatem eripiant iugumque ipsis imponant.* Hoc flagitio nominis gloriam cantaminarunt Athenienses, Lacedaemonii, Rhodii, Achaei, verbo omnes fere ciuitates liberae; hinc nata est perfida illa *sociorum* appellatio, hinc bella Graeciae intestina, hinc perpetuae seditiones, defectiones et subiugationes. Nihil est in hoc, quo Graeci barbaris se praestitisse iactare queant. Etsi inter haec praeclarae virtutis exempla in libertate defendenda edita sunt. Quis non exvltet magnis illis nominibus, quae vetus Graecia consecrauit, Thrasybuli, Pelopidae, et similibus auditis!

Videmus autem libertatem modo a singulis, modo a populi parte, modo a populo vniuerso restitui. Syracusis quidem cum ciues a ducibus in ordines descripti arma sumsissent *), expulso Thrasybulo, Hieronis fratre, libertas recuperata est. Status popularis per XL. annos perstiterat, etsi variis vt probabile sit casibus iactatus, cum et Philistidem reginam per haec tempora numi arguant: tum per Dionysios constituta tyrannis a Dione iterum sublata, a Timoleonte Corinthio profligata est **). Etiam hoc memorabile, per talia tempora multas praeclaras leges scriptas esse, cum viderent homines, quae

*) v. Diod. XI, 67. 68. Aristot. de Rep. V, 10. p. 542 B. C. cf. Plut. de Orac. def. p. 403 C.

**) Est in his res, quae cum nupero Parisiorum facto comparari possit, castellum tyranni ad praeconis edictum excisum et solo aequatum. Plut. p. 246 E.

quae praesidia noua libertas publica postularet *). Incredibile est, quod memorabimus, libertatem interdum restitutam esse per tyrannos: plebis scilicet effreni licentia per eos compressa. Factum hoc Sicyone per Clisthenem (v. Aristot. de Rep. V, 12. p. 549. Plut. de sera num. vind. p. 553 A.) Nec aliter iudicare licet de Pisistrati apud Athenienses magistratu in tyrannidem verso per factiones; postea tamen libertas restituta cum nouis legibus scriptis: optimo vtique libertatis et consequendae et retinendae more et exemplo. Ita et apud Spartanos per Lycurgi leges libertas in ciuitatem est inducta; quam vt tanto magis stabiliret, nouo exemplo rex Theopompus de regia potestate tantum concessit, vt partem eius in Ephoros transferri sineret.

Romani tandem, gens illa libertatis amore nobilissima, primo quantopere sibi hoc libertatis vocabulo illudi passi sunt! vt saepe non modo cum miratione, verum cum indignatione, interdum cum irrisione, in Liuio legas voces hominum modo ciues suos grauissima seruitute opprimentium, modo seruitutem indignam tolerantium, vno tamen ore libertatem iactantium. Tum hoc ipsum nominis ludibrium, siue Patrum dominationem, siue plebis impotentiam per tot saecula apud animum reputes, quot calamitatibus, caedibus, seditionibus ac bellis propugnarunt! At illi ipsi libertatis tantopere amantes Romani *omnes alios populos in seruitutem detrudere* haud erubuerunt. Habemus sane exempla restitutae populis libertatis, in Graecis, in Lyciis, et aliis per Asiam

*) Videbis in Plutarchi Timoleonte et Diod. XVI, 70. 82.

Asiam ciuitatibus; sed factum id eum in modum, vt tanto maiorem humanitati iniuriam hoc ipso inferrent, cum aut non satis validos se esse viderent ad iugum imponendum, aut imbecilliores seu viribus seu ingeniis ita in suas partes traherent, aut eos aduersus potentes dominos concitarent, mox, vbi ipsi satis viribus valerent, praeter nominis vanitatem nihil ex libertate relinquerent *). Eadem cum nequitia et calliditate Graeci olim videri voluerant libertatem restituere ciuitatibus, Lacedaemonii quidem optimates, Athenienses popularem principatum fouendo. Iisdem artibus perniciosissimis grassati sunt reges Macedonum, qui Alexandri hereditatem occupauerant. Nouum factum ludibrium a Romanis in eo, vt modo adimerent libertatem modo concederent. Multo maior tamen iniuria cumulata in populos, cum *eos libertate vti nescire* dicerent, quos in seruitutem detrusos *ipsi omni liberaliore sensu exuerant.*

At iidem Romani quid tandem est quo possint videri ipsi libertate melius, quam barbari, vsi esse? factionibus inter se et seditionibus agitati et distracti in bella ciuilia, et per haec in dominationem paucorum, tandem vnius, tanquam classico excitati, ruebant. Mox, cum in Caesarem coniuratum esset, Brutus et ceteri Caesaris percussores eodem modo quo barbari, quos supra memorauimus, peccarunt; nihil enim ante apud se satis constitutum habebant, Caesare sublato quomodo rebus vterentur. Porro verum

*) Hinc splendida illa in vrbibus Asiae nomina ελευθεριας, αυτονομιας, *sociarum ac foederatarum vrbium* nomina.

rerum libertatis ſenſum nec in plebe inopia et deſidia depreſſa, nec in nobilibus, per auaritiam, luxuriem et inertiam fractis et abiectis eſſe poſſe, eadem Roma exemplo fuit: praedationum licentia et praemiorum ſpe inuitati iis, qui libertatem opprimere voluerant, promti ad omne ſcelerum miniſterium erant ſatellites; tum domino ſemel conſtituto mancipia viliſſima. Omnino Romani, cum ipſi aliquando ſub dominatiohem Caeſarum veniſſent, ſuo exemplo docuere, libertate amiſſa quam cito libertatis ſenſus interiret. Libertatis recuperandae facultas aliquoties ſe obtulerat; at nunquam videas Senatum temporibus recte vti. Sic Caio interemto, ſic Domitiano ſublato, ſic Commodo. Nunquam ne in deliberationem quidem venit, quibus legibus imperantium lubido coerceri ac circumſcribi poſſet; ne Tacito quidem a Senatu creato; at nugatores illi hoc vnum agere, vt honores nouos in imperatores conferrent (cf. Vopiſc. c. 9.). Ipſi loquaces illi conſiliarii Auguſti, Agrippa et Maecenas, cum is de imperio deponendo deliberaret, (apud Dionem lib. LII.) quanto melius illi conſilia *ſuper imperio legitimis finibus circumſcribendo* et aduerſus impotentiam cupiditatum ac lubidinum muniendo dediſſent!

Feliciores aliis ſunt illi populi, qui imperio ad quamcunque tandem formulam conſtituto, ſed circumſcripto illo, vtuntur, vt regnantium libido coercita ſit bonis legibus et inſtitutis, vtque meliora de re publica, ciuium ſalute, populi iuribus, per primores ſaltem ſparſa ſint ac vulgata iudicia. Atque in

in hac felicitate nos quidem ita acquiescemus, vt bonis saltem votis prosequamur alios, quos eo adhuc loco constitutos esse voluit Prouidentia, vt iis consilia ineunda sint, quomodo libertatem, hoc est, iustis finibus circumscriptum ac legibus aequis firmatum imperium, quo se et suos tueri, cum dignitate viuere, digna se sentire ac dicere possint, curis ac consiliis, virtute et constantia sua, consequantur.

P. P. in Georgia Augusta: d. XVI. Septembr. cIↃ IↃCCLXXXIX.

X.

X.

ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE
PRORECTOR
IO. ANDR. MVRRAY D.
CVM SENATV
SVCCESSOREM
IN
MAGISTRATV ACADEMICO
IO. CHRISTOPH. GATTERER D.
CIVIBVS SVIS
HONORIS ET OFFICII CAVSA
COMMENDAT
INDICTIS SOLLENNIBVS
IN A. D. II. IAN. cIↃ IↃ CCLXXXX.

Prolufionis loco:
Opum regni Macedonici auctarum, attritarum et euerſarum, cauſſae probabiles.

In cauſſis fortunae populorum in vtramque partem conſpicuae, Commilitones, declarandis ſolent fere homines in *nouiſſimis* ſeu caſibus ſeu conſiliis, virtutibus ac vitiis, ſubſiſtere, ab iisque ducere ſeu laudis ſeu reprehenſionis momenta. Qua in re plerumque eos falli neceſſe eſt. Exceptis enim ſubitis ac repentinis caſibus, regnorum maiores ſolito opes, aut

aut grauiora omni opinione excidia, et rerum conversiones, quibus ipsa reip. conditio et status commutatur, modo in ipsa rerum bona seu mala descriptione et constitutione, modo in deflexis ad deteriora institutis, modo in eorum, qui remp. administrant, consiliorum prauitate et stultitia, a multo inde tempore semina sua habuere; quae, tanquam sub solo latentia et radices agentia, mox propullulant et viribus inter ipsa incrementa auctis luxuriantur. Egregie falli dixeritis eum, qui Gallofrancorum ad nouas res spectantium studia et commutationem rerum mirabilem nouissimis demum annis repente subnatam esse autumet, nec videat, iam in ipsis superiorum regum temerariis consiliis, cum partim bellis proterue susceptis partim luxu et vana ostentatione opes publicas effunderent, praestructos esse eorum, quae nunc eueniunt, tanquam primos aditus, et iamdudum machinas esse adactas regni fundamentis quatiendis et subruendis.

Corpora quantumuis vasta, viribus ac succis sine intermissione subtractis, tandem corruere necesse est; nec vero ruinae caussa in nouissimo momento quaerenda. Animorum corporumque luxuria fractos populos dominationis iugum serius ocyus esse subituros, hancque dominationem, aliquando intolerabilem visam, nouarum rerum studio locum esse facturam, facile praeuideas. Nec aliter se res in magnorum imperiorum incrementis habet, quae vulgo, admiratione ac stupore percussi, ad mirabiles et occultas caussas referre homines solent. Dudum aderant maiorum opum caussae, perspicacioribus haud

haud obscurae intellectu, a situ, a temporibus, et ab vnius alteriusue viri, qui illis commode vti nouisset, ingenio ac prudentia profectae. Nec tamen, nisi haec in vnum conuenerint, (ad fortunam id referre solemus) efficitur id, quod aut locorum aut temporum opportunitas aut virtus sola ac per se promittere videri poterat. Quae quidem res vt exemplo aliquo aperte ac perspicue a nobis declaretur, agite, Macedonum regnum ab origine vsque ad excidium oculis animisque per summa rerum capita persequamur; ita constabit, neque in eius incrementis, neque in summo opum fastigio, neque in afflicta eius fortuna, quicquam esse, quod magnopere mirari liceat. Nam cum locorum situs fuit is, vt, siue intra fines se continere reges siue maioribus imminere vellent, magnas haberent opportunitates; tum vero inciderunt tempora, quibus primo ad magnos ausus, tum ad praecipites casus, ipso rerum ordine ducerentur, nec vtrisque consiliis defuere ingenia, illis quidem, magna et generosa, his imbellia, vanitate et arrogantia inflata.

Terras quidem, quae Macedoniae regnum constituerunt, montium iugis tanquam vallatas ab externa vi natura sua tutas esse crederes; sin fines extendere vellent reges, ex altera parte Thracia vsque ad Pontum Euxinum et Istrum, Illyrico Epiroque adiecta, ex altera, per Thessaliam ad Graeciam occupandam via facta, ingens eos diceres potuisse regnum condere, vtrumque mare dominatione habere, liberisque rerum commerciis et commeatibus summas opes sibi suisque parare. Nec tamen haec

eo, quo expectares, modo euenere. Traiectus est factus in Asiam, quam nec Macedonia imperio poterat retinere, aut, si retineret, ipsam eius imperii prouinciam fieri necesse erat. Mox illa diu, viris copiisque exhausta, armisque eorum qui de imperio contenderant afflicta, reges suos habuit, qui intra pristinos fere limites regnum tenuerunt *a*); versis tamen consiliis et opibus in Graeciam; dum a ceteris finibus barbaros auertere satis haberent. Nos quidem de his ita agemus, vt, dum pleraque satis nota leuiter attingimus, accuratius versemur in iis quae sunt minus obuia.

Sero Macedonum nomen claruisse nota res est, caussis quidem in aprico positis. Omnem Europae oram hanc littoralem ad orientem versam inde ab Istro et Ponto Euxino vsque ad Peneum Thessaliae ab initio tenuere Thraces *b*), vlterius quoque progressi nonnulli habitarunt Daulidem Phocidis, Terei scelere notam; et Atticam Thraces, qui cum Eumolpo venerant, possederunt. (Strab. VII p. 494. C.). Consederunt inter Thraces mox gentes Pelasgicae, in quibus fuere Paeones, qui occuparunt loca nomine Macedoniae aliquando ventura. In his fuit Emathia, in qua sedes quaesiuere Graeci Hellenici generis Argis profecti, adeoque Dores, seu Carano seu

a) Intelligas hoc ex loco Liuii XLV, 29. 30. vbi in quatuor regiones a Romanis victoribus Macedonia diuiditur.

b) Facem in multis praetulit docta ac subtilis commentatio *de Herodoti ac Thucydidis Thracia* Comm. I. II. III. Collegae nostri coniunctiss., cui hoc ipso die fasces academici praeferentur, *Io. Christ. Gatterer* in *Commentat. Soc. Tom. IV. V. VI.*

seu Perdicca, seu vtroque diuersis temporibus duce, vtroque vtique a Temenidis, adeoque ab Hercule oriundo *c*); occupata est Edessa, mox Aegae dictae. Haec itaque prima sedes stirpis Macedonicae, quae coaluit ex paucis colonis Graecis, cum barbaris, quos in suam potestatem redegerant. Reges itaque Hellenibus accenseri et ab Heraclidis genus ducere videri volebant: etsi Macedones passim inter barbaros habiti sunt *d*). Quae res, etsi per se parum memorabilis, magni vtique momenti ad futuram regum ac gentis virtutem fuit. Dum enim Graecis annumerari volebant, vt inter barbaros fortitudine et fama eminerent, annixi sunt; cumque institutis Graecis barbaros anteirent, meliora etiam vitae et virtutis praesidia habuere; et reges ipsi, aemulati Graecorum facta et gloriam, ad magnas res gerendas incensi, ingenia quoque artibus Graecorum et litteris expoliuerunt *e*).

Quibus rebus inter ceteros barbarorum reges partim inclarescere, partim eorumdem ferociam Graecis artibus contundere eosque subiugare, Macedonibus contigit. Fuere enim multi per ea loca reguli, multique populi, qui et ipsi Macedoniae accensebantur. Coloni quidem Argiui primo Pieribus et Bottiaeis partim eiectis, partim suae ditioni ad-

 iectis,

c) Iustin. VII, 1. Herod. VIII, 137 sq. vbi et mythi Macedonum a maioribus accepti narrantur de stirpis auctoribus.

d) Cf. Herodot. V, 22. coll. IX, 45. VIII. extr.

e) Etiam Molossi Epiri aliquando Pyrrhum et Helenum reges habuisse prae se ferebant, regumque stirpem ab Aeacidis repetebant; quid quod et Lyncestarum rex Arribaeus a Bacchiadis genus ducebat: Strab. VII. p. 503. A.

iectis, maritima loca occuparunt *f*); atque haec prima fuit regni sedes; alias inde finitimas gentes in mediterraneis locis aut socias aut sibi subiectas habuere *g*). Necessitas haec barbaros manu aut propulsandi aut domandi Argiuos ab initio statim bellica virtute imbuerat; adeoque *Macedonibus* (his, puta, qui loca maritima incolebant Argis profecti) *assidua certamina cum Thracibus et Illyriis fuere; quorum armis, velut quotidiano exercitio, indurati, gloria bellicae laudis finitimos terrebant h*). Ita prolatis finibus, Edonis eiectis, Mygdoniam ad Axium, Eordis expulsis Eordiam, Almopis Almopiam, occuparant; alias quoque gentes in potestatem redegerant cum vrbe Anthemunte, Crestonia, Bisaltia et magna Macedoniae (eius puta, quam alii barbari interioribus in locis

f) Itaque ab Herod. VI, 44. τὰ ἐντὸς Μακεδόνων ἔθνεα πάντα memorari potuere. Fuere in his *Bryges* seu Brigi, iidem qui mox Phryges, cum in Asiam traiecissent ex Europa: Herod. VII, 73. Ex iis fuere, qui haec loca tenebant, cum Argiui ad ea appellerent: ex iisque superfuere, qui Mardonium in his locis copias habentem noctu oppressere (id. VII, 45.); mox iidem Xerxi copias praebuere (VII, 185.). Alii in Epiro memorantur a Strabone lib. VII. p. 502. inter populos Illyrios. Rex illis, ad quos Argiui peruenerant, fuit Midas, a nouis colonis pulsus (ap. Iustin. VII, 1. f.) et ab hac Midae regione, quae sub Bermio monte erat, illi exorsi reliquam Macedoniam subegerunt.

g) Thucyd. II, 99. Adstipulantur Iustini verba lib. VII, 1. f. 1-4. et f. 10. 11. 11. Quando autem Plinius IV, 10. l. 17. *Macedonia*, inquit, CL. *populorum*, *duobus inclutа regibus — Emathia ante dicta*: de regni Macedoniae incrementis accipiendum est dictum.

h) Verba sunt Iustini VII, 2, 6. Fuere in his bella cum Talantiis ab Argaeo gesta, quorum memoria seruata a Polyaeno IV, 1. alia sub Aeropo infante: Iustin. VII, 2.

locis tenebant) parte (Thucyd. II, 99.). Vnde intelligitur Macedonas, futuros aliquando orbis terrarum victores, e multis barbarorum populis, Thracum inprimis et Pelasgorum, quibus Graecorum exigua pars accesserat, coaluisse, reges tamen a Dorico genere ortum habuisse. Ab eadem hac origine tenendum est ductam fuisse regni formam, cum populi libertate coniunctam regiam dignitatem, secundum instituta Dorica, interpositis plerumque principibus seu senatu; Ex iis fuit, quod apud Macedones in perduellionis iudiciis populi suffragiis sententia lata dicitur; quo iure exercitus saltem sunt vsi *i*); ipsi reges legibus circumscripti; iidem hereditario iure ex eadem familia creati, etsi non semper maiore natu adscito, sed alio e liberis, qui succederet, designato *ii*). Aderant regi purpurati, amici dicti, ad regis tamen, vt apparet, arbitrium lecti *k*); proxima dignitas iis qui custodiam corporis haberent; inferior satellitum ordo, ex nobilibus tamen pueris: quod institutum, quamdiu reges ipsi strenue suarum rerum curam gessere, eo valere debuit, vt, qui a pueris praesto essent regibus, amore eorum tenerentur iisque virtute sua innotescerent, parentes autem regibus tanquam pignore essent obstricti; at,

 ignauia

i) Curt. VII, 8, 25. grauior auctor Polyb. V, 27. v. Croph. Antiqq. Maced. I, 6. Alia iudicia a regibus ipsis habita, veterum populorum more parum probando.

ii) Reges tamen hereditario iure ita sibi vindicarunt regnum, vt Antigonus, relicto puero Philippo, scripto singula constitueret: v. Polyb. IV, 87, 6. Ceterum Macedones obsequiosi erga reges suos. Ad hoc obsequium pertracti quoque Thessali: Polyb. IV, 76, 2.

k) Iustin. XIII, 1, 11.

ignauia regum succedente curis et laboribus, hoc idem institutum assentatione aulica, luxu et mollitie, corrumpere debuit nobiles; quam rem vel nostrorum ac superiorum temporum mores in nobilibus regum aulae admotis docuere. Inter haec Macedonum ingenia per omne tempus ad bellica studia conuersa; corpora, etiam inter pacatas res, indurata cursu, lucta, venatione *l*); victus ac vitae simplicitas summa; bellica autem virtus primo loco habita *ll*).

Cum reges Macedonum iam aliquantum opum, finitimis barbaris seu subiugatis seu in societatem pellectis, sibi comparassent, ecce ex improuiso externo imperio oppressi fuere. Inciderunt enim tempora, quibus Persae, traiectu in Europam facto, primo vt in Scythiam incurrerent, tum vt Graecos armis peterent, Macedonibus iugum iniecerunt. Prudenter Amyntas temporibus cedendum ratus, Persarum se imperio submisit; Alexander autem Amyntae f. Bubaris Satrapae affinitate tam bene in suam rem est vsus, idemque Xerxis voluntatem tam prudenter sibi conciliauit, *vt, cum Graeciam veluti tempestas quaedam occupasset, inter Olympum Haemumque* (saltem ad extrema eius, Scomium forte) *montem totius regionis cum imperio donauerit:* (Iustin. VII, 4, 1.) Quae non

l) Laborum patientissimi Macedones. Polyb. V, 2, 5. 6.

ll) Quo etiam illud spectat quod apud eos olim legem viguisse Aristot. de Rep. VII, 2. narrat, vt, *qui in pugna nullum hostem occiderat, capistro ori iniecto incederet:* περιεζῶσθαι τὴν φορβειάν. Pacis autem artibus litterisque nunquam exculta fuere Macedonum ingenia; vnde illi, mirum in modum *superstitionibus* dediti, *ex aruspicina, vaticiniis ominibusque* pendebant.

non ita accipienda, ac si tum primum haec loca in ditionem redegerint Macedones; verum Xerxis beneficio prolati sunt per ista loca regni fines. Excusso Persarum iugo maturiora opum incrementa habituri fuissent Macedones, nisi peninsulam in trina promontoria excurrentem coloniis occupatam tenuissent Athenienses: quod vt fieret, qua incuria aut necessitate adducti Macedonum reges permiserint, non constat. Verum inhibuit et moram iniecit Macedonum consiliis hoc, si quid aliud. Itaque Perdiccas, Athenienses peninsulam insidentes modo amicos modo infestos habens, per belli Peloponnesiaci tempora variis fortunae casibus est iactatus, quos ex Thucydide cognoscere licet. Ad extrema fortunae adductus, cum Sitalcen Odrysarum regem sibi adiunxissent Athenienses, arcessitis Perdiccas Lacedaemoniis res suas restituit, etsi idem Lyncestas, qui illo adhuc tempore suum regem, Arribaeum, habebant, coniunctis cum Brasida armis haud prospero euentu aggressus est *m)*. Perdiccae successor Archelaus, Euripidis aliorumque ingeniosorum hominum familiaritate nobilis, multa in regno melius constituit: *nam et multa loca muniuit, vias rectas strauit, et cum alia ordinauit, tum etiam rem militarem equis, armis, et reliquo belli apparatu instruxit longe melius, quam ceteri omnes octo reges, qui eum antecesserant* (Thucyd. II, 100.). Eius mortem insequuta sunt bella ciuilia inter plures qui de regno contenderent; ita vt vix assequereris, quomodo ex tantis malis emersura esset Macedonia. Enimuero in iis populis, quorum animi et corpora non omnino

 mollitie

m) Thucyd. IV. 83. 124 sq.

mollitie et ignauia eneruata aut longa seruitute fracta et attrita sunt, de salute reip. nunquam est desperandum: si modo aut litterarum disciplina aut naturae aliqua benignitas magni animi et ingenii virum in ista tempora pararit. Per eadem ipsa tempora Alexander II. rebus Thessaliae imminere coepit, bello aduersus Alexandrum Pheraeum suscepto, interceptis tamen consiliis per Pelopidam Thebanum. Tandem Perdicca in pugna cum Illyriis caeso Philippus, Amyntae f., Thebis obses habitus et Epaminondae disciplina innutritus, clam fuga facta regnum repetiit. Graecorum ille litteris artibusque eruditus, eorumque arte et disciplina militari, prudentia quoque ciuili, egregie imbutus, laudisque ac gloriae cupiditate incensus, extemplo res Macedonum lapsas restituit, Macedones ab omni inde tempore bellis exercitos, disciplina militari et phalange inducta, bello inuictos reddidit. Atque vtinam in his ille substitisset et ad interiora regni melius constituenda consilia conuertisset! Verum vulgari regum more, qui opes suas ita crescere putant si plures terras occupauerint, ad quas tuendas nouae opes copiaeque parandae, noua bella suscipienda sunt, quibus pristinae quoque opes afflictae depereunt, neglectis interea et male administratis iis, quae iam possident *m*), hoc, inquam, more, Philippus, cum iam expectares, fore vt curas et consilia ad melius constituendas res, ad colendum salubrius agrum, ad nauigationis studia, ad alacritatem et industriam hominum

m) Haec est illa *auaritia*, quam toties veteres scriptores inter caussas afflictorum et euersorum regnorum memorant.

hominum rerum commerciis incitandam, conuerteret, gloriae et potentiae extra Macedoniae fines studere, Graeciae imminere, principatum affectare.

Iam ab initio, quod merito laudandum dixeris, fines regni firmauit; mox dilatauit barbarisque terrorem iniecit arma circumferendo ad Paeones et Illyrios, tum Amphipolin suam fecit in regni finibus haerentem. Crenides cum aurifodinis in Pangaeo monte occupauit, reditusque plus quam cIↃ talentis auxit. (Diod. XVI, 1-4, 8.). Ita iacta sunt magnarum opum fundamenta. Atque regnum sic haberi potuit satis validum, etiam ad barbarorum finitima loca tenentium impetus retundendos; nam circumsepta olim Macedonia terminis, montibus inde ab Olympo porrectis a meridie, et Crestonia a septentrione, ab oriente Dysoro monte, mox ab Alexandro I. ad Strymonem fl. erat propagata n); et hactenus

L 5

n) Thucyd. II, 99. cum Iustin. VII, 4, 1. Adeoque vsque ad Alexandri I. tempora magna Paeoniae pars Macedonum erat facta, nimirum, Emathia, Deuriopus, Pelagonia, tum Mygdonia et Bottiaea (inter hanc et illam fines Axius faciebat: Herod. VII, 123.), Pieria et ab occidente Lyncestae. A Thessalia quidem *Olympius ingressus* in Macedoniam ducebat, quem sub Medorum incursationem in Graeciam custodire constituerant Graeci, Thessalis id ipsum suadentibus; mox tamen inde auocati, cum audiuissent alterum esse Thessaliae ingressum per Perrhaebos ad Gonnos, quo etiam Medi descenderunt in Thessaliam. Herodoti verba sunt VII, 172. *δεῖ Φυλάσσεσθαι τὴν ἐσβολὴν τὴν Ὀλυμπικὴν, ut omnis Thessalia pariter et Graecia septa sit a bello;* missae itaque copiae ad Tempe, *καὶ ἀπίκετο* (*ὁ στρατὸς*) *ἐς τὰ Τέμπεα, ἐς τὴν ἐσβολὴν, ἥπερ ἀπὸ Μακεδονίας τῆς κάτω ἐς Θεσσαλίαν Φέρει παρὰ Πηνειὸν ποταμὸν, μεταξὺ*

nus Macedones erant praesidio Graeciae *nn*). Restabat Chalcidice peninsula Atheniensium dominationi oppressa, regni finibus ab hac parte imminens et a maritimo rerum vsu Philippum excludens. Ad hanc expugnandam, et insidiantes rebus suis aduersarios cum a peninsula tum ab insulis adiacentibus *o*) semouendos, eum consilia iniisse nemo miretur, nec, Demosthenis clamoribus permotus, Philippi conatus incuset. Hoc vero mirari licet, quod, cum ille expertus esset, quam infestae Atheniensium classes per omne tempus fuissent, nunquam tamen de nauibus faciendis cogitauit; etsi fatendum est Macedonum ingenia a studiis maritimis fuisse aliena *oo*). At Philippus, ad alia, si non meliora, specie tamen maiora

ξύ τε Ὀλύμπου τοῦ οὔρεος ἐόντα καὶ τῆς Ὄσσης. Tum Alexander Amyntae f. (c. 183.) docet eos conculcatum iri Persarum multitudine. Accessit, ex Herodoti opinione, alia caussa, ὡς ἐπύθοντο, καὶ ἄλλην ἐοῦσαν ἐσβολὴν κατὰ τὴν ἄνω Μακεδονίαν διὰ Περραιβῶν κατὰ Γόννον πόλιν· τῇπερ δὲ καὶ ἐσέβαλε ἡ στρατιὴ ἡ Ξέρξεω. Diuisio haec in *superiorem* et *inferiorem* Macedoniam ad loca mediterranea et littoralem plagam spectabat. v. Thucyd. II, 99. Strab. VII. p. 503. B. 663. D.

nn) Vt bene Polybius docuit IX, 35. p. 166. To. III. et XVIII, 20, 9. To. IV. p. 83. Omnino Macedonum iniuriae in Graeciam et in eam beneficia exposita sunt in orationibus legatorum Aetolorum et Acarnanum ap. Polyb. IX, 28 sq. p. 149 sq.

o) De quibus v. Strab. IX. p. 667. C.

oo) Nullam rem maritimam Macedonum fuisse merito mireris; sed auertit regum consilia insanum studium inhiandi et insidiandi Graeciae. Tentauit tamen rem, et Macedones faciles habuit Philippus II. Polyb. V, 2. Idem satis negotii se habere vidit, vt modo ad transportandum militem et apparatum bellicum in Italiam naues haberet V, 109.

maiora, conuersus, et rebus Graeciae, quarum potior illa aetate fama et claritas erat, interueniens, regni opes ad statum Graeciae labefactandum profudit; vt nostra aetate Russi, dum prouincias interiores, immensis finibus patentes, viris opibusque exhauriunt, versus Europae statum curas et consilia, arma et vires imperii dirigunt. Mira eum sagacitate et prudentia haec esse exsequutum, nemo negabit *p*); nec minus tamen fortunae eum propitiae plurimum debuisse, exinde aestimare licet, quod a multis iam inde annis discordiis bellisque ciuilibus agitati Graeci belluarum more in mutuas caedes insanis odiis ruentes *perire ipsi quam non perdere alios* malebant, deficientibusque iam viribus parata erant insidianti praeda. Primo eum Aleuadarum iniuria in Thessaliam pellexit, tum bellum sacrum viam intra Graeciae penetralia patefecit, Atheniensium animos ac spiritus pugna ad Chaeroneam facta fregit; inde ad Propontidem armis versis, etsi Perinthum et Byzantium frustra tentauerat, Scythas tamen et Triballos profligauit; iamiam consilia belli Persis inferendi capta; ipse Graecorum imperator renuntiatus.

Quid in his sequutus sit rex, dominandi cupiditate et gloriae auiditate insatiabili incensus, in promtu est assequi. Nec minus tamen, (etsi erunt forte quibus noua haec minus placeat sapientia in rebus, quas omnis aetas admirata est, eleuandis,) animis, vana rerum specie non occaecatis, in aperto esse

p) Cf. de Philippi indole, virtutibus rebusque gestis — Orationem Valckenarii per incisa quidem, et minutatim, docte tamen scriptam.

esse potuit, Macedonum vtilitatibus tali bello paruu prospectum aut consultum esse; praeuideri potuit copiis virisque iri eam exhaustum; si successum rei haberet, prouinciae loco Macedoniam nouo imperio futuram; quod etiam serius intellectum est Alexandri militibus, qui *plus amissum victoria, quam bello partum* bene intelligebant: (Curt. VI, 6, 9.) Vix tamen primis statim cogitationibus siue a Philippo siue ab Alexandro defixum est Asiae regnum; successu ipso consiliorum audacia ad maiora processit. Poterant quidem caussae praetexi satis speciosae, quod res Perinthiorum et Byzantinorum opibus Persarum sustentatae metum faciebant, vt Persis vlteriorem oram tenentibus, superiora Thraciae vnquam satis recte constituere liceret Philippo. Nam quae alia, quibus ad vlciscendas superiorum temporum in Graeciam iniurias Philippus permotus esse fertur, memorari solent, vix digna arbitramur quae iterentur.

Quae temere suscepta a Philippo diceres, summa cum prudentia, fortitudine et virtute, maiore tamen fortuna, fuerunt effecta ab Alexandro; cuius mirabilibus victoriis *maximum in terris* factum *Macedonum regnum nomenque.* Habuit sane ista, non probandis forte de caussis suscepta, in Asiam profectio, cum innumerorum quidem hominum, vrbium, prouinciarum, populorum cladibus coniunctas, vtilitates tamen ad totum genus humanum incredibiles. Huic enim Pellaei iuuenis temeritati debemus litterarum et philosophiae facem, quae per terrarum orbem sparsa praeluxit maiori huic luci, quam sanctiore doctrina accensam seriores aetates ad nostra

vsque

vsque tempora viderunt. Quid tamen inde fructus ac prosperitatis ad Macedones peruenerit: agite videamus.

Primo iuuentus omnis et regni robur in Asiam traductum partim ferro morboque absumtum, partim laboribus aerumnisque attritum consenuit: inter medias victorias imperata subinde et submissa noua militum supplementa q); Mota quoque per Alexandri absentiam arma a Thracibus, tum a Lacedaemoniis, Antipatri tamen consiliis repressa. Enimvero morte Alexandri distracto in multa regna imperio, *dum ad se quisque rapiunt, lacerantes viribus*, quam miserandam Macedonum fortunam fuisse putabimus! Cum Macedonia robur et momentum adderet rebus eius, qui illam teneret, alia ex aliis bella eam afflixere; aliae ex aliis victorum rapinae, vastationes, et expilationes: quibus malis omnibus caritura fuisset Macedonia, si continere se intra iusti et ab omni parte firmati imperii fines, si suas ciuiumque opes firmare et locupletare maluissent Philippus et Alexander. Innumeris ad hunc modum calamitatibus per XL fere annos Macedonia attrita erat et afflicta, cum Gallorum incursationes nouis cladibus eam, quippe viribus praesidiisque exhaustam, misere vexatam et direptam affecere. Neque illa nisi inde ab Antigoni Gonatae temporibus est recreata; inprimis alterius Antigoni, qui Philippum in tutela habuit.

At etiam hi ad nominis gloriam pertinere putarunt, si Graeciae rebus se interponerent; quo facto

q) Curt. V, 1, 39 sqq. VI, 6, 35. VII, 10, 11 sq. IX, 3, 21,

facto perpetuis Macedones bellis sunt attriti, modo ad societatem Achaeorum pellecti, modo Aetolorum iniuriis prouocati; barbaris interea, inprimis ex Illyrico, finitima populantibus. Mirumne si bella haec continua per multas aetates absumsere Macedones; vt, cum grauius discrimen postea instaret, magna iuniorum inopia esset (v. Liv. XXXIII, 3.)! Quanto satius, etiam ad futuros casus, fuisset, interiora regni firmando, publicas priuatasque opes augendo, intra regni fines se continere! Vix vnquam munimenta, quibus natura Macedoniam ac Thessaliam sepsit, superare, vix Asiae manus cupidas iniicere ausuri fuissent Romani. Eadem aliena appetendi cupiditate, cum suis tamen ipse rebus satis fidere non posset, in bellum cum Romanis pertractus Philippus *r*), crudelitate et perfidia sociorum animis abalienatis, prauis consiliis vsus, tum agendi tempora opportuna praetermisit, tum, cum locorum opportunitate suadente bellum trahere et munitorum locorum oppugnatione Romanos atterere deberet, temere omnem belli fortunam vnius certaminis

r) Philippum rerum et fortunarum Romanarum non incuriosum esse, recte factum diceres; simulque hoc ipsum pro exemplo commemores, quo doceas non omnino omnes reges ac populos rei R. incrementa quo tandem procedere possent, non aduertisse, contra vero ea iam tum aliis regibus ac populis e longinquo etiam iniecisse sollicitudinem. Verum hoc reprehendas et obiurges, quod Philippus in animum admisit, Romanis a Poeno attritis Italiam occupare et summam rerum capessere: id quod Polyb. testatur V, 101, 10. et ipso foedere inter Annibalem et Philippum Liv. 23, 33. et foederis formula ap. Polyb. Ecl. VII, 11. intelligitur. Vana hac spe eum inflabat Demetrius Pharaeus propriae vtilitatis respectu c. 108, 5. 6.

minis dubiae aleae commisit; itaque viribus vniuersis fractis pacem a Romanis petere est coactus. Perseus autem, non nisi ad scelera satis audax, tam incertis et fluctuantibus consiliis bellum et suscipere et trahere, rerum agendarum tempora manibus dimittere, auaritia stolida sibi ipsi suppetias et oblata fortunae munera praecidere, aditus regni praesidiis nudare, attonito similis omnia agere, vt vix, quod cum eius insipientia compares, habeas, nisi forte ignauiam, quod, pugna victus, hosti se dedere quam morte occumbere maluit. Vnum est inter haec, quod, si quid aliud, arguit, quam parum apta magnis rebus gerendis illa tempora ipsique reges fuerint, quod, cum Philippi Amyntae et Alexandri tempora magnorum virorum prouentum memorabilem habuissent, hi nouissimi reges ne vnum quidem prudentem et strenuum amicum ac belli ducem habuerunt; adeo assentatorum turba obsessi ipsi erant s): quae plerumque fortuna est regnorum ac regum ad extrema fatorum ruentium, vt, summo discrimine imminente, cum ciuilis militarisque prudentiae maior, quam vnquam alias, sit necessitas, non tamen reperiantur in nobilitate, omnium rerum potente, qui vel ingenio, vel arte, vel rerum vsu, saltem tolerabili inter ceteros emineant. Ita stolida et vesana consilia capiunt homines potentia et fastu inflati, sibique et regno et populo exitium maturant.

Si

s) Liv. XLV, 32. — *Seruire regi humiliter, aliis superbe imperare adsueti; praediuites alii, alii, quos fortuna non aequarent, his sumtibus pares; regius omnibus victus vestitusque; nulli ciuilis animus, neque legum, neque libertatis aequae patiens.* De Aula aliqua nostrae aetatis agi putes.

Si rerum per tot aetatum decursum ordinem ac seriem paullo intentius contemplamur, non temere dictum videbitur illud quod ab initio posuimus, non minus florentis Macedonum fortunae quam labentis caussas in iis temporibus, quae antecesserant, esse quaerendas; et, quandoquidem ex virtute bellica omnis laus et gloria nominis expectabatur, non aliter fieri potuisse, quam vt per ipsas victorias sererentur caussae, quibus subruerentur tandemque euerterentur illae ipsae opes male partae, male dilapsae. Nec dissimilis erit aut esse poterit rerum euentus per futuras aetates, nisi quando iudicia hominum eo erunt immutata, vt regibus maior inter populos gloria ex incolumitatis et felicitatis ciuium cura, et ex pacis (non quidem per inertiam, sed per prudentia et salubria consilia, in quam plurimos annos seruatae) studio, proueniat, quam ex armis nouisque partis prouinciis, pristinis copiis inter haec exhaustis, parari possit. Forte hanc tanquam repositam aliquam sapientiam futuris aetatibus seruauit diuina rerum mortalium prouidentia. Enimvero longius protracta est commentatio nostra, quam pro opinione ac consilii ratione. Quod itaque agendum superest, paucioribus exsequendum erit.

Exacto nunc semestri magistratu academico transferetur reip. academicae cura ad virum Illustrem, de academia, omninoque de litteris accurataque doctrina optime meritum,

IO. CHRISTOPHOR. GATTERER,

qui cum iam bis hoc magistratu functus sui erga vos, Commilitones, amoris vestrarumque rerum studii

praeclara

praeclara experimenta dederit, de voluntatibus vestris ac studiis quod dubitet non habet; manebitis ergo in officio, et, quantum per vos fieri poterit, incolumis erit ac florens reip. conditio. Quo ipso vestro officio adducti, permoti quoque exemplo ac ductu PRINCIPVM SERENISSIMORVM MAGNAE BRITANNIAE, consuetis frequentes ad sollennia magistratus ineundi, ad audienda simul concepta sub anni auspicia bona vota pro republica, pro Rege ac Regina, et pro Regia stirpe. Faxit deus vt ea sint rata.

P. P. in Georgia Augusta prid. Kal. Ianuar. cIↃIↃ LXXXX.

XI.

ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE
PRORECTOR
IO. CHPH. GATTERER
CVM SENATV
CIVIVM SVORVM
QVI
IN CERTAMINE LITTERARIO
IN A. D. IV IVNII ANNI HVIVS cIↃIↃCCXC
REGIS NOSTRI INDVLGENTISSIMI
SOLLENNE NATALITIVM
INDICTO
CONSTITVTA EX EIVS MVNIFICENTIA
PRAEMIA
ORDINVM ACADEMICORVM IVDICIO REPORTARVNT
NOMINA
SIMVLQVE
COMMENTATIONVM,
QVAE
AD CERTAMEN IN A. D. IV. IVNII ANNI cIↃIↃCCXCI
ADMITTI VOLENT
ARGVMENTA
AB ACADEMIAE ORDINIBVS PROPOSITA
PROMVLGAT
M. IVNIO cIↃIↃCCXC.

Diem egimus, Ciues, festum faustumque, IV Iunii, natalem Regis nostri Indulgentissim[i] cuius celebrandi caussa vt conueniremus, effectum era[t]

erat alio Eius beneficio, cum praemia ab Eo constituta sint ingeniorum et litterarum vestrae, Ciues, virtuti et laudi, redeunte hoc die sollenni, ab Ordinibus Vniuersitatis nostrae academicae distribuenda: quo ipso Eius beneficio praeclaro quantopere pietas vestra in Regem optimum inflammata, sensusque nostri affectusque veritas in laetitia publice declaranda probata ac testata esse debeat, facile est ad iudicandum. Quae enim animi sensuum testificatio certiorem et manifestiorem fidem sui faciat, quam cuius caussae a rei alicuius gratae ac iucundae fructu vel recordatione sint repetitae? Atque vtinam Regi Indulgentissimo exultantium animorum gaudia coram testari liceret! Ita intellecturus Ille esset beneuolentiam se suam et studium litterarum ornandarum non in ingratos et indignos contulisse. Nunc ex tacita beneficientiae in iuuentutem huius Academiae florentissimam et ipsas litteras fructuosae conscientia animum Eius iucunditate aliqua perfundi credere licet, quoties, quae certantium studia, quae victorum merita, quae Ordinum iudicia fuerint, resciuerit. Omnino enim, si qua felicitas regum ac principum memorari potest, quaerendam eam esse dicemus in eo, quod in quam plurimos possunt beneficia conferre, et quod a quam plurimis se coli et amari, iisque salutis suae et incolumitatis curam esse vident. Quod igitur felicitatis genus paterfamilias intra paucorum capitum numerum experitur, vt carum se iis esse, ab iis se diligi, eorum vota ac spes in se vno positas esse intelligat: hoc quanto vberius sentiri necesse est ab eo, quem prouidentia diuina collocauit eo in loco, vt totius alicuius po-

puli, tanquam magnae familiae, parens ac pater patriae habeatur. *Amaris a nobis quia nos amas:* acclamari solitum est bonis principibus; et illud demum verum obsequium, ea vera pietas haberi potest, quae ab amore proficiscitur; amor autem, nisi a iudicio virtutis et beneuolentiae processerit, frustra simulatur et induitur; nec aulicorum et adulatorum calliditas eum ita mentitur, quin ipsos reges de eius veritate dubitare necesse sit. Verum amorem illi tum demum agnituri essent, si priuatorum aedes et pauperum tuguria intrare possent! Idem ille amor, iustis de caussis conceptus, votorum et precum, quae pro salute et incolumitate regum publice suscipi solent, fundamentum habendum est; et ea demum vota a numine aeterno exaudiri putabimus, quae hunc in modum concipiuntur, vt *amari regem a deo O. M. velimus sic, quemadmodum ille nos amat* *). Quis enim diuinae beneuolentiae et amoris locus esse possit in principe, qui nec reip. administrandae cura ac studio rite teneatur, nec iustitia, beneuolentia et amore populi meruerit, vt et ipse a populo ametur! Ipsum numen respuere consentaneum est vota ac preces pro indignis factas; nec potest saluos et incolumes velle eos, quos tacitis diris et exsecrationibus deuouent illi, qui pro iis palam preces faciunt. Quid? quod amoris ac pietatis in deum O. M. caussa vix alia esse potest satis potens et efficax ad animos humanos, quam quod eius beneficiis sumus prouocati! quod, quicquid gratum et iucundum est, eius bonitati ac benignitati debemus! hac cogitatione, hoc

*) Adumbrata ad ductum *Plinii* in Panegyr. Traiani, optimi Principis.

hoc sensu verus in numen amoris affectus, verissima pietas, excitatur ac stabilitur. Non enim inexplicabilis et infinita eius natura sensum hunc amoris in numen elicit, sed bonorum innumerabilium ab eo in nos profectorum cogitatio et sensus, beneuolentia erga genus humanum et prouidentia; ad naturae enim nostrae modulum, quicquid in his habetur, sese refert. *Miramur* magna et excelsa; *amamus* ea, vnde fructum boni alicuius aut percipimus aut exspectamus. Frustra pro principibus indicuntur vota publica ac preces, nisi ii virtutibus et beneficiis meruerint, vt a populo amentur.

Iam in beneficiis his, quibus ad pietatem et amorem sui pellexit nos Regia munificentia, etiam haec sunt: quod sub Eius tutela terrae Brunsuicenses pacatae et ab omni seu discordiae ciuilis seu belli externi metu intactae seruantur; quodque Musarum haec sedes tranquillitate tutoque rerum státu et otio litterarum studia et fouet et auget; quod *Regiam sobolem* inter nos versari, communibus studiis teneri, ingeniorum cultu et corporum vigore ac robore efflorescere videmus. Noua laetandi caussa hisce diebus accessit, quod Te, Serenissime Princeps, AVGVSTE FRIDERICE, valetudine roborata ex itinere ad mitiores Italiae soles feliciter reducem vidimus, quodque nunc iucunda spes affulget, liberatos esse tandem nos a metu ac sollicitudine, quae tanto grauior animis nostris insidebat, quanto maior Tui est caritas. Videtis, Ciues, caussas satis multas ac magnas, quibus huius diei laetitia et hilaritas tanquam fonte largo et scaturigine erumpere potuit

ac debuit. Adiungite nunc hoc ipsum, cuius caussa illo die conueneramus, quod ingeniis ac studiis vestris Regia munificentia proposuerat *praemia hoc die persoluenda ac distribuenda:* de quibus cum nunc nobis agendum sit, quod bene eueniat, recitabimus primo loco *quaestiones superiore anno in hunc diem propositas;* subiiciemusque Ordinum academicorum *iudicia de scriptis;* quae in certamen prodierunt.

Ordo Theologorum postulauerat:

Vt ex certa quantum fieri posset historia exponeretur, quid Disciplina arcani, quae a secundo ad quartum fere seculum in coetibus christianis adhibita creditur, sibi voluerit? intra quos limites constiterit? quibus ex fontibus fluxerit, quidue lucri aut damni cognitio christiana tum illorum tum sequentium temporum ex illa ceperit?

"Exhibitae sunt Ordini commentationes septem, sed vna ex istis ne ad concursum quidem admittenda, cuius auctor siue ignorantia legum certaminis, siue alio forte vel casu vel errore deceptus in quaestionem superiore anno propositam incidit, neque vlla temporis dudum praeterlapsi neque nouae quaestionis ratione habita, in illa veteri pertractanda vel sera nimis vel tarda diligentia immoratus est. Senae igitur restabant, de quibus iudicium ferri poterat, hisce symbolis insignitae;

I. *Deus prouidebit.*
II. *Humana fluunt.*
III. *Multa fiunt eodem, sed aliter.*
IV. — Νικησας — καλὸν αεθλον
— *Φερει, χαιρων τε τοκευσιν κυδος οπαζει.* Hesiod.
V. *Palam contraria et superuacua et stulta reprehendere nullius est artis.* Qvintil.
VI. — *ἤτε κρυψις ἡ μυσικη των ἱερων σεμνοποιει το θειον.* Strabo.

In

In his nullam esse, quae laude sua careat, plures autem varia laude dignas, laeti agnoscimus. Quae *primo* loco recensita est commentatio, auctorem prodit, non multa solum lectione, sed aliquo etiam vsu in rebus historicis inuestigandis iam ante instructum, quam ad tractandam quaestionem accederet. In *secunda* vero tam multa insunt acute iudicata, felici diuinatione reperta, ac solerter etiam indagata, vt haud parum rei historicae in posterum polliceri de auctore liceat, si ingenium, quo praestat, egregium vberior exercitatio subegerit, iudicium longior vsus limauerit, verborumque copiam, qua nimis adhuc abundat, rerum copia compresserit. Nec forte necessartum fuisset, *tertiam*, *quartam* et *sextam* longe ab istis segregare, nisi nimium confusa, iusto ordine carens, atque incultior etiam oratio *tertiae* et *quintae*, *sextae* autem nimium breuitatis studium nocuisset. At vero, ne vel inter primam et secundam anceps diu haereret iudicium, *quarta* effecit commentatio, quae quippe omnia, quibus singulae alterae commendantur, ita habet coniuncta, vt simul naeuis reliquarum leuissime prematur. Naeuis vtique nonnullis haec etiam premitur. Diligentissimus auctor in conquirendis rebus ac dispiciendis aliqua tamen praetermisit, quae non parum lucis affundere quaestioni propositae poterant, quodque acumen in seligendis ac disponendis affatim probauit, non semper in distinguendis locis ac temporibus adhibuit: id ipsum vero cum in reliquis quoque commentationibus, et magis etiam, desideretur, in hac autem cultiori insuper sermonis elegantia, sententiarum nitore, iudiciorumque in dubia quae-

 stione

ſtione modeſtia compenſetur, primum illi locum aſſignat, adeoque *praemium* decernit Ordo theologicus *commendationi verbis Heſiodi inſcriptae:*

— — Νικησας — καλον αεθλον
— Φερει, χαιρων τε τοκευσιν κυδος οπαζει.

Proximo tamen loco *acceſſiſſe* eas iudicat, quibus ſymbolae adſcriptae ſunt: *Deus prouidebit!* et: *Humana fluunt.*"

Euolutis ſchedis et explicitis pronuntiatus eſt victor praemioque eſt ornatus

Io. Lvdov. Schedivs, *Iaurino-Hungarus.*

Proxime autem ad praemium ſe acceſſiſſe, declarauit Io. Remond, *Hanouienſis*, nunc Prof. extraord. idemque hiſtoriae eccleſiaſticae Profeſſor deſignatus Academiae Marburgenſis; et ſecundum eum Car. Gottl. Melch. Hermann, *Gedanenſis*, nunc iis, qui in Seminarii philologici Sodalitium recipientur, adſcriptus; quem ſuperiore anno philologicus Ordo acceſſiſſe ad palmam pronuntiauerat.

„Ad *Quaeſtionem* ab *Ordine Iuridico* propoſitam:

Obligatio liberorum ad facta parentum praeſtanda quibus principiis nitatur, quibusque limitibus ſit circumſcribenda:

quatuor commilitones in certamen deſcenderunt, quorum commentationes his inſignitae ſunt ſententiis:

I. *Facilius eſt apta diſſoluere, quam diſſipata connectere.* Cic.

II. *Dulce periculum eſt.* Horat.

III. *Parentes ſuos non amare impietas eſt, non agnoſcere inſania.* Seneca.

IV. *Fortia facta patrum gentis cunabula noſtrae.* Virgil.

Omnes

Omnes ac singuli harum scriptionum auctores ingenii sui, suorum profectuum, et facultatis suae in pertractando aliquo legitimae doctrinae capite, specimen ediderant et publica laude et praemio dignum. Neque tamen diu ambiguus haesit Ordo iuridicus, cui ex iis praemium adiudicandum esset; cum commentatio *quarto* loco nominata, cui effatum Virgilii inscriptum, ceteras omnes sermonis concinnitate, et studio subtilitateque in rebus exponendis longe superaret.

Proxime ad hanc *accedere* iudicata est illa *tertio* loco nominata: *Parentes suos non amare* etc. Vtrique vero omnino postponendae erant reliquae commentationes duae. Licet enim in *secunda: dulce periculum est*, ingenium; in *prima* vero, *Facilius est apta dissoluere* etc. industriam auctorum approbauerit Ordo Iureconsultorum, ideoque vtrumque accedere iudicauerit: neuter tamen horum ambitum et sensum quaestionis satis perspexit; eaque potissimum pertractarunt, quae hoc loco rectius omittenda fuissent."

Nomen inde eius, qui praemio ornatus est, recitatum:

CHRISTOPH. CAROLVS HENR. DE KAMPTZ,
Eques Megapolitanus.

Secundo autem loco a victore laudem meruere: GEORG. WIESE, *Rostochiensis*, tertiae commentationis auctor, qui tamen, id quod certaminis leges vetant, commentatione domi elaborata et ad nos missa serius ac nuper demum Academiam nostram adierat; postque eum auctor secundae commentationis, IO. CAR. CHR. WACKERHAGEN, *Hannoueranus*.

Ad *Ordinem medicum*, a quo propoſita quaeſtio erat:

Vtrum conducat, characteres ſtirpium, qui non niſi microſcopii ope erui poſſunt, in diſcrimine earum conſtituendo admittere, an in iis notis acquieſcere, quas acies ſani et bene conſtituti oculi manifeſtat.

non niſi *una* commentatio perlata eſt, cuius auctor procliuior viſus eſt ad proſcribendum quam magnopere commendandum microſcopii vſum hac in re; et propoſuit ſane ille ſpecimina multa ſtudii botanices haud vulgaris; verum in declarandis plerumque rebus a poſita quaeſtione alienis; verbi cauſſa in exponenda ſyſtematum butanices diuerſitate. Microſcopiorum vero commoda et incommoda in botanica leuiter tantum attigit. Atqui expectabatur explicatio eorum, quae in quaeſtione comprehenſa ſunt, ex principiis opticis, ſecundum notitiam accuratam microſcopii eiusque vſus, et explorationem ſubtiliorem plantarum et partium in iis oculo non niſi armato ad cognoſcendum difficilium, vt pilorum, glandularum, pappi ſeminum etc. absque nudo reſpectu ad plantas cryptogamicas; nec vacatura fuiſſet talis indagatio obſeruationibus diligentiae ac ſagacitati auctoris facile occurſuris. Hanc viam ſi iniiſſet, fieri non potuiſſet, quin aliquid lucraretur botanica in declarandis ſiue generibus ſiue ſpeciebus, et in conſtituendo diſcrimine inter cognitionem plantarum phyſiologicam et botanicam. Quorum omnium cum nulla habita ſit ratio ab auctore commentationis, moleſtum ſane eſt Ordini medico pronuntiare, haud eam dignam viſam eſſe, quae praemio condecoraretur.

Iuſſi

Iussi erant ab *Ordine Philosophorum* ii, qui de praemio proposito contendere vellent,

> *Comparare vnam vel alteram rempublicam nostrae aetatis cum vna vel altera republica veteris Graeciae.*

Oblata sunt Ordini scripta tria: quorum *primum*, insignitum dicto:

Alea iacta est,

Oligarchiam Spartanam cum Venetorum republica comparat. In *altera* cum versu Homerico:

Ου μεν πως παντες βασιλευσομεν ενθαδ' Αχαιοι.
Ουκ αγαθη πολυκοιρανιη· εἰς κοιρανος εστω

comparatur resp. Achaeorum cum democratia Abbatiscellana inter Heluetios; et in *tertia* cum dicto:

In honesto et vtili nihil nimium

resp. Spartana cum rep. Cosaccorum Saporogorum confertur. Habet vnaquaeque harum commentationum suas laudes. Et *prima* quidem, quae in oligarchia Spartana cum rep. Veneta comparanda versabatur, oratione, si cum ceteris comparares, probabiliter latina se commendauit, et in rep. Spartana exponenda antiquitatis studiis ac litteris graecis aliquantum expolitum ingenium auctoris Ordini nostro approbauit; in Veneta rep. vero accurate declaranda desiderata est doctrina idonea. Contra historiae et priscae et recentioris aetatis studium eximium, lectionis copia, mentis sagacitas, non minus in *secunda* commentatione quam in *tertia* deprehensa est. Commendabat tamen se inprimis *commentatio tertia*; qua resp. Spartanorum cum Cosaccorum rep. comparatur. Descripta docte et copiose vtraque resp. quoad formam et administrationem, leges et instituta; tum ingeniose comparatio facta inter

vtramque

vtramque rempublicam, ita vt vtriusque natura reuocetur ad illud rerumpublicarum genus, quas *militares* appellamus; declarata hinc omnino earum natura ac diuersitas, tum quid propositum ipsis sit, quibusque institutis ac legibus id consequi se posse putent. In rerum dispositione non caret arte haec commentatio; orationis forte puritatem, proprietatem et habitum, quem historicum scribendi genus sibi postulat, desiderare possis. In antiquis rebus exponendis ea fere via, qua multi alii, incedit, vt nostri saeculi notiones, opiniones et inuenta, ad historias antiquas constituendas adhibeat, atque ad recentiorum aetatum subtilitatem iudicium de antiquis rebus faciat, interdum probabile, plerumque acutum, saepe vix admittendum ab iis, qui ex veterum sctiptorum iudicio ac sensu pendent, nec, res priscae quales esse potuerint, sed quales illae fuerint, curent. Ita ille *reipublicae militaris* nomen ex nostrorum hominum sensu definitum ad remp. Spartanam transtulit: quo facto multa ab eo in ea rep. aliter, quam ex veterum scriptorum auctoritate, constitui nemo mirabitur. Nec iudicium diuersum ferre licet de *altera* commentatione, qua respubl. Achaeorum comparatur cum Abbatiscellensi inter Heluetios: praemissa disputatione de variis *ciuitatum foederatarum* generibus, constituitur notio ac doctrina de *systemate ciuitatum;* tum descriptione rerump. Aetolorum, Achaeorum, et democratiae Abbatiscellanae subiuncta, secundum ea, quae ita disputata erant, pronuntiatur, remp. Achaeorum inter systema ciuitatum referri non posse, sed pro democratia esse habendam, quae pluribus ex ciuitatibus

tatibus

tatibus aequali inter ſe iure vtentibus coaluiſſet. Quae cum ita ſe haberent, vt nulla harum commentationum eſſet, quae non laude et commentatione digna videretur, ordo philoſophorum ita cenſuit ac decreuit, vt commentatio *tertio* loco memorata cum dicto: *in honeſto et vtili nihil nimium*, in qua comparatur resp. Spartanorum cum rep. Coſaccorum, praemio ornaretur; accedere autem ad praemium pronuntiaretur commentatio cum dicto: *Alea iacta eſt*, et poſt illam commentatio, qua democratia Abbatiscellana cum democratia Achaeorum comparatur.

Soluta ſcheda prodiit nomen victoris:
CHRISTIANVS ENGEL, *Leutſchovia - Hungarus.*
Quae *ſecundum* locum obtinuit, commentatio auctorem habuit CAROL. GOTTL. MELCH. HERMANN, *Gedanenſem*, qui idem, vt vidimus, altero a victore loco laudem a theologico Ordine abſtulerat; quae *tertium*, ingenio et induſtrae eiusdem CHRISTIANI ENGEL debetur, qui praemium principe commentatione abſtulerat: nouo laudis exemplo; memorabili illo etiam propterea, quod bini Hungari palma inſignes hoc anno e certamine diſceſſerunt.

Peracta ſic praeconii parte longe iucundiſſima: quid enim eſſe poteſt homini humanitatis ſenſu imbuto dulcius, quam aliorum virtuti ac merito laudem et praemium debitum tribui ſi videat! reſtat, vt *Quaeſtiones in annum futurum propoſitae* publice pronuntientur; quod antequam fiat, liceat de rerum ſumma nonnulla monere. Primo diligentius cauendum eſſe edicimus, ne commentationes onerentur rebus ac digreſſionibus ab argumento alienis, ſaltem haud

haud necessariis; ne ad nimis magnam molem scripta intumescant. Porro, cum multo plures initio accingere se ad certamen constet, quam mox in arenam prodire solent, vt adeo interdum praemia deferenda sint commentationi, quae non suo merito ac laude digna sit praemio, verum ea potissimum de caussa, quia ii, qui praemio digniores esse poterant, ab incepto destiterunt: quia, inquam, haec ita se habere solent, monemus et hortamur vos, Commilitones, ne hoc vno respectu et hac sollicitudine, quod alios videtis ad eandem palmam properare, absterreri vos a proposito patiamini. Nam et propriae vtilitatis fructus ex tali scriptione, ingenii expolitione, studii et laboris intentione, vnicuique manet integer; et, si non praemium, at laudem tamen seu iudicii et acuminis, seu doctrinae ac litterarum, seu rectae et elegantis orationis, ferre possunt plures; habet vero et haec laus ac commentatio, quod ingenuos et erectos animos delectare et ad maiora ducere possit. Notanda vtique et improbanda est, maxime in adolescente, omnis nimia confidentia; nec minus tamen vitio habenda diffidentia sui, qua quis ad ignauiam et animi deiectionem deprimi se patitur. Audendum est: pro tessera propositum esse debet omnibus, quorum ingenia diuinior vis inflammauit; non enim nisi audendo aut vires suas experiri potest aliquis aut ad magna et praeclara eniti ac peruenire. Verum recitandae sunt Quaestiones in futurum annum propositae ad concertandum:

Ab ORDINE THEOLOGORVM:

Codex sacer num eodem modo interpretandus est, quo reliquos antiquitatis libros interpretari solemus? Num omnino,

omnino, vel ex parte tantum? Posterius si obtinere videatur; quanam re differt haec interpretandi ratio ab illa, quae in explicandis antiquioris aeui scriptis adhibetur? Quaenam denique sunt interpretandi difficultates N. T. libris propriae?

Satis nota quum illa sint interpretandi praecepta; ab omnibus hac super re excursionibus erit abstinendum. Eo diligentius autem et curatius vera Codicis S. natura et auctoritas determinari debet; cuncta paucis et idoneis exemplis illustranda sunt; in omnibus summae breuitati studendum.

Ab ORDINE IVRECONSVLTORVM:

Quaenam sit differentia comitiorum imperii durante interregno et viuo imperatore?

Ab ORDINE MEDICORVM:

Quum in temperamentorum doctrina rite diiudicanda vel applicanda multa occurrant, quae ex ipsa fabrica corporis et structura pendere videntur: quaeritur: 1. quae sit vera corporum diuersitas, ex qua hoc vel illud temperamentum deriuandum sit? 2. an detur integra et plenaria ex vno in alterum commutatio et conuersio? 3. quae sint praecipuae et efficacissimae huius commutationis rationes tam physicae quam morales, tam in statu sano, quam in morboso animaduertendae?

Ab ORDINE PHILOSOPHORVM:

Praemio ornabitur, qui optime commentatus fuerit de politia veteris vrbis Romae. Ne vero studium eorum, qui illud sibi exoptant, latius euagetur, quam oportuerit, satis esto, *de iis rebus* differere, *quae*

quae ad vrbis securitatem, tranquillitatem, commoditates atque ornamenta potissimum spectarunt.

Quaerenda erit materies huic argumento in libris Antiqq. Rom. de Aedilibus, Censoribus, Praefecto Vrbis, Praefecto Vigilum, Curatoribus etc. de viis, aquaeductibus, aedificiis publicis: quorum copiam suppeditabit *Fabricii* bibliographia antiquaria, et *Meusel* V. C. Biblioth. hist. Vol. IV. P. II. Add. Intpp. ad ff. XLIII, tit. 6-16. XLVIII, 6 sq. L, 10 et al.

Cum autem Regis nostri liberalitate Ordini Philosophorum impertitum sit ius ac facultas praemium aliud extra ordinem pollicendi: proposita est Commilitonum studiis alia quaestio:

Describatur Geographi Nubiensis Africa more inter Geographos frequentato, ita vt maria, lacus, fluuii, montes, regiones, populi, vrbes ab eo commemoratae accurate, quantum fieri potest, finiantur; vt soli natura, et aeris temperies, incolarum indoles, mores et instituta diligenter notentur; Aegypti tamen nulla ratione habita; et subiunctis ex aliis scriptoribus non nisi iis, ex quibus lucem aliquam foenerari potest Geographus Nubiensis.

Vt exemplarium Geographi Nubiensis copia studiis vestris ad manum sit, curabitur.

His nunc praeconio publico pronuntiatis, vestram rem agite, Commilitones, vestraeque vtilitati consulite: quae autem vtilitas proposita esse potest vobis maior, quam si, praeter doctrinae et institutionis diligentiam, habeatis exercitandi quoque et

acuendi

acuendi ingenium experiundique eius naturam ac vires, opportunitates, laudis vero consequendae et studii inflammandi aculeos? Gratis itaque nobiscum mentibus Regiam liberalitatem adorate ac veneramini, et piis votis nostris fauete, quibus Numen O. M. supplices precamur, vt et bona haec, quae Regis nostri ac Principis voluntate, consilio, auctoritate, in nos proficiscuntur, nobis sint perpetua, vtque horum bonorum, altero a Numine loco, auctor cumuletur omnibus bonis, copiis, laetis rerum euentibus inceptorumque publice priuatimque vtilium successibus, quibus recreari eius animus possit. Vtinam reprimantur bellantium impetus, et bella minantium praecidantur consilia, adducanturque res Europae ad eum statum pacatum, quo interior quoque respublica emendari, et imperia bene constitui, libertasque publica cum priuata ciuium libertate, imperiorum maiestas cum singulorum ciuium iuribus, opes ac splendor regnorum sine ciuium exspoliatione et inopia possit seruari: siquidem priuatorum opibus attritis, accisis ac deperditis, frustra ostentantur rei publicae opes in ingentes belli apparatus aut opipara sollennium celebrandorum instrumenta profusae. Haec demum videri debent vota bono et sapiente homine digna; non illa, quae odia et irae aut studia caeca et intempestiua, interdum furialia et nefaria, effundere solent. P. P. in Academia Georgia Augusta. M. Iunio cIɔ Iɔ ccxc.

XII.

ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE
PRORECTOR
IO. CHRISTOPH. GATTERER
CVM SENATV
SVCCESSOREM
IN
MAGISTRATV ACADEMICO
GOTHOFREDVM LESS D.
CIVIBVS SVIS
HONORIS ET OFFICII CAVSA
COMMENDAT
INDICTIS SOLLENNIBVS
IN A. D. II. IVLII CIↃ IↃ CCLXXXX.

Iacobi Bruce, clari per Abessiniam peregrinatoris, de primarum aetatum commerciis et nauigationibus in Indiam narratio proposita et excussa.

Q. B. F. Q. S. reip. Academicae, Ciues, semestri hoc laetis ac florentibus rebus exacto, transferuntur crastino die magistratus academici insigni in domum Prorectoris designati

GOTHOFREDI LESS D.

viri venerabilis, diuinarum litterarum studiiqu theologici in hac Academia antistitis, magistratu iai bi

bis gesto bene de vobis meriti; cui vt vos amorem, reuerentiam, pietatem vestram, vt antea, approbetis, non tam rogandi et hortandi estis, quam monendi, vt in officio et affectu vestro permaneatis, eiusque rei tanquam pignus frequentia vestra detis, qua celebrabitis sollenne hoc et pompam in templum academicum ducendam. Ornabunt eam, si precibus nostris supplicibus locus fiet, Principes Magnae Britanniae Serenissimi, Regia proles, quam piis omnes affectibus prosequimur; eorumque exemplo, expectamus, vt nec vos dedignemini, Comites Illustrissimi, caerimoniis nostris interesse vestraeque comitatis et humanitatis documentum officio hoc edere. Quod si easdem officii rationes et vos habere putabitis, Ciues, quotquot sacra nostra Musarum colitis, omnes et vniuersi: habere nos putabimus, cur de semestri, quod instat, et de rebus nostris, quantum per vestram fidem ac virtutem fieri poterit, florentibus, bene augurari liceat.

Secundum haec rite peracta, restat altera officii nostri pars, Ciues, vt, edicto hoc proposito, vobiscum agamus de re aliqua ad studia communia spectante, qua quidem seu disputatione aut commentatione, seu narratione haud per se inutili, addamus aliquod tanquam auctarium et operae nostrae et inuitamentis litterarum variis ac multiplicibus, quibus prouocatur in hac Academia diligentia vestra et auiditas discendi noscendique ea quoque, quae vulgus ignorat, quodque ignorantiae proprium est, nec curat. Hoc enim maxime generosus quisque animus inter ceteros eminet, quod insatiabili discendi

N 2 audien-

audiendique cupiditate flagrat, aliis armentorum more proxima quaeque depascentibus, nec vlteriora, laetiora quamuis, pabula appetentibus.

Quod nobis cum agendum restet, Ciues, faciamus, quod confabulandi et familiariter differendi mos ferre solet, vt sermonum caussas ac semina ex iis, quae hominum nunc cum maxime in ore versantur, petamus. Exiit, et his ipsis diebus in manus nostras peruenit, per multos inde annos auide expectata, narratio *Iacobi Bruce a*) de itinere in Abessiniam facto, in quo multa narrantur noua ac mira, inque his haud pauca diligentius exploranda, antequam iis fidem habeas, inprimis cum auctor interdum de se lectori commendando magis quam de iis, quae scire velis, accurate exponendis sollicitus esse videatur. Interposuit praeterea alia ad historiam Abessiniae pertinentia; interdum ad alia digreditur argumento affinia. Est in his locus de primis hominum originibus in istis Africae partibus et de nauigatione primitus ex his oris instituta: quem hic vobis, Ciues, redhibere placet, cum et multa, quae non iniucunda cognitu sint, contineat, nec aut a studiis vestris, aut a loco et auctoritate virorum, qui magistratu alter decedit, alter magistratum init, sint aliena, quin ipsorum litteris, doctrina et sagacitate vel maxime ea res indigeat, vt, si quid veri forte insit, tanquam auri ramentum ex arenis, eruatur.

India, inquit, tale solum coelumque a natura habet, vt corpora hominum sint soluta et laxa, proventus

a) *Travels to discover the Source of the Nil* in the years 1768–1773. *By James Bruce of Kinnaird* Esq. F. R. S. 5 Voll. 4. v. *Gel. Anz.* St. 101.

ventus autem aromatum, inque his piperis, cuius ad corpora humido coelo languentia tanta vis est, tum ſerici ac goſſypii, mirabiles. Mature ab aliis populis, inprimis ſimili coelo vtentibus, appeti iſta coeperunt; inque his fuerunt Arabes, et ipſi proventu ſuarum terrarum diuites, ture puta, et myrrha, tum colorum pigmentis et gummi, nec non balſamo. Per longum tamen temporis ſpatium ab India adeunda eos prohibere debuit ignoratio ventorum ſtatorum in his maris tractibus. Eadem difficultate laboraſſe videntur ii, qui oppoſitam iis oram Africae incolebant, etſi et ipſam ſuis copiis opulentam. Quo factum eſt, vt Indiae opes per continentem circa Aſiae fora et mercatus terreſtri itinere exportari neceſſe eſſet. Natae hinc, *Iacobo Bruce* auctore, Semiramidis diuitiae: quae mox defecere, cum illa Indiam, quae eas mitteret, bello petiiſſet; ſimili fraude inducti, vt ipſam diuitiarum ſcaturiginem ſuam facerent, armis ingreſſi ſunt Indiam Cyrus, Aethiopiam Cambyſes, Arabiam Aelius Gallus iuſſu Auguſti. Nulli tamen res ſucceſſit; quandoquidem violentia ac bello diuitiae ampliſſimae diſſipantur et exhauriuntur, colligi autem et amplificari non poſſunt, niſi pacis artibus, commerciis et nauigatione.

Interea, inquit, ex Africa nauigatio primordia ſua habuit: quod quidem factum eſt hoc modo. *Fama inter Abeſſinios tenet* (at vnde profecta, aut cui rei ſuperſtructa fuerit, haud addidit) Cuſhitas, quos ipſe appellat, nos Cuſchaeos dicimus, inde a diluvio Noachico per Aegyptum progreſſos loca adiiſſe Nubiae inter Nilum et Aſtaboram (nunc Atbara),

ingruentibusque mox pluuiis statis terra aquarum eluuie late oppressa, specus sibi excidisse et pro domibus inhabitasse, in montibus secundum oram maris erythraei procurrentibus; pedetentim hinc progressos Auxumam condidisse, mox Meroen *b*); illam quidem in locis montanis, ne, in planitie degentes, per sex mensium inundationem a crabronum genere *c*) his tertis domestico infestarentur; hanc, vt extra fines pluuiarum tropicarum, quas vocant, sedem certam haberent, vtque (addit hoc *Bruce*) siderum obseruandorum studio opportunitatem maiorem nanciscerentur. A Meroe digressi, seu potius eo regressi, unde seu ipsi seu maiores venerant, aliquando Aegypti fines insederunt; et primo specus, quorum ingens multitudo adhuc superest circa Thebas, tum ipsas Thebas condiderunt. Alia Cuschaeorum pars, austrum versus, maris erythraei oram occupauit vsque ad promontorium Aromata dictum, nunc Gardefan, in qua myrrha, thus et cassia sponte prouenit, et ab hoc oram Africae orientalem vsque ad Melindam: hic tandem regione statorum imbrium *d*) a tergo relicta in montes metallis auri et argenti ditissimos inciderunt in regione Sofala. Omnia haec nullo, nisi se, auctore narrat *Iac. Bruce.*

Erant

b) Lat. 16. circa Gerri.

c) Dicto *Zimb*: describitur T. I. p. 388 sq. V. p. 188 f. nec effugit facultas et locus nisi in desertis sabulosis Est porro ea locorum natura, vt montium iugum ab vtraque parte quasi diuersum clima constituat: dum enim per semestre tempus pluuium hibernum a montium oriente planitiem terrarum imbres inundant, occidentales terrae sereno coelo et pascuis laetis inuitant greges pecorum; quod contra se habet sex mensibus anni sequentibus p. 391.

d) Sub gr. 15. austr.

Erant nunc, pergit, in Cuſchaeorum manu omnia, quibus commercia cum Indis fieri poſſent quaeſtuoſa. Qui a Meroe Thebas proceſſerant, pro ſpeluncis exſtruxerant vrbes; artes et commoditates vitae inuenerant et excoluerant, vſu quoque cognouerant elementa aſtronomiae, coelo in Thebaide nullis vnquam nubibus obducto; obſeruationes has ordinabant, litteris et numerorum notis excogitatis. illi, qui ſemeſtribus pluuiis continebantur intra domos, hoc eſt ſpeluncas; tandem qui terras ad auſtrum vergentes habitabant, mercatui, aſtronomiae et ventorum naturae cognoſcendae ſtudio erant addicti. Mercibus tamen exportandis ipſi Cuſchaei haud vacabant; verum praeſto iis erat ad operas praeſtandas aliud hominum genus, *Phut* Hebraeis dictum, quod adhuc plane ignorabamus, vulgo tamen, quod *Bruce* ait, *paſtorum* nomine veniens, adhuc, inquit, ſuperſtes illud variis nominibus, notiſſimo nomine *Berberi* appellatum, vnde Barbariae nomen natum; late enim illi per omnem Africam ſparſi, etiam per Aegyptum et inferiora eius loca. Nomen inter indigenas eſſe *So* vel *Suah*, h. e. paſtores; ex iisdem fuiſſe *Hycſos* vel *Agſos*, h. e. paſtores armatos, et *Agaſi*, h. e. nobiles, nunc *Agaazi*. Cum Cuſchaei nigro eſſent corpore, quos proprie Aethiopes dicimus aut Negros, ſeu Nigritas: *Paſtores* hi, Nomades verius dixeris, coma erant prolixa, ore haud diſſimiles Europaeis, colore fuſco et nigricante *). Inſederant hi Nomades, nam hac voce

N 4 melius

*) Hoc diſcrimen vnde notum habuerit, nunquam traditum meminimus. [Nec tamen ſibi conſtat in hoc auctor. cf. Tychſen mox laudandum p. 315.]

melius vtemur, quám Paſtorum, omnem oram ſinus Arabici et Oceani orientalis, qua patet illa vsque ad montes, quos ſupra diximus, ſecundum ſinum et mare procurrentes; iidem *Nomades* tenuere loca a montibus Abeſſiniae ad tropicum borealem pertingentia, adeoque Nubiam vulgo dictam, et Meroen, hoc eſt tractum, vulgo inſulam appellant, inter Nilum et Aſtaboram, nunc Atbara dictum; praeſtabant tamen ceteris ii, qui montes Habab *e*) inhabitabant, Agaazi, iique inde progreſſi occuparunt prouinciam Tigre dictam, cuius caput Auxuma erat.

Iam hi Nomades, inquit, fuere, quorum opera vterentur Cuſchaei in nauigatione e mari rubro in Indiae peninſulam et ad littus orientale Africae, vnde aduectae merces exportatae ſunt partim ad partes Africae auſtrales et occidentales, camelorum ope, partim Thebas et alia loca Aegypti. Auctis hac commodata aliis o[illegible]a opibus *Nomades* ſeu Paſtores Agaazi ex Aethiopia mox agreſſi ſunt Aegyptios: primo cum Salatis antiquas Thebas tum dictas euertit et primae Cuſchaeorum regum dynaſtiae, inde a Mene deductae, finem fecit; ipſe nouam exorſus *dynaſtiam Paſtorum*, quam deleuit Seſoſtris, qui idem alteras Thebas, ex aduerſo ſitas priſtinis, Dioſpolin proprio nomine dictam, vulgo tamen Thebas et ipſas appellatas et pro vna vrbe cum altera habitas, condidit *f*). Iterum irrupere Paſtores rege Sabacone, iterum-

e) Inter 16 fere et 20 gr.; inde a Suakem ad Maſuah littori praetextos.

f) Ab eodem Seſoſtride nauigationem in Indiam apertam aut potius reſtitutam tradit alio loco p. 368. Atqui Seſoſtridis

iterumque euersae Thebae. Tertia eorum narratur in Aegyptum incursatio, qua in Abarin inclusi mox deditione facta incolumes in Palaestinam abiisse feruntur *g*).

Recenset *Bruce* alios Abessiniae incolas, inque his primo loco *Habesh*, hoc est, *conuenas* dictos, quos Canaanitas esse statuit, patriis sedibus a Iosua expulsos. Verum commenta haec fabulis iocularibus propiora, cum ceteris, quae ad solam Abessiniam spectant, nunc non attingimus. Propositum enim nobis est, tantum ea, quae ad communes gentium origines spectant, persequi.

Iam Cuschaeorum cladibus per Aegyptum modo memoratis interiisse pronuntiat vir clar. litteras et artes, cumque his commercia et fabricas priorum aetatum; tantam enim *Pastorum*, quos tamen mercimoniis vacasse dixerat, fuisse immanitatem, vt excidiis et ruinis vbique saeuirent. Maxime id prima statim Thebarum euersione per Salatin esse effectum; euenisse quoque illo tempore, vt commerciorum et artium celebritas ab Aegyptiis transferretur ad Edomitas: quorum postea portubus, Elath et Eziongeber, occupatis nauigationem per sinum Arabicum

 institue-

sostridis expeditionem non vt rem vere gestam, sed pro hieroglypho ac mytho Solis decursus, esse accipiendam multo magis probabile fit.

g) Miris modis hic rerum et temporum rationes turbat Bruce. De antiquis historiis et chronologicis quaestionibus vix quicquam notum habere videtur vir ingeniosus praeter Newtoni commenta. Notae sunt de Pastoribus his inprimis e Manethone narrationes et virorum doctorum de iis disputationes.

instituerunt Dauides et Solomon ad Ophir et Tarsis, hoc est ad Sofalae littora factam; vt vero non nisi triennio absolui illa posset, etesiarum rationes necessitatem fecere *h*). Excusso sub Ioramo iugo Edomitae suos iterum reges habuere, nisi quod Usias iterum Elath occupauit, quem portum Ahazo eripuit Rezin Syriae rex, quo ab Assyriis victo Elath quoque victori cessit.

Auersa nunc est in Assyriam commerciorum cum Indis celebritas, commeantibus eo per Arabiam et Euphratem mercatoribus ex India et Africa. Inde diuitiae et opes Babylonis, eaque a Cyro capta, Persarum: quem profectionem in Scythas nullo alio consilio suscepisse statuit *Bruce*, quam vt Indiam, vnde tot tantasque rerum copias per mercatum afferri norat, subiugaret; hoc idem egisse Cambysen, expeditione in Aegyptum et in Aethiopiam facta, vt auri metalla et commerciorum elementa in suam potestatem redigeret; fecisse eundem in gratiam *Pastorum*, qui Sabaeis religionibus addicti erant, hoc, vt templa et religiones Cuschaeorum euerteret; mox tamen in ipsos *Pastores*, missis ad Iouis Ammonis templum et ad vrbem Meroen copiis, arma vertisse. Prudentiore consilio Darium classe ex Indo in sinum Persicum circumacta commercia restituisse. Tandem Alexandria condita: ad quam commeatus ex India, Arabia

h) Videnda haec copiose exposita p. 429 sqq. Omittimus enim, tanquam a consilio nostro aliena, cum haec, tum quae de regina Saba Hierosolymas profecta est commentatus.

Arabia et Aethiopia, tanquam in sinum alueum vndique confluxerunt *i*).

Aureum vobis narrasse videmur somnium, Commilitones; omisimus tamen multa, quae suauiter stertentes expergefacere potuissent; adeo mira ac noua interiecta sunt alia, turbato plerumque narrationis ordine. Nimirum omnino boni scriptoris partes parum tuetur Brucius; nam nec auctores idoneos memorat, nec dictis fidem facit, ne diserte quidem et perspicue, quae ariolatur, exponit. Admixta porro sunt veris commentitia, certis incerta, fundo idoneo destituta, aut in alium sensum detorta; pleraque ab opinione et ariolatione profecta, deficiente fide ex historiarum auctoritate aut ex probabilitate ea, quam eorum, quae opinata sunt, consensus cum iis, quae manifesta fide historica tenentur, efficit. Cuius generis disputatio cum paucis expediri nequeat: summa duntaxat rerum capita attigisse satis esto *).

De Cuschaeis ita agit, quasi de iis omnia essent liquida et expedita; ab iis Shangalla esse oriundos, tanquam exploratum narrat (To. III. p. 101. 345.). Atqui de iis omnino liquet nihil. In ista populorum affinium enumeratione, quae ad stirpium auctores reuocata in Genesi extat, memoratus Cush, seu Cuschaeorum tribus ac gens, quantas molestias creaverit

i) Sequiora tempora persequi nec licet nec iuuat. Conferendus tamen est *Bruce* etiam de his p. 457 sqq.

*) Diligentius ea nunc exposita sunt ad calcem versionis germanicae operis, inprimis a *Tychsen*, Collega doctissimo. T. V. p. 310 sq. Alia ad versionem in Epitomen contractam Rintelii curatam monita sunt a viris eruditis.

verit viris doctis notum est k). Ad Arabiam eos retulerunt, ad Babyloniam, ad Aethiopiam; cum simplicissimum esset, quod viri docti etiam amplexi sunt, complures Cuschaeorum sedes, et Cuschaeam saltem alteram Arabiae alteram Aethiopiae, in numeros referre. Nec sic tamen Aethiopes omnes licet Cuschaeos edere, nec, tanquam exploratum ponere, eos, qui nunc Aethiopiam incolunt, ab iisdem genus et stirpem ducere, qui primi eas terras insederunt, aut insedisse creduntur. Factae enim sunt in Africa quoque variarum stirpium et populorum migrationes, successiones et fortunarum sediumque vicissitudines. Tenent adhuc non modo multas Abessiniae prouincias, verum etiam loca inter Aegyptum et Abessiniam, plures populi vix stirpe ac genere inter se affines. Adeo fluctuare necesse est omnia quaecunque in his opinatus fueris. Ne tamen haec opinandi leuitas prorsus temeraria videretur, debebat saltem *characteres physicos* istorum populorum notare Brucius; hoc est, quicquid cuique esset in forma et habitu corporis, tum in cultu et victu proprium ac peculiare aut cum altero commune; atqui nihil horum fecit iste; eorum, quae ante quadraginta et quod excurrit saecula euenerunt, ariolus.

Porro fuisse in multis locis, vt Arabiae, ita Africae, inprimisque in ora maris erythraei, in Aethiopia et superiore Aegypto, specus, quos pro domibus incoluerunt homines, satis constat. Vulgo illi

k) Post alios in iis constituendis versatus est vir inter Britannos doctrinae fama florens *Iac. Bryant* v. c. *Obss. et Inquiries relating to varius Parts of ancient History*. 1767.

illi *Troglodytae* dicti, h. specus incolentes, male interdum pro certa hominum stirpe ac gente aut populo habiti; cum tali vitae genere vsi sint multi ac diuersi populi. At doceri debebat, Cuschaeos tales troglodytas fuisse, et aut specus illos a natura factos aut sua manu paratos incoluisse; multoque magis hoc, hos homines specubus degentes tam mature artes inprimisque coeli siderumque rationes inuenisse *l*). Aethiopes Meroen tenuisse et inde progressos Thebas condidisse, Aegyptumque superiorem insedisse, aliquando etiam omni Aegypto imperasse, fide scriptorum traditum est: hos tamen *Pastores Agazi* e stirpe *Phut* fuisse nemo prodidit *m*); vt

l) In Herod. II, 29. quem aliquo loco (p. 378) laudat, nihil quod eo spectet, memoratur; possint forte pro fundo asserti haberi ea, quae a Diodoro lib. III. pr. de Aethiopibus narrantur; verum et illa fabulosa sunt, et ad Meroen maxime spectant, non ad ceteros populos, qui Aethiopum nomine vulgo feruntur. Quod ad astronomiae peritiam attinet: Sirii seu caniculae obseruatio his in locis potuit esse antiquissima; nomen eius apud Aethiopes Seir, vnde non longe ab Axuma vrbs Sire; Siris fl. (III. p. 857.) qui Astaboras, nunc Tacaze. Migrauit hoc Sirii studium Thebas, hinc ille in nomen Anubidis abiisse videtur. Miscendo vera fictis, seriora antiquioribus, astronomiae studium inter ipsos troglodytas intulit auctor: qui etiam omnem hieroglyphorum vsum astronomicis obseruationibus circumscribit: cf. p. 412 sq. 379.

m) [Expectabamus, saltem in iis, quae ad sacros libros disputata sunt, aliquod praesidium alicubi latere eorum, quae a Brucio de *Cusch* et *Phut* allata sunt: verum et haec spes nos fefellit. v. *Tychsen* l. l. p. 315 sqq. Verbo: omnia quae de Cuschaeis, et de Pastoribus a Phut oriundis, de istorum artibus, et horum commerciis, opibus, dominatione, bellis, narrat Brucius, mera sunt hominis commenta et somnia.]

vt nec hoc, eos Cuſchaeorum negotia geſſiſſe et commercia primo opera ſua interpoſita curaſſe, mox in Cuſchaeos odia exercuiſſe internecina; quae qua fide tradat vir doctus, ipſe viderit n). Commercia inter Indos et Arabiam Aegyptumque antiquiſſimis temporibus viguiſſe nonnulla, prouentus ac merces in libris ſacris memoratae teſtantur. Probabile quoque fit, fuiſſe aliquando per interiora Africae loca commeantium mercatorum peregrinationes, quales etiamnum ab oriente Africae ad occidentem et hinc ad ſeptentrionem quotannis paſſim inſtitui conſtat; quae per Aegyptum ſuperiorem ad Aethiopes itinera fuerint, ipſe docet Herodotus ſatis diſerte; neque ceſſaſſe hac parte videtur Poenorum induſtria, qui aut ipſi, aut Libyum indigenarum miniſterio et opera adhibita, in interiora Africae atque etiam in Aethiopiam mercatus cauſſa commearunt. A Cuſchaeis tamen commercia illa, et quidem Nomadum, quos Paſtores

n) Duplicis tamen generis Aethiopes haud difficile erit vel in Herodoto agnoſcere, alios capillis criſpis, promiſſis alios crinibus: lib. VII, 70. Ex hoc altero genere, quod Nomadibus ſiue Paſtoribus, quos appellat Bruce, aſſimules, Macrobios fuiſſe neceſſe eſt, maximos atque pulcherrimos omnium hominum: lib. II, 20. Ex Cuſchaeorum autem genere, ſi Brucium ſequaris, ſuſpiceris fuiſſe eos, qui propius ad Aegypti fines habitabant in ſpecubus, adeoque troglodytas lib. III, 97. Sed et in iis ipſis locis Aethiopes Nomades memorat lib. II, 29. Phut eſſe Libyas adeoque ad Africam occidentalem referri ab antiquis interpretibus, ex diſputationibus ad Geneſ. X. conſtat. Nec memoratio de iis fit alia, niſi quod a vatibus ſacris inter populos mercenariam operam in militia praeſtantes nominantur. An Bruce hoc ſatis eſſe putauit, vt operam ab iis mercenariam Cuſchaeis mercatoribus locatam eſſe pronuntiaret?

Pastores vocat, opera esse curata, qua tandem auctoritate demonstratum dedit o)?

Omni igitur fide historica, omni analogia, probabilique ratione destituta sunt ea, quae de his commentus est *Iacobus Bruce*. Quod vero multo magis indigneris, est hoc, quod neglexit, quid? quod ne vidit quidem ea, e quibus aliquid de diuersis populorum per Abessiniam stirpibus et originibus elici posset. Praeter populos Galla et Shangalla, nullius alius populi memorationem edidit diligenter et ita factam vt de eo aliquid statuere, aut de eius originibus suspicari possis, sintne inter se communes an diuersae. Videntur omnino tribus plures a Nigritis oriundae esse: siquidem eorum speciem et formam referunt. Enim vero non inde sequitur, iam antiquissimis temporibus Nigritas ea loca insedisse, et a rerum origine, cum primi stirpis auctores aliunde ad loca illa procederent, corpora eorum fuisse tali habitu quo nunc sunt; quandoquidem in coelo soloque, quo nunc se alunt, per multa saecula caussis physicis ea possunt esse immutata; potuere quoque nuper demum, et superioribus saeculis Nigritae in Abessiniae fines immigrare; sane quod multo probabilius fit in his barbarorum per istas terras vagantium erroribus p).

Est

o) [Carthaginiensium commercia per Africam, inprimisque cum Meroe, e qua alia commercia cum Arabia et India iuncta fuisse videntur, post haec magna cum sagacitate et doctrina inuestigauit doctiss. Collega *Heeren*. *Ideen über die Politik, den Verkehr und den Handel der vornehmsten Völker der Welt*. 1793. I. Theil.]

p) [Licet in Aegyptiis quoque duorum diuersorum populorum, diuersae stirpis et originis, indicia et vestigia agnoscere

Est et illud extra dubitationem, extitisse iam primis aetatibus, ante historiarum fidem, populos ad praeclarum aliquem humanitatis cultum expolitos; testantur id monumenta et reliquiae ingentium operum superstites. Quam exquisitam multarum artium peritiam arguunt stupenda illa Aegypti superioris, quae adhuc Thebis aliisque locis visuntur, opera! Vel marmorum durities instrumentorum inventis victa a multis aliis inuentis, quae iam tum frequentata essent, proficisci debuit. Ad nostram sane culturae notionem si rem exigas, vt magnus aliquis cultus hominum cum fide tradi videatur, litterarum ac disciplinarum ad certam ac subtilem rationem constitutarum vestigia desiderabis. Enimuero perperam nos vitae et ingeniorum cultum ad nostrum modulum metimur. Fac nostram vitam *scientiarum* cultu praecellere: at veteres *artium* cultu multum superarunt omnes aetates recentiores; expoliuerunt illi et elaborarunt sensus vim et acumen, nos intelligendi subtilitatem; phantasmatum sublimitatem et magnificentiam in nostrorum conatuum tenuitate et operum ieiunitate atque exilitate haud facile agnoscas, quae inter illos fuit longe maxima. Ad quas tamen aetates

agnoscere in icunculis ac sigillis, quae ex antiquitate supersunt: (v. quae memorata sunt in *Gött. gel. Anz.* 1794. p. 408.). Est enim in aliis oris et faciei corporisque habitus Nigritis propior, in aliis alius admodum diuersus. Hactenus dubitare non licet, successisse in haec loca antiquioribus aetatibus diuersarum stirpium populos; nec Aegyptios omnes, vt nec Aethiopes omnes, eadem stirpe fuisse et ortu. Ex his tamen nihil euictum esse vides de origine a Phut et Cusch ducenda. Ex terrarum situ suspicari licet saltem hoc, alios ex Arabia alios ex Libyae interioribus eas aliquando intrasse.]

aetates ac tempora, ad quos auctores, antiquissima illa opera et inuenta referenda sint, deficiente historiarum memoria lubricum est definire. Si iidem homines, qui speluncas inhabitarunt, Thebas quoque condiderunt: nae ingens temporum interuallum intercedere debuit, antequam ingentia illi saxa in montibus Arabiae inciderent, et sculpturis picturisque insignirent; Sin dixeris, ipsos illos specus fuisse manu hominum factos, adeoque hos instrumentis instructos iam tum fuisse ad saxa incidenda q): aliud inferes rerum miraculum nulla via expediendum. Artium inuenta, instrumenta, praecepta et vsum mox iterum exoleuisse inter istos populos, mirationem facere non debet: docent enim generis humani annales, vbi semel graui dominationis iugo oppressa aut bellorum calamitate exhausta fuerit gens, quamvis opibus copiisque florentissima, paucarum aetatum interuallo cum ipsis artium operibus interire artium studia et ad barbariem ac feritatem detrudi homines. Regum Aegypti luxurie ac saeuitia haud semel factum est, vt ipsius in Indiam nauigationis notitiae et elementa hominum animis et memoria exciderent. Sublatis autem mercantium et mercatus caussa commeantium studiis, tollitur hominum industria et opera; cessante enim fructu cessat ipsa opera; et cum hoc peritia et vsus. Ita metalla ditissima defecerunt; prouentibus soli laetissimis successit sterilitas; artium officinae euanuerunt. Nihil est humano generi tutum, nihil, cui satis fidere possis, quamdiu imperiis male descriptis et bellorum calami-

q) Videtur hoc ipse *Bruce* innuere p. 377 extr.

calamitate aut metu illud premitur. Non itaque incredibile videri debet, quod in multis Abessiniae locis, tum vero in ora sinus Arabici, et olim memorati sunt r) et adhuc reperiuntur populi ad extremam feritatem deiecti, belluino more viuentes, omnis cultus humani ignari, in summa omnium rerum et mitioris victus inopia, quorum tamen maiores humanitatis cultu expolitos fuisse probabile fit. An vero hi pro Cuschaeorum reliquiis recte haberi possint, quis definire ausit?

P.P. in Georgia Augusta Kal. Iul. cIↄIↄccLxxxx.

r) Videnda de iis est narratio cum ap. Herodot. tum ap. Strabon. et Diodor. ex Agatharchide et al. Cf. Comment. de font. et auctorit. hist. Diod. in Vol. Commentat. Soc. Gott. p. 89 sqq.

XIII

XIII.

ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE
PRORECTOR
GOTHOFREDVS LESS
CVM SENATV
ANNIVERSARIA INAVGVRATIONIS SACRA
LIII
IN A. D. XVII. SEPTEMBR. CIↃIↃCCXC.
CELEBRANDA
INDICIT

SIMVLQVE
ANTECESSORI NOSTRO IN IVRE PRIMARIO
GE. LVD. BOEHMERO
SACRVM SEMISAECVLARE
MVNERIS PROFESSORII PER L. ANNOS GESTI
GRATVLATVR.

Honores ICtis habiti ab Impp. Romanis; quibus que de caussis.

Sollennia nostra anniuersaria, si certo aliquo consilio instituta sunt, ad pietatem nostram et officium spectare necesse est. Expectatur itaque a nobis, Commilitones, vt ea, quae in anni decursu laeta et iucunda euenerunt, grato recordemur animo

summoque rerum auctori laudes debitas reddamus casus autem aduersos ita reputemus, vt eorum caussa et remedia meditemur, futurisque prouideamus. In neutro vero dispiciendo et iudicando recte versabimur, nisi et vos, quibus de caussis ad hoc Musarum sacrarium accesseritis, et nos reputauerimus, quo consilio nos in eo tanquam antistites simus constituti; vt vero vtrumque recte perspiciatur, expendendum erit omnino, cuius rei caussa academiae et olim institutae sint et vero nunc habeantur; quid ab iis expectetur siue ad remp. siue ad litteras earumque studia. Ita enim cum alia multa, tum etiam hoc intelligetur, quid mutationes ac vicissitudines litterarum, studiorum, rerumpublicarum et imperiorum, a nobis postulent; vt in doctrinarum et colendarum et tradendarum ratione forte mutentur alia, alia retineantur ac perficiantur; quanto arctius, quam olim, bona disciplina politiorque vitae ratio morumque honestas cum praesenti academiarum ratione sit coniuncta; quantopere altera ex parte, ne in saeculi vitia, desidiam cum luxurie, ostentationem studiorum, quae negligimus aut spernimus, euagetur licentia, sit metuendum. Nisi enim, cuius rei caussa quoue consilio in sua quisque statione collocati simus, animis infixum habuerimus; non satis recte perspectum esse potest, quid quantumque ad remp. seu academicam seu litterariam, seu publice seu priuatim, nostrum quisque conferre aut possit aut debeat; nihilque adeo recte consuli, nihil recte geri. Itaque, vt nostrum quisque, qui disciplinis tradendis ad hanc academiam euocati sumus, facile assequimur, nullas lectiones nisi nouis curis auctas

emenda

emendatas, perfectas, rerum subtiliore dispositione, fructuosiore enucleatione, expolitas, per quodque semestre esse habendas: ita et vobis, Ciues, ad intelligendum in promtu est, in tantis litterarum incrementis, tam *late* prolatis studiorum academicorum finibus, annis contra huic curriculo concessis paucioribus et tempore studiorum circumscripto, vt tamen expectationem aliquando de vestris profectibus futuram sustineatis, diligentiam vobis et industriam esse multo magis, quam patribus vestris, intendendam.

Iam ad prius illud, vt de incolumitate nostrae Academiae omnibusque quae publice priuatimque grata ac laeta in nos sunt profecta laetemur, et gratum animorum sensum publice declaremus: sollennia in crastinum diem sunt indicenda, anno iterum vertente, a quo Academiae nostrae incunabula numerare solemus. Accedet his sollennibus caussa alia laetandi ac gratulandi eaque admodum memorabilis. Quam enim ante quatuor hos annos laetitiae publicae in ipsis anniuersariis sacris spem conceptam, vt esset e Collegis nostris, qui semisaeculares muneris Academici numeros expleuisset, b. Holmanni mors frustrata erat, eam nunc non modo ostendit fortuna ac redintegrat, verum etiam promissam laetitiam praestat redhibet ac repraesentat in vno e primoribus nostri Collegii ad hunc diem diuino beneficio seruato, et in cruda senectute, in virium robore, ac valetudinis integritate, inter suorum gaudia, collegarum, familiarium, et bonorum omnium gratulationes, ad haec ipsa sollennia celebranda procedente,

GE. LVD. BÖHMER

M. Britan. Regi a Consil. iustitiae interior. ICtor. nostrae academ. Ordinis Primario et Ordinario.

Viro Perillustri meritis annis virtutibus venerabili, vobisque, Ciues, institutionis industria assiduitate ac religione, morum verborumque comitate et humanitate, animique beneuolentia, qua ille vos amplectitur omnes, et de omnibus bene mereri studet, merito carissimo. Atque vtinam interesse possint sollennibus his Senis venerabilis omnes illi, qui ex eius disciplina progressi summis reip. muneribus, omnisque generis loci ac gradus curationibus, praefecturis et reip. partibus, cum laude praesunt! Certatum est inter Collegas in decernendis voluntatis laetitiaeque publicis priuatisque significationibus; certabitur quoque inter vos de grati animi, venerationis et amoris, testificationibus viro immortaliter de vobis litterisque merito; eritque huius concertationis tam honorificae ad posteritatem quoque documentum haec ipsa prolusio, qua sollenne hoc publice indicitur. Saepe enim serioribus quoque aetatibus memorabitur nomen Boehmerium, quaereturque de honoribus tanto nomini habitis.

Inter haec cum semel erexerit animum cogitatio et memoratio Antecessoris Iuris annis meritisque grauissimi, et honorum cum ex Senatus academici decreto, tum voluntatibus omnium officiosis ac prolixis ei habendorum: traducitur mens ad recordationem similium cum meritorum tum honorum, quos fortuna aut inuidit aliis aut largita est, recurritque adeo *memoria magnorum illorum iurisprudentiae Romanae luminum*, et *honorum iis ab imperatoribus habitorum;*

bitorum; qua in re cum illud mirationem faciat, quod per multa saecula cum constantia mirabili a malis iuxta ac bonis imperatoribus prudentum iuris opera magni habita et honoribus muneribusque ornata est, non videbimur vanam et inanem commentationem instituere, si et ipsum *honorem* et, qua de re inprimis laboramus, *eius caussas* paullo diligentius inquisiuerimus. Sunt multa ex his coniuncta cum ea, quam vocant, auctoritate et dignitate veterum ICtorum; memoranturque passim varia huius generis in vulgaribus historiae Iuris Romani libellis, in Commentatoribus ad Enchiridion Pomponii, in Pancirollo de claris LL. interpretibus, aliisque vitarum ICtorum auctoribus; extare etiam libellos hoc super argumento facile suspicamur; quae enim in agri tam studiose exculti superficie area esse possit, cui non superstructum sit aliquid? et meminimus ipsi Stegeri Lips. diss. de honoribus veterum ICtorum; enimuero licet de iisdem, nec tamen eodem, atque alii, modo agere; licet, rebus diligentius excussis, ex aliis nouam lucem elicere, aliis nouam lucem affundere, ita vt ea, cum eadem esse videantur, nec tamen re et tractatione eadem esse intelligas.

Et primum in ipsa hac ICtorum auctoritate ac dignitate magnum *discrimen* perspicias, si *reip. tempora cum imperatorum aetatibus* compares. In rep. libera iuris scientia *dignationem accipiebat ab iis, qui ei operam darent;* sub imperatoribus vero *scientia iuris faciebat dignationem consultis*, aditumque parabat ad honores, cum antea, qui iam summis honoribus essent functi, de iure responderent. Scilicet ab ipso

 vitae

vitae actu prisci illi Scaeuolae ac Crassi ad ius interpretandum progressi sunt; at hi alteri iure interpretando, vt rerum quoque actui admouerentur, consequi solebant. Obseruare tamen licet et in altero hoc ordine *memorabile discrimen*, cum per priora Imperii saecula summi viri in rerum actu constituti *ius interpretari non desisterent*, seriores autem, *aut*, vbi iuris ciuilis elementa imbiberant, abiecta disciplina ad munerum vitaeque actum properarent, *aut* in sola interpretatione habitantes ab omni rerum actu recederent, et ad argutias tricasque inanes, *aut* ad ea, quae ab aliis dicta essent, recoquenda delapsi, omnem professionis suae dignationem eierarent.

In *republica* itaque magnam ICtorum auctoritatem eosque in possessione gratiae et potentiae fuisse nemo sane miretur; si meminerit, non facile nisi annis meritis et honoribus conspicuos viros, consulares et praetorios, etiam Pontifices Maximos, de iure consultos respondisse; veluti ipse Cicero senectutis nullum honestius perfugium norat quam iuris interpretationem; et, si habitum mox est inter ea, quibus ad summos honores eniterentur, vt de iure responderent, non ad prima magistratuum rudimenta id pertinuit; et mutuabatur ars vel sic dignationem ab iis, qui eam exercebant, quandoquidem generis nobilitatem, vitae splendorem ac dignitatem, rerum gestarum gloriam, virtutis bellicae ac togatae famam, eloquentiae laudem ac ciuium gratiam ad eam afferebant; facileque est ad intelligendum, ab his ipsis ad eorum, quae ipsi censerent ac de legibus et iure disputarent, maiorem auctoritatem, maximum momentum accessisse. Praemia tamen et honores iuris-

iurisprudentiae nomine et caussa decreti vix memorantur: nisi in hunc censum reuoces, quod P. Nasicae *publice domus in sacra via data est, quo facilius consuli posset* (L. 2. §. 37. D. de O. I.). Idem quidem *Optimus a senatu appellatus est*, nec tamen propter iuris prudentiae laudem; nec constat satis quibus de caussis (Liv. XXIX, 14.). Verisimilius est a iuris prudentia, hoc est scientia, Sophum appellatum Sempronium, vt L. Acilium Sapientem; aliter quam aut Laelius Sapiens, aut P. Nasica alter Corculum, aut Sext. Aelius Catus cordatus homo apud Ennium. Nec statua Serv. Sulpicio ICto posita (Pompon. l. c. §. 43) scientiam honore aliquo impertiit, verum, quod in legatione ad Antonium (a. 711) obierat, est decreta Cicerone auctore (Philipp. IX, 7.) idem quippe honor et aliis legatis obtigerat: (vid. Plin. XXXIV s. 11). Mucia autem in honorem Q. Scaeuolae, Procos. Asiae, integritate, fide et studio bene de se meriti, instituerunt Asiae vrbes: vt iam viris doctis notatum.

Aliter res constitutae *sub imperatoribus*. Nunc ab ipsa arte ac professione iuris dignitas et veniebat et petebatur: inprimis cum facultas de iure respondendi a Principe daretur, saltem ea cum auctoritate, vt iudices, adeoque magistratus, responsis eorum tenerentur (hoc enim ipsum est illud), *vt maior iuris* h. e. responsorum, *auctoritas haberetur* (l. c. de O. I. §. 47), si quidem a Principe profecta erat illa respondendi potestas) *a*). Quandoquidem autem ita

O 5 erant,

a) [Magna cum sagacitate Hugo noster, Iuris Romani consultissimus, fidem Pomponii hac in re eleuauit, quia

erant, qui Principi commendatione aliorum innotescerent, quique in caussis iuris controuersi forte sic responderent, vti ipse Princeps aut eius liberti ius constitutum esse volebant: non mirum, si vel hoc nomine passim ICtos ad praeturam et consularem dignitatem peruenisse legimus, alios in consilio Principi fuisse. Inter haec illud mirationem facit, cum praetores, aliique magistratus, ipsique Centumuiri non de sua sententia decernerent, nec ipsi ius facerent, sed sententiam a ICto scriptam pronuntiarent, quomodo in hoc de iure respondendi more ad certos ICtos reuocato, et in hac eorum auctoritate, fieri tamen potuerit, vt ad Adriani vsque tempora tantae varietates et mutationes in *iure honorario* exstitisse dicantur; saltem *non magistratuum*, sed *ICtorum dissensui*

quia huius instituti nulla alia mentio in scriptoribus et ICtorum fragmentis facta occurrat, nec vestigia sint in iure priuato mutationis ad imperatorum vtilitatem ac libidinem factae: (*Lehrbuch der Rechtsgeschichte* 1790. f. 94.) Acute hoc monitum ad dubitationem et suspicionem iniiciendam; nec tamen auctoritas contraria aut fides scriptoris in medium affertur, qua falsa Pomponius tradidisse arguatur. Laborant autem vniuerse argumenta, a silentio aliorum scriptorum petita, in hoc monumentorum veterum, multo magis in rebus Augusti, defectu. Vtilitas Imperatorum in caussis fisci et maiestatis locum habere debuit, vix potuit in aliis caussis priuatis. Illud tamen temere ex Pomponio tradidisse videntur scriptores recentiores, quod nunc *nisi venia a Principe impetrata, de iure non respondere licuisse* affirmant; et conuenit in eo cum viro doctissimo, adulandi studio et quaerendae auctoritatis caussa morem petendi facultatem respondendi subnatum potius esse quam imperatum. Assentiendum ei quoque in hoc, (f. 105.) quod de Edicto Adriani perpetuo nimis magnifice loquuntur multi tanquam de noua legumlatione ab eo facta.]

dissensui et variationi illae erant tribuendae. Verum expediant haec, qui iuris Romani propriam interpretandi sibi prouinciam constituerunt *b*). Nobis progrediendum est ad alia auctoritatis ac dignitatis ICtorum firmamenta ac praesidia, eaque haud paullo maiora.

Scilicet, cum Principes inde ab Augusto, praeterquam quod honorum in se cumulatorum vi et nomine ius dicerent, cognitiones haberent, partim ex appellatione, partim certarum caussarum iuris extraordinarii, quis dubitet incidisse subinde caussas graues et impeditas, ad quas expediendas ICtorum opera et consilio opus esset; etsi Augusti exemplo, qui *appellationes aliis delegasse* memoratur (Sveton. c. 33 extr.) difficiliores caussas a se amandare potuerunt. Et primum quidem Imperatores, quando ius dicebant, tanquam magistratus, assessores suos habuere, aliorum magistratuum, etiam prouincialium exemplo, (conf. Sveton. Claud. 12 et 14) vt vel ex iis cognoscas, quae de Nerone sub principatus primordia Sveton. narrat c. 15. vbi eum, quando ius dicebat, *ad consultandum* ait *secessisse neque in commune quicquam neque propalam deliberasse, sed et conscriptas ab vnoquoque sententias tacitum ac secreto legentem, quod sibi libuisset, pronuntiasse.* Multo frequentiores deliberandi caussae incidere debuere in cognitionibus: adhibiti itaque ICti tanquam consiliarii; verum nec perpetui illi, et priuatim allecti; et fuere ii in numero

b) [Bene monuit vir doctus (in A. I. Z. 91. p. 800.) difficultates tolli, si ponas, Edicta Praetorum sub primis Impp. minus obnoxia fuisse ICtis, quam Praetorum sententias in singulis caussis.]

mero eorum, quos ex Senatoribus a consilio sibi esse voluisse Augustus narratur, cum quibus de rebus ad senatum referendis, aut quae commode in senatu tractari non possent, deliberaret, tandem etiam caussas cognosceret. (Dio LIII, 21. LVI, 28. Svet. 35.) Primus inde Adrianus fuit, qui consilium sibi perpetuum ac publicum delegit, cum quo et de curis publicis deliberaret, et caussas cognosceret, quodque ipsi esset loco Senatus: vnde ab eo tempore constitutiones principum coeperunt esse frequentiores, SCta autem rariora *c*). De eo Spartianus c. 18. *Quum iudicaret, in consilio habuit non amicos suos aut comites solum*, (h. qui in ceteris caussis ad imperii administrationem, rem militarem, reditus et sic porro, spectantibus, inque his etiam in caussis iuris, ei in consilio essent) *sed iurisconsultos*. — Necessitas tanto maior forte fuit, quia nunc a prisca institutione adeo recessum erat, vt, cum antea eiusdem viri esset, et reip. caussas tenere, et militiam ac reditus curare, et cum his caussas in foro agere et iura noscere, nunc iuris scientia in singulare aliquod studium concesserat. Similia de Pio Iul. Capitol. c. 12. et de Marco idem c. 11 extr.

Nunc itaque euenit, vt prudentia iuris suo singulari merito viam ad honores pararet, vtque ex ICtis multi principi probati ad summas dignitates peruenirent, et inter amicos et comites principis, quod nomen latius patebat, haberentur. Cooptati autem

c) Exordia et progressum instituti docte declarauit *Chr. G. Haubold* V. C. Diss. *de Consistorio Principum* I. 1788. II. 89.

autem illi e Senatoribus, viris consularibus, ciuitatis principibus, quamdiu in hoc ordine fuere, qui iuris scientiam ad se pertinere putarent; postea ad alios ordines processum est. Est autem hoc omnino tenendum: cum in Iuris libris omnia fere Principum et eorum consilii studia et acta ad iura et cognitiones reuocari soleant, non hoc ita esse accipiendum, ac si illi in priuato iure solo fuerint occupati: verum aestimanda haec esse e veteri iuris vocabuli acceptione, eaque pertinuisse ad caussas omnis generis grauissimas, summae reip. et iuris publici, tum ad caussas, quas nos ad ius criminale, politiae, aerarii et fisci, referre solemus, etiam prouinciarum et Praesidum, Senatorum virorumque illustrium, quae nostro more a multis diuersisque Collegiis cum superioris ordinis, tum inferioris, cum appellatione et sine ea, peragi solent. Qui igitur consiliis his adhibebantur, non satis erat, vt iuris ciuilis periti essent, sed, cum multo grauiora et ad summam reip. spectantia negotia ipsis essent expedienda, aut multarum aliarum rerum scientia ab iis requirebatur, aut a Principe diuersis negotiorum generibus diuersi consiliarii erant adhibendi. Hactenus diuersa esse potuere Imperatorum consilia; inprimisque solitos constitutionibus iuris concinnandis et cognitionibus adhiberi iuris tantum peritos, at in caussis, quae ad reip. administrationem spectarent, alios in consilio fuisse credere licet *d)*.

Porro

d) Factum inde, vt et discrimen occurrat in appellatione Consistorii Principis et Auditorii: cum hoc in caussis cognoscendis potissimum memoretur. v. de his subtiliter disputantem *Hauboldum* l. c.

Porro de iisdem rebus, non priuati modo iuris, sed omnis reip., cum edicerent ac rescriberent Imperatores, ICtorum opera, copiosior tamen ac locupletior, quam vt in solo iure ciuili subsisteret, haud dubie edictis quoque et rescriptis perscribendis fuit locata; etsi de iure quoque ciuili edicta proponere non infrequens fuit, frequentius tamen inde ab Adriano, quandoquidem ille Consilium instituerat, quod Principi esset loco Senatus. Bonos imperatores curam non mediocrem in iis, quae constituerent praestitisse facile expectes. De Alexandro Lampridius c. 16. *neque vllam constitutionem sanciuit, sine viginti iuris peritis, et doctissimis ac sapientibus viris iisdemque disertissimis non minus quinquaginta*, sed totus locus de praestantissimi principis studio est videndus. Magnum ita numerum ICtorum illustrium laudare licet, quos Imperatores in consilium adhibuerunt *e*).

Translata cognitionum parte in Praefectum vrbi, mox et in Praefectos Praetorio: habuere et hi consilium, seu auditorium suum, adeoque ICtorum opera vsi sunt *f*); eaque re parata ICtis est via, vt et

e) V. l. c. p. 61. Sunt hi inter Comites Consistorianos dictos, assessorum aliisque nominibus insigniti: de quibus ibid. diss. II. docte disputatum, vt et de caeteris quae ad dignitatem eorum declarandam spectan-. Ibid. p. 21 sqq. de ordinibus eorum, cum alii inter Illustres alii inter Spectabiles essent etc.

f) Adhibiti etiam hic pro diuersis rerum deliberandarum generibus viri modo hi modo alii, nec semper ICti: Ita *Plinius* a praefecto vrbis in consilium se adhibitum memorat Epp. VI, 11. Et Epp. I, 20, 12. *frequenter egi, frequenter iudicaui, frequenter in consilio fui.*

et ipsi tandem ad Praefecturam vrbi ac Praetorio adspirarent; quam quidem adhuc viri militari scientia clari tenuerant; idque a Commodi temporibus in procliui fuit, cum ille, desidia et ignauia permotus, (quippe qui vel *in subscribendo adeo tardus et negligens fuit, vt libellis vna formula multis subscriberet, in epistolis autem plurimis Vale tantum subscriberet, agebanturque adeo omnia per alios:* Lamprid. c. 14.) omnem rerum agendarum curam Praefecto Praetorio relinqueret, (v. ibid. c. 5. Dio LXXII, 9.) eique cum militia et ceteris reip. partibus etiam *rerum ciuilium summam potestatem permitteret, vt ius diceret sine appellatione.* Ita nunc inter Praefectos Pr. clarissima habentur nomina, Papiniani sub Seuero, Vlpiani et Iulii Paulli sub Alexandro: qui quidem studium iuris ne in rerum quidem actu deposuere, verum, quum noua rerum caussarumque genera subinde occurrerent, aut leges ad ea applicarunt, aut noua iura inde elicuerunt et explicarunt. Cum sub Constantino solummodo potestas imperii ciuilis, eaque libera et sine prouocatione, Praefectis Pr. esset relicta:, rerum interea facies et ordo quodammodo erat mutatus.

Obseruatum est a viris doctis post Alexandrum Seuerum, qui tamen ICtos maxima dignatione habuit, auctoritatem ICtorum et dignitatem exoleuisse, ipsamque iuris professionem obmutuisse. Caussam rei in eo quaesiuere, praeeunte,. si bene meminimus, Bachio, principe Iuris Romani nostra memoria interprete, quod Principes, rescriptorum vsu nimis frequentato, etiam in caussis priuatorum, et de

de iure certo, ICtorum prouinciam inuaserant eorumque munus occupauerant; rescripsisse enim eos in caussis singulis, eiusque generis rescripta postea ius fecisse. Potuit forte haec esse vna ex pluribus caussis, sed non sola. Rescripsere vtique imperatores de omnis generis caussis, de quibus ad eos a magistratibus, inprimis Italiae et prouincialibus, referretur, aut de quibus appellarentur, tandem etiam de caussis priuatis, de quibus per libellos adirentur, iuris controuersi; nam si de caussis iuris certi adirentur, vix hoc aliter factum, quam quod per ignorationem pro incerto haberetur: itaque rescripta saepe antiquum ius repetunt ac firmant. Iam si ius fuit ambiguum, ipsisque imperatoribus non satis de iuris subtilitate constabat: non minus in rescribendo, quam in decernendo et edicendo, id, quod ipsi non perspectum habebant, ab Iuris interpretibus vt peterent Principes, necesse fuit: neque adeo assequi licet, quid auctoritati ICtorum per rescriptorum frequentiorem vsum detrahi potuerit; ne tum quidem, quod factum satis constat, cum Rescripta a Praefectis vel Quaestore Palatii componerentur, et sub Principis nomine vulgarentur. Porro rescribendi vsum iam ante Macrinum, a Commodo et Caracalla, nec minus, quod verisimile sit, ab aliis, omnino diu ante Alexandrum, frequentatum esse constat; quod itaque post hunc imperatorem iurisprudentiae florem decussum, et interuallum vsque ad Constantini tempora tanquam effetum agrum ICtorum prouentu destitutum videmus, ab aliis caussis repetendum esse videtur. Et primo quidem ipse de iure respondendi et ab ICtis ius petendi mos cessare debuit, ex quo

Magistra-

Magiſtratibus et officiis ICti admouerentur: quid enim hi praeſcriptum iuris peterent ab aliis, quod ipſi aliis conſulti dabant? Porro, quantum quidem apparet, ICtorum reſponſa tantum ad iura centumviralia et ad magiſtratus ordinarios pertinuere; nec qui ſacra vice cognitiones habebant, illa admiſiſſe videntur; tum cauſſae grauiores a magiſtratibus ordinariis, ſenſim tantum non omnes iuris extraordinarii factae, ad Praefectos Vrbi aut Praefectos Pr. fuerunt remiſſae: itaque ipſa re ferente ac cogente ICtorum opera in reſpondendo exoleuit. Interea tamen alia, eaque non iam publica, nec minus tamen honorifica, opera ſubnata eſt ICtis, ex quo in Conſiſtorium Principis, tum in Conſilium Praefecti Vrbi et Pr. ſunt aſſumti. Quod autem poſt Alexandrum nullus ICtus ſcriptis inclaruit et cum Modeſtino obmutuiſſe videtur Iurisprudentia, partim ab temporum inſequutorum calamitatibus, quibus omnes meliores litterae conticuerunt, partim inde repetendum eſſe apparet, quod poſt tam innumera ICtorum ſcripta vix aut materies de iure commentandi aut opportunitas famam inſignem conſequendi ſupereſſe potuit. Videmus id vſu rerum euenire aetate noſtra, et multo magis euenire videbit poſteritas, quod, litterarum plenis meſſibus ab iis, qui ante nos fuerunt, occupatis et praereptis, vix tenues ſtipulae et auenae nobis reſtant, quarum tamen et ipſarum penuriam conquerentur ii, qui nos excipient; et, ſi vel maxime inter nos fuerint, qui noualem aliqua in parte exſtirpatis frutetis exerceant, nihil tamen vel ſic eſt, quod valde moueat aut pungat aequales noſtros, contractis ex copia faſtidiis.

Adeo praecisa est omnis opportunitas nostra aetate insigniter inclarescendi. Quid mirum itaque, si aut contemnitur studium famae aut in blandimentis Genii nostrae aetatis effunditur. Respondendi autem de iure etiam priuato haud paullo vberior et maior seu opportunitas seu necessitas suboriri debuit iure ciuitatis omnibus ingenuis in imperio Romano concesso. Non videntur satis attendisse ad magnam rerum iurisque conuersionem et mutationem, quam ex ea re enasci necesse fuit: quandoquidem ius ciuile nunc ad tot prouincias, in tam diuersa rerum conditione, nexu, ratione, respectu, fuit translatum et accommodatum; mirationemque adeo non facit si Imperatorem crebrius nunc per libellos appellari crebriusque, quam antea, rescribere, audias.

Fertur iurisprudentiae splendor suus redditus esse sub Constantino et sequentibus Impp. Sane fuit aliquis, sed valde obtusus ille et nebulosus. Translata in Orientem imperii sedes, et multo magis noua sacra in remp. admissa, multas nouas constitutiones nouumque in multis ius pepererunt: ad quae ICtorum opera et vtilis et necessaria esse videri debuit. Verum ex iis, qui e Modestini disciplina, si tamen superfuerunt, superesse poterant, vix multi fuere, qui nouis religionibus operam addicere suam vellent: multo maior auctoritas esse coepit episcoporum in iure ad suas vtilitates accommodando et ad stabiliendá sacra Christiana faciendo. ICtorum auctoritas, si qua fuit, ab officiis, quibus illi fuerant admoti *g*), profecta

g) Inprimis si seruilium ingeniorum istius temporis persuasionem memineris: *Disputare de principali iudicio non*

profecta est potius, quam a doctrinae laude; nunc enim praeter Praefectos Pr. fuere Quaestor palatii, Magistri libellorum, scriniorum et sic porro, apud quos caussae agebantur.

Tanto maior iurisprudentiae lux affulsit ex alio honoris genere, cum iam *iure profitendo* inclarescerent ICti iique sua aetate celeberrimi. Scholae enim Iuris apertae sunt Romae, Constantinopoli et Beryti: etsi huius postremae nomen aliquod iam inde ab Alexandri Seueri temporibus fuisse videtur. Verum nec haec nec alia attingimus, cum aliunde nota, tum a consilio aliena *h*): modo hoc memorare liceat,

non oportet. Sacrilegii instar est dubitare an is dignus sit quem elegerit Imperator. l. 3. C. de crim. sacrilegii et l. 5. C. de diuers. recit. *Sacrilegii instar est, super quibuscunque administrationibus vel dignitatibus promulgandis, diuinis obuiare beneficiis.* Quo risu, qua indignatione excepta talia putabimus ab iis, qui viri essent, si modo viri ista aetate supererant.

h) Silebimus quoque illa, quae sinistram et miseram multis in partibus ac locis iurisprudentiae conditionem per eadem tempora declarant. Quid enim imperantibus principibus ignauis, luxurie, libidine, fastu et crudelitate grassantibus, aliud expectari potuit, quam vt corruptela omnis generis per omnes ordines grassaretur, adeoque vel maxime inter eos regnaret, qui iudicia exercebant. Nota *Mamertini* verba Grat. act. ad Iulian. Imp. 20. *Iuris ciuilis scientia, quae Manlios, Scaevolas, Seruios, in amplissimum dignitatis gradum euexerat, libertinorum artificium dicebatur.* V. alia ap. Liban. Or. *κατα των εισιοντων* in Oratt. IV. vulgg. a *Gothofredo* Gen. 1631. 4. p. 75 sq. Et multa multis dicta: cf. *Bever in Hist. R. Imp. et Iur. ex Angl. germanic.* p. 324 sqq.

rem fere nunc ad noſtrorum temporum morem ita fuiſſe adductam, vt modo viros in ſcholis iuris eruditos muneribus admouerent, modo ipſos anteceſſores in vrbem euocatos muneribus, quibus iuris ſcientia vtilis eſſe poterat, praeficerent imperatores, aut eorum eunuchi. Nunc itaque noua dignitas Iurisprudentiae acceſſit, cum eius profeſſores ad vrbem et aulam arceſſiti honoribus et comitiuis primi ordinis ornarentur. Ex hoc numero fuere, qui Codicem Theodoſianum confecere, viri dignitatibus maxime illuſtres. Fuere quoque qui cauſſis agendis apud Praeſides vel Praefectos primis quaſi militiae togatae ſtipendiis factis meruerant, vt mox inter aſſeſſorum et conſiſtorianorum numeros reciperentur; vnde nonnullis contigit, vt ad ipſas illas dignitates peruenirent.

Tanta autem fuit nonnullorum exiſtimatio, vt et ſtatuis ac picturis honorarentur *i*), plerique quidem illi in ſummis honoribus conſtituti, Praefecti vrbis, Coſſ., Praeſides, quorum recenſum longum apponere poſſemus ex carminibus Anthologiae Graecae in illas imagines factis; ſunt tamen nonnulla, in quibus ipſius iurisprudentiae aut iuſtitiae laus diſerte memoratur: Ita Iulianus iurisprudentiae lux appellatur, cuius adſpectu Roma (noua) et Beroe (patria puto) *Natura*, exclamant, *ſumma quaeque gigneret*

i) *Hommel* olim in *Iurisprud. numiſm. illuſtrata* etiam numos in honorem ICtorum cuſos ſe afferre putabat; ſed ſunt illi omnes adulterini et recentioris fraudis: p. 46. 176. 188.

gignere valet k). Aliud, in quo rhetores Theodoro Praeſidi ſtatuam conſecrant; *maluiſſent*, inquiunt, *auream imaginem ponere; at ille aurum etiam in imagine reſpuit l*). Et Thomae Curatori imago poſita ab iis qui ſub eo in nouo Scrinio erant *m*). Praeſtat enim omnibus ornamentis, quae aulica adulatio et potentum faſtidioſa comitas et ciuilitas conferre ſolet, honos ab iis, quibus praefuetis, habitus, aut a ciuibus, ac populi voce, ob merita et vtilitates in remp. decretus, ſuffragiis omnium approbatus: qualis ille eſt, de quo ſub commentationis initium memorauimus; ad quem habendum ac declarandum non minus, quam ad Academicorum incunabulorum anniuerſariam memoriam ſollenni ritu recolendam, cui Sereniſſimi M. Britanniae Principes vt intereſſe velint, precibus noſtris vtinam annuant, vt frequentes craſtino die, quo pompa in templum academicum ducetur, confluatis, omnis ordinis ciues, ſtirpe illuſtri, gentilitia nobilitate, mentis et ingenii, patrum ac propria virtute ornati, ita rogamus, vt, quod officium veſtrum poſtulat, a nobis in beneficii loco habitum iri profiteamur. Prodibit

k) παντα Φυσις δυναται Bandur. 387. *A. Steph.* p. 291. *Brunck.* To. II. p. 516. Difficile tamen dictu, quis ille Iulianus fuerit, perperam olim pro Saluio Iuliano habitus: nec *Bertrandus* p. 30. aut *Guil. Grotius* p. 127. probari poteſt in Vitis tripartit. Nihil occurrit melius quam vt de Iuliano Anteceſſore, Epitomes Nouellarum auctore accipiatur. Hoc idem *Reiſkium* ſuſpicatum eſſe animaduertimus.

l) *A. Steph.* p. 293. *Brunck.* III. p. 139. XXIX.

m) Carmen Agathiae *A. Steph.* p. 293. *Brunck.* III. p. 47. XL.

in ſuggeſtum Profeſſor et Academiae Orator, C. G. HEYNE, diſputatisque nonnullis ſuper Neronis dicto: *Qualis artifex pereo!* nomine Academiae pro incolumitate reip. eiusque Principe, Rege optimo *GEORGIO*, vota perſoluet, ſuſcipiet noua: quibus ita fauebitis, vt, noſtrae pietati ſuffragando, etiam veſtram pietatem praeſtetis faciatisque teſtatam et declaratam.

P. P. in alma Georgia Auguſta Septembr. d. XVI. cIↃ IↃ CCXC.

ORATIO

ORATIO

IN

SOLLENNI SACRO LIII. INAVGVRATIONIS

GEORGIAE AVGVSTAE

IN A. D. XVII. SEPTEMBR. ciↄIↄCCXC

EODEMQVE

SACRO SEMISAECVLARI

MVNERIS ACADEMICI

ANTECESSORIS IN IVRE PRIMARII

GE. LVD. BOEHMERI

HABITA

ACADEMIAE IVSSV ET NOMINE

A

CHR. G. HEYNE

ELOQ. PROF.

REGII MAGNAE BRITANNIAE PRINCIPES
SERENISSIMI
MAGNIFICE ACADEMIAE PRORECTOR
COMITES ILLVSTRISSIMI
HOSPITES COLLEGAE CIVES
AVDITORES OMNIVM ORDINVM HONORATISSIMI.

Si qua cogitatio ſtudium humani ingenii interpellare poteſt et animum in litterarum notitiis et artium diſciplinis medio in curſu inhibere, eſſe putamus illam: quorſum per annorum numerum continuata

 illa

illa opera euasura et ad quam metam illa subftitura fit. Quid enim? ita tacite licet apud se reputare, tot annis, vitae etiam protractae, in litterarum ftudiis confumtis, multo magnoque labore exhaufto, vigiliis corpore confecto, tot moleftiis et aerumnis exantlatis, cum tibi interea ab omnibus vitae voluptatibus interdixeris, fi eo tandem perueneris, vt in difciplina aliqua ac litterarum parte progreffus memorabiles feceris, quid? fi ipfum illud, quo nemo tamen peruenit, fcientiae ac doctrinae faftigium teneas; quid tandem illud eft, in quo fubfiftent omnes hi mentis humanae impetus, conatus, molitiones, profectus, ornamenta? Scilicet vnus omnes nos manet tantorum laborum et aerumnarum exitus, vt ipfa morte et illae curae ac vigiliae finiantur et vero etiam opes ac copiae ingenii tot annorum impenfis paratae intercidant, adeoque omnis opera, ftudium, affiduitas ad eas parandas adhibita, incaffum fit impenfa et tantum non inconfulto effufa. Poteftne miferior effe vlla vitae conditio? vlla naturae lex iniquior! Nifi forte fibi aliquis perfuadeat fore, vt fuae difciplinae copiolas in alteram vitam aut fecum asportet, aut, fi asportare licuerit, vt vllius fibi vfus eae effe poffint. Quem tamen vfum in alio rerum ordine, alio animorum habitu, alia vitae conditione, habitura eft omnis haec, in qua aetatem confumimus, rerum fubtilium, nugarum feriarum et ludicrarum, variarum linguarum et hiftoriarum, cognitio? quid prodeffe poterit, quod mente ac memoria tenemus infinitam hanc molem ac farraginem eorum, quae omnium temporum fapientes ac defipientes fenferunt, iudicarunt ac delirarunt?

rarunt? quaeque nos ipsi his deliramentis de nostro addidimus! Vtinam saltem nobiscum tam bene actum esset, vt, quae nos tot annorum lucubrationibus, curis ac studiis excogitauimus, perspeximus, ad liquidum perduximus, in vnum saltem aliquem ex caris et familiaribus nostris transferre et quasi transfundere eiusque animo instillare possimus! vtinam naturae beneficio concessum esset, quando nos de vita decedimus, alium, qui idem studiorum curriculum, disciplinarum stadium, ingressurus est, constituere eo in vestigio, in quo nosmet ipsi cursum abrumpimus! Quanta tum intra breue tempus litterarum incrementa fore putabimus! Iam vero, vbi nostrum aliquis ad extremam calcem perrexit, ecce alter eundem cursum a carceribus orditur. Tam parum fructus ex nostro sudore ac defatigatione capiunt alii, vt tota vita comparanda esse videatur cum ludis circensibus, quibus nihil aliud propositum sit, quam vt decursus vices iteratae aliis spectandi voluptatem afferant, decursus ipse finiatur nunquam. Interea tot eximiae ac praeclarae ingeniorum vires, tam operosae earum expolitiones, tam exquisitae doctrinarum opes vno momento cum ipsa vita euanescunt, intereunt; ita vt, quoties vir doctus, litterarum et doctrinarum copiis egregie instructus, ad fata sua properat, locum habeat illud Neronis, quod sub extrema vitae ille idemtidem dictitare solebat: *Qualis artifex pereo!*

Multo etiam grauior querela de naturae iniquitate adhiberi potest, si artium ingeniosarum conditionem reputemus, quando non animi modo,

verum corporis quoque, inprimisque manuum longa exercitatione, aut sensuum perfectione, ad eum in arte principatum peruentum est, quem pauci attingunt: si tamen haec artis gloria, summa peritia, ingenii sollertia, sensus oculorum vel aurium vis et iudicium, vno mortis tanquam ictu concidit! neque vlla ea ex re in alia vita vtilitas expectari potest! perventumque adeo est in arte ad summum eo cum fructu, vt magna magnae alicuius praestantiae iactura nunc tanto maior fiat. Quid vero tandem de eo censebimus, qui ingenii viribus, quas natura dederat, aut ars excoluerat, in re tenui est vsus? sensuum et membrorum habilitate et dexteritate male est vsus ad artes vanas, inanes? nolo dicere ad artes stolidas ac prauas? quantae interdum ingeniorum vires ac facultates, quae meliore vsu ac fato in bonis studiis collocatae summa laude dignae fuerant, morte auctoris, cui eae insunt, sine fructu, sine bonorum laude, pereunt! Ipse ille Nero quot quantisque ingenii dotibus, quam exquisitis ac doctis artibus instructus erat, quibus nisi flagitiose vsus esset, quantam mirationem facere potuisset! Excellebat enim ille haud dubie in iis studiis, quibus se dediderat, cantu, cithara, carmine, modo principe digna ea fuissent: recteque adeo exclamare poterat: *qualis artifex pereo!*

Enimuero, Auditores, *non perit artifex!* non intereunt artes, non incassum ingenia scientiis, litteris, artibus expolimus. Manet integer fructus, manet illa perfectio ad quam peruentum est. Probabiliter sane haec disserimus: enimuero versamur

eo

eo in rerum genere, in quo probabilitas vicem demonstrationis obtinet, quam valde inscite aliquis in iis rebus desideret, quae eam non admittunt. Si enim quicquam nostrum morte superstes est: viribus illud suis ac facultatibus instructum superesse credere fas est. Si autem eae inhaerent et manent: etiam habitus, virtutes, praestantias earum adesse necesse est; idque adeo, quod ex studio et opera nostra in perficiendis ingeniis ex litteris et artibus lucrabimur tum quoque, cum earum rerum, in quibus excellimus, nullus amplius erit vsus, ipsa illa erit praestantia et excellentia facultatum mentis elaboratarum ac perfectarum; etsi nondum constare nobis potest, ad quod aliud rerum genus illa praeclara mentis vis transferetur. Nulla autem est doctrina, nullum genus artis, eius quoque, quae in sensuum et manuum consummata virtute consistit, vnde non ipsius animi vires aliquam expolitionem, aliquod momentum, augmentum, incrementum, accipiant. Comparata est itaque res eodem modo, quo de animi moribus ac virtutibus credere ac sibi persuadere licet: inhaerebunt tanquam insiti habitus illi, quos in hac vita contraximus, et cum ipso animo superstite perdurabunt; neque adeo incassum erit positum studium nostrum in virtute colenda, in reprimendis affectibus et in perficienda indole quam a natura quisque acceperamus. Bene memini, versari me in genere orationis populari, a quo aliena sit omnis philosophandi subtilitas. Nihil tamen in his, quae ita aut simili alio modo se habitura esse, nobis persuasum habemus, est, quod iis, quae in nostrae mentis viribus ac facultatibus, aut in rerum natura

natura apparent, repugnet; contra conueniunt haec cum iis, quae nouimus, quae recordamur, quae ratiocinando assequimur; quod vero longe maximum est, cum ex ipsa animorum contemplatione, tum ex aequitatis ac virtutis principiis, et ex Numinis O. M. notione, quum nihil ab eo, quod non cum summa et absoluta bonitate et sapientia conueniat, proficisci possit, ex ipso doctrinae diuinioris consensu, eadem illa opinio, doctrina, spes, persuasio, firmatur ac stabilitur; tum, si quis contrariam sententiam infausto consilio amplexus fuerit, nihil habet ad refellendum ac negandum, habet tantum cur dubitet et ambigat; atqui ambigere in re, quae futura est; si vel maxime id licuerit de euentus modo et ratione; non est, euentum ipsum tollere; et refellere nondum est idem ac contrarium probatum dare. De futuris nulli menti licet aliter quam ex naturis rerum et caussis iudicare; et parum consentanea statuit is qui futuras res monstrari aut ante oculos sibi positas esse voluerit.

Verum cum illa ipsa spe ac persuasione, nobis fato functis habitus mentis et ingenii elaboratiores superfuturos esse, est alia spes, nec minus certa et explorata, de vtilitatibus ex studiis nostris ac vigiliis et ex augmentis et incrementis scientiae nostrae. Manent fructus vberrimi, quos illa nobis, quos illa aliis attulerunt. Quicquid scribendi ac commentandi opera, quicquid doctrina et institutione aliis profuimus, quicquid de genere humano, de ciuibus, de patria, de familiaribus, de iuuentute bene quisque meruimus: id ponendum est merito in lucri parte ex eo, quod in litteris colendis et elaborandis studium et operam posuimus,

posuimus, percipienda. Videtis me in hoc recensu non memorare famam ac nominis perpetuitatem; etsi et illa gloriae et immortalitatis auiditas, et voluptas, quam ex eius praesensione capiat aliquis, habet in natura nostra quo se tueatur; verum hoc, etiam sapiente haud indignum, perpetuandi nominis studium in eo positum esse debet, vt, etiam posteris, cara sit memoria nostri maneatque propter hoc, quod aut de ipsis, aut, si non de ipsis, de eorum tamen progenitoribus, publice priuatimque bene meruimus. Delectat, dum adhuc in his studiis versatur, animum generosum cogitatio, post se natis profuturum sese inuentis, scientiae augmentis, verioribus in commentitiorum locum substitutis, superstitione aliqua sublata, meliore luce proposita, via ad veritatem ac virtutem salebris suis liberata, faciliore tradendi modo ac more monstrato, et quae sexcenta sunt alia, quibus aliquis posteris persolvere potest debitum illud, quo ille quasi obstrictus erat iis, qui ante eum vixerant et a quibus superiorum aetatum inuenta ac meditata acceperat. Compensamus ac dispungimus beneficia ac merita patrum de nobis per ea, quibus de posteris bene merebimus.

Quantus bonarum litterarum, quantus doctrinae, quantus institutionis cum fide aliis impertitae fructus, quotuplex iucunditas et voluptas, quam ampla et salubria praemia sint: Tuo, Perillustris Collega, Consultissime BOEHMERE, exemplo et antea constitit, et hoc die vel maxime intelligitur: singularis Tibi illa felicitas contigit, vt semisaeculare tempus profitendis iuris disciplinis exegeris, Tu iam

ab

ab anno inde tertio Senior Corporis academici, et antiquiſſimo loco inter eos, qui MVNCHHVSIA quaſi *ſtirps* ac *progenies* appellari poſſumus, recepti in eius familiam et digni iudicati, quos parentali amore complecteretur immortalis ille vir MVNCHHVSIVS aeternum nobis colendus; meminiſti enim, meminiſtis et alii mei aequales Collegae, quantopere recreari, erigi et inflammari ſolebamus, quoties nos et conatus noſtros a tali viro probari, nos ab eo diligi, nos et res noſtras ipſi curae eſſe intelligebamus! Neque vero Tibi eſſe, quod vitae in his ſtudiis, in hac iuris inſtitutione exactae Te poeniteat, ipſe hic dies, hoc ſollenne, haec omnium Collegarum congratulatio, mirificus hic omnium conſenſus ad teſtificandum Tibi ſenſum gaudii ac laetitiae, haec ipſa mea vox docet, qua Te appello, qua Te, plaudentibus bonis omnibus, de rep. noſtra academica optime meritum nobisque omnibus carum, dilectum ac venerabilem, publice pronuntio; hac tanquam corona ciuica, hac laurea vere Apollinari carum caput cingo. Gratulamur et Tibi et Academiae noſtrae felicitatem hanc raram ac ſingularem, quod, integra corporis valetudine, animi viribus nulla laborum mole, nulla lucubrationum aſſiduitate fractis, in hac mentis ac frontis ſerenitate et hilaritate, in hac fortunae ſtabilitate, domeſticae vitae tenore incolumi, inter Tuorum florentiſſimam turbam, et in eo omnium rerum ſtatu, quem priuatus ſibi quisque aut ſuis amicis exoptare poſſit, ad hos annorum numeros, ad huius diei gaudia, ad hunc laetitiae communis ac publicae fructum, perueniſti. Vides circumſtantem Te, Te venerantem et Te ſuperſtite laetan-

laetantem turbam ornatiſſimorum iuuenum, qui Tua diſciplina vtuntur; quanto maiorem, quam infinitum fere, numerum putabimus eſſe eorum, qui e diſciplina Tua prodierunt! qui, vbi fortunam huius diei notabilem reſciuerint, vota ſua pro Te quisque facient, et cum iis illi, qui eorum doctrina, prudentia, rerum vſu, in muneribus adminiſtrandis, in variis reip. curis ac partibus, ſuis rebus conſultum eſſe vident! Atque vtinam ſibi conſtet haec Tua fortuna etiam in poſterum! vtinam per multos adhuc annos, cum hoc virium animi corporisque robore ac vigore, hac mentis vi et alacritate, muneribus Tuis, laboribus ac ſtudiis, ſupereſſe poſſis! eoque et Academiae noſtrae vtilitatibus conſulas, coetum audientium doctrina et inſtitutione inſtruas, iuris interpretatione ipſum ius firmes ac iuſtitiae ſtudium amplifices, nominisque Tui amplitudine et fama reip. noſtrae academicae auctoritatem ſtabilias!

Reſtat nunc, vt ad publica pro rep. noſtra academica vota accedam. Bona, iucunda ac fauſta in hanc vniuerſitatem noſtram aeterni numinis beneuolentia cumulata per hunc quoque annum fuere innumera, cum publice tum in noſtrum quemque priuatim: pro quibus vt gratum animorum ſenſum pietatemque deo O. M. praeſtemus ac declaremus, ius fasque nemo noſtrum non eſſe videt. Inciderunt alia, quae non facta eſſe vellemus! Verum, id quod vnum haud nimis laetabilium euentuum remedium reſtat, annitemur omnes ſingulique, opera quantum fieri poteſt longe maxima, vt nubeculam lumini Georgiae Auguſtae obductam ocyus dispellamus, vtque

vtque illa, tanquam sol, caligine discussa, tanto laetiore luce effulgeat. Eueniet hoc, quo magis de suae vitae, loci, officii, rationibus diligenter dispiciet nostrum vnusquisque, agetque id quod iis consentaneum esse perspexerit. Interea nobis nihil aliud relictum est, quam vt pro salute et incolumitate Academiae concipiamus vota, dumque id curamus, vt tantis diuini numinis bonis digni iudicemur, a diuina indulgentia et benignitate optima ac laetissima quaeque et precibus expetamus et spe certa expectemus.

Verum cum his sunt alia, quae nostram religionem ac pietatem sibi postulant. Sunt pro tota rep., pro his terris Brunsuico-Luneburgicis, pro Principe, pro eius amicis et administris reip. vota facienda. Laetamur et laetabundis vocibus deo O. M. gratias agimus, cum de bona *Regis* nostri indulgentissimi valetudine, de *Regina*, felicissima matre, et de *progenie Regia*, laeta quaeuis et fausta nuntientur. Vtinam in hac votorum, quorum rei sumus, parte memorari possit Princeps Serenissimus, FRIDERICVS AVGVSTVS! vtinam ille, qua conspiciendus antea erat, prospera valetudine florens his ipsis sollennibus interesset! Ita tandem numeris suis absoluta ac perfecta foret laetitia nostra. Quod facere licet, precibus votisque piis adoramus numen O M. vt Principem iuuenem tam praeclaris dotibus et virtutibus ornatum tantasque patriae et humanitati spes ostentantem valetudini pristinae restituat, saluumque et incolumem inter nos diu adhuc versari et aliquando terram patriam salutare iubeat.

Sint

Sint tibi, eruntque curae tuae, deus O. M., omnia haec, in quibus vis et mens humana consilii auxiliique inops est; tu administrabis, reges, et moderaberis ea pro sapientia ac bonitate tua. In ceteris, quae nostra cura et consilio vt expediantur a te constitutum est, prospera ac secunda conatus et euentus, quotquot aut nos virtute, fide, officio, merebimur, aut tu, vt successum suum habeant, pro tuorum consiliorum rationibus, consentaneum esse arbitraberis. Sint tibi consecrata studia et consilia nostra; posita est spes nostra in te. *In te domine speraui, non confundar in aeternum!*

XIV.

ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE
PRORECTOR
GOTHOFR. LESS D.
CVM SENATV
SVCCESSOREM
IN
MAGISTRATV ACADEMICO
IO. STEPHANVM PVTTER D.
CIVIBVS SVIS
HONORIS ET OFFICII CAVSA
COMMENDAT
INDICTIS SOLLENNIBVS
IN A. D. III. IAN. cIↃ IↃ CCXCI.

Bona vota in discessu Serenissimum Principorum Magnae Britanniae facta.

Non sine aliqua animi commotione, Ciues, ad hoc officium nostrum accedimus, vt sollenne hoc nouo magistratui ineundo indicamus: cum Academiam nostram his ipsis diebus ornamentis suis ac luminibus orbatam videamus. Discessu enim suo PRINCIPES REGII SERENISSIMI, a Parente Augustissimo Hannoueram euocati, diem alioqui festum et hilarem, inter noui anni et magistratus acade-

academici feliciter gesti et feliciter gerendi gratulationes et vota, tanquam nube ac tenebris obduxerunt. Quocunque cogitatio se refert, varii subeunt et animum in diuersa trahunt affectus. Regis Indulgentissimi iudicio habiti sumus digni, quibus crederentur pignora Regia; Vidimus Iuuentutis nostrae Principes sub oculis nostris adolescere et per eos vitae gradus, in quibus de tota quasi vita transigitur, qualis illa futura sit, felixne an misera, fructuosa reip. an exitiosa, facere progressus laetos; numerauimus et computauimus corporum ingeniorumque prosperos auctus, robur, profectus, expolitiones; dignati etiam eorum aditu ac sermonibus et ad conuictum frequenter admissi, quanta cum humanitate, qua beneuolentia sumus excepti omnes ac singuli! Ii vero, quorum institutione et priuatim et publice illi vsi sunt, (nam frequentarunt lectiones nonnullas Professorum et in subselliis auditorum conspecti sunt Magnae Britanniae Principes Regii) amorem et caritatem experti sunt talem, qualem a mentibus ingenuis et rectis facile expectes, non ab omnibus experiaris.

Praefectum autem iuuentutis trinorum Principum regendae meritissimum, omniumque nostrum laude cumulatum, cum Comitatu Regiorum Principum, vidimus inter nos a studiis curisque nostris non modo non alienum, verum rerum nostrarum etiam studiosum ac cupidum; voluptatibus porro et animis erga nos tam procliuibus ac propensis habuimus contubernales omnes, vt desiderium sui relinquant graue ac diuturnum. Manebunt cum ipsa memoria huius

Principum Regiorum inter nos commorationis fructus multi ac magni, quos illa inprimis ad vitae morumque expolitionem habuit; et cum his fructus ille alter vberrimus, quod Regiae prolis adſpectu fruentes tanto maiore ipſius Parentis ac Regiae domus caritate fuimus imbuti. Vos autem, Ciues amantiſſimi; ea vſi eſtis felicitate, admodum inuidenda, vt ad Principum Regiorum ſalutationem, ſermonem et conuictum admiſſi, et nouo honore auctos vos eſſe laetaremini, et deponeretis iam nunc pudorem illum ac trepidationem, quae in aditu ad potentes perturbatis nobis plerumque iniici ſolet. Principibus tandem Regiis felicitas obtigit, rara illa in hac fortuna; vt vitam priuatam, varios eius ordines, et cum his varia rerum genera, viciſſitudines, naturas, diuerſa hominum iudicia et ſenſus cognoſcerent; vt in priuata vita verſantes regiam fortunam et aulae illecebras per aliquot annos ignorarent, audirentque ea, ſine quibus vita iucunda et beata eſſe poteſt nulla, quae tamen ex aulicorum ore pendentibus haud facile obueniunt; vtque illi viuerent cum eo maxime hominum genere, quod a morum animorumque corruptelis longiſſime eſt remotum; nam et iuuentutem academicam ab aſſentatione et fraude adulantium alieniſſimam eſſe, et Profeſſorum vitam ab iis corruptelis, quas aulae et diuitiarum luxus inferre ſolet, vacare nemo ignorat. Saepe hoc a ſapientibus pronuntiatum et habitum eſt in votis, vt reges ac principes in vitae priuatae conditione educentur; ita tandem futurum eſſe, vt fortuna ſua recte vtantur, ſuisque rebus bene conſulendo officiis ſuis erga populum et remp. ſatisfaciant; id quod non

non facile expectari potest nisi ab iis, qui varios ciuium ordines frequentarunt, honestatem morum, integritatem et simplicitatem inter eos, qui longissime ab aula sunt remoti, habitare viderunt; *industriae, laboris, aerumnarum, quae* sint *praemia* vtilissimae ciuium classi constituta didicerunt; rerum, hominum, negotiorum, studiorum, curarum, necessitatum, vtilitatum, notitias compararunt; cum contra alii principes, hominum rerumque ignari, parata sint praeda adulatorum, coruorum more iis inhiantium, et corruptelis suis callide detrahentium quicquid naturae beneficio accesserat.

Tam parum enim felix bonorum principum prouentus vt sit, non naturae aliqua malignitate fit, sed hominum aulicorum teterrimo studio, qui vt praemia virtuti meritisque debita ipsi praedentur, suarumque gentium nobilitati ac splendori ex plebis miseria ac squalore nouam lucem quaerant, bona principum ingenia corrumpunt et a virorum bonorum ac prudentium aditu, sermone, consilio aut intercludunt aut alienant; exposita tamen iis est omnis principum vita, multo magis eorum, qui nullo nec rerum nec hominum ex vita priuata vsu muniti insidiis et laqueis vndique expositam habent vitam. Inde vulgaris illa nata est sententia, cui *aetas nostra* insigni exemplo locum facit, miserandam esse regum fortunam, non accusandam voluntatem; nisi enim adulantium corona illi circumdati essent, haud facile malum fore principem; semper enim adfuturos esse e populo viros probos et sapientes, qui meliora consulant; cum contra optimus quisque princeps, etiamsi

 optima

optima consilia animo designauerit, aulicorum, et, si ex aulicorum ordine lecti illi, aut iis obnoxii sunt, amicorum, et consiliariorum arte et fraude inuitus ad praua et perniciosa consilia abducatur.

Redduntur nunc a nutrice alma Georgia Augusta credita sibi pignora Parenti Regi, ea quidem cum persuasione, vt nec iudicium Parentis Augustissimi de sua fide reformidet, nec pronuntiare dubitet, vix a domestica institutione aut populari laetiores fructus aut praestari, aut expectari potuisse; quandoquidem omnino in toto hoc rerum ac litterarum genere, quod ad institutionem et educationem pueritiae et adolescentiae spectat, Britanni consuetudini et mori nimium tribuunt, quam vt, vel Germanorum exemplo, praua instituta emendare in animum inducant. Ipsi autem Principes Regii ita a nobis discedunt, vt et amoris sui sensum vultu et verbis prae se ferant, ea gratam nostri nostrorumque studiorum memoriam in perpetuum se esse seruaturos polliceantur. Habemus igitur et nos, quod inter desideria et moerores laetemur. Quis enim non exultet nutritiorum suorum et laetis incrementis in omni virtutis genere et mutua beneuolentia atque amore! Laetamur igitur et animum erigimus, etiam magna spe et expectatione recreati, quam de Vestra, (liceat enim Vos, tanquam praesentes alloqui,) Principes optimi, indole, virtute et doctrina suscepimus, qua, vltra plerorumque Principum sortem, imbuti estis; facimusque vota ad deum immortalem, vt Vestri curam ac tutelam habeat eam, qua virtutum semina, quae in animis Vestris iacta progerminarunt, laetis

laetis fructibus ferendis maturescant, praeclarae ingeniorum dotes rebus gerendis sapienter admotae inclarescant, pietatis sensus habitusque firmetur, auertaturque a Vobis *pestilens afflatus adulantium*, qui assentationibus et foedis seruitiis animos principum tanto certius corrumpunt, quo magis innocentia et integritas a suspicione fraudis est aliena; qui que in primis principum adolescentiae insidiantur, vt suarum libidinum non modo excusationem, verum etiam auctoritatem, alimenta et nouos fomites materiasque ex principum exemplis voluntatibusque parent. Pergite ad magnarum rerum, quibus nati et instituti estis, exordia; non Vobis, sed Regi, sed patriae, sed humanitati viuitis; a magna fortuna, ab illustribus natalibus, magna et illustria consilia, meditata, fata, expectantur; ite bonis auspiciis, inter vota nostra et faustis cum ominibus, nec nostri nostraeque fidei ac pietatis memoriam deponite: *Sic sibi, sic nutrix Augusta Georgia plaudet. Hoc decore, hoc, maius tempora nulla dabunt.*

Huic nostro, Ciues, ad vos edicto publice proponendo cum ipsa res satis materiae praeberet, ex argumento, quod omnium nostrum animos satis tenere poterat: alienum esse videbatur exspatiari et egredi ad alia, nouique sermonis seu summam seu ornamenta aliunde inferre. Nihil adeo nunc restat, quam vt indicamus publice sollennia in diem III. Ianuarii pompa ex more ducta habenda; tradentur enim magistratus academici insignia Viro perillustri, ICtissimo,

IO. STEPHANO PüTTER

ter iam antea magistratu gesto de academia meritissimo, studio et cura commodorum vestrorum, Ciues, et vtilitatis publicae spectatissimo. Studii itaque vestri in eum et officii hoc tanquam pignore eum vobis obstringite, vt ad sollennia frequentes conueniatis, dicentibus faueatis, et animis ita comparatis inde discedatis, vt bonam disciplinam, legum custodiam, morum integritatem, virtutem publicam priuatamque, ad vestram salutem et incolumitatem quam maxime pertinere, nec vestrorum studiorum sine ea successus esse posse felices et optatos, arbitremini. Fauete simul votis pro reip. incolumitate et tranquillo rerum nostrarum statu susceptis: quae vtinam rata esse iubeat numen O. M. vt primum hunc extremae saeculi huius decadis annum sine vlla offensa emetiri contingat.

PP. d. II. Ianuarii cIↃ IↃ CCXCI.

XV.

XV.

ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE
PRORECTOR
IO. STEPH. PVTTEER
CVM SENATV
CIVIVM SVORVM
QVI
IN CERTAMINE LITTERARIO
IN A. D. IV IVNII ANNI HVIVS ciↃiↃccxci
REGIS NOSTRI INDVLGENTISSIMI
SOLLENNE NATALITIVM
INDICTO
CONSTITVTA EX EIVS MVNIFICENTIA
PRAEMIA
ORDINVM ACADEMICORVM IVDICIO REPORTARVNT
NOMINA
SIMVLQVE
COMMENTATIONVM
QVAE
AD CERTAMEN IN A. D. IV. IVNII ANNI ciↃiↃccxcii
ADMITTI VOLENT
ARGVMENTA
AB ACADEMIAE ORDINIBVS PROPOSITA
PROMVLGAT.
M. IVNIO ciↃiↃccxci.

Nimis seuere agere cum humana natura eos, qui virtutem sui caussa coli et amari volunt, monitum est satis a sapientibus ad ipsas res et homines,

 quales

quales illi sunt, sua praecepta reuocantibus. Itaque nec aemulantium studia in ipso vitae more et instituto excludunt, multo minus in iis, quae animi viribus geruntur. Aemulatio sane multa habere potest, quae parum sint probanda; potest illa proficisci a vanitate, ab arrogantia, ab inuidentia; coniuncta esse potest aut comitem habere maleuolentiam, maledicentiam, criminationem; possunt ex ea nasci odia, inimicitiae, bella, caedes. At altera ex parte quam multa praeclare fuerunt gesta inter homines per aemulantium studia! Quicquid publice coniunctis viribus, ante ora ciuium ac popularium aut regum, cum laude fuit effectum, aut profectum est ab iisdem aut habuit ea inter caussas, quae mouerent, impellerent vel incenderent. Idque fit ipsa natura humana duce; quandoquidem ad societatis coniunctionem nos ipsa finxit, adeoque ita instituit, vt ab aliis nos probari, amari, coli, iucundum et suaue sit. Ad laudis itaque cupiditatem, adeoque ad studium praestandi aliis et excellendi, melioresque aemulandi, nos tanquam manu ducit ipsa parens Natura.

Inprimis tamen ingenii viribus excolendis per aemulantium studia via patefacta est, cum a primis inde humani generis initiis, tum per omnia tempora: id quod ipsa antiquitas intellexit, quandoquidem vitae humanae cultum meliorem ab Eride repetiit. Hesiodus quidem duas Erides commemorat; quandoquidem nondum habebat ea aetas nomen quo aemulationem designaret; itaque a contentione hominum inter se notionem repetiit: cumque inuiden-

tiam

tiam et odium in ea discernere vellet, duas dixit esse Eridas, alteram bonam, alteram malam: a bona Eride artes vitae, quibus illa suauior et iucundior facta sit, esse profectas.

Si tamen ea forte aetas, qua matura animi vis et firmata praeceptis vsuque virtus sibi ipsi sufficere potest ad excutiendum se et impellendum ad ea, quae res, tempus, officium postulat, agenda: non tamen primi aetatis gradus aemulantium studiis facile carere possunt. Ipsa natura animos iuueniles ita finxit, vt per sensus, eaque quae sensus mouere possint, illi regantur aut impellantur, neque ipsa intelligentia et ratio sine iis excoli et perfici possit. Ab intelligentibus itaque iuuentutis instituendae auctoribus et magistris sine vlla dubitatione aemulatio numerata est inter potentissima ingeniorum et animorum fingendorum adminicula et praesidia. Quo ipsa Natura ducit, incedere nolle impium esset. Nec, sequendo naturam, male res agi, docuit rerum vsus populorumque et sapientissimorum virorum exemplum. Excitauit aemulantium studia vetus Graecia per certamina primo corporis, tum animi et ingenii. Fecit idem Roma ex quo artes excolere coepit; etsi suo simul exemplo ea, per certamina quidem rhetorum et poetarum, docuit, regenda esse haec ingeniorum certamina certis consiliis. Itaque Indulgentissimi Regis nostri sapientiae debetur etiam hoc, tanquam praeclare institutum, vt proposita vobis sint, Commilitones, ingeniorum et litterarum certamina, quibus potestas facta est generosioribus animis, iam curriculi academici decursu fere exacto,

explo-

explorandi vires suas, profectuum faciendi periculum, et sollertiae ac maturitatis siue ad rerum actum siue ad litteras expoliendas ac tradendas auspicia capiendi. Vt autem tanto sollenniorem celebritatem haec certamina haberent, sapienter prouisum est et hoc, vt ea cum alio sollenni coniuncta sint, adeoque a publica laetitia etiam ad illam priuatam aliquid deriuetur.

Est enim, Commilitones, hic idem dies natalis Regis nostri Augustissimi, quem summum Agonothetam laudibus ac votis piis prosequimur; nec modo lucis vsum, etiam per hunc annum concessum, verum valetudinem quoque prosperam, incolumitatem ac tranquillitatem, regni res pacatas, terrarum Brunsuicensium statum inconcussum, gratulamur. Quod si pie et religiose facimus nos omnes, quotquot eum principem ac regem nostrum indulgentissimum veneramur, non minus vos habebimus voluntatibus et animis consociatos, Commilitones, qui, eius beneficio, quod aduenis omnium terrarum patet, litterarum ac scientiarum sacrarium apertum ac paratum vobis videtis, ad quod accedere, in quo versari, bonisque omnibus frui, vobis licet, tanquam ante patrios lares et in sinu parentum. Quo sane munificentiae genere magnificentius et cum humanitatis exquisitae sensu coniunctius aliud cogitari vix potest, cum generi humano, ab intelligendi vi suum principatum recte aestimanti, multis curis et impensis prouisa instrumenta, adiumenta, et cultus humanitatis praesidia, tam liberaliter proponantur, vt aditus, vsus, fructus, omnibus pateat; quid? quod non modo vobis proposuit haec publica liberalitas,

ralitas, sed ad ea etiam inuitat; nec modo inuitat, verum allicit quoque et incendit propositis industriae et honestae ingeniorum aemulationi praemiis. Neque defuere aut sibi aut consiliis his sapientissimis ingenia et studia multorum ex vobis, Commilitones, qui ad quaestiones superiore anno propositas vires ingenii, doctrinae et litterarum, experirentur. Meministis enim rationes et conditiones horum certaminum litterariorum esse has, vt promulgentur in annum quaestiones, hoc est doctrinarum capita, in quibus ii, qui studiorum fiduciam habeant et profectus fecerint probabiles, ingenii et litterarum specimine aliquo proposito virorum doctissimorum experiri possint iudicia, vnde exploratum habeant, qua parte laboret doctrinae suae tanquam structura, quae farta ac tecta sint, quae minus solida, quae festinata, sine calce et arena, aut sine substructione, forte etiam sine fundamento idoneo pendentia; excludantur contra et arceantur a conflictu, qui adhuc in primis velitationibus occupati vix arma tractare didicerunt, nec neruis ac brachiis satis valent ad tela vibranda. Fuit fortuna tam propitia, vt in certamen prodirent nonnulli satis exercitati, ex hastatis non modo, verum et ex pilanorum ordinibus.

Erant autem in hunc diem superiore anno promulgatae quaestiones hae:

Ab *Ordine Theologorum:*

Codex sacer num eodem modo interpretandus est, quo reliquos antiquitatis libros interpretari solemus. Num omnino vel ex parte tantum? Posterius si obtinere videtur, quanam re differt haec interpretandi ratio ab illa, quae in explicandis antiquioris aeui scriptis

scriptis adhibetur? Quaenam denique sunt interpretandi difficultates Noui Testamenti Libris propriae

„Sex commentationes exhibitae sunt Ordini quarum auctores in argumento certe non facili tractando laborarunt, sed quinque tantum recensendae, quoniam auctor sextae contra leges propositas lingua vernacula vsus ipse forte in certamen descendere noluit. De reliquis, quod iudicium ferri potuit, hoc est.

„Auctor primae commentationis symbolo inscriptae:

Non cuiuis homini contingit adire Corinthum!

quamquam suam nobis doctrinae copiam et ingenii mirum quendam florem atque elegantiam satis comprobauit, tamen in eo multa desideranda reliquit, quod illud in quo cardo quaestionis versatur argumentum parum diligenter atque obiter tantum tractauit, multa a re, de qua agitur, aliena admiscuit, nec in omnibus commentationis partibus eandem curam atque sollertiam posuit.

„In secunda verbis:

Pro patria dulci desudare iucundum!

insignita laudem sibi propriam vindicat ordo rerum ac scita per partes dispositio, quaestionis principalis tractatio, maxime vero auctoris modestia, liberalioris simul et subactioris iudicii testis certissima. Caeterum haec quoque Commentatio parte aliqua destituitur, et festinationis aperta vestigia in ea apparent, quae stili etiam mediocritas atque interdum obscuritas prodit.

„Tertiae Commentationis auctor, quae adscripto symbolo:

Praeterita

Praeterita mutare non possumus!

dignoscitur, a sensu et vi quaestionis propositae plane aberrauit, plura in vnum confusa miscuit, et latine prorsus nescire videtur.

„Iisdem vitiis quarta etiam premitur, quae graecam sententiam adscriptam habet:

Ἡ παιδεια ὁμοια εστι χρυσῳ στεφανῳ.

Insuper erroribus exegeticis et historicis scatet.

„Quinta denique commentatio, addita sententia:

Nec temere, nec timide!

insignis, satis quidem eleganter atque erudite conscripta, in hoc tamen exspectationi minus satisfecit, quod in soluenda quaestione dogmatice magis quam exegetice versatur, atque in eo, quod caput rei est, argumento etiam vtitur, nostra quidem opinione valde lubrico et incerto, nec ab ipso auctore satis ample et perspicue declarato.

„Istis igitur inter se comparatis, secunda commentatio, quae verba habet adscripta:

Pro patria dulci desudare iucundum!

illa visa est Ordini, in qua plurima essent laudanda, paucissima taxanda, atque ista quidem a iudicio, haec a festinatione tantum profecta, adeoque facilius emendanda, quam ob caussam minus dubitauit, palmam illi atque praemium decernere.

„De prima vero commentatione, quae symbolo inscripta est:

Non cuiuis homini contingit adire Corinthum!

ita iudicauit, vt eam non solum proxime ad alteram accedere, sed palmam illi potuisse praeripere, pronuntiaret, nisi visum fuisset auctori, tractationem suam ita instruere, vt quaestioni principali non amplius

plius locus esse videretur, quod quidem eius iudicium vel praeiudicium valde nollemus nostro iudicio confirmari."

Resignata scheda commentationi victrici adiecta nomen prodiit:

IOANNES ASBOTH, Nobilis Soprónio-Hungarus. Proxime autem ad eam qui accessisse iudicatus est, fuit *Guilielmus Nicolaus Freudenthal*, Stadano-Bremensis, non vulgaris ingenii et doctrinae iuuenis.

Ordo iuridicus

ad concertandum proposuerat superiore anno Quaestionem, studiorum non minus quam temporis rationibus accommodatam:

Quaenam sit differentia Comitiorum Imperii durante interregno et viuo imperatore?

„Exhibitae sunt Ordini commentationes tres, his symbolis insignitae:

I. *In manibus vestris regnum est, ea quippe potestas Ad vos more suo semper viduata recurrit.* Guntheri Ligurinus. I. 242.

II. *Optime tranquillitati suae prospiciunt ciuitates, quae in antecessum constituunt, penes quos solio vacante interea sit reipublicae administratio.* Pufendorf. I. N et G.

III. *Rebus angustis animosus atque fortis appare.*

„Habent haec specimina commendationis laudem tum a iusta argumenti dispositione, tum a lectionis copia, et a diligenti tractatione, qua ea, quae pertinent ad Comitiorum Imperii et ad interregni eorumque, quae in eodem acta gestaque sunt, rationes, ex historiae monumentis et iuris publici principiis exposita sunt. Sed in his disquirendis, quae maxime spectabant ad tradenda, quae in quaestione proposita erant, comitiorum imperii discri-

mina,

minia, ceteras, quae *primo loco* commemorata est exercitatio, multum superat, quae in enodandis hisce discriminibus, iisque illustrandis ex his, quae ea de re in Comitiis Imperii anno superiore acta sunt, propositis ipsis rerum argumentis, curatiore studio versatur.

„Itaque commentatio, quae ornata est versibus Guntheri

In manibus vestris regnum est, ea quippe potestas
Ad vos, more suo, semper viduata recurrit,

praemio publico digna habita est Ordinis iudicio.

„*Proximum* ab illa *locum* tenere Ordo iudicat secundam, quae et a stili facilitate et a diligenti eorum, quae ad interregni rationes et ad Vicariorum imperii iura attinent, expositione commendationis multum habet, et dicto Pufendorfii distincta est:

Optime tranquillitati suae prospiciunt ciuitates, quae in antecessum constituunt penes quos solio vacante interea sit reipublicae administratio.

nec non huic accedere *tertiam*, quae breui et diligenti tractatione totum argumentum complectitur, et titulum prae se fert:

Rebus angustis animosus et fortis appare.„

Resignata scheda victrice lectum est nomen: Georgivs Wiese, Rostochio Megapolitanus. Qui autem *secundo* ac *tertio* loco laudem tulerunt, mox nomina ediderunt: Ioannes Carolvs Christian. Wackerhagen, Hannoueranus, et *Comes* Ernestvs de Oeynhavsen, Eques Paderbornensis.

Ab *Ordine Medicorum:*

Quum in temperamentorum doctrina rite diiudicanda vel applicanda multa occurrant, quae ex ipsa

 fabrica

fabrica corporis et structura pendere videntur: quaeritur: 1. quae sit vera corporum diuersitas, ex qua hoc vel illud temperamentum deriuandum sit? 2. an detur integra et plenaria ex vno in alterum commutatio et conuersio? 3. quae sint praecipuae et efficacissimae huius commutationis rationes tam physicae quam morales, tam in statu sano, quam in morboso animaduertendae?

Duae redditae erant Ordini commentationes, altera cum dicto:

Natura monstrante viam;

altera cum sententia:

Si nec in praesenti aliquem fructum demetere queamus, saltem aliquid ex eo extrahamus, quod in futurum prosit.

Commentationis prioris auctor laude sua est mactandus, quod non alios sequi sed sibi debere maluit rei expediendae modum; viam itaque ingressus est soluendae quaestionis, qua acuminis quidem sui declarandi optatam habuit opportunitatem, in opiniones autem et hypotheses incidit parum probabiles, oratione quoque vsus est nimis inculta, vt nullam omnino curam ei adhibuisse videri debeat. Alterius auctor, iudicii sui acris et maturioris experimentum in vi et sensu quaestionis rite assequendo, doctrinae accuratae, industriae et lectionis variae in argumento rite tractando dedit; oratione quoque vsus est perspicua satisque emendata. Quibus de caussis decreto Ordinis commentatio haec cum dicto:

Si nec in praesenti aliquem fructum demetere queamus —

omnino fructum aliquem demessuit eumque satis vberem, *praemium quidem primarium*; schedula inspecta pronuntiatum est auctoris nomen: Gvilielmvs Antonivs Ficker, *Paderborna Guestphalus*; proxime

xime ad principem locum acceſſiſſe iudicata eſt altera Commentatio: cuius auctor nomen ſuum nondum eſt profeſſus.

Ab *Ordine Philoſophorum*

praemium propoſitum erat ei, qui optime commentaturus eſſet de politia veteris vrbis Romae. Ne vero ſtudium eorum, qui illud ſibi exoptarent, latius euagaretur, quam oporteret, ſatis fore pronuntiatum eſt, *de iis rebus* diſſerere, *quae ad vrbis ſecuritatem, tranquillitatem, commoditates atque ornamenta potiſſimum ſpectarunt.*

Studia humanitatis et antiquitatis in academia noſtra habere multos, qui ea non perfunctorie aut primis labris attingant, cum magna voluptate etiam ex commentationibus cognouimus, quae in concertationem hanc miſſae ſunt. Sunt eae numero *quinae;* nulla eſt, cuius auctor non ſui ſtudii et operae, ex ipſa ingenii et calami exercitatione, tum ex inſtituta lectione et animi intentione, fructum percepturus ſit haud poenitendum.

Ex his Commentatio cum dicto:

Salus reip. ſuprema lex eſto.

nimis timide adhaeſit recenſui magiſtratuum, quibus politia mandata fuit; in iis, quae politiam conſtituunt, minus fuit diſerta. Non exiguam operae partem etiam in magiſtratuum recenſu poſuit *altera*, inſcripta:

η τρεις ἑξ η τρεις κυβοι.

nec tamen altera ſectione prorſus neglexit ea, quae ipſa quaeſtionis verba poſtulabant, et perſequuta eſt

 non

non indiligenter ea quae ad securitatem, tranquillitatem et vrbis commoditates spectarunt. Operosius in ipso quaestionis argumento enucleando versata est *alia*, insignita verbis:

ἐς Τροίην πειρώμενοι ἦνθον Ἀχαιοί.

quae a cura morum et tranquillitate (quae forte hic non commode coniunctim memoratae sunt) procedit; ad vtramque religiones, institutionem et educationem, tum censuram morum refert. Inde securitatis publicae et priuatae curam, tum salubritatis, porro annonae tandemque curam vrbis, scilicet instruendae necessariis ad vitam, tuendae et ornandae, exponit. Multa docte et studiose esse conquisita et collecta lubenter profitemur; orationis cultum maiorem curae fuisse malimus. Supersunt adhuc duae. Insignita quidem altera Pindarico versu:

ἐστὶν δ' ἀφάνεια τύχας καὶ μαρναμένων, πρὶν τέλος ἄκρον ἱκέσθαι.

commendat se copiosa doctrina, diligentia et studio eximio in conquirendis rebus ac locis scriptorum veterum; etiam Legum Romanarum rationem habuit, tum earum rerum, quae ad politiae notionem referri possunt, ambitum anquisiuit; neque ipsi quicquam obfuit, nisi forte ipsa copia rerum paratarum, quominus ea quae ad politiae vsum non spectant, etsi per se in antiquitatis expositione locum habeant, resecaret auctor, reliqua autem oratione curatiore ac politiore perscriberet. Superest ea, quae inscripta erat

Ἐστὶ δ' ἐν εὐτυχίᾳ πανδοξίας ἄκρον.

quae facile primum locum sibi vindicat: tam accurata antiquitatis doctrina, iudicii in rerum delectu et constitutione ac dispositione maturitate, in earum expositione subtilitate et diligentia, ea se commendat;

dat; oratio quoque est bene latina, satis tersa et castigata, qualem argumenti genus postulat. Huic igitur commentationi cum versu Pindarico:

Ἐστὶ δ' ἐν εὐτυχίᾳ πανδοξίας ἄκρον,

praemium consentientibus omnibus assignatum est; honore tamen secundo loco communicato cum ea commentatione, quae versu altero ex Pindaro inscripta est Ἐστὶν δ' ἀφάνεια τύχας.

Rescissis schedis exiluit nomen victoris: CAROLVS CHRISTIANVS HEVBACH, *Grunstadio Leiningensis.* Erat is, scriptione iam elaborata, ad *Gymnasium Weilburgense* euocatus, vt *Collaboratoris* locum obtineret; nunc que adeo eam laudis suae praerogativam abstulit, vt Gymnasium illud praeclare secum actum putare debeat, cui talis docendae inuentutis auctor obtigerit. Commentationis autem altero loco commendatae auctor est IOANNES BINDER, Saxo Transsyluanus, Seminarii philologici Sodalis.

Cum autem Regis nostri liberalitate Ordini Philosophorum superiore anno impertitum fuisset ius ac facultas praemium aliud extra ordinem pollicendi: proposita erat Commilitonum studiis alia quaestio:

Describatur Geographi Nubiensis Africa more inter Geographos frequentato, ita vt maria, lacus, fluuii, montes, regiones, populi, vrbes ab eo commemoratae accurate, quantum fieri potest, finiantur; vt soli natura, et aeris temperies, incolarum indoles, mores et instituta diligenter notentur; Aegypti tamen nulla ratione habita; et subiunctis ex aliis scriptoribus non nisi iis, ex quibus lucem aliquam foenerari potest Geographus Nubiensis.

Duae Ordini exhibitae sunt Commentationes: altera cum dicto:

Maiori cedendum;

 altera

altera cum verbis Abulfedae:

Scientia particulae rei cuiusdam melior totius ignoratione.

Vtraque ea doctrinae copia et lectionis apparatu est instructa, vt scholarum orientalium in hac academia habitarum vix vlla haberi possit honorificentior praedicatio. Et in prima quidem, loca per Edrisium sparsa sedulo ac diligenter satis sunt collectà, in probabilem ordinem digesta, et quae ad illustrationem facere poterant cum cura aliunde congesta. Palmam ea iam manibus tenebat, nisi altera commentatio in medium fuisset adducta. Haec enim non modo illas ipsas laudes habet, verum easdem etiam maiores, et aliis laudibus insigniter cumulatas. Nam non loca modo ex Geographo diligenter sunt enotata, verum sunt ea quoque sollerter disposita, et, quae ad illustrationem aliunde petenda erant, summa cum diligentia, sagacitate et iudicio sunt apposita; tum vero critica adhibita eaque docta et subtilis cum in ipso Geographo tum in locis aliunde allatis: quo inprimis factum est, vt multa auctor aliis non obseruata obseruauerit, rectius iudicauerit, alia emendatiora dederit. Verbo, votis et consiliis Ordinis philosophici auctor ita respondit, vt conclamaretur verius quam decerneretur praemium huic commentationi inscriptae verbis Abulfedae

Scientia particulae etc.

At vero manet quoque honos suus alteri illi priori, et consensu Ordinis proxima laus, proximus honor, ei debetur quae inscripta est verbis:

Maiori cedendum.

Erat autem is, cui cedendum fuit, qui que praemio fuit ornatus, IOANNES MELCHIOR HARTMANN, *Nord-*

linga

lingu Sueuus. Is autem qui altero loco laudem meruit, IOANNES PHILIPPVS KVRZMANN, *Thuringo-Mulhusanus.*

Viuite felices, quibus est fortuna peracta Iam sua! Inuidendam sortem vestram, qui virtutis ac diligentiae quisque suae fructus iam nunc retulistis, laudes publice pronuntiatas! Saepe, dum haec recitabantur, subibat animum cogitatio, quomodo *exultantia corda vestra hauriret pauor!* quomodo inter spem metumque erecti haereretis! *Atque vtinam ex vobis unus vesterque fuissem!* Redit enim animis nostris iuuentutis olim sine omnibus his virtutis excitandae stimulis exactae recordatio.

Supererat nunc ea officii pars, vt pronuntiarentur publice *quaestiones* in futurum annum in IV. Iunii XCII. ad concertandum vobis, Commilitones, propositae.

Ab iis igitur, qui de praemio suo concertare volent, postulat

ORDO THEOLOGORVM,

Vt ex certa quantum fieri potest historia exponant, qualem symbola ac regulae fidei veteris ecclesiae per tria priora saecula quantamque vim obligandi habuerint, quibusque ex fontibus eam traxerint; tum vero ostendant, quo fine? quibus mediis? quaue progressione vis ista saeculo quarto et quinto sensim aucta fuerit atque vlterius protensa?

ORDO IVRIDICVS iubet

Exponi differentias inter tutelam et curatelam aetatis, nec non inter impuberes et minores, maxime ratione iurium,

quae minoribus sine curatore in iudicio et extra illud competant; deinceps ostendi, utrum, et quoad, haec iura immutata esse censeri possint iure Germanico.

ORDO MEDICVS

desiderat Commentationem *de Curatione Auditus difficilis.* Quidquid autem Theoriam redolet, anatomicae Organorum Auditus Structurae, vel physiologicae cognitioni superstructam, respuit. *Id requirit, vt obseruationibus Medicorum Practicorum recentioribus et antiquioribus collatis consideratisque superstruatur doctrina de variis speciebus et curandi methodis morbi.*

Ab ORDINE PHILOSOPHORVM

proponitur primo loco quaestio mathematici argumenti:

Fundamenta calculi quem ab infinito nominamus. Plures, etiam qui illo adhibito scientiam insigniter auxerunt, talia iudicarunt, de quibus, satisne firma sint, iure dubitari possit. Adhuc ante aliquot annos, quaerenti ea de re Academiae Regiae Prussicae respondit dom. l'Huilier.

Graeci geometrae, *infiniti* vocabulo, eo sensu quo nos illud in calculo adhibemus, omnino abstinuerunt, magnitudines vero aequales pronunciant, quarum differentiam demonstrarunt adsignari non posse. Geometriae studiosis cum aeque ac poetis conueniat:

exemplaria graeca
Nocturna versare manu, versare diurna;

desideratur ab illis:

Ostendere

Oſtendere quomodo iis, quae tradiderunt Evclides, Archimedes, Apollonivs Pergaevs, *innitatur calculus infiniti.*

Vix eſt vt moneatur, non poſtulari abſolutum ſyſtema calculi, ſed eruendas eſſe ex methodo et exemplis antiquorum notiones et propoſitiones, a quibus pendent praecepta calculi, tum eius qui variationum euaneſcentium rationes inueſtigat, cuius prima exempla tangentes praebent, tum alterius, qui ex variationum lege, quanta, quae variantur, colligit, vt: Superficierum et ſolidorum partes indefinitas.

Cum ex liberalitate Regia ſuperſit adhuc aliud praemium, quod Ordo Philoſophorum victori aſſignare poſſit, altera quaeſtio ab eodem eſt propoſita.

Quale ante ſex annos Palaeſtinae, nunc *Aegypti* poſcitur *calendarium oeconomicum, ex itinerariis collectum.* Quo quid nomine intelligamus, definiendum. Enotanda ſunt ex itinerariis ad omnes anni menſes, pluuiarum, coeli ſereni, frigoris et aeſtus, ſationis, floris, maturitatis meſſisque frumentorum, aliorumque edulium, arborum quoque et herbarum, quibus florent, maturosque fructus offerunt, vindemiae etiam quam quibusdam in locis Aegyptus habet, ventorum, incrementorum, exundationis et decrementorum Nili tempora, pluuiarum adeo vtpote in Aegypto rariorum dies. Semper addendum teſtis non ſolum nomen, ſed et pagina itinerarii in quo id teſtatur.

Aegyptus cum a mari mediterraneo verſus Auſtrum per ſeptem aut octo gradus exporrecta ſit,

vnde magna coeli diuerſitas: ſemper et enotandum eſt, vbi teſtis id, quod ex eo, refertur, viderit, addito ſi fieri poteſt gradu latitudinis, in quo d'Anuillii tabulas, licet erroris non expertes, ſequi concertantibus licet. Veteres cum non eodem, quo nos, vſi ſint calendario, dies ab illis notati ad noſtrum referendi, idque ita, vt in ipſa orationis ſerie dies calendarii noſtri ponantur, veteris parentheſi incluſi addantur. Quod vt facilius ſit colligentibus, ſciant, veteri calendario ab anno inde 1700 dies vndecim, ante illum dies decem, aut ſeculo remotiore pauciores addendos eſſe, vt noſtri calendarii diem habeamus; calendario autem vetere vſos eſſe omnes vsque ad annum 1582, euangelicis ſacris addictos in Germania, Danos, Batauos, vsque ad annum 1700, Britannos, vsque ad annum 1752, Suecos vsque ad annum 1753.

Ratio argumentum tractandi, et enotata ex itinerariis diſponendi, qua in calendario Palaeſtinae Buhlius et Walchius vſi ſunt, cum placeat, bene fecerint concertaturi, ſi haec ſcripta anno 1785 publici iuris facta, legerint: gratum quoque futurum lectoribus, eorumque cauſſa ordini philoſophorum, talem ſi indicem adiecerint, qualem ſuo calendario Walchius.

Librorum autem, quorum vſus aliquis eſſe poterit, recenſum dabit harum rerum ſtudioſis Meuſelii bibliotheca hiſtorica. Etſi poſt Forſkalium ſubſidia alia acceſſerunt. Diſperſim nonnulla reperiri poſſunt in *Notitiis et Excerptis bibliothecae Regiae Pariſienſis* nuper trinis voluminibus vulgatis; tum in *Abdollatiphi*

latiphi Compendio memorabilium Aegypti edito a White. Comparanda quoque duo Calendaria sunt, nec tamen pro exemplo, quod sequamini, proponenda, alterum in *Assemanni Catalogo bibliothecae Nanianae* To. I. p. 31 — 44. alterum in *Notitiis et Excerptis bibl. R.P.* modo memoratis To. I. p. 256 sq.

His quae nostri erant officii ita peractis, Commilitones, agite, nunc curate ac prospere peragite ea, quae vestrarum sunt partium. Nec tam praemia proposita putate esse id, quod maxime sit spectandum, quam vestrarum ingenii et animi virium intentionem, ipsoque vsu et experimento corroboratarum et elaboratarum expolitionem et moderationem. Saepe etiam latent in mentibus virtutum semina, ingeniorum igniculi, quibus eliciendis deest opportunitas; admoto fomite, excussa scintilla, viuida ac lucida exilire potest flamma. At alius leuitate animi aut vanitate inflatus nihil non infra se positum arbitratus, cum se, Famae more apud poetam, super hominum capita incedere putat, ecce ipsis rerum experimentis edoctus, antequam euolet, humi sibi reperndum esse videt.

Ceterum huius diei sollennibus inuitati vota facimus supplices deumque O. M. precamur, vt horum bonorum auctorem et sospitatorem, Regem, seruet sospitem et incolumem, vt statum suum resp. teneat immotum et inconcussum, atque academia nostra votis publicis priuatisque respondeat; rebus autem rite ac prospere gestis curatisque, fructus consiliorum, curarum et laborum suorum, vnusquisque consequamur vberrimos.

P. P. in Georgia Augusta X. Iunii cIↄIↄ ccxcI.

XVI.

XVI.

ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE
PRORECTOR
IO. STEPH. PVTTER D.
CVM SENATV
SVCCESSOREM
IN
MAGISTRATV ACADEMICO
HENR. AVGVST. WRISBERG D.
CIVIBVS SVIS
COMMENDAT
INDICTIS SOLLENNIBVS
IN A. D. II. IVLII CIↃIↃCCXCI.

Comparatur deportatio in nouam Cambriam australem cum deportatione Romanorum in insulam.

Libertatis suae caput haud vltimum, Commilitones, respublicae constituere solent in hoc, quod nec magistratus habent perpetuos nec nisi a se et e civium numero creatos. Cum ciuitas academica omnino speciem reipublicae seu principum auctoritate seu populi suffragiis, sub rege iisque, quibus summa potestas est mandata, suas res administrantis, prae se ferre videri possit: more fere communi magistratus academici non nisi annui aut semestres esse solent.

solent. Quo ipso eorum, quibus magistratus hi mandantur, vtilitatibus consulitur, ne a curis et studiis solitis illi ad alia auocati diutius, quam par erat, detineantur. Est itaque dies iste inter iucundiores habendus, quo, iusto tempore exacto, magistratus insignia deponuntur; multoque ille magis laetus ac sollennis, si, salua et incolumi republica, prospero rerum cursu, inter omnium fauentium studia, magistratu decedere contigit. Est ea ipsa rerum conditio ac facies pro auspicio secundo habenda ei, qui in abeuntis locum succedens magistratum suscipit. Hoc itaque nomine gratulamur noui magistratus laeta auspicia Viro Illustri et Experientissimo,

HENRICO AVGVSTO WRISBERG D.

qui nunc reip. academicae curam suscipit, eo cum animo ac voluntate, vt, quicquid Georgiae Augustae vtilitatibus, commodis, splendori, ornamentis, vestris autem, Commilitones, commodis et studiis, sua opera ac cura accedere, a se parari possit ac prospici, id a se sedulo curatum et effectum iri, sancte et amplissimis verbis polliceatur. Nec minus itaque vos ei promittetis ac spondebitis obsequium et amorem, consentietisque et conspirabitis in idem propositum retinendi et seruandi tranquilli rerum nostrarum status, quo litterarum studia sine omni interpellatione et auocamento ingenia vestra teneant, oblectent et ornent, nos autem muneribus et officiis nostris religiose obeundis industriae ac virtutis fructus optatos rite capiamus. Cum autem magistratus capessendi auspicia sollennia crastino die facienda sint publice, pompa in templum academicum ducta: iis vt frequentes fauentesque adesse velitis,

tis, suo quisque loco, Commilitones, stirpe et genere, animi ingeniique dotibus conspicui nostrarumque rerum amantes, humanissime a vobis rogamini. Inter ipsa muneris auspicia nouus Prorector suscipiet vota pro rep. quibus vt fauentis fides ac religio nostrique amor suadere debet. *Dux ea pro cunctis: eadem sibi quisque vouebit.*

Facto hoc, quod iussi eramus, praeconio, aliud est officium, quod mos academicus, nec temere tamen ille aut constitutus aut seruatus, iniungit, vt disputationem super re ad communia studia spectante institutam iis, quae publice pronuntiata sunt, subiungamus. Petamus, agedum, argumentum a re multis passim sermonibus agitata, deportatione reorum apud Britannos in Nouam Cambriam australem Regis iussu Consiliique Regii auctoritate Senatusque populi scito ac decreto sancita.

In poenis, quae criminibus et facinoribus constituuntur, ex ipsa eorum natura, culpae et reatus grauitate ac reip. vtilitate, definiendis, laborat sapientissimorum hominum sollertia, multo magis in emendandis quae de iis latae sunt legibus. In nostrarum quidem ciuitatum regnorumque primordiis, cum omnino prudentium consiliis pauca, pleraque more et exemplo subitis casibus nato, constituerentur, poenarum et suppliciorum genera adoptata sunt, quae, barbarorum populorum ferocia, truculentorum dominorum ira et cupiditate inuenta, vsus frequentauerat, nec omnino de rationibus criminum et poenarum est laboratum. Consuetudo enim, exclusis saepe melioribus, praua quaeque tanquam

aliqua

aliqua sanctitate ac religione imbuit, omnemque prudentiorum plerumque consiliis viam intercludit. Expeditissimum et facillimum genus poenae visum, morte plectere; adinuenit irascentium et saeuientium asperitas aut immanitas varia genera, quibus, vt quis mori se sentiret, efficeretur. Non magis in plerisque populis aut principum et magistratuum aut eorum, qui leges interpretarentur, ingenia de minorum criminum poenis ad certam aliquam normam constituendis sollicita fuerunt. Adeo ira et cupiditas fecerunt et leges, et legum interpretationes; iudicio recto, et aequitatis sensui, et humanitati, interdum nihil plane relictum.

Ex quo tamen sapientium ac prudentium virorum studia ad hoc legum genus emendandum conversa sunt, cum de nouissimis suppliciis aut tollendis aut minuendis et mitigandis ageretur, difficultates incredibiles sunt exortae, quoties poenae capitali substitueretur aliud poenae genus, et quaereretur, satisne ea securitati publicae esset prospectum, et possetne illud sine grauioribus impensis ac molestiis ciuium adhiberi. Multo autem magis, quoties in rem praesentem est ventum, ad intelligendum promtum fuit, innumeris difficultatibus hoc legum emendandarum genus obseptum esse. Nam eorum, qui ad perpetuos carceres, vincula, labores, ergastula, metalla, damnantur, custodia tantos sumtus erogandos requirit, vt bonorum ciuium fortunas haud mediocriter afflictura ea sit. Quaesitum quoque est, an grauiori capitali noxae, nisi per capitis supplicium, digna satis poena constitui posset; neque tamen placuit

Iosephi

Iosephi II. acerbitas, in hac ipsa custodia supplicium omni supplicio atrocius sciscentis. Vita enim inter dirissimas aerumnas ac cruciatus per multum tempus producenda plus atrocitatis habet, quam mors inter saeuissima tormenta semel inflicta. Alia incommoda aliunde subeunt; in plerisque ciuitatibus et regnis ne locum quidem habent exilium, fuga, proscriptio, et huius generis alia. Similiter res se habet in aliis poenarum generibus, quae reprehendere facile, difficilius est emendare.

Vnum est genus emendandi quod latissime patet: modo res publicae legum ferendarum et emendandarum rationes ad illud sedulo referre aut vellent aut possent! bonis, inquam, institutis ac moribus plus tribuendo quam legibus; multitudinis institutione publica priuataque; cura ac sollicitudine in acuenda industria, in procurandis materiis, in quibus illa exerceri possit, in exquirendis et expediendis exportationis modis et victus quaerendi auxiliis; proscribendo ditiorum luxu, potentiorum iniuriis, quas barbarae leges sanciuerunt, sublatis, plebis commodis plus quam paucorum vtilitati consulendo, omninoque prospiciendo, ne sint, qui ex societatis ciuilis congregatione non nisi mala ac molestias sentiant, bonorum nihil aut parum. Horum desperantes aut fractos aut efferatos animos, circumstantibus et vrgentibus suis suorumque necessitatibus, dum alios omni luxuriei genere diffluentes sibi superbe illudere vident, in scelera et facinora ruere non magis mirabimur quam aliorum luxu ac libidine corrupta ingenia. Est autem optabilius, vt prospi-

ciatur,

ciatur, ne scelera subnascantur, quam de hoc vno cogitare, quomodo illa, enata iam et adulta, sint acerbe castiganda. Proximum est, cauere, ne ipsis poenis et suppliciis infligendis reip., cuius vtilitati consultum ibatur, maior noxa inferatur, dum ciuium numerus minuitur et subducuntur hominum operae, vnde fructus et reditus publico sunt expectandi. Expeditum ac facile est homines de medio tollere; salubrius, curare et efficere, ne tristis illa necessitas ingruat. Praestant ceteris eae poenae, quibus et emendantur noxii et saniores ciuitati olim restituuntur. Capitalibus suppliciis imperia vacare non posse, ipsa Gallofrancorum populi comitia iudicarunt; quid de ceteris constitutura sint, propediem audiemus. Interea est aliud in facinorosos animaduertendi genus apud Britannos, quod ab aliquot inde annis audientium animos aduertit, deportatio ad nouam coloniam condendam in Noua Cambria australi *a*), quae Nouae Hollandiae, non tam insulae quam magni continentis, orientalis pars est. Nouum prorsus genus poenae infligendae, admirabile et commendans se multis vtilitatibus; ad quod tamen excogitandum facile adducere potuit superiorum temporum mos et vsus, tum, illo sublato, subnata necessitas. Iam inde enim a saeculi superioris initiis deportandi reos in Virginiam mos

a) *New-Sudwales:* in sinu *Jacksons-bay* dicto, quem praestare vidit altero sinu antea coloniae collocandae destinato *Botanybay*, praeses ac legatus regius *Arthur Phillips*, condiditque iam in eius littore nouam vrbem *Sidney Cove.*

mos inualuerat, sanctione legis accedente sub a. 1619. Nuper autem Americanis prouinciis imperio Britannorum se abdicantibus, reorum et damnatorum numero indies crescente, de alio deportationis genere erat cogitandum: nec excogitari facile potuit aliud magis accommodatum, quam hoc, vt illi ipsi, qui deportarentur, nouae coloniae condendae consilio coniuncto amandarentur, eo quidem in loco, qui et vndique mari clausus et a patria satis longinquus et ipsis nauigationis vtilitatibus proficuus haberi posset. Nihil, quod cum tali consilio comparari possit, aut praesens aetas habet, aut veterum historiarum memoria; nec sane in id incidere potuit nisi populus maritimus et nauigatione potens. Relegandi quidem morem omnes norunt populi; at solitudines, ad quas rei ablegentur, non habent forte alii praeter Russos, apud quos in Sibiriae solitudines amandantur damnati. Multum tamen abest vt hoc deportandi genus siue ad humanitatis sensum siue ad publicas vtilitates pari consilio institutum sit; vt verendum potius sit, ne relegatorum numero aliquantum aucto nouarum rerum semina his ipsis in desertis Asiae sint sparsa. Sublatus quoque magnus hominum numerus, cum fructu ex iis sperando; multarumque manuum vtilis opera hoc instituto est intercepta. Cultui autem locorum saltem primis experimentis tentando, verendum est, vt non modo prouisum non sit, verum etiam obnuntiatum. Imperantium quidem clementia multa mitigari haud cunctanter nobis persuademus; leges tamen ipsae sunt atroces et ipsius imperii rationibus aduersae: si modo fides habenda

est

est iis, qui hisce de rebus tradiderunt. Nam non modo omnino caput non habent exules, verum, etsi alii alia deportati conditione sunt, proscriptis similes, qui diis Manibus sacri erant, omnium iniuriis sunt obnoxii, nec iniurias illatas possunt vlcisci; cum impune eos occidere liceat; nec acquirere quicquam possunt nec possidere, ita vt aliis liberum sit labore parta iis eripere; sunt quoque ab omni liberorum capitum commercio ac conuictu exclusi, adeoque aqua et igni interdicti; tandem duris et aerumnosis laboribus non vnius generis sunt addicti, vnde et victum sibi parent et annuum tributum, seu multam dixeris, fisco inferendam soluant. Praesidum ac praefectorum humanitate, ipsiusque naturae humanae, nisi ira et cupiditate efferata sit, lenitate ac misericordia, legis immanitas dudum est mollita; improbis tamen et auaris obnoxia est exulum misera conditio; ad frequentandas autem incolentibus terras expectantur meliora consilia.

Habent forte alia imperia, aliae terrae, affine aliquod relegandi genus, quo vti possint, si in loca inculta, solo ac caelo inclementiore horrentia, cum tamen strenuo et laborioso terrarum cultu emendari possint, deportentur damnati, vt in iis nouas sibi sedes parent. Ita ericeta, deserta arenosa, terrae vliginosae et aquarum eluuie paludosae, mortis periculo ab omni parte laborem et operam detrectantibus proposito, cultum forte aliquem possint induere. Videndum adeo, annon ii, qui vinculis haberi et ad publica opera damnari solent,

ad sabulosas et paludosas solitudines amandari possint, quarum cultu inter aerumnas et labores, omni opere publico grauiores, vtiles tamen, operas poenae loco praestent. Verum videamus tempora antiqua, an quicquam occurrat, quod cum hoc Britannorum consilio possit comparari. Habet enim aliquantum voluptatis comparare antiqua cum recentibus, et cognoscere quid aut eodem aut alio modo gestum factumue sit. Interdum etiam incidimus in aliquid quod nostra aetas forte nec ipsa respuat.

Antiquioribus temporibus, mitioribus belli iuribus nondum constitutis, cum victos aut occidere, aut in seruitutem vendere mos et fas esset, nec victor haberet quomodo victos praesidiis dispositis in obsequio retineret, aut terras occupatas in prouinciam redigeret, sollenne erat, populos victos deportare in alienam terram incolendam; suppetentibus nimirum terris adhuc incultis aut hominum infrequentia laborantibus. Qua in re, cum nondum instrumenta et adiumenta vitae, quibus nunc vtimur ab arte excogitatis, parata essent, incredibiles existere debuere aerumnae, incolentium loca aspera, sentibus obsita, caeli inclementiae obnoxia. Non mirum itaque, si Hebraeorum in Chaldaeam deportatorum querelis adhuc resonant libri sacri. Meliore forte loco erant illi, qui in terras ab iis relictas, cultu tamen superiorum temporum nitentes, mittebantur. Ab Aegyptiis institutum esse narratur mature, vt rei in deserta relegarentur; nec tamen nunc vacat in haec diligentius inquirere.

Possunt

Possunt ipsi Israelitae, qui in Arabiae deserta discesserant, ex Aegypto relegati videri; celeri tamen, etsi inutili, regis poenitentia: Verum esset hoc nihil aliud quam in verbis ludere velle; veluti si Adamum primum omnium exulem seu relegatum dixeris; aut, philosophi dicto vsus, si animae exilium in corpore appellaueris, aut cum poeta mortem aeternum exilium.

Inter Graecos exilii poena, inprimis in caede, quam quis imprudens fecerat, proposita, intra priuationem patriae substitit, vt liberum esset quo quis vellet abire; cumque leges Atheniensium de criminibus ceteroquin essent valde acerbae, ea tamen fuit haec poena humanitate temperata, vt nec exulem extra fines deprehensum occidere liceret: (Demosth. in Aristocr. p. 631 sq. ad quem multa Petit. de LL. Att. VII, 1, 6. sq.) Coloniae autem aliis de caussis, seu necessitatis seu vtilitatis, deductae sunt, nulla ad deportandos reos. Philoctetis in insula Lemno relicti calamitas cum deportatione non conuenit.

Contra nullus facile est populus, qui in hoc poenae genere, quod ad exilium, relegationem et deportationem spectat, tantopere elaborauerit, quam Romanus; etsi nec ille eo deuenit, vt colonias damnatorum constitueret. Plebem quidem egenam et nouarum rerum auidam interdum in coloniam deductam esse constat, vti et ipsius Romae primordia a nonnullis ita facta tradi, vt e vicinis vrbibus proscripti et exules in nouam vrbem confluxerint. Serioribus aetatibus ciuium inuenta sunt exilia varii

 generis,

generis, de quibus traditum est a multis *b*): nos hoc quidem loco videbimus, an, temporum rerumque ratione habita ac discrimine diligenter facto, paullo planius de his tradi possit. In libera republ. *exilium* non supplicium fuisse sed effugium portumque supplicii, notum est, vel ex Ciceronis verbis (pro Caecina c. 34). Si tamen exilium poenae loco indiceretur: *aqua et igni interdicebatur*: quae poena, etsi, quando primum irrogata sit, non constat *c*), ab initio tamen nondum cum vitae periculo coniuncta videri debuit; quamdiu angusti essent ditionis Romanae fines; confugere enim potuerunt relegati ad vrbes sociorum, Praeneste, Neapo-

b) Vulgaria in libellis antiquitatum Rom. et Iuris Romani apponuntur; add. Schulting. Iurisprud. Anteiust. p. 47. Theophil. I, 16, 2. et Intpp. inpr. Huber. Digress. III, 7. p. 166 sqq. Gryphiander de Insulis c. 16. in multis emendandus; primo tamen loco Nic. Antonius de Exilio (Antw. 1659. f.).

c) Nam, etsi vtuntur vocabulo hoc scriptores, non tamen liquet, suine potius temporis more loquantur: vt Livius XXV, 4. sub a. 540. in M. Postumium publicanum ita animaduersum esse narrat, vt plebes scisceret, *videri eum in exilio esse, bonaque eius venire, ipsi aqua et igni placere interdici.* At vere ac propriis verbis C. Gracchus de P. Popillio, et Saturninus Trib. pl. de Metello Numidico apud Rhodios exulante tulit, vt aqua et igni ei interdiceretur: (Cic. pro domo c. 31. Liv. Epit. 69. Appian. de B. C. I, 31.) Ciceroni cum aqua et igni interdictum esset lege Clodia, ad solam Italiam interdictum spectauit; nam in ipsa lege adiectum fuit: vt quadringentis millibus passuum ab Italia abesset. Iisdem Clodianis temporibus prima occurrit relegatio: cum L. Lamia a Gabinio Cos. relegatus est: *quod ante id tempus ciui Romano contigit nemini:* noto loco Cicer. Epp. ad Div. XI, 16. Videtur sola vrbe homini interdictum fuisse.

Neapolin, Tibur et alias: vt ipse Polybius (VI, 14.) monet. Etiam, Italia iam perdomita, Massilia restabat aliaeque Galliae vel Hispaniae vrbes foederatae. Creuit poenae acerbitas, quo latiores facti sunt fines. Mox cum factionum principes inter se certarent, ea fere, cuius res superior facta erat, in aduersarios saeuire, aliorum caedes patrare, alios proscribere, in exilium agere, bonis exuere. (Appian B. C. I. 2.) Grauissima quaeque, quae statuerent in alios, populi fere lege, comprehensa erant sub nomine *perduellionis*, vt aliquis reip. hostis iudicaretur: quo facto eum impune occidere, aut ad magistratum retrahere, licebat: (id. I, 60.) Primus Sulla ausus est *proscribere* aduersariorum capita praemiis quoque propositis percussoribus et indicibus (Appian. I, 95). Ita perduelles perquisiti, etiam profugi, et trucidati. Altera fuit proscriptio Triumuirorum Octauiani, Antonii et Lepidi, cuius formulam habemus (ibid. IV, 8 sqq.) "*Ergo, quod faustum felixque sit: Ex his, quorum nomina huic scripto subiuncta sunt, nemo quenquam domum recipito, neue celato, neue ablegato* (hactenus est vera interdictio aqua et igni), *neue pecuniis corrumpitor: quisquis autem vel seruasse, vel adiuuisse, vel conscius fuisse deprehendetur, eum nos absque vlla excusatione veniaque in proscriptorum numerum referemus. Capita vero percussorum ad nos adferunto accepturi praemium.*" — Quod insuper bona proscriptorum publicantur, in hoc edicto, quantum quidem inde seruatum est a scriptore, non memoratum.

Rerum summa ad vnius imperium delata, habitum est inter dominationis praesidia, seu reos seu

nouarum rerum studiis suspectos aut libertatis nimium memores, libertate variis modis circumscripta coercere: Itaque iussus aliquis domo, agro, oppido, se continere, aut vrbe, etiam Italia, intra certum diem abire, modo prouincia excedere, certo loco abesse aut extra loci fines non vagari. Ita tandem res ad *relegationem* et *deportationem* rediit; vocabulis enim certis, inprimis iuris, opus erat; quibus diuersi poenae gradus designarentur; fuere crimina, quibus poena constituta relegatio: in his inprimis adulterium L. Iulia (de qua v. Io. Guil. Hofmann. c. 4, 8. p. 86).

Totius huius generis subtilitas Augusto debetur, Liuiae consilio subnata (V. C. 757.), Dione ita tradente (lib. LV, c. 20. cf. 18.) ex ipsis Augusti, vt apparet, commentariis; cum illa, "*via hac, securitati suae principem sine suppliciorum atrocitate et aliorum odiis melius prospicere docuisset, si aut in villam et oppidum, aut in insulam concluderet aliquem, non modo absque pecuniae et seruitiorum copia, sed etiam cum custodia: — quis enim hominem metuat nudum, priuatum, in medio imperii versantem et armis Principis circumseptum?*" Hac mulierculae calliditate, quanta multorum bonorum innocentiae pernicies fuit parata! Inde enim sub malis principibus *plenum exiliis mare, infecti caedibus scopuli:* vt Tacitus Hist. I, 2. Ab hoc inde tempore *relegatio* et *deportatio* ad certa genera constituenda frequentari coepit; relegationis quidem poena mitior, non modo libertate (ciuili puta), sed et ciuitate seruata, ita vt manerent omnia integra, salua quoque plerumque bona; at depor-

deportato ademta ciuitas, adeoque iura quae ex ea proficiscuntur; relicta tamen libertate; nam seruitutem non irrogat deportatio; quam tamen et ipsam amittebant, qui *ad metalla aliaue opera publica erant damnati:* poenae quidem genere ad remp. vtili, modo non arbitrio iudicis aut principis relictum sit. *Exilii* nomen, modo latius, modo angustius acceptum, tandem proprie de deportatione adhiberi coepit; ita, quod vel ex notis Ouidii versibus constat, alius fuit exul, alius relegatus *d*). Deportatio poena erat capitalis, et capitis deminutio media. Verum haec vel tironibus nota. Videamus de subtilitate caussarum ac generum, quam in genus poenae, tam simplex, induxit principum cupiditas aut Iurisconsultorum calliditas.

Relegationem quidem multis modis, inprimis locorum ac temporis diuersitate, laxari vel ad-

 stringi

d) Hinc interpretatio legum pro repugnantibus habitarum petenda. Marciani est altera L. 5. D. de interdict. et relegat. et deport. altera Vlpiani ibid. L. 7. comparato Theophili loco supra memorato: de quibus post tot virorum doctorum disputationes videndus Cannegieter (Obss. J. R. I, 8.) Breuiter res sic expediri posse videtur: Vlpianus *duo* genera *relegatorum* constituit; excludit adeo deportatos; at Marcianus latiore vocabulo *exilii* vtitur: *Exilium triplex est: aut certorum locorum interdictio* (quod relegationis genus est et alio modo fuga lata dici posset cf. loca ap. Noodt Probab. J. III, 3.) *aut lata fuga, vt omnium locorum interdicatur praeter certum locum* (h. fugatus est late, ab omnibus aliis locis, dum in vnum oppidum vel terram est inclusus, seu relegati seu deportati nomine), *aut insulae vinculum, id est, relegatio in insulam* (est haec deportatio; vsusque adeo est ICtus vocabulo relegationis improprie; nisi aliunde adiectum est).

ſtringi potuiſſe obium eſt. Potuit aliquis interdici a certa aliqua terra, a prouincia; ita vt liberum eſſet, omnes alias terras adire; potuit etiam relegari in agrum oppidumue Italiae, interdictus ab omni alio loco; mox et in inſulam includi *e*). Potuit etiam Praeſes relegare extra prouinciam, non vero deportare in inſulam, extra prouinciam ſaltem ſitam: (qua de re ex Vlpiano multa ſubtiliter tradita ſunt in D. h. tit.) At enim grauius aliquid addi coepit in deportatione, qua aliquis in inſulam non relegatur, ſed *deportatur*, naui puta, vnde nomen poenae ſubnatum eſſe probabile fit; quod ciuitate priuatum reum, et quidem in perpetuum, et bonis publicatis, cuſtodia quoque appoſita, declarabat. Quas immanis ſupplicii notiones vnde tandem ortas et ductas eſſe putabimus?

Vulgo creditum eſt, *in locum interdicti ab aqua et igni ſucceſſiſſe deportationem.* Immo vero *deportationem acceſſiſſe* et cum eo coniunctam fuiſſe dicendum erat *f*) Scilicet aliud eſt, *interdici a certis locis* aut *ab omnibus locis praeterquam vno;* aliud *interdici aqua et igni*, quod idem eſt atque, interdici ab omnibus locis ac terris. Cui aqua et igni interdictum eſt, non habet intra imperii fines quo refugiat; ne itaque in hominum miſericordia ſpem haberet, qua, vt exemplo

e) Itaque *demoueri, ſummoueri* dicitur aliquis; iuſſus vrbe, Italia, decedere; *interdicitur* vrbe, agro, prouincia: (v. vel Briſſon.), alius *vrbe exigitur, Italia prohibetur.* Cf. Cannegieter l. c. Faber Semeſtr. II, 5. p. 104. Cf. ad L. 7. D. de interdict.

f) Quod recte viderunt recentiores, et iam Huber. in Digreſſ. III, 9.

do vtamur, Metellum Rhodii complexi erant, pro-iiderunt inter bella ciuilia ii, qui in proscriptionis abulis mortem minarentur eis, qui proscriptos domi reciperent. Qui metus si nullus esset, fieri vtique potuit, vt aliquis ad exteros populos, ad barbaros, ad Parthos, perfugeret. Additum igitur interdicto hoc, *vt insula includeretur* damnatus: vnde toties apud Tacitum (vt III. Hist. 38.): *aqua et igni interdictum, appositumque vt teneretur insula g).* Atrociora deinceps adiecit principum saeuitia, initio seueritatis ab Augusto facto V. C. 765. apud Dion. LVI, 27. Quum enim audiisset permultos exulum partim extra loca, in quae deportati fuerant *h*), commorari, alios in iis ipsis delicatius viuere: edixit, "*ne quis eorum, quibus aqua et igni esset interdictum, in continenti degeret, aut in insula vlla, nisi quae vltra L. millia passuum ab continente distaret; solis tamen insulis Co, Rhodo, Sardinia et Lesbo, exceptis; neue exul aliquo traiiceret, aut plures naues, quam vnam onerariam, mille amphoras capientem, et duas actuarias, neue seruos aut libertos super XX. haberet; ne plus quingentis millibus numum possideret; minatus poenam et ipsis exulibus, et iis, qui contra legem in vllo re ipsis auxilio fuissent.*" Ab hoc tempore, nomine poenae manente, nouata sunt plurima, cum haberentur rei in insulis

g) Ex his illustrandus est Theophilus in loco vexato I, 16, 2. cum discrimen infert inter deportatum et aqua ignique interdictum: de hoc monens: *ὁ δὲ — παντὸς εἴργεται τόπου*: recte vtique; itaque adiecta interdicto deportatio in certum locum, in insulam.

h) Videtur enim voc. *ἐξορίζεσθαι* h. l. ad vnum deportatorum genus spectare, et fuisse, qui simpliciter *in insulam* (maris Aegaei aut alterius maris) relegarentur aut deportarentur.

insulis asperis, aut verius scopulis, nullo hominum cultu frequentatis, bonorum non parte modo ademta, sed omnibus bonis publicatis, vix relicto, vnde ali et necessaria vitae parari possent, ita vt multi fame et inedia enecarentur. Exercita talis immanitas, severius etiam quam lex (Iulia de adulterio) iubebat, in ipsam Iuliam Augusti (Tacit. I, 53. Sveton. Octav. 65. Tib. 50.) et alteram Iuliam neptem (Tac. IV, 71.) Occurrunt quoque exempla auctae in eodem reo seueritatis, vt in Cassio Seuero, *qui — vt Cretam admoueretur, effecerat;* (fuit adeo relegatus in insulam) *atque — bonis exutus, interdicto igni atque aqua, saxo Seriphio consenuit:* (Tacit. An. IV, 21.) Aliis submissi qui eos occiderent: quorsum spectat, quod supra e Tacito memorauimus: *plenum exiliis mare, infecti caedibus scopuli.* Inter remotiora exilia, seu relegationis seu deportationis, fuere Oases Aegypti, quibus qui inclusi erant per deserta Libyae reditum non reperiebant: (vid. Nic. Antonius c. 14, 16. cf. ad L. 7. §. 5. D. de interdict.).

Absunt haec omnia longe a prudentia hac Britannorum nostri aeui, qua non singuli, sed magnus damnatorum numerus, certo consilio, ex publica vtique vtilitate, in insulam, non sterilem et saxosam, vt fame enecentur, sed ad terras cultu frequentandas, non in insulam intra imperii fines, sed in altero orbe sitam, cum spe et poenae exhauriendae et libertatis ciuilis et laetioris fortunae, relegantur, Cuius instituti, siquidem successu sperato haud destitutum fuerit, multae et magnae esse possunt vtilitates, multa cd nauigationem commoda;

potest

potest fundamentum esse iactum commerciorum cum insulis per ista maria; potest aliquando cultus generis humani nouus ex hac insula ortum et caussas ducere; quid quod, vt Roma asylo aperto per latrones et fugitiuos prima incrementa cepisse vulgo narratur, magni post plura saecula imperii per hos deportatos semina iacta esse possunt, vnde relegabuntur in Britanniam iudiciis Cambriensium damnati.

Inter haec, Commilitones, si, in his noui magistratus auspiciis, nominibus infaustis parumque auspicatis relegationis et aliis vsi esse videbimur: nolimus hoc ad religionem trahi, nec metum animis iniici. Absit omen, nec illud accipimus. Integritas, innocentia, virtus, non habet cur tali superstitione tangi se patiatur. Contra fausta quaeuis et secunda omnibus ac singulis ex noui magistratus auspiciis portendi haud cunctanter asseueramus.

P. P. in Georgia Augusta: Kal. Iuniis cIↄ Iↄ ccxcI.

XVII.

XVII.

ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE
PRORECTOR
HENR. AVG. WRISBERG D.
CVM SENATV
ANNIVERSARIA INAVGVRATIONIS SACRA
LIV
IN A. D. XVII. SEPTEMBR. clↄIↄccxci
CELEBRANDA
RITE INDICIT

Reges a suis fugati externa ope in regnum reducti.

In ea tempora, Commilitones, vita vestra incidit, quae, miris rerum conuersionibus, inopinatis casibus, consiliis et euentibus fecunda, sagaciori cuique et prudentiori maturam rerum experientiam et vsum parare possunt; expectari itaque a vobis potest, vt, quae patres vestri multa ac varia lectione et auditione per magnam aeui partem comperta in vsus suos vertere solebant, ea vos rerum magnarum casuumque copia et varietate edocti mature in memoriae et experientiae penum recondatis; suppetit quoque nunc rerum gestarum maior et accuratior notitia, quam vnquam alias, et mature satis; ipsae subdolae calliditatis artes tectae intra breue tempus e latebris in lucem protractae patent. Ea porro

iudicii

iudicii libertas ac veritas est, vt ea prudentia ciuilis, cuius laus malis artibus, improba vafritie et clandestina prauarum machinationum instructione continetur, nunc diris omnium bonorum deuoueatur. Itaque, quam patres nostri in caelum laudibus efferebant, Versaliensis consilii ars politica nemini paullo sagaciori nunc magnae erit admirationi *a*): cum multo maiorem ingenii vim et subtilitatem requiri intellectum sit ad consilia excogitanda et exsequenda, quae veram ac perpetuam, nec *paullo post poenitendam*, vtilitatem habeant. Multa porro, quae in praeteritarum aetatum historiis vix semel aut raro commemorata legimus, in hanc, quam viuimus, aetatem magno numero sunt cumulata. Videramus superioribus annis in magno rege, quid in difficultatibus expediendis pace belloque virtus et constantia valeret; vidimus inde alia ex aliis bella sata, vtilitates vanas immensis apparatibus quaesitas, consilia, quorum exitus sinistros prudentior quisque facile praeuidebat, alia, virtute ac constantia aduersariorum partim retusa partim elusa. Patere dixeris et his exemplis consiliorum, quibus ad suspectas et molestas aemulorum opes subruendas bella feruntur humanitati detestanda, vanitatem; firmantur enim illae his ipsis difficultatibus; quoniam, ad eas superandas, vires exserere et intendere necesse est; quo fit, vt ipsa illa gloriola, quae ex calliditate serendarum discordiarum et mouendorum

a) Vtaris verbis Senecae praef. lib. III. Nat. Qu. *Magna ista, quia parui sumus, credimus. Multis rebus, non ex natura sua, sed ex humanitate nostra magnitudo est* etc.

rum odiorum bellorumque concitandorum, quibus frangantur imperia inuisa, petitur, vix habeat quod successu superbiat. Per haec ipsa tamen, quanta populorum excidia facta sunt! quae terrarum vastationes, caedes, rapinae! quot quantaeque calamitates acceptae! victi victoresque pariter viribus exhausti, opibus spoliati, cum nullo ex vlla parte fructu. Et haec tamen habetur praeclara illa splendido nomine fulgens, astutia verius, quam prudentia politica! Verum, vt ab his, quae vnius arbitrio gesta putari solent, ad ea progrediamur, quae plurium consiliis facta videri possunt, vidimus populorum voluntates magnas rerum mutationes consciscere; alio in populo iugum regium prona ceruice recipi, in alio excuti; in aliis libertatem male appeti per factiones, hic milite externo vocato, illic alienis opibus exclusis compressas; maiore prudentia in alio populo turbandis per paucorum opes rebus viam praecludi, licentiae potentium libertatem sapienter legibus temperatam substitui, maiorum autem rerum semina spargi. Pergamus ad alia, quae vita nostra vidit. Litteris superiorum temporum, ex quaestionum subtilium acumine, multa eruditione, verbosa disputatione laudem habentibus, successit disciplina vtilitatem solam respiciens, eoque ea subinde negligens, quibus solidior doctrina innititur; rerum, quas alma parens Natura alit, hominis societatisque humani generis, leges, naturas et rationes, laetamur diligentius esse excussas et definitas, naturaeque humanae dignitatem vindicatam ab iniuria eorum, quorum interest, habere homines iumentorum loco suis vsibus destinatos.

Effer-

Efferuescere inter haec multorum ingenia in bullas spumasque, nemo mirabitur, qui omnem rerum naturam ita comparatam esse meminerit, vt nisi ex elementorum discordia nulla concordia concentusque rerum coalescat. Verum in his nec ad vlteriora progredi nec futura ominari consultum est. Vnum adhuc attingimus, quod etiamnum animos populorum suspensos tenet: post parum feliciter tentatum discessum regis Gallofrancorum ad regni fines, qui tandem nunc expectari possint euentus seu ad pacandas regni turbas, sancita a rege noua imperii formula, seu ad bella ciuilia mouenda, calidis aliorum consiliis, qui vel exterorum armis regem, vt aiunt, liberari et pristino iuri seu licentiae restitui volunt. Alienum esset a dignitate et loco nostro, si in his diserti esse vellemus; venit tamen in mentem cogitatio similium casuum, dum reges aut ipsi e regno profugi, aut a populis expulsi, mox alienis opibus reducti sunt aut in regnum redire tentarunt, in historiis antiquorum temporum; e quibus, agite, seligamus potiores, et quid in iis seu vtilitatem et salubre monitum seu mirationem habere potest, breuiter dispiciamus. Quod si quis lusui haec propiora esse dixerit, aequo feremus animo; nam proludendum nobis est sollennibus anniuersariis; seuerioribus autem studiis ab omni inde tempore et inter omnes populos interdicere solet festorum dierum hilaritas.

Tentatos igitur *regum fugatorum reditus ac reductiones* dum in antiquis historiis circumspicimus, aduertemus animos non modo ad ipsos casus et euen-

euentus, verum multo magis partim ad caussas et consilia, partim ad iuris rationes ac praetextus, quibus vtraque pars aut vsa est aut vti videri voluit. Omittemus itaque ea exempla, quae nude et summatim tradita sunt memoriae; seiungemus quoque ea omnia, quae cum proposito non arcte coniuncta sunt; non memorabimus reges victos, mox sua recuperantes, nec reges victis a victore datos, ab his eiectos et reductos; nec in populis barbaris disputationis summam collocabimus, in quibus pleraque geruntur vecordi audacia, seruili patientia. Faciemus itaque et hic initium a Romanis, tanquam ab eo populo, qui in arte imperandi et in iuribus regni finiendis recentium temporum imperiis praeiuisse videri debet.

Et in hoc quis non statim meminerit Tarquinii regno pulsi et primo per Porsenam, mox per Veientes et Tarquinienses a rege compellatos, tandem per Latinos, infausto euentu tentati reditus! Qua in re tanto maiorem mirationem facit infelix successus, quod regi nec acre ingenium, nec opera strenua, nec animi audacia defuit; nam, quod aliorum conatus similes retudit, fuit ipsorum regum socordia, fluctuans inter incerta animus, consilii inopia, despectus suorum. Prima hic eius virtutis, qua imperium orbis terrarum adeptus est, constantiae inquam et perseuerantiae, exempla edidit populus Romanus; actum erat de omni fatorum ordine, quae mox insequuta sunt, si a Porsena obsessa et ad vltimum redacta vrbs animo defecisset. Sunt igitur haec duo, quae diximus, ea e quibus de simili

conatu

conatu iudicium facere et euentum praesagire licet. Nec minus tamen habebant Romani, quod fortunae acceptum referrent, cum populi illi, qui regis reducendi caussam susceperant, non iunctis viribus, sed alius post alium, Tarquiniorum caussam suscepissent. Coniunctis viribus, et fida societate, si modo ea inter plures qui diuersam quisque ac suam vtilitatem respiciunt, esse posset, inualidae noui regni opes facile opprimi potuissent. Praeualentibus enim viribus cedunt etiam fortissima, nec vllus est libertatis amor tam peruicax, qui non maioribus iusto viribus oppressus extinguatur. Hoc vnum itaque est, quod fatale dixeris libertati, si maior vis ingruat; reliqua in manu hominum posita sunt. Iam quae ab vtraque parte, et Regis fugati et Romanorum qui eo eiecto libertatem tutabantur, pro caussa tuenda dicta sint, etsi memoriae traditum non est, licet tamen ea partim ex ipsa re assequi, partim operae pretium est videre, quae Livii et Dionysii iudicio caussae inseruirent. Et Romani quidem iniurias, caedes, facinora, iure conquerebantur: at Tarquinius, vt sui reducendi consilium caperent, Vejentes Tarquiniensesque his maxime mouebat, quod *eiusdem esset sanguinis; "alios peregre in regnum Romanum accitos, se regem, augentem bello Romanum imperium, a proximis scelerata coniuratione pulsum; — patriam se regnumque suum repetere et persequi ingratos ciues velle; ferrent opem, adiuuarent; suas quoque veteres iniurias vltum irent, toties caesas legiones, agrum ademtum"* (Liv. II, 6.) Porsenam autem Clusinum regem Tarquinii orabant: "*ne se oriundos ex Etruscis, eiusdem sanguinis nominisque, egentes exsulare pateretur;*

nunc

nunc monebant etiam, *ne orientem morem pellendi reges inultum sineret; satis libertatem ipsam habere dulcedinis; nisi, quanta vi ciuitates eam expetant, tanta reges regna defendant, aequari summa infimis; nihil excelsum, nihil quod supra cetera emineat, in ciuitatibus fore. Adesse finem regnis, rei inter deos hominesque pulcherrimae.*" Rationes a cognatione gentis ac stirpis, a suspicione ac metu, ne alii reges similem fortunam experiantur, a prudentia petitas auditis; de iure nihil. Atqui poterat afferre rex Tarquinius meliora: extenuare Sexti flagitium, legibus reum iudiciisque permittere, reip. opes sua opera egregie auctas ostentare, si qua acta sua sinistre essent accepta, se ad rationem reddendam esse paratum, posthac se in legum obsequio fore. Et ad hunc fere modum scenam instruxit Dionysius (lib. V, 4); legati enim Tarquiniensium Romam missi in Senatu verba fecerunt: "Tarquinium postulare, vt data sibi fide publica cum paucis venire liceat, primum quidem in Senatum, quemadmodum est aequum, deinde vero, si hoc a Senatu impetrarit, tunc etiam in concionem prodire; rationem redditurum omnium, quae gesserit ab eo tempore, ex quo regnum sit adeptus; iudiciumque totius populi Romani subiturum, si quis se accusarit; Vbi vero se purgarit, et omnibus probarit, se nihil exilio dignum perpetrasse: si ciues regnum sibi restituerint, denuo, quibus conditionibus voluerint, se regnaturum; Quod si regium dominatum amplius noluerint vt antea, sed aliam reip. formam constituere maluerint: manentem in vrbe, patria sua, et in ea familiam suam habentem, aequo cum ceteris ciuibus iure

iure vsurum." Haec si Tarquinius pro se dixisset, annon aequa dixisse videri debuisset? Verum in caussis similibus non dicta fidem faciunt, sed dicentis mores et ingenium.

Iidem Romani, suae libertatis tam acres vindices, admodum iniqui fuere aliis populis libertatem suam vindicantibus. Scilicet grauissima fere seruitus solet imponi aliis ab iis qui sua libertate gloriantur: quod vel suo exemplo docent Britanni. Neque itaque Romani reges a popularibus suis ob iniurias et flagitia expulsos reducere cunctati sunt. De Ptolemaeo reducendo quanta Romae certamina fuerint, ex multis Ciceronis locis memoria tenemus. Iam antea ad occupandum regnum Alexandrum Physconis f. quem a Mithridate captum receperat, miserat Sulla (Appian. B. C. I, 202). Diuersus est alius, item Alexander dictus, idemque Ptolemaeus Philadelphus, quem a suis eiectum reducere frustra allaborauit Caesar (Svet. 11. Cic. in Rull. II, 16. 17). Priuatas vtilitates sectabatur vterque; fraudem vero et iniuriam Antiochus Epiphanes, rex Syriae, in reducendo Philometore, quem in sua potestate habebat; volebat enim regem in perpetua tutela, regnum in sua manu retinere; arma itaque Aegypto intulit, vnde retractus est legationis Romanae, in qua Popilius erat, auctoritate: praetexebat Romanus societatem et amicitiam cum rege Aegypti factam. Dissidiis nouis aliquot annis post inter fratres ortis Philometor a fratre pulsus Romam venit; quem Senatus ita remisit, vt per legatos concordiam inter fratres redintegraret. At

nobilior his est deductio Auletae, ignauissimi regis simulque crudelissimi. Is a suis, quos tributis exhauserat vt suam luxuriem pasceret, regno expulsus ad Romanos confugit, a quibus socius et amicus fuerat renuntiatus (Svet. 54. Dio XXXIX, 12). Senatus, si iustitiam sequi volebat, belluinum hominem vrbe abigere debebat; saltem anniti, vt, si reditum ipsi pararet, seuerioribus legibus obstrictus in nullam licentiam ac libidinem effreni animo ferri posset. Attamen vix alio tempore tam manifestum factum, quantopere a prisca aequitate et abstinentia desciuissent Romani. Corrupto per opes effusas Senatu rex est admissus; Alexandrinis legatis, ad eum accusandum Romam missis, per sicarios sublatis, partim deterritis aut pecunia corruptis, corruptis mox iudiciis, factum tamen SCtum, vt cum exercitu reduceretur; intercessit Cato Trib. pl. producto oraculo Sibyllino; re infecta Roma profectus rex tandem ingentibus praemiis Gabinium, perditae audaciae hominem, tum Proconsulem Syriae, permouit, vt cum armis se in regnum reduceret; neque Aegyptii duobus praeliis a Romanis fusi obsequium detrectare potuerunt. Nihil hic de iure, nihil de aequitate, quaesitum esse videtis. Patet tamen et hoc exemplo, nullum libertatis tuendae studium satis validum esse, quo minus maioribus viribus succumbat (Dio XXXIX, 12 sq. 55 sq.). Etsi fatendum est Alexandrinos multum in se desiderari passos esse animi prudentiam et constantiam, quam libertatis vindicandae ausum requirit, quippe qui aduersus Gabinium moenibus vrbis educti, cum castra vallo atque fossa cingere iuberentur, vniuersi

succla-

succlamarunt, *vt id opus publica pecunia faciendum locaretur* (Valer. Max. IX, 1, ext. 6). Non poenitebit apponere, quae de eorum ingeniis Dio narrat (c. 58): *Alexandrinis quidem*, inquit, *ad audenda omnia satis est animorum, naturaque sunt ad effutienda, quaecunque in animum venirent, promtissimi; iidem vero ad bellum eiusque pericula omnium ineptissimi; quanquam in seditionibus, quae apud eos et frequentissimae et maximae eueniunt, ad caedes subinde deueniant, vitamque in flagranti contentione nihili ducant, quin mortem prae ea velut bonum quoddam inprimis expetendum sectentur.* Conueniunt cum his aliorum iudicia, inprimis Ammiani (XXII, 11.), et testatum faciunt, factionibus et bellis ciuilibus exortis hominum ingenia odiis, iris, ipsisque rerum euentis ita saepe mutari, vt ab indole sua et more prorsus discessisse videantur, neque adeo opinioni de eorum ingeniis vulgo susceptae bene consilia attemperari.

Reges suos Parthis reddere aliquoties studuere Romani. Idem Gabinius, ad Mithridatem ab Orode fratre regno deiectum reducendum profectus, mox opimiore praeda ex Ptolemaeo reducendo obiecta auocatus est (Dio XXXIX, 56). Octauianus Tiridatem a Phraate eiectum remisit, Tiberius Vononem, Phraatis filium inter obsides habitum, (Tacit. II. Ann. 4, 58.) et aliquanto post alium Phraatis filium Phraatem, eoque in via mortuo, Tiridatem (ibid. VI, 31. 32), Claudius autem Vononis filium, Phraatis nepotem, Meherdatem (XI, 10. XII, 11 sq.). Non memorabimus reges et dynastas Asiae ab iisdem Romanis modo regno exturbatos, modo in regnum

 reductos.

reductos. Nihil in his nisi ex temporum rationibus actum, et per artes regnandi, quibus vtilitas quaeritur, plerumque parum consulto, iusti ratio nulla habetur, nisi vt illud per ludibrium praetexatur ad plebem aut ludendam aut vexandam et spoliandam. Quod si regibus bella gerenda essent non nisi viribus corporis sui, suae fortunae opibus, suique capitis discrimine: liceret sane pro lubitu alterum alterius regis caussam suscipere; enimuero si ius fasque non est reges bella mouere nisi pro populorum salute et incolumitate, quandoquidem illa populorum opibus et sanguine geruntur: multa in considerationem veniunt, antequam pronuntiari possit, num regis exteri caussam bello defendendam iure suscipiat rex alius; stirpis enim communitas, regii nominis et cognationis reuerentia, necessitudo, amicitia, ad arma pro altero mouenda valere non possunt, si modo, id quod ius fasque est facere, populi ratio habetur; nisi alia grauiora accesserint, quae incolumitatem et salutem ipsius populi ac regni attingunt.

In Graecis historiis pauca esse, quae ad hoc argumentum faciant, facile intelligetis, si populum populari statu plerumque vsum esse memineritis. Est tamen in heroum vita nobile illud bellum Thebanum nulla alia de caussa susceptum, quam vt alter fratrum regno per iniuriam depulsus Adrasti soceri et sociorum ope in regnum restitueretur. Valuit adeo iam tum affinitatis nomen ad reducendos reges. Serius exemplum est, ex antiquioribus tamen, Pisistratidarum expulsorum ab Athenienfibus. Iam de

Hippia

Hippia reducendo Cleomenes Spartanorum rex consilia agitauerat, homo ferocis et immanis ingenii, nullo iusti et aequi respectu; postquam ea nullum effectum habuerant, ad Persas Hippias confugit. Ab Artapherne Ioniae Satrapa eum recipere iussi Athenienses adeo ira exarserunt, vt Ionibus nouas res aduersus Persas molientibus classe suppetias mitterent, Sardesque incendio delerent. Mox inter caussas expeditionis a Persis in Graecos susceptae putes et hanc fuisse, vt Hippias reduceretur; saltem Hippias Persas Marathonem adduxit (Herod. VI, 102). Tyrannos a ciuibus se in libertatem vindicantibus expulsos nouimus multos, nonnullos etiam vi suam dominationem recuperantes, vt Dionysium iuniorem; at tyrannos in vllam Graeciae ciuitatem reductos non meminimus. Est tamen aliud quod in Graecis historiis haud raro memoratur, exules in suam ciuitatem vi externa reducti. Inprimis Spartani hoc in artibus dominationis habuere, vt in ciuitatibus populari statu vtentibus magistratus constituerent ex optimatibus, in quorum manu resp. esset; qua quidem iniuria et insolentia intolerabilior cogitari potest nulla, cuius nec ius nec obtentum habuere alium praeterquam principatum inter Graeciae ciuitates *b*).

Iam

b) Adeo populus libertatis studium acerrimum prae se ferens seruitute oppressit alios, etiam populares suos, indignissima. Amplexi erant Spartani hoc institutum mature; (Thucyd. I, 19.) maxime tamen in id incubuere post pacem Antalcidae (Xenoph. H. Gr. V, 2 sq. Diod. XV, 5). Arrogarunt sibi hoc idem iuris in Athenienses; pace concessa, vt legibus suis vterentur, mox

Iam vt ea, quae modo memorata penitius inspicienti se offerunt, vniuerse subiiciamus, duo maxime in oculos incurrunt: primo, raro prosperos successus horum conatuum ad reges pulsos reducendos fuisse: Et est in promtu caussa: regibus aequis et prudentibus tale infortunium vix vnquam accidere potest. Vtantur reges aequis et iustis consiliis, non habebunt vnquam quod metuendum sibi esse putent; non nisi ad extrema redactum vulgus onus intolerabile excutit. At regum fugatorum mores fuerant inuisi; ipsi aut impotentes et crudeles, aut ad infames libidines proiecti, aut ignaui et stupidi, seque et sua permittentes perditis hominibus sibi assentantibus. Alterum, quod mireris, est, quod tam pauca in antiquis scriptoribus reperias super grauissimis iuris gentium et imperiorum quaestionibus. De regum expulsione nusquam ita narratum vidimus, vt, quid iure an iniuria factum esse putaret scriptor, appareat. Nusquam quaesitum vidimus, regno dissidiis internis districto, fasne vicinis sit interponere se alienis et iis immiscere se, exemplo quod nemo in se ipsum statuere velit. Si ab alterutra factione sunt appellati: caussa videri potest magis idonea inferendi se rebus turbidis; si tamen aequi et iusti esse volent, non nisi caussa ante diligenter cognita; sin ab ipso rege aduersus populum:

Lysander magistratum XXX virorum instituit et exules in ciuitatem recipere iussit: Diod. XIV, 4. 5. Apud Xenophontem (lib. II, 2, 10) videri potest hoc statim ipso foedere iniunctum; sed recitat hic conditiones serius adiectas. Verum hoc docte iam exsequutum esse videmus Schneiderum, virum doctiss. in noua editione Hist. Gr. l. c. ad §. 22.

lum: ante omnia dispiciendum erit, vter iniuriis alterum lacessiuerit. Hoc aut simili modo putetis veteres scriptores de his statuisse *c*). Nec tamen, praeterquam in Tarquinii caussa, in alicuius scriptoris iudicium incidimus. Multo minus edocuit nos antiquitas, duobus regnis foedere iunctis ad depellendas mutuo iniurias sibi illatas, spectetne illud foedus etiam ad dissidia inter populum et regem orta, vt regi, a quo populus secessionem fecit, auxilium ferre alter rex iubeatur, et quidem sine omni iusti et aequi respectu, nec diiudicatione facta, suane culpa odia et iras suorum is in se concitauerit. Romanos quidem supersedisse in caussis Ptolemaeorum ab omni tali cognitione, supra vidimus. Enimuero Romanos, non magis in caussis regum et populorum inter se, quam in iis, quae cum exteris ipsi peragerent, aut iustitiae aut libertatis, ne quidem iurium humanitatis, rationem habuisse, fatendum est; iura putabant sibi nata, libertatem tantum ad se spectare; reliquo generi humano seruitutem pro conditione nascendi esse impositam. At, si de iure populorum tam parum fuere solliciti, artes et caussas, quas Europae reges praetexunt suis conatibus immiscendi se in res aliorum regnorum, ne nostra aetas se solam sapere putet, notas ac tritas habuere omnes: modo societatis et amicitiae iura allegando, modo alterutram factionem fouendo, ad res componendas operam suam pollicendo, modo suae incolumitatis metum caussando. Quid? quod ipsas religio-

c) Vattel *Droit des gens* liv. II. ch. 4. pag. 126 sq. de Martens *Droit des gens de l'Europe* III, 2, 61. pag. 88.

religiones et Cylonium scelus nondum expiatum inter caussas belli in Athenienses mouendi retulere Lacedaemonii (Thucyd. I, 126). Fiunt pactiones super alienis regnis ac prouinciis, spoliantur reges ex condicto, transigitur de hereditate, in quam neutri ius erat, renuntiantur qui regni habenas capessant nullis populi suffragiis lecti. Licet itaque hoc saltem gloriari, iuris quidem, si non vsu, cognitione tamen, nos priscis praestare; in prudentia autem ciuili, seu astutia, nihil habere tempora nostra, quod antiquitatem eis posthabendam esse putemus. Obseruatu dignum est, quod tentata frustra Tarquiniorum reductione et ex pactione deposita, Romam haud cunctatur Porsena pro libera ciuitate habere, etsi Tarquiniis adhuc viuis et videntibus; et venerunt in censum liberorum populorum Romani sine omni confessione, immo cum refragatione Tarquiniorum. Hoc idem exemplum Romanorum docet libertatem populi ratam et validam esse posse, etiamsi is, qui antea populo imperauerat, eam ratam habere et imperio se abdicare noluerit: qui Steckio (*Versuchen* VIII. p. 49) vnus videbatur esse modus, quo populus vere sui iuris esse et haberi possit. Atqui Stuartia gens nunquam se imperio abdicauit nec libertatem Britannorum ratam habuit; quin potius frequenter, vt circa tempora pacis Aquisgranensis (v. *Mercure hist. et polit.* 1748. To. II. p. 215. 488) litteris publice missis et inter acta Europae publica relatis contradixit, de iure suo sibi cauit, et de iniuria facta cum multa obtestatione est conquesta. Sufficit multis ad recuperandum regnum frustra tentatis nihil esse effectum. Est et hic praescriptio aliqua

aliqua pactioni par et aequalis. Romanorum libertatem plene ratam fecit subsequuta paullo post gentis Tarquiniae extinctio.

Et haec quidem hactenus. Nam reboant in auribus tympanorum et campanarum sonitus, quibus pompae in templum academicum sollennis deductio significetur. Gratiae agendae sunt Deo O. M. propitiumque eius numen exorandum pro re publica ac priuata. Prodibit interpres nostrorum sensuum et verba publice faciet Collega noster,

CHR. G. HEYNE,

paucis proludendi caussa praemissis ad dictum illud Simonidis: (apud Ammian. XIV, 6.) *beate victuro ante alia patriam esse conuenit gloriosam.* Rogatos itaque volumus esse vos, quotquot his sacris nostris litatis, Comites Illustrissimi, prosapia, animis ingeniis, nobilitatem praeferentes Commilitones, vt bonis - votis pro rep. suscipiendis fauere velitis. P.P. in Georgia Augusta XVI. Sept. cIↃIↃccxcI.

XVIII.

XVIII.

ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE
PRORECTOR
HENR. AVG. WRISBERG D.
CVM SENATV
SVCCESSOREM
IN
MAGISTRATV ACADEMICO
LVIDERVM KVLENKAMP D.
CIVIBVS SVIS
HONORIS ET OFFICII CAVSA
COMMENDAT
IN A. D. II. IAN. cIↃIↃCCXCII.

Iudiciorum de vniuerſitatibus litterariis recognitio.

Duplex eſt congratulatio, Commilitones, quam ad vos afferimus, fauſtorum auſpiciorum vtraque, altera noui anni, quem bono cum deo ingreſſi ſumus, altera muneris et magiſtratus academici, qui, per vices ſemeſtres mandari ſolitus, transibit nunc ab eo, cuius nomen praeſcriptum eſt; ad virum ſumme Rev.

LVIDERVM KVLENKAMP D.

cuius grauitatem, induſtriam ac vigilantiam, cum iam olim eodem munere geſto cognouerimus, veſtram autem,

autem, Commilitones, modeſtiam ac verecundiam per ſuperius ſemeſtre ſine offenſione exactum vos approbaueritis: licet ſane et de hoc, quod nos excipiet, tempore bene augurari. Eſt enim facilius bene conſtituta retinere, quam prolapſa reſtituere. Faxit deus O. M. vt conſilia ad vtilitatem publicam priuatamque inita per hunc quoque annum felicem ſucceſſum habeant! id quod veſtra potiſſimum virtute nos conſequuturos eſſe ſperamus; ſi legum obſequio, morum integritate et honeſtate, bonarum litterarum ſtudio, bonae famae et laudis amore, inter vos certabitis. Nos vtique, vt officio noſtro ac fidei ſatisfacere videamur, religioſe curabimus, neque vnquam animo dimittemus, qua ſtatione locati, quo ſacramento adacti ſimus, quae nos, vbi ſummus imperator vocauerit, militiae praemia maneant. Ad magiſtratus inſignia in ſucceſſorem transferenda die craſtino, per hoc ipſum edictum concione vocata, verba fient vtrinque ſimulque bona vota pro fauſto ac ſecundo rerum noſtrarum curſu. Vt itaque nouum magiſtratum deducere et frequentia veſtra in officio hoc peragendo ornare velitis, id a vobis, Commilitones, ſeu ſtirpe et gente, ſeu ingenio, doctrina, omnique virtute florentiſſimi, ita impetratum eſſe cupimus, vt veſtrae humanitati veſtroque in nos amori imputari illud a nobis poſſit.

Cum autem ex more academico haec noſtra, ſollennium craſtinorum nuncupatio non ſine praefatione aliqua aut epilogo recte fieri poſſit: ſepoſito argumento doctiore, quod ad manum forte eſſet, agite arripiamus aliud, quod magis populare ſit, ex

ex ipſa vita rebusque, in quibus verſamur, petitum. Quid vero inter nos, qui in ſtudiis et in vniuerſitate litteraria viuimus, tempeſtiuius et accommodatius, quid cum ſtudiis ac curis noſtris coniunctius, eſſe poteſt, quam vniuerſitatum litterariarum indoles et natura, bona ac mala, laudes et reprehenſiones, inprimis in hac quotidiana iudiciorum vanitate ac temeritate, iudicantium autem inſcitia et illiberalitate: cum tamen vix eſſe poſſit inſtitutum aliud, de quo iudicia vt ferantur explorate et conſiderate, magis in votis habendum ſit; nullum, de quo in tanta rerum, quas illud complectitur, et cauſſarum diuerſitate, tam varie iudicari poſſit; nullum, in quo ſint tam multa cum ipſa naturae rerumque humanarum fragilitate et imbecillitate coniuncta, vt vitia quidem animaduertere facillimum ſit, etiam minus ſagacibus ingeniis, remedia autem reperire aut adhibere difficillimum.

Nihil itaque eſſe poteſt deſiderabilius, nihil exoptatius, quam vt multi acuti et graues viri rerum vſu et experientia inſtructi curas et operas ſuas in hoc conferant, vt vniuerſitatum litterariarum conſilia et cauſſas, naturas, viciſſitudines, incrementa, decrementa, inquirant, quidnam illud ſit, quod mutatis temporum rerumque rationibus minus conveniat, et qua cura et prudentia melius certis conſiliis attemperari nonnulla poſſint. Quod ſi nullum eſt inſtitutum humanum, ne legum quidem et rerum publicarum, quod non ſimili opera indigeat, vt cum temporum decurſu noua perluſtratio ac recognitio eius habeatur, emendenturque ea, quae in

in vitium abierunt; perficiantur autem alia quae tantum inchoata erant: faciendum id vtique eſt tanto magis in iis, quae, ab antiqua origine aut profecta aut ad ſimile exemplum informata, per temporum ſucceſſiones, viciſſitudines et rerum hominumque mutationes, ſiue ab antiquo ita deſciverunt, vt a recto deflexerint, ſiue in iis, quae poſt tantas rerum conuerſiones non conueniunt, antiquum inſcite retinent. Iam autem vniuerſitates litterariae habent inſtituta ſua, leges et iura, ex iis aetatibus, quibus conditio vitae et reipublicae erat longe diſſimillima. Per corporum et collegiorum iura iſto tempore nihil non conſtituebatur, ipſae religiones ac ſacra in manu certorum ordinum erant; quid mirum ſi litterarum quoque profitendarum ius certis corporibus in collegia diſpertitis fuit datum? Nec vero alio modo iſta aetate litterae renaſci et efflorescere potuiſſent. Cum temporum rerumque progreſſu, reip. ſtatu mutato, ſacris inprimis emendatis, multa iam in melius ſunt mutata, alia vt mutari recte poſſint, in votis eſt habendum; at cum his alia bene fundata labefactare velle, parum conſultum foret; inprimis cum ipſa remedia, quae adhibenda ſint, nec malum omnino ſint ſublatura, et alium praeterea morbum illatura. Facite enim tollantur ex academiis et aboleantur ſimulacra haec diſputationum et examinum, de quibus multi conqueruntur; facite ceſſet ſummorum in diſciplinis honorum et iurium conferendorum mos: quid tandem habemus, quod in eorum locum melius ſubſtitui poſſit, vt respublica de ciuium ſuorum ingeniis, doctrinis et profectibus iudicet?

iudicet? At feueritatem maiorem defideratis? Scilicet ea in aetate, in qua luxu et mollitie relaxata difciplina domeftica in publicam ita iam fe infinuauit, vt feueriora iudicia pro iniquiffimis fint habituri plerique. Conceffum eft temporum neceffitati, vt latini fermonis vfus in difciplinis tradendis et difcendis remitteretur: quot et quanta detrimenta ea res litterarum ftudio ipfique rei publicae attulit! Abiiciamus omnem docti fermonis vfum: ita tandem de ftudiis feuerioribus actum effe videbimus. At remedia circumfpicienda funt! Vtique, fi corpora contacta remedia ferunt, quae ad morbum repellendum fatis efficacia fint. Quod in academiis noftris iuuenilis aetatis cuftodia tantum non omnis fublata eft; quod ad difciplinae paternae indulgentiam iudicis et magiftratus feueritas eft reuocata: multa magnaque damna rei litterariae et publicae inflixit. At praecipite confilio mutare talia velle, imprudentis hominis effet. Expectandae funt temporum aut viciffitudines aut opportunitates, quibus vni vel alteri malo occurri poffit. Verum fatis multa de his dicta funt a viris doctis, qui de vniuerfitatibus litterariis fcripferunt; inter hos principe loco fuit b. nofter Michaelis; alia in recenfibus noftris litterariis, quoties librorum huius argumenti acta eft cenfura. Quaeftio quoque propofita fuit a Societate R. Scientiarum de Vniuerfitatibus Germaniae litterariis, earumque conftitutione et conditione, commutationibus et progreffionibus ad perfectiorem indolem et ftatum; ad quam quaeftionem grauiffimam vtinam homines illi, qui fibi in vniuerfitatum litterariarum cenfura tam multum arrogant,

fui

ſui iudicii et acuminis documentum aliquod proponere voluiſſent! At illi malunt anicularum inſtar ſedere, ſuper rebus parum exploratis multa effutire ac nugari, fabellas illiberales illiberalibus commentis onerare, et non cenſoris, ſed, modo ſcurrae modo quadruplatoris perſona ſumta, calumniari ac conuiciari.

Dicat aliquis, ad nouam omnino formulam, quam ipſa litterarum et diſciplinarum mutata facies, incrementa, et viciſſitudines rerum poſtulant, refingendas eſſe litterarias vniuerſitates; tollendas eſſe eas, quas vocant, Facultates; eſſe enim valde diuerſas nunc litterarum ſtirpes ac familias ſubortas. Recte; modo aut in harum conſtituendarum rationes, ſaltem internas, conſentiant viri docti; nam in externis, quae a ſtudiorum conſiliis vtilitatibus et finibus petuntur, multo maius diſſidium eſt; ſunt quoque ipſa haec pro locorum, temporum et hominum diuerſitate, diuerſa. Tum vero iſta, quam requiritis, formula noua haberet forte locum in vniuerſitate litteraria noua condenda, et quidem ea, quae ſuis ipſa opibus ſatis pollens non metuat in contemtum venire ipſa hac deſcriptionis ſuae nouitate, praeſertim, ſi nec in hac ipſa nouitate conſtituenda virorum doctorum ac prudentium iudicia conſentiunt.

Iam ſi a rerum ſumma et toto genere in rem praeſentem venimus, et vniuerſitates litterarias paullo diligentius conſideramus: incredibile eſt, quot et quantas difficultates habeat omnis mutatio in iis, quae per leges et iura ſemel conſtituta ſunt. Nulla

est vitii emendatio, quae non aliquam iniuriam faciat. Habet vniuersitas litteraria multas partes, quae cum aliis reipublicae partibus coniunctae sunt, habet ipsa et continet partes inter se valde diuersas et alias ab aliis administrandas; disciplina academica quot quantisque vrgetur difficultatibus ac molestiis! tum publica negotia, quae ad politiam referri solent, quam multa ab ipsis ciuitatibus, in quibus academiae constitutae sunt; a ciuium iuribus, a libertatis respectu, ab ea, quam iuuenilis aetas sibi postulat, indulgentia, ab innumeris caussis aliis proficiscuntur, quae aut officiunt, aut obstant aut interpellant! Inter haec tamen, ne iis vnice vacare animos posse putes, praecipua cura danda est cum ipsis litterarum studiis, tum ea profitentibus ac discentibus; paranda sunt subsidia studiorum, adminicula, instrumenta; ad haec omnia sunt erogandi sumtus, colligendae copiae et opes aliis reip. partibus non minus necessariae; quae si non suppetant, pro nostrarum rerumpublicarum seu paupertate seu impensarum faciendarum nimis magna mole, omnis concidit perficiendarum aut emendandarum rerum ratio. Eant nunc, qui tam aspere castigant academiarum instituta, si qua parte laborare videri possunt, atque ante omnia sapientibus consiliis sumtuum erogandorum venas nouas rimentur, viasque patefaciant.

Cum praeterea non vnum sit academiarum genus, non vna institutio: habet vna quaeque bona aliqua et mala, ex ipsa constitutione, siue quatenus suis legibus regitur et suis reditibus alitur, seu

quate-

quatenus collegiis maioribus, inprimis eccleſiaſticis, obnoxia eſt, ſeu alia ratione et cura adminiſtratur. Quam diuerſas naturas habent eae, quae exterorum frequentiam non deſiderant, ab iis, quae ab exterorum hoſpitum concurſu frequentiam expectant! habet vtrumque genus et bona ſua et mala. Latius patent haud dubie vtilitates, ad litterarum quoque expolitionem, earum academiarum, quae ex omnibus vndique terris et doctorum et audientium coetus cogunt; at eaedem illae nec diſciplinae ſeueritatem admittunt tantam, vt ſingulorum erroribus mature ac ſtrenue ſatis occurri poſſit.

Quam multa in his occurrant, quam varia, alia ex aliis nexa, inter ſe diſſidentia, vix in vnum complexum cogenda, videtis, Commilitones; videte nunc et hoc, an illi, qui vniuerſitatum litterariarum cenſuram agere ſolent, de his et infinitis aliis, quae in conſiderationem veniunt, vnquam cogitarint? et an illi vſu rerum et experientia inſtructi, diligenti contemplatione ac deliberatione adhibita, ea, quae accuratiore rerum inſpectione et meditatione perſpexerint, in medium afferant. Res eſt etiam tenuioris et forte obtuſioris ingenii, in omnibus iis, quae ad regna ac ciuitates ſpectant, animaduertere ea, quae vt melius conſtituta ſint in votis habere licet; at enim longe maiore acumine et ingenio opus eſt ad perſpiciendum, quaenam illa ſint, quibus effectum ſit vt haec nec melius conſtituta ſint nec conſtitui poſſint; quae remedia, ſi ſalutaria et efficacia ea eſſe volumus, ſint adhibenda, vnde ea ſint expectanda, qua cura praeuia, qua

V 3 manu,

manu, qua prudentia ſint adhibenda, vt vim et effectum habeant, neue ea, quae ſarta tecta eſſe volueris, altera ex parte grauiorem ruinam trahant. Omnia autem haec, vt generali aliqua ſententia et conſilio vniuerſe facile in medium poſſunt proferri, ita in ſingulis cauſſis nouas ac proprias habent difficultates, impedimenta et obſtacula.

Cum his tamen nolumus inficiari, eſſe multa in academiis, quae et emendanda ſint, et ſiue publica auctoritate ſeu priuato conſilio, cura ac religione, emendari poſſint; eſſe porro magnam gratiam habendam iis, qui de his publice monent, latentia vitia patefaciunt, vlcus vetuſtum aperiunt, morbi medelam indicant. Magnum vtique beneficium vitae noſtrae affert haec publice monendi et caſtigandi libertas: quae ne vnquam nobis eripiatur, etſi plures male quam bene ea vtantur, diligenter prouidendum eſt. Enimuero nec animis dimittendum eſt, multo magis caſtigandum eſſe eum, qui, cenſoris publice perſona ſumta, cum Neſtoris aut Vlyſſis prudentiam praeſtare debeat, Therſiten agit, et vociferando, conuiciando, calumniando, ſe partes ſuas egregie expleuiſſe ſibi videtur. Annon flagitioſum eſt, cum nullam operam dederis vt res diligentius quam ceteri inſpiceres, cum nullam meditationem et conſiderationem adhibueris, prodire in medium et modo animi leuitatem, modo inſcitiam, modo ſtuporem, modo malitiam tuam teſtatam facere? de rebus vtilibus vtiliter nihil monere, de rebus grauiſſimis nihil ſatis compertum habere, leuiſſimam famam aut fidem alienam ſequi, id

id tantum agere, vt adſpergas labem iis inſtitutis et viris, quorum dignitatem et auctoritatem vel vtilitatis publicae cauſſa omnes boni intactam eſſe volent!

Ne vero declamatorio more, quo illi vti ſolent, et ipſi haec enuntiaſſe videamur: attingamus capita nonnulla earum rerum, quarum reprehenſionem facere ſolent multi aut indocte aut inique aut imprudenter: vt his exemplis muniantur iudicia veſtra, Commilitones, aduerſus iuuenilem leuitatem et petulantiam, qua exultare multos noſtis. Et primo quidem loco deſiderantur multa, quae in academiis eſſe nec poſſunt, nec debent, ſi ea bona adeſſe volumus, quibus academiae cenſentur. Aulicorum hominum elegantiam, facetias, dicacitatem in circulis, magnorum coetuum celebritates, conuictus, conuiuia, vſus quotidianos, ex vniuerſitate litteraria exulare nemo conquereretur rerum ſatis intelligens; actum de ea eſſet, ſi haec ac ſimilia vitae academicae eſſent propoſita; quod in votis habemus, eſt vt ruſticitas, importunitas, proteruia abſit. Si a profeſſoribus expectatur et iure meritoque poſtulatur, vt et officiis ſuis peragendis et litteris ac diſciplinis ſuis augendis ornandisque vacent: quomodo ab iisdem expectari poteſt, vt in circulis otioſorum hominum bonas horas conſumant? haud enim facile ſermones de rebus grauibus aut doctis cum iis habeas, qui plerumque de hac ſolitudine et infrequentia conqueruntur; quid? quod ſi cum iis ad te commeantibus in confabulationem deſcendas, praeter rumuſculos populares et gerras iuueniles inanesque, nihil habent vnde ſermonum vices

 ſuſten-

sustentent; sin vero ad vtiliora sermonem deflexeris, obmutescunt et media confabulatione abrupta aufugiunt tanquam malo sidere afflati. Vt autem vxores ac liberos in circulos adducant boni patresfamilias, quis satis sanus postulet, si reputet esse in iis eosdem illos, qui petulantiae suae ac malitiae materiam et alimentum circumspiciunt, bonae omnium famae inprimis muliebris sexus insidiantur, nil nisi ridicula aucupantur, si nulla vident, impudenter mentiuntur, et ementita illa adeo publice libellis editis euulgant? qui, cum ipsi hominum rerumque vsu destituti, aut sermones serere aut confabulationes iucundas habere nesciant, criminantur alios, qui extorquendo ex obmutescentibus voculas et strepitus verborum inanes operam perdere nolunt. Adeo iniqui sunt illi censores, vt suam ipsorum tarditatem et insulsitatem in aliorum reprehensiones vertant.

Ea porro, quae sub censuram veniunt, qualia esse putabimus? grauia scilicet et ad reip. academicae et litterariae vtilitates salutaria? Quis enim improbaturus foret, si de nepotibus suarum opum profusis coercendis, de perniciosissimis Iudaeorum artibus e rep. tollendis, de mensae publicae ad pignorandas res institutae rationibus circumscribendis, de luxu minuendo, de sodalitiis euertendis, aut ea quae vera sunt memorarent, aut noui consilii aliquid ac remedii in medium ferrent? *a*) Quis non curatum

a) [Sunt tamen ex his plura his ipsis annis emendata, quam ipsi tempora ferre videbantur, profundendarum opum impunitate sublata, foeneratorum prauitate coercita, Iudaeorum numero imminuto, sodalitiorum, quae omnium academiarum pestes sunt, licentia seu sublata seu repressa.]

tum id velit, vt in popinis et tabernis ciborum parandorum ac coquendorum melior ratio ineatur? vt fraudibus et artibus ſordidis eorum, qui hoſpitia locant, obſtruatur? vt cupiditati ac ſocordiae occurratur eorum quoque, qui cauponariis artibus in ipſis litteris locum eſſe volunt? Enimuero haec et his ſimilia aut omnino non attingunt lepidi illi homines, aut tam parum explorate et conſiderate de iis loquuntur, vt, quam imparati ad ea acceſſerint, qua cum voluntate, facile intelligas. Primo enim vitia ea, quae in paucis locum habent, vbique regnare clamant; tum exempla narrant aut ab hominibus facetis omnino ficta, aut aliorum, qui ingenium calliditatemque oſtentare volebant, figmentis obſcurata, aut antiqua per iocum inuenta denuo recocta, aut auditu tantum accepta; nihil apponunt ſua fide interpoſita; quae nulla eſt tum quoque ſi eam ementientes interponunt, atque interfuiſſe ſe aiunt iis quae aliunde auditu acceperant; Eorum autem omnium, quae ad emendanda illa, de quibus tanta cum leuitate pronuntiant, aut vim habere poſſunt, aut iam fuere adhibita et tentata, qui fuerint ſucceſſus, aut cur ii non ſint maiores aut perpetui, horum omnium ſunt ignariſſimi; nec vident, pleraque ex iis, quae in reprehenſionem cadunt, non academiis poſſe imputari, ſed ex vita publica, ex ſaeculi ingenio et indole, ex aetatis iuuenilis inconſiderantia, ab ea inſtitutione, quam plerique ex domo paterna ſecum afferunt, ex imprudentibus parentum conſiliis, eſſe deriuanda.

Ferri tamen haec poſſint; nam quomodo adoleſcentulus aliquis, aut qui ei comes additus eſt, vbi

per aliquot menſes, forte vnum et alterum annum, in aliqua ciuitate vixit, et, quod ipſi vel maxime conqueri ſolent, hominum grauium, vſu et experientia rerum inſtructorum, adeundorum copiam nullam habuit, rationes rerum, vias, anfractus, tranſitus, exitus tenere poſſit? Ferri poſſit et hoc, quod grauiſſimarum rerum. de quibus moneri poſſit, loco leuia et aliena et inepta narrant; modo a ſcelere et flagitio abſtinere vellent! Enimuero ſolent plerique ex his cenſoribus, cum de inſtitutis academicis, de vitiis eorum et virtutibus, iudicare profeſſi eſſent, dicenda ad homines, ad profeſſores, transferre. Iam etſi impudentis hominis eſt, de viris ſummis, ad quorum conſortium et ordinem ille vix vnquam merito ſuo ſit perueuturus, et quidem de pluribus, quos nec multo et longo vſu cognitos habeat, ipſe nec ingenio et doctrina, nec rerum perſpicientia et experientia praeſtans, de iis, inquam, temere et inconſulte iudicium non modo ferre ſed et proferre: condonator tamen hoc, ſi quis ea, quae de viri alicuius doctrina, peritia, dotibus, facultatibus, viribus ingenii animique, ipſe ſentiat, paullo liberius profiteatur; tametſi his hominibus plerumque parum ſunt perſpecta, quae in profeſſore laudanda aut reprehendenda ſint, ita vt in hoc ordine ea deſiderent, ſeu naturae et ingenii, ſeu fortunae bona ſingularia, quae ab hoc doctrinae ac vitae genere aliena eſſe, nec in cenſum venire, ſaltem non omnibus ac ſingulis communia eſſe poſſe recte dixeris; ita vt, ſi ea adeſſent quae illi volunt, non meliores ſed deteriores haberemus doctrinarum interpretes: At quid cenſebunt aequiſſimi quique de

de eo, qui vitam profeſſorum domeſticam rimatur, arcana familiae, quae ſancta et intacta eſſe ipſa humanitas iubet, in lucem profert, quae cum publica vita, cum munere, doctrina, nihil habent commune aut coniunctum! Annon hoc flagitium eſt compedibus ac flagris vindicandum? An grauius peccat is, qui parietes perfodit, domum ſpoliat, furatur, rapit? Atqui iſte homo in penetralia domus, in ſanctuarium patrisfamilias, irrumpit, rem omnium pretioſiſſimam, bonam famam et exiſtimationem, ſine qua ne vita quidem iucunda eſſe poteſt, aufert; et aufert patrifamilias, matronae, filiae familias, ei ſexui qui imbellis et inops nihil habet, quo iniuriam a ſe propulſet! quis tandem effractor et expilator grauius damnum vnquam intulit? Quid vero? ſi hoc ille fecit in iis domibus et familiis, a quibus ipſe hoſpitio ac menſa fuit exceptus? ſermonibus familiaribus et confabulationibus fuit exhilaratus? aut ad communes iucunditates, oblectamenta, luſus ſymphoniacos, ſaltationes, admiſſus? quid porro, ſi falſa et ementita narrat? ſi auditu accepta tanquam quibus interfuerit? ſi audita in aliam ſententiam detorquet, cauillatur? ſi male accepta truncat, infucat? ſi, quae otioſi homines excogitarunt, vt aliorum ſtupori illuderent, tanquam vere geſta narrat? in vulgus imperitum et malignum effert? ſi ſcurrile ſuum aut alterius dictum ingenioſo viro tribuit, vt illud auctoritatem ab eo mutuetur, dum ad eius auctoritatem potius eleuandam valeat? quid, ſi in his fuit, qui omnium rerum egens humanitate et miſeratione aliorum ſuſtentatus, mox cum ſuo vitio commiſiſſet vt hinc diſcedendum

eſſet,

esset, in eandem domum maledictis saeuiret, in qua fuerat recreatus? Hosne homines auctoritatem aliquam habituros esse putabimus in iis quae de vniversitatibus litterariis narrant et iudicant?

Nec vero vos, Commilitones, ita statuetis, nec iudicium vestrum similibus calumniis ac conuiciis ita obscurari patiemini, vt aut de nostra aut de alia vniuersitate litteraria secundum illa iudicetis. Quae nos premant incommoda, sentimus et ipsi; attamen et vos testes adhibemus, esse ea plerumque ita comparata, vt mala nostra non pertingant nisi ad eos, qui bonis nostris recte vti nec norunt nec volunt. Ceterum aequo animo ferre possumus, si inuidorum et aemulorum studia et irae in nos insurgunt; praestat, nos habere qui nobis inuideant, quam qui nostram fortunam misereantur. Non ignoramus, omnia mortalia esse fluxa et incerta; at nos, quamdiu in statione erimus, nec arma nobis, nec decora parta, extorqueri manibus patiemur, et, vt Georgiae Augustae gloria quam diutissime nobis superstes sit, summa cum industria et studio annitemur; etsi nouimus esse, in quos illud Horatianum transferas: *Sunt quibus vnum opus est intactae Palladis arces* perpetuis dictis oppugnare, *indeque decerptam fronti praeponere oliuam*, certe parum decoram aut perennem.

Cetera, quae in manu nostra non sunt, prouidentiae diuinae a nobis mandata sunto; quae etiam per hunc annum nos nostraque incolumia seruabit, etiam inter timores et pericula, quae tranquilli-

quillitati publicae minantur. Non enim deſunt nec voluntates multorum nec conſilia, quibus cum totius Europae tum Germaniae inprimis ſtatus labefactetur: modo rerum gerendarum neruus ne deeſſet; cum tamen et priuatis in rebus id interdum euenire videas, vt proiecta audacia etiam per ſummam inopiam tententur viribus maiora, metuendum eſſe apparet, ne, vt in maleſartis, ſi ſemel conquaſſata fuerint, ruina ruinam ducat.

Precamur itaque ſummum rerum moderatorem, vt libertas et incolumitas reip. votis noſtris condonetur, tanquam bona praeſtantiſſima, quae hanc vitam ornare ac beare poſſint *b*).

P. P. in Georgia Auguſta Kal. Ian. cIↃIↃCCXCII.

b) Gerraei Arabiae, cum Antiochus in eos arma verteret, miſſis legatis orabant, ne ſibi eriperet *τὰ παρὰ τῶν θεῶν αὐτοῖς διδόμενα, ἀΐδιον εἰρήνην καὶ ἐλευθερίαν.* Polyb. XIII, 9. p. 455. Haec ſunt ea quae nos in votis habemus: *pax et libertas.*

XIX.

ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE
PRORECTOR
LVID. KVLENKAMP D.
CVM SENATV
CIVIVM SVORVM
QVI
IN CERTAMINE LITTERARIO
IN A. D. IV. IVNII ANNI HVIVS CIↃ IↃ CCXCII
REGIS NOSTRI INDVLGENTISSIMI
SOLLENNE NATALITIVM
INDICTO
CONSTITVTA EX EIVS MVNIFICENTIA
PRAEMIA
ORDINVM ACADEMICORVM IVDICIO REPORTARVNT
NOMINA
SIMVLQVE
COMMENTATIONVM
QVAE
AD CERTAMEN IN A. D. IV. IVNII ANNI CIↃ IↃ CCXCIII
ADMITTI VOLENT
ARGVMENTA
AB ACADEMIAE ORDINIBVS PROPOSITA
PROMVLGAT.
M. IVNIO CIↃ IↃ CCXCII.

Natali Regis nostri Augustissimi, Ciues, d. IV. Iunii, sollennia rite indicta et habita esse memoria tenetis. Verbis e cathedra factis super quaestione: cum

cum litterarum inter Gallofrancos magna mutatio partim facta ſit, partim ſit expectanda, *ſitne illa ad litteraturam Germaniae effectus aliquos habitura? quasue vtilitates Germanorum litterae ex his ipſis Gallofrancorum litteraturae ſatis capere poſſint?* quam quidem in vtramque partem diſputationem hoc loco iterare nec iuuat nec attinet; tranſitum eſt ad *quaeſtiones* ab Ordinibus Academiae ſuperiore anno propoſitas, et pronuntiata ſunt *Ordinum iudicia* de iis *commentationibus*, quae ceteris *palmam* praeripere viſae ſunt. Quae quidem nunc publice quoque ſcripto proponere lex et mos et aequitas iubet. Enuntiabuntur autem illa, vti et antea factum eſt, ipſis Ordinum, qui praemia decreuerunt, verbis.

"Propoſitum fuerat

ab *Ordine Theologorum:*

vt ex certa, quantum fieri poteſt, hiſtoria exponeretur, qualem ſymbola ac regulae fidei veteris eccleſiae per tria priora ſaecula vim obligandi habuerint, quibusque ex fontibus eam traxerint? tum vero oſtenderetur, quo fine? quibus mediis? quaue progreſſione vis iſta ſaeculo quarto et quinto ſenſim aucta fuerit, atque vlterius protenſa?

"Praeter expectationem noſtram contigit, vt argumento, non nimis certe difficili ac ſubtili, vix vllus ex coetu nobis addicto parem ſe crederet, atque in certamen, tam multis propoſitum, prodiret. Sperari nimirum non ſine cauſa poterat, fore, vt ab ipſa quaeſtionis indole ac natura plures allicerentur, quae cum multis et variis aetatis noſtrae ſtudiis intime connexa, atque ita inſuper eſſet comparata, vt, quantum diligentiae in conquirendis et

et colligendis, tantum etiam iudicio, in diſponendis ac proferendis ſuis momentis, relinqueret: ſed vnus tantum inuentus eſt, quem vel iſta, vel laudis ac praemii cupido, ſatis excitabant, vt labori ſuſtinendo ſeſe ſubmitteret. In hac vero fortuna eo laetius nobis euenit, quod vnus ille talem ſe oſtendit, qui cum pluribus etiam certa cum laude potuiſſet congredi, ſi deſcendere in arenam plures voluiſſent. Etſi enim in commentatione ab ipſo oblata, tum quoad cultum orationis, tum quoad artem in collocanda, conſilium in diſtribuenda, ac parſimoniam in congerenda materia, non pauca forſan a ſeuero cenſore poſſent deſiderari, eruditionis tamen, ſollertiae atque ingenii etiam, tam multa ſimul et tam praeclara exhibuit documenta, vt digna noſtro arbitrio luce publica, adeoque dignus etiam auctor praemio regio videretur."

Scheda verbis Hilarii inſcripta:

> *Habet non tam veniam, quam praemium, ignorare, quod credas: quia maximum ſtipendium fidei eſt ſperare, quod neſcias.*

nomen habuit:

Io. Phil. Kvrzmann, *Thuringo-Mulhuſanus*; idem qui iam ſuperiore anno ad quaeſtionem ſuper Africa e Geographo Nubienſi deſcribenda ſecundam palmam abſtulerat a).

Ordo Iureconſultorum iuſſerat

> *Exponi differentias inter tutelam et curatelam aetatis, nec non inter impuberes et minores, maxime ratione iurium, quae minoribus ſine curatore in iudicio*

a) [Praematuris fatis anno inſequente abreptus eſt iuuenis vita longiore digniſſimus.]

iudicio et extra illud competunt; deinceps ostendi, utrum et quoad haec iura immutata esse censeri possint iure Germanico?

"Traditae sunt Ordini commentationes septem hisce dictis insignitae:

I. *Non est Teutonico cumulata pecunia cordi;*
Nec sibi quaerit opes, sed pulcrae laudis honores.
GÜNTHERVS in Ligurino lib. III.

II. *A viris laudatis laudari optima laus est.*

III. Ὁπότερος δέ κε νικήσῃ, κρείσσων τε γένηται.
HOMER.

IV. *Sperat infestis, metuit secundis,*
Alteram sortem bene praeparatum
Pectus. — HORAT.

V. *Aurea cui blando risit Victoria vultu,*
Laetitiamque suis fert patriaeque decus.

VI. *Ascanium surgentem, et spes heredis Iuli*
Respice.

VII. *Serpit humi cautus nimium timidusque procellae.*
HORAT.

"Palmam reliquis praeripere praemioque digna Ordini visa est *commentatio* V., cui inscriptum symbolum:

Aurea cui blando risit Victoria vultu &c.

Summa enim diligentia non solum conquisita sunt, quae ad rem pertinebant, argumenta; sed magna etiam iudicii sagacitate adornata, iustoque ordine et sermone satis culto ea proposita sunt."

Scheda resignata nomen lectum est:

Io. FRID. DE MEYER, *Moeno-Francofurtensis*,

fauentibus omnibus, qui eius ingenium litterarum bonarum varietate expolitum et honesti pulcrique sensu imbutum cognitum habebant.

"Proxime accessit praemio decernendo *exercitatio* I. cum effato ex GÜNTHERI *Ligurino:*

Non est Teutonico cumulata pecunia cordi,
Nec sibi quaerit opes, sed pulcrae laudis honores.

Pari enim lectionis copia et inprimis legum Germanicarum conquisitione ornata omnino *pulcrae laudis honores* merebatur; nisi re ipsa iustius exposita vicisset eam, quam primo loco nominauimus, commentatio." Auctorem se huius commentationis professus est Io. CHR. BRANDENBVRG, *Rostochio-Megapolitanus.*

"Eodem hoc loco accedere poterat scriptum VII. cum dicto HORATII: *Serpit humi cautus* etc., nisi posthabita certaminis lege longe serius iusto exhibita esset.

"Nec certe reliquis sua laus deneganda est; quum nulla earum doctrinae adparatu destituta sit; licet in iis quoque, quam *secundo loco* nominauimus cum symbolo: *A viris laudatis laudari optima laus est*, ceteris praestare videatur." Laudem hanc consequutus est HENR. ADOLPH. LEHZEN, Hannoveranus.

Ordo Medicus desiderauerat

Commentationem *de Curatione Auditus difficilis.* Quidquid autem Theoriam redoleret, anatomicae Organorum Auditus Structurae, vel physiologic[ae] cognitioni superstructam, afferre vetuerat. Id r[e]quisiuerat, *vt obseruationibus Medicorum Practi[co]rum recentioribus et antiquioribus collatis conside[ra]tisque superstrueretur doctrina de variis speciebus [et] curandi methodis morbi.*

Exclusa adeo et abiecta omni doctrina subt[i]liore, expectasses haud defuturos, qui acri cu[ra]

studi

ſtudio ad ſcripta medicorum expilanda concurrerent; ea, quae in curandis auditus morbis vſu recepta aut caſu oblata, aut forte tentata eſſent, enotarent. Nec enim eſſe potuit, quod quenquam deterreret aut conatum retunderet; niſi forte et nunc dixeris docuiſſe experientiam, quod dudum rerum vſu conſtitit: quo expeditior, planior ac facilior via ipſis paretur, eo remiſſiore curſu homines incedere, aut etiam, inertia retardatos, ne curſu quidem inito, ad ipſos carceres deſidere. Quicquid eſt, etſi non defuiſſe conſtet plures, qui arma ſtringerent, nemo in certamen deſcendit.

Ab *Ordine Philoſophorum*

primo loco quaeſtio mathematici argumenti propoſita erat:

> *vt Fundamenta calculi quem ab infinito nominamus explicarentur, vtque doceretur, quomodo iis, quae tradiderunt Euclides, Archimedes, Apollonius Pergaeus, innitatur calculus infiniti.*

Exhibitae ſunt Ordini ampliſſimo commentationes duae; altera inſcripta verbis:

> *Exemplaria graeca Nocturna verſate manu, verſate diurna.*

Altera dicto inſignita Galeni:

> τὰς ἀρχὰς οἱ πλεῖστοι διαφωνουμένας λαμβάνουσιν &c.

paullo ſerius quam oportuerat, die dicto iam elapſo, tradita eſt; cuius auctor, etſi calculi analytici haud ſatis gnarus, cum nec in ſolis mathematicis ſtudiorum ſuorum ſummam poſuiſſe videatur, egregiae tamen induſtriae ſpecimen propoſuit in locis veterum geometrarum conquirendis et cum recentiorum effatis comparandis; ſcriptionis quoque vſu et

facilitate se commendauit. "Auctor scripti, cuius symbolum: *Exemplaria graeca* cet. laudabili diligentia retulit ex Euclide, Apollonio Pergaeo, Archimede, quae pertinent ad comparandas figurarum magnitudines, tangentes curuarum ducendas, asymptotas, parabolae quadraturam, et solidorum, inprimis rotundorum, superficies et mensuras. Quomodo ea, quae iam *infinite parua* dicimus, adsertis Euclidis nitantur, bene docuit. Item: quod rationes ab Euclide aequales ponantur, quarum differentiam adsignari non posse ostenditur. Reliquis scripti sui articulis vtique consensum eorum, quae antiqui docuerunt, cum calculis recentioribus, illustrat. Reperiuntur quidem, quae rectius possint enunciari, aut maiori in luce collocari. Haec tamen facile condonari possunt iuueni, cuius forte primum hoc est solidioris eruditionis paulo amplius specimen. Noluimus adeo eum propterea, vt ICti loquuntur, formula cadere, quod rectius interdum sensit, quam loquutus est. Et breuitati, cui studere illum oportebat, aliquid dare aequum esse visum est, nam de illis quae tractauit libri scripti sunt. Itaque, non vituperandum iudicauimus eum, qui, contra ac faber Horatianus, satis felix operis summa, vngues et capillos minus subtiliter expressit.

"Quod igitur hoc opusculum, analyseos recentioris laudandam in iuuene matheseos studioso peritiam ostendit, antiquorum vero geometrarum exempla plurima imitanda nostris excitat, credidit Ordo amplissimus bene collocatum iri in auctorem Regiam munificentiam." Aperta charta inscriptum vidimus nomen:

Io.

Io. Wilh. Christiani, *Kiloniensis*, Stud. Mathes.
Alterius tamen scripti auctor industria sua, lectionis copia et orationis perspicuitate meruisse visus est, vt *accessisse* priori proximo loco videretur. Nomen ille suum professus est: Io. Binder, *Saxo-Transylv.* Semin. philol. Sodalis; qui iam superiore anno ad quaestionem de politia Romanorum altero loco palmam obtinuerat.

Cum ex liberalitate Regia superesset aliud praemium, quod Ordo Philosophorum victori assignare posset, altera quaestio ab eodem erat proposita:

Quale ante sex annos Palaestinae, nunc Aegypti calendarium oeconomicum; ex itinerariis collectum.

Edocuerat Ordo amplissimus, quaenam in eo conficiendo essent sequenda et curanda, vnde materies petenda, quibusque finibus opera circumscribenda.

Non protracta est vita eius, qui auctor quaestionis fuerat *b*), in hunc diem; laetaturus ille esset doctorum iuuenum diligentia et studio, qui in concertationem progressi sunt, alter quidem scripto verbis insignito Pindaricis:

ἐμοὶ μὲν οὗτος Ἆθλος γ' ὑποκείσεται· τὺ δὲ πρᾶξιν Φίλαν δίδοι.

Alter dicto in fronte libelli praescripto:

Tentanta via est.

Comparatis inter se duobus his scriptis satis constare visum est, vtrique lectionis variae, doctrinae et industriae, laudem deberi, doctum botanices studium

b) Io. Dav. Michaelis, olim nostri.

studium defuisse; quo factum est, vt de plantis non satis certa fide nonnulla memorent; dum plantas systematico nomine ipsi designarunt, quas patrio sermone aut vulgari nomine latino peregrinatores vocauerant. Occursum tamen est huic rei nominibus scriptorum diligenter adscriptis, quos ii, qui tali calendario vti volent, poterunt adire, et auctoritatem ac fidem ex eorum doctrina vel imperitia botanices aestimare. Quod si, haec subtilius ab vtroque vt tractata essent, in votis erat; habet vterque praeter modo dictas communes laudes nec minus propriam aliquam laudem; prior quidem commentatio insigni cum studio et industria est confecta, quod quidem ad lectionis copiam, excerpendi et excerpta disponendi intentissimam curam attinet; altera maiore cum ingenii sollertia ac perspicacia perscripta est; non satis habuit auctor colligere ac disponere, verum etiam iudicio adhibito singula in summam aliquam colligere, quae pluribus communia sunt elicere et quid ex obseruationibus sequatur, constituere. Hactenus locum habere videri poterat id, quod barbarus ille interpolator Virgilii intertexuit: *Et vitula tu dignus et hic et quisquis.* Quando quidem tamen non criticum studium, nec iudicium, aut examen rerum a peregrinatoribus traditarum in quaestione, quod ipsa verba docent, requisitum erat, sed tantum opera gnaua et intenta in colligendis et sollers ac felix industria in disponendis iis, quae ex peregrinatorum libris conquirere et comperire licet: prior autem commentatio hoc ipso alteri praestat, atque indice quoque instructa est: Ordo amplissimus iudicauit priori illi, quae

quae inſcripta eſt *verbis Pindaricis*, praemium deberi; alteri, cui inſcriptum eſt, *Tentanda via eſt*, honorem, vt altero a priore loco illa laudem et fauorem, cunctis probantibus, ferret. *Non equidem nec te, iuuenis memorande, ſilebo.*

Reſciſſa ſcheda victrici commentationi annexae nomen prodiit:

CAR. HENR. CHPH. NORDMEIER, *Hannoueranus*, inter Seminarii philologici Sodales adſcriptus. Altero loco laudem egregiam retulit NIC. GVIL. FREVDENTHAL, *Stadano-Bremenſis.* Idem anno ſuperiore in certamine theologico erat loco ſecundo victor pronuntiatus.

Pergite Pierides. Recitatae ſunt his peractis quaeſtiones in annum ſequentem XCIII. propoſitae. Verum pace veſtra liceat leges in memoriam reuocare iis, qui in certamen deſcendere volent. Etſi enim illae ſatis notae et poſſint eſſe et eſſe debeant, cum in programmatibus noſtris et ab initio a. LXXXIV. fuerint propoſitae, et ſubinde repetitae: fugere tamen eas aut fallere multorum memoriam paſſim vidimus. Exhibendae ſunt commentationes ſeu Decano Ordinis ſeu Prorectori ſeu cuilibet alii Profeſſori ante Kal. Apriles, libellis obſignatis, vt auctor lateat. Perſcriptae autem illae ſunto ſcriptura nitida et expedita, ne moleſtiam faciant legentibus; oratione bene latina; tum vero curandum eſt, vt plagulis paucis abſoluantur; nec ad molem iſtam excreſcant, ad quam nonnullas ex commentationibus victricibus aſſurgere vidimus; verboſa itaque abeſto expoſitio et protracta rerum

 e triuio

e triuio petitarum expoſitio. Nam hoc vnum in his ſcriptionibus ſpectatur, vt ingenii veſtri ac profectuum ſpecimen exhibeatis, virium et litterarum periculo facto, quid de vitae futurae conſiliis conſtituendum vobis ſit, intelligatis, ſimulque vtilitas aliqua litteris ipſis prouideatur, vno et altero argumento ex variis diſciplinis veſtra opera diligentius excuſſo ac perpolito.

In futurum itaque annum

ab ORDINE THEOLOGORVM poſtulatur

Narratio critica de interpretatione locorum N.T. in quibus donorum Sp. S. quae vulgo extraordinaria dicuntur, mentio iniicitur.

ORDO ICTORVM deſiderat,

vt exponatur natura et indoles dominii vtilis, eiusque veſtigia et vſus in inſtitutis iuris Romani et Germanici; et vtrum vſusfructus, in variis iuris Germanici inſtitutis obuius, cum dominio vtili pro eodem haberi poſſit?

Quaeſtio ORDINIS MEDICI:

Quum medicorum de aliorum atque aliorum ex vegetabilibus praeparatorum extractorum efficacia ſententiae non raro tantopere diſcrepent, illudque diſſidium in modo extracta illa parandi, ac in delectu vegetabilium ipſo, latere videatur: quaeritur, quaenam illa conficiendi methodus, ſi ſenſuum externorum iudicium, ſana chemicae artis principia, multifaria chemicorum conſilia atque experimenta, et medicorum probatae fidei teſti-

testimonia in scriptis eorum obuia, sollicite inter se comparentur, virtutes vegetabilium et maxime intemeratas seruet, et quasi concentret.

Ab ORDINE PHILOSOPHORVM:

Asiae Herodoteae difficiliora geographico more explicanda; et nunc quidem: I. *ex maribus:* rubrum s. australe, cum sinu Arabico; Euxinus pontus cum Hellesponto, Propontide ac Maeotide palude; Caspium mare. II. *e fluuiis:* Euphrates, Tigris, Is, Gyndes, Araxes, Aces — III. *fines Asiae Herodoteae* quoquouersus describendi.

Habetis nunc, Commilitones, materiem laudum, in qua vires quisque suas ingenii, industriae, iudicii ac doctrinae, experiri possitis; neque vnquam animo dimittite illud, praemio hoc XXV. aureorum ducatorum propositum esse vobis aliud non inferiore loco habendum, quod opportunitas vobis data est, qua igniculos ingenii in vobis latentes excitare, orationis copiam parare, scriptionis vsum et facultatem assequi, pudorem praeclaros ausus retardantem vincere, vires ingenii ipso conatu acuere et augere, possitis. Iudices vestrorum conatuum nanciscemini aequos, vestrisque successibus fauentes.

His peractis ad vota reditum est, quae huius diei sollennia postulabant, pro auctore huius munificentiae, qua studia vestra, Commilitones, excitantur, eorumque successus ornantur. Sospitet deus O. M. Regem cum stirpe regia, cumuletque eum bonis omnibus, quae vitam iucundam et beatam

X 5 reddere

reddere possunt. In tantis per omnem Europam motuum ciuilium et bellicorum aut terroribus, aut suspicionibus ac minis, vtinam resp. cum Britanniae tum Germaniae in statu permaneat tuto et tranquillo! nec Gallorum, libertatem, rem bonam et praeclaram, consiliis malis ac peruersis vindicantium, furoribus lacessita regna vicina ad arma prouolent, neque ab aliis aliorum libertati fraudulentae machinationes struantur. Faxit deus, vt principum curis ac consiliis, omni cupiditate ex aliorum malis crescendi abiecta, bellorum contagio reprimatur, res turbatae pacentur, ciuiles furores residant, nec, peste occulte serpente exulceratis semel animis, semina licentiae latius spargantur; contra iniuriae ab impotenti multorum dominatione, nobilium superbia, aliorum inuidentia, astutia ac malitia profectae, tollantur, iustitiaque et aequitate, moderatione et verecundia, per omnes ordines restituta, animi ad communem, non vnius, aut paucorum, sed pro virili omnium, vtilitatem ac prosperitatem publicam attemperentur et informentur. Ita tandem tranquillitate inconcussa, eaque omnibus fructuosa, non ex stupore ac metu seruientium quaesita, sed populi consensu, inferiorum quoque ordinum confessione firmata, frui licebit. Ita quoque litterae efflorescent, quae non magis inter licentiam multitudinis, quae libertatis nomen iactat, quam in imperio, quod astutis consiliis hominum ingenia circumscribit, animos occaecat, voluntatesque enecat, tanquam pestilenti sidere afflatae contabescunt.

P. P. in Georgia Augusta M. Iunio cIↄIↄccxcii.

XX.

XX.

ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE
PRORECTOR
LVID. KVLENKAMP D.
CVM SENATV
ANNIVERSARIA INAVGVRATIONIS SACRA
LV.
IN KAL. SEPTEMBRES CIↃIↃCCXCII
CELEBRANDA
RITE INDICIT
SIMVLQVE
SVCCESSOREM
IN
MAGISTRATV ACADEMICO
THEOPHIL. IACOB. PLANCK D.
CIVIBVS SVIS
HONORIS ET OFFICII CAVSSA
COMMENDAT.

Vani Senatus Romani conatus sub Imperatoribus restituendi libertatem reipublicae.

Si senium procliue esse dicitur in immodicas rerum, quibus melioribus annis interfuerat, laudes, vt *laudator temporis acti* sit omnis senex: sane contraria via

via cauendum est, *Commilitones*, quando annos experientia anteuertimus et temporum praeteritorum notitiis instructi senectutis comitem, prudentiam, maturius parauimus, ne iniqui *reprehensores et obiurgatores temporis acti* simus. Adeo enim omnis rerum gestarum memoria abundat malorum consiliorum, fictarum virtutum, pessimarum artium, fraudum, insidiarum, scelerum, flagitiorum, exemplis, vt nullum omnino reperiri possit tempus, in cuius recognitione et contemplatione animus lubenter et iucundae acquiescat. Nam et omnino nulla magna virtus, quam quidem homines admirantur, existit nisi inter humani generis aut mala aut vitia; et per illa ipsa tempora, in quibus summa ingenia floruisse, magnis virtutibus respublicas aut imperia inclaruisse legimus, tamen modo rerum gestarum caussas, modo consilia, modo eorum exequendorum rationes, modo exitus parum probare potest sapientissimus quisque. Nam cum ea, quae strenue et animose, fortiter et constanter, gesta sunt, aut in bello, adeoque cum aliorum hominum pernicie, edita corporum strage, vrbium direptione, agrorum vastatione, aut inter furores ciuium, aut ad vlciscenda malorum principum facinora ac flagitia, inter discrimina per cupiditates, scelera et stolida paucorum consilia conflata, inter terrores et trepidationes, expedita esse videmus: nulla percipi potest iucunditas, quae nihil acerbi, nihil molesti ad humanitatis sensum, admixtum habeat. Si Romanorum virtute incredibili gestae res admiratione mentem percusserunt: concidit omnis haec legentis voluptas, si bella iniuste suscepta, arma latronum

more

more ad vicinas quasque gentes circumferri ſolita, iras in eos, qui libertatem retinere ac tueri, quam ſeruire maluerant, rapinas, ruinas, excidia, ſi victarum gentium moeſtitiam, ſqualorem, ſalutis deſperationem, victorum ſuperbiam et immanitatem, captorum ſeruitium, reputes *a*). Quo fit, vt, ſi forte ex te quaeſiueris, quem potiſſimum fructum ex ea lectione perceperis, vix habeas, quod memores, niſi forte hoc, te miſeram humanitatis conditionem ex praeclaris his virtutibus et virtutum laudibus perſpectam habere. Hoc vnum tamen praeterea lucramur, quod ad ea, quae noſtro aeuo eueniunt, non obſtupeſcimus tanquam ad inaudita, nec noſtram aetatem accuſamus tanquam corruptelis maioribus, quam vllam ſuperiorum, laborantem. Nam illa vtilitas, quae ex rerum memoria petenda erat, cuius cauſſa ſapientiſſimi viri hiſtoriam perſcriptam eſſe voluere, *vt inde capiamus, quod imitemur, vt, quod foedum inceptu, foedum exitu vidimus, vitemus*, ea, veremur, vt vllo tempore tanta, quanta eſſe potuerat ac debuerat, percepta ſit ex his exemplorum documentis in illuſtri monimento poſitis; ad

a) Tacitus Ann. IV, 32 fortunam ſuam conqueritur, quod ſibi annales condenti non talis rerum materies ſuppetat, qualis iis fuerit, qui veteres populi Romani res compoſuere. At quae putabimus eſſe illa tam praeclara? *Ingentia illi bella, expugnationes vrbium, fuſos captosque reges, aut, ſi quando ad interna praeuerterent, diſcordias conſulum aduerſus tribunos, agrarias frumentariasque leges, plebis et optimatium certamina, libero egreſſu memorabant.* An quicquam horum fuit, quod nullis cum hominum calamitatibus et aerumnis coniunctum eſſet? Tu ſi vnus ex regibus captis vinctisque fuiſſes, haec tam voluptatis plena, tam praeclara exiſtimaturus eſſes?

ad priuatam enim vitam ſpectant pauca; at ii, ad quos ea ſpectabant, principes et populi, iisdem cupiditatibus, conſiliis, curis, ſtudiis tenentur, quorum euentus ſiniſtros per omnia dudum ſaecula hiſtoria vel imberbes pueros docere debuerat. Nimis benigne de genere humano ſentiunt, qui ad prudentiae aliquam maturitatem populos aut perueniſſe, aut labentibus annis peruenturos eſſe ſibi perſuadent. Omne litterarum beneficium, omnem experientiae vtilitatem intercipit hoc vnum, quod homines ſumus, quod ſenſibus, cupiditatibus, iris obnoxii a rebus externis, neceſſitatibus, caſibus, fortunae incertis, quot quot ſumus ſapientes et inſipientes, pendemus; quod que nec ſine ſociali conſortio viuere, nec ſocietatis vllam conditionem omnibus tolerabilem habere poſſumus. Sunt itaque et erunt bona et mala, quae iam ante fuerunt; et, niſi forte natura humana aliquando mutabitur, iidem hominum errores, ſtudia, virtutes, vitia. Fient eadem, ſed aliter. Fabula eadem per omnes aetates agitur, aliis hiſtrionibus, alia ſcena. Quicquid per artes, per litteras, proficimus, in mala noſtra vertimus; nec eſt facile, quo veteres vincamus, niſi forte, quod, poſtquam Sophiſtarum cavillationes aetas deleuit, nos ſeriores aut ſumma cum ſubtilitate argutas vitiorum diſtinctiones et excuſationes excogitauimus, aut principia conſtituimus, quae pro fundo rationem perfectam habeant, quae aut in hominem non cadit, aut non niſi in hominem conſummatiſſimae ſapientiae. Fruſtra adeo de populis ac principibus ita diſputamus, quaſi illi omnes e Stoa vel Academia prodirent.

Scribun-

Scribuntur, Commilitones, quae his pagellis proponi ſolent, ingenii potius luſu, quam ſtudii intentione et doctrinae apparatu, quandoquidem perſona, tempus, conſilium ſubtilem operam nec deſiderant nec admittunt. Arrepta igitur ex iis rebus, quae cum maxime agerentur, occaſione, antiquiorum temporum exemplis declaratum dederamus a. LXXXIX. *libertatem populorum raro cum magno ad eos fructu recuperatam;* ſcribebamus iſta inter exultationes et exclamationes multorum ex recuperata a Gallis libertate. Alia proluſione a. XC. *Opum regni Macedonici auctarum, attritarum et euerſarum cauſſis probabilibus* expoſitis, occurrebamus iudiciis eorum, qui imperiorum, ad interitum ruentium, vitia et cauſſas in nouiſſimis quaerunt, nec vident, ſemina in iis ipſis eſſe ſata, per quae imperia opibus ac copiis ſuis quam maxime florere, fortuna exultare ſunt viſa; cum fortuna moderate vti, frugalitatem, temperantiam, continentiam in copiarum affluentia retinere, peſtilentis luxus contagium, ne corpora et animos frangat ac perdat, auertere, multo minus datum ſit populis quam priuatis. Anno ſequente XCI. alia opportunitate data fortunam vidimus ſatis miſeram ac flebilem *regum, qui a ſuis fugati externa ope in regnum fuerunt reducti.* Agite in praeſenti, quandoquidem aliquid praefandum eſt praeconio, eique duplici, *de anniuerſariis ſacris* et *noui magiſtratus auſpiciis*, videamus fortunam ac ſucceſſum *conatuum Senatus Romani ſub Imperatoribus reſtituendae libertatis publicae.*

Docebit ipſa res exemplorum documentis admodum luctuoſis, in *populis per praepotentes paucorum*

opes

opes ac luxum perditis, multo magis si ex *victoriarum ludibriis* animi arrogantia et superbia, cum aliorum contumeliis, intumuerint, aut si *commerciorum* per aliarum gentium et terrarum iniurias *cumulatorum rapinis* virtus publica ac ciuilis extincta fuerit, *ad foedam seruitutem omnia primo vergere, mox ruere;* eam *per multos annos ipsa tolerandi necessitate in ius verti; tandem intolerabilem visam*, vbi nulla remedia fortunae casus attulerit, (nam ii, qui in aulis regum sapiunt, de his nihil cogitant) *fortuita de caussa, populari plerumque licentia, finiri;* hanc autem *nullis prudentum consiliis posse regi.* Magistratuum enim auctoritas a verecundia, lege ac more proficiscitur: quibus semel extinctis meliorum suasus ridentur a plebe, atrocissimis adsuescente per temporum licentiam; quam in vtilitatem suam vertunt homines factiosi, alii ex aliis per factionum vicissitudines sibi succedentes, malis deteriores, mox iis deterrimi; multo magis, si, nobilitate luxurie et ignauia fracta, nemo inter eos, qui genere et opibus praecellunt, est qui non aut contemtui aut odio habeatur. Ita eo res deueniunt, vt malorum nec auxilium supersit nec remedium, nisi ab armis; his autem vt nec modus sit expectandus nisi a satietate. Non enim facile, nisi exsatiatis per clades caedesque mutuas iris et odiis, fractisque per longas calamitates animis, exhaustis per direptiones et vastationes opibus ac copiis, sublato partim inter arma, partim per proscriptiones et supplicia, fortissimo quoque et contumacissimo, ceteri malorum, quae vident dominationis seu aequare mala seu superare, pertaesi, ex tempore medelam, quamcunque fors obtulerit, arri-

arripiunt, ita vt grauiora plerumque, quam quae tulerant, mala succedant, vt que illi post Caesares et Antonios astuti et imbellis subsessoris, Octauiani, dominationem tolerent. Vana itaque ominantur, qui vno ictu vulnus insanabile Galliarum recidi posse sibi persuadent. Repetendae tamen et horum malorum caussae ex superiorum sunt temporum vitiis, quibus corrupti animi nec mala nec malorum remedia pati possunt. Stultitiam auorum, nec modo suam, luunt nepotes etiam tum, cum in noua mala se praecipites agunt, vt ea effugiant, quibus isti se induerant. Vti plerique temporum, non suis, vitiis miseri sunt: ita patrum plerumque vitiis et deterior et miserior fit progenies. Posteris itaque suis execrabiles sunt, qui vitia blanda ac speciosa in remp. admittunt, quibus nepotes, tanquam lenta tabe aut veneno, sunt perituri. Attamen hoc ipsum imprudentes agimus omnes, qui noua luxus instrumenta, sumtuosi splendoris exempla, aut etiam vitae ad maiorem mollitiem expolitae elegantiam, inter ciues et populares vulgamus, impensarumque supra fortunae, loci, ordinis, modum faciendarum necessitatem aliis facimus ostentatione nostra; aut qui seu ingeniorum seu artium insidiosis operibus editis voluptatum et libidinum irritamenta proponimus.

Iam primum Senatus Romanus sub ipsis suscepti ab Octauiano imperii primordiis seu metu et cunctatione, seu incuria et incogitantia commiserat, vt vix vlla aut temperandae libertatis aut potestatis Caesarum immodicae circumscribendae spes et facultas relinqueretur. Tam dissimilis ille erat patrum,

qui aliquando Tarquiniis expulſis exploratam ſtatim ac deliberatam habebant reip. conſtituendae rationem, et conſilia vnanimi conſenſu in vnum hoc iungebant, vt dominationem abolerent, ordini vniuerſo non ſibi quisque potiores reip. partes aſſerentes *b*). At nunc corruptelis omnis generis deprauata ingenia non libertatem publicam, ſed priuatam licentiam circumſpicere, metuere ſibi, publica parum curare, generoſe nec pro ſe nec pro aliis quidquam audere. Acceſſit quod nec ſupereſſet, qui fortunae Octauiani par aut eſſet aut haberetur. Hic autem notis artibus vſus, quas inter dominationis arcana haberi voluit, reip. priſtina ſpecie relicta, nominibus et vocabulis iisdem, noua iura conſtituit; in primis autem Senatus dignitate ſeruata, magiſtratibus iisdem manentibus, *munia Senatus, magiſtratuum legum, in ſe traxit nullo aduerſante*, (*Tacit. An.* I, 2) vtque honoribus priſtinis patrum decreto delatis imperii omnis vis et poteſtas ſibi mandaretur, obtinuit.

Facile quidem intelligitur, in re noua et improuiſa non occurrere potuiſſe ea, quae vſus et experientia mox edocuit; nec poterant patres Caeſari extorquere imperium militare, legiones, prouincias, quibus ſumma imperii continebatur. At illud miremini factum, quod nihil a Senatu prouiſum ſit, vt poteſtas militaris vlla lege coerceretur, vt ſuam ipſe Senatus dignitatem tutam ab iniuria et intactam ſeruaret; vt ſaltem gladium a iugulo arceret. Quid? quod nihil omnino aut lege aut Senatu

b) Egregie diſputata ſunt hanc in rem plura ap. Machiavell. Diſc. in Liv. I, 17 ſqq.

ſenatûs decreto conſtitutum ac definitum nec tum eſt, nec poſtea, quod ad ſummam rerum ſpectaret; ne illud quidem, quod primo loco prouidendum erat, vt de ſucceſſione in imperio lex, quae pro fundo omnis iuris publici eſſet, ferretur; id quod multo magis a Senatu expectari potuiſſe putes, ex quo ſub Tiberii principatus initia e Campo in Curiam comitia fuerant translata. Ita euenit, vt imperium, tanquam peculium, in manu Principis eſſet, quod ille liberis hereditatis iure relinqueret; qua ipſa rerum facie etiam animi ad induendum habitum dominationis tanquam iure et more perferendae, quippe a mancipatis principi et in dominio habitis, inflexi ſunt; omnis autem Senatus auctoritas fuit euerſa.

Vt tamen res hunc progreſſum haberent, hoc maxime modo eueniſſe credimus: principio, nec videbat nec videre poterat Senatus, quae ſibi iura et ſeruanda eſſent aut conſtituenda: nam relicta ei videri voluit Auguſtus omnia; ipſe e ſua vtilitate eſſe ratus, vt cuncta in incerto relinquerentur. Difficile autem eſt, cui ſemel de tuo iure conceſſeris, etiam inique imperata detrectare; adeo praeceps eſt in deteriora obſequium; hoc iure tamen potentes vti norunt, etiam, qui multa alia ignorant. Sic haec ipſa Principis poteſtas increſcere, ipſo vſu et aetate inualeſcere; Senatus autem raro et in dies cunctantius alia, quam quae grata erant, cenſere et decernere. Cum tamen ne hoc quidem Senatus prouidiſſet, vt ne in ſuum ordinem legerentur, niſi quos ipſi probaſſent, factum eſt, vt a malis principibus improbiſſimus quisque et inhoneſtiſſimus allegeretur.

geretur. Ita ruere plerique in foedissima obsequia, facere inuidiam bonis, criminari seueriores, moderata quaeuis calumniari et in suspicionem vocare. Ex his metus, vt malis coercendis vtilis, ita bonorum libertati inimicus; vtque scelus audacius committit, qui socios se habere nouit, ita, qui ab aliis se destitutum aut videt aut sollicitus timet, in optimarum rerum conatibus cunctatur et fluctuat, eoque ausibus excidit. Assensum est itaque palam probrosissimis principum iussis; cum nulla amplius ex honesto esset spes, contra *publica mala singulis in occasionem gratiae traherentur*, omne autem certamen aut vanum aut periculosum esset, stricto in quemque, qui aliter sentiret, gladio. Curiam vilissimorum mancipiorum ergastulum diceres; Nigritas Afros, non Senatores Romanos, assidere. Tantam ad animos deprimendos vel erigendos vim habet libertas ac seruitus. Quid mirum itaque, si statuas, nec minus fieri posse, vt, sublatis suis Caligulis et Neronibus, abiectissimi quique Romanos spiritus sumant. Nec tamen statuendum est, nullum superfuisse generosius ingenium, aut extinctam fuisse omnem virtutem Romanam. Etiam prudentium iudicio temeraria est virtutis ostentatio, tibi periculosa, aliis publice priuatimque nihil proficua. Nec fuit quicquam in his, quod non ipsa res, tempora, mores hominum ita ferrent, aut quod etiamnum intra aularum cancellos aliter fiat. Pauci erunt, qui, eodem in loco, fortuna, discrimine constituti, cum suis malint inter infesta perire, quam in tutiora se differre. Est et haec iniuria, quam miseris facimus, quod fortunam iis imputamus, ipsi

extra

extra aleam constituti. Atqui fortuna cuiusque fingit mores, prudentia externum habitum; et facilius est, dum ipse liber sis, aliis seruilem animum exprobrare, quam in seruitute animum erectum ac liberum retinere.

Inter haec principes, cum summam potestatem in militari imperio positam esse viderent, quo quisque deterior et ad licentiam effrenem pronior, eo effusior erat ad milites largitionibus corrumpendos. Vt exhaustum per eas aliasque profusiones aerarium per iniurias et scelera in dies noua supplerent, vnicum erat studium eorum, qui in gratiam principis irrepere vellent. Hoc autem in aulis studium cum primum subnatum auctumque fuerit, extincta iacent omnia studia honesta; et, nisi mature occursum fuerit, actum est iam tum de republica; manet flagitium praesentem, exitium futuram aetatem. At legiones et largitionibus et disciplinae remissione in licentiam effusae, cumque iis multo magis praetorium sub moenibus vrbis habitum, tandem in ipsos principes saeuire, alios principes pro lubitu necare, alios salutare; promta ad deteriora plebe: cuius rabies, si semel legum metu exsoluta fuerit, non nisi laniena compesci potest.

Quod patres in principatu recens constituendo non prouiderant, id sub extrema tempora, Augusto sene Principe longa potentia valido, sibi iure suo vindicare multo minus ausi sunt, vt deliberationem, quis ei succederet, ad se pertinere palam profiterentur. Ita confecta est omnis res artibus domesticis, permissumque Augusto, vt tanquam heredem familiae

ſuae circumſpiceret, modo Marcellum, modo C. et L. Caeſarem, tandem, meliore quoque extincto, Tiberium.

Euenire hoc vidimus per omnes aetates, vt modo tempora ingeniis, modo ingenia deeſſent temporibus. Nemo tunc ſupererat, qui aut imperio dignus haberetur, aut qui tantum, ſi non virtute, audacia ſaltem, valeret, vt dignum ſe oſtenderet. Audacia ſcilicet ac ſcelere graſſari facilius eſt in diſcordiis ciuilibus, quam in rebus tranquillis. Ceſſerat quoque, inter longae pacis blanditias, reipublicae cura curis priuatis; ſibi quisque metuere, ſibi nouas ſpes proſpicere, de ſumma rep. ne cogitationi quidem pares eſſe; ſordent cito ſtudia et infructuoſa et principi haud grata, et prolabitur ingenium, excelſius quoque, in alia minus obnoxia. At hoc ſaltem tempore id obtulerat fortuna Senatui, vt circumſcriberet hominis in principatum ſubrepentis impotentiam legibus, quae pro fundo omnis publicae poteſtatis et libertatis eſſent, cum ille ipſe prae ſe ferret, non niſi a Senatu ſe imperium impetrare *c*). At defuit melioribus auctor, vnoquoque ſcilicet pro ſe timente, ne periculum ſecum adire nollet quisquam alius, quamuis cupidis omnibus praemia ſucceſſus in ſe trahere. Ita nemo hiſcere; vultum pro re quisque induere; vnus metus eſſe, ſi intelligere viderentur, ſimulate agi a Caeſare. Ita iterum in Tiberium delati principis honores, cumque iis vſurpata ab Auguſto, tanquam more,

c) Tiberius hoc ipſum famae dabat, vt vocatus electusque potius a rep., quam per vxorium ambitum et ſenili adoptione irrepſiſſe videretur. Tacitus An. I, 7.

more, summa potestas *d*), ius arbitriumque omnium rerum; ita noua dominatio ab omni parte tuta et munita visa. Toleratum quoque est, vt, primum quod faceret nouus princeps, esset hoc, vt priuato iussu per *codicillos e*) Agrippa de medio tolleretur. Assentandi enim certamen semel ortum non habet, vbi subsistat; aut metu aut spe ad infima prolabitur, qui semel se indigna aut dicere aut facere cogitur.

Mireris tamen inter haec etiam serius insedisse animis eam opinionem, ad Senatum, in quem populi potestas fuerat translata, pertinere, vt, qui succederet, ab eo statueretur. Nullus itaque fuit siue Caesar ex testamento aut per adoptionem, siue Imperator a Praetorio vel exercitu salutatus, qui non aut in Senatum prodiret, aut Senatui militum voluntates nuntiaret, solitosque ab eo honores reciperet; Nec necesse est, ire per singula *f*).

Noua se obtulit Senatui opportunitas recuperandae et libertatis et pristinae dignitatis post caedem Caii. Cassius Chaerea, tribunus cohortis praetoriae, dignum Romano facinus ausus, Bruto et

 Cassio

d) Hoc enim fuit, quod Lege Regia sciscеretur; nihil de iuribus Senatus, nihil de iure populi, nihil de reip. potestate. Adeo hoc videtur esse *inter nouissima generis humani inuenta*, quod primum occurrere putares, *vt principatum habere vellent cum libertate.*

e) *Lettres de cachet.*

f) Inter alia traditum erat, *Traianum orationem ad Senatum mittere voluisse, petiturum, vt, si quid ei euenisset, principem Romanae reip. Senatus daret, additis duntaxat nominibus, ex quibus optimum idem Senatus eligeret.* Spartian. Adr. 4. cf. Curtius de Senatu Rom. III, 1 sq.

Caſſio etiam in hoc ſimilis quod, quomodo ſucceſſu vtendum eſſet, ante facinus audendum non ſatis reputauerat, rem ad Conſules (Pomponius Secundus et Cn. Sentius Saturninus erant) detulit; qui, edicto ad populum propoſito, cum Senatu et cohortibus vrbanis forum Capitoliumque occuparunt, aſſerturi communem libertatem. (Sveton. Claud. 10.) Relatum inde ad Senatum de republica. Euenit et hoc tempore, quod toties in collegiis et conſeſſibus multorum fieri obſeruatum eſt *g*): vbi facto opus eſt, nusquam magis delirari quam ſi prudentium multitudo conſilia in vnum contulerit. Legendus erat confeſtim maxime idoneus, et ſanciendа legibus quae ſuperiorum temporum vſus docuerat. Ne ſic quidem praeciſae malorum artes, nec perpetua erat reip. ſtabilitas, duratura tamen aliquamdiu. At in Senatu multae variaeque dictae ſententiae; aliis, ſummam reip. populo reſtituendam eſſe, aliis vnum principem habendum cenſentibus; ſed hi rurſum alius alii principatum deferebant. Prioribus illis nihil aut dici aut cogitari potuit ſtolidius; quomodo enim in magno populo diuturnae ſeruituti adſuefacto, nullis virtutibus ciuilibus imbuto, luxui et inertiae addictis nobilibus, popularem libertatem aſſeras? aut ſi aſſerueris annon eam ſtatim ab ipſo ortu praecipiti lapſu in dominationem omnium teterrimam verti neceſſe erat? Protracta per hanc diuerſa ſentientium diſſenſionem deliberatio, et reliquum diei totaque nox abſumta. Nolumus repetere, quae ſatis nota ſunt, milites interea

g) Nemo haec diſertius et viuidius declarauit quam *Retz. Memoires.*

interea rapinae caussa palatium ingressos Claudium mortis metu in obscuro angulo latitantem protraxisse, mox agnitum Imperatorem salutasse et in castra duxisse. Tam foedo exitu finita est intempestiua Senatorum deliberatio: cum audiissent consensu militum, mox et populi, acceptum imperatorem, tandem ipsi quoque assensi sunt et imperium Claudio cum ceteris honoribus decreuerunt *h*). Haud facile magis ineptam et absurdam de creando principe deliberationem narratam repereris, nisi forte per hinnitum equi creatum regem Persarum memineris; qui tamen equi hinnitus multas multitudinis acclamationes aequare potuit.

Per omne sequens tempus Senatus imperatoribus ad omnia obnoxius non facile animos sumsit, nisi quoties se id tuto facere posse putaret. Neronem, iam ab omnibus desertum et latebris abditum, hostem iudicauit, vtque more maiorum puniretur, decreuit, (Svet. Ner. 49.) cum satis esset, tyrannum e medio tolli. Doctum profecto et litteratum Senatum fuisse dices qui tam antiqua reuocaret, nec parum sibi in eo, quod censeret, placuisse.

h) Dio Cass. LX, 1. Sveton. Claud. 10, et disertius Ioseph. XIX, 1. 2. 3. Parata Caio caedes *inter ludos et sollennia*, *tentatum* aliquoties facinus et *dilatum*, *perpetratum* tandem est vltimo ludorum die, *inter celebrata spectacula*, *in loco caliginoso*. in *turba deducentium*. *Sumtum supplicium* de Chaerea et Lupo; at *ceteris coniuratis venia data* pro beneficio in remp. collato. Etiam haec iis similia, quae alio aeuo euenerunt. Forte nec illud prorsus nouum, quod *Iudaeus*, Rex Agrippa, seu pecunia seu consilio, partes egit praecipuas in imperio Claudio vindicando; neque hoc sine versuta malitia, qua Senatum circumuenerat.

cuiſſe. Domitiani iam occiſi memoriam damnauit Senatus. (Svet. c. 23.) Reſtituta eſt patribus dignitas et auctoritas per bonos principes, Neruam, Traianum, Adrianum, Antoninos; iterum imminuta per Commodum; dubia et fluctuans ſub principibus, qui eum exceperunt; profligata enim a Septimio Seuero, refocillata ab Alexandro, Maximini tyrannide oppreſſa; in quem ſaeuiente plebe Senatus repente ira efferbuit adeo, vt imperii hoſtem eum renuntiaret. Gordianis tamen occiſis cum Maximo et Balbino, ad legionum arbitrium iterum imperii deferendi poteſtas eſt relapſa. Gallienus tandem Senatores a legionibus interdixit et a militia excluſit; ita omnis resp. ad militarem ordinem fuit translata.

Caeſo in via inter Byzantium et Heracleam Aureliano *i*), noua lux ſeu libertatis priſtinae recipiendae ſeu imperii emendandi affulſit. Amiſſo enim principe legatos ſtatim Romam miſere milites, *vti ſuopte arbitratu patres imperatorem deligerent. Quibus, hoc ipſorum potiſſimum conuenire muniis, reſpondentibus, rurſum legiones ad eos reiiciunt. Ita vtrinque pudore ac modeſtia decertabatur — tandem Senatus menſe circiter poſt Aureliani interitum ſexto Tacitum e conſularibus creat.* (Aurel. Vict. Impp. 35. 36.) Vnde haec militum modeſtia profecta ſit, non edocemur; parum enim idoneos ſcriptores horum temporum habemus, neque quicquam ab iis accurate expoſitum.

i) a. C. 275. De hoc Aureliano Vopiſc. 37. *Senatus mortem eius grauiter tulit, grauius tamen populus Rom. qui vulgo dicebat:* "Aurelianum paedagogum eſſe Senatorum." Nihil praeterea additur; apparet tamen, eum licentiam hominum ferula compeſcuiſſe.

situm. Vopiscus quidem *vino rufo maxime delectatum esse* Aurelianum; et alia paris momenti diligenter notauit, etiam docte de altero hoc post Romulum interregno disputat; exclamat sane et ipse: *quae illa concordia militum! quanta populo quies! quam grauis senatus auctoritas fuit! Nullus vsquam tyrannus emersit; sub iudicio Senatus, et militum, populique Romani, totus orbis est temperatus; non illi principem quenquam, vt recte facerent, non tribunitiam potestatem, formidabant,* "sed, quod est in vita optimum, *se* timebant." (putes aliquem ex nostris acutis scriptoribus, calamistrata dictione ferocientibus, audire.) Narrat inde *odio praesentium* (h. eorum, qui in exercitu erant: cf. Aurelium c. 40 et 41) exercitum ad Senatum litteras misisse — *Verum*, pergit, *senatus sciens lectos a se principes militibus non placere, rem ad milites retulit. Dumque id saepius fit, sextus peractus est mensis.* Prudenter nec ne Senatus partes suas in hac cunctatione egerit, cum et prouinciarum motibus et militum leuitati opportunitas daretur, in tanto monimentorum defectu iudicari nequit. Sufficit Senatum a consilii grauitate et constantia adeo abfuisse, *vt imperatorem per sex menses, dum bonus quaereretur, respublica non haberet;* nactam tamen eam esse *sanctum et grauem imperatorem*, qui cuncta ex Senatus sententia et potestate se decreturum esse polliceretur *k*). Sed inuidit fructum huius beneficii diuturnum fortuna; exspirauit enim Tacitus intra sextum

k) Quanta Senatus laetitia fuerit, quod eligendi principis cura ad ordinem eum redierat, vide ap. Vopisc. Tac. 12. Florian. 5. 6. Insignis est et in caussa Oratio Metii Vocontii: quam seorsum illustrauit C. G. Schwarz miscell. polit. human. c. 5.

ſextum menſem; nec fuit adeo in prouidentiae decretis, vt orbis terrarum per bonum principem recrearetur; tanto diuturnius fuit imperium Conſtantini eiusque ſimilium. Probum, qui Tacito ſucceſſit, legiones Orientis imperatorem renuntiauerant, dum *praeuenire* ſtudebant *Italicos exercitus, ne iterum Senatus principem daret.* (Vopoſc. 10.) In prima Oratione ad Senatum Probus: *Recte atque ordine,* inquit, *Patres conſcripti, proxima ſuperiore anno factum eſt, vt veſtra clementia orbi terrarum principem daret, et quidem de vobis, qui et eſtis mundi principes, et ſemper fuiſtis, et in veſtris poſteris eritis. — Nunc a militibus nobis delatum eſt nomen Auguſtum — quaeſo vt de meis meritis faciatis, quicquid iuſſerit veſtra clementia.* (ibid. c. 11.) Eo anno ſexto caeſo a militibus (a. c. 282.) Senatus omnis auctoritas prorſus euerſa in legendo principe. Audiamus Sext. Aurelium Victorem ſaeculi quarti ſcriptorem (Caeſ. 37). *Abhinc militaris,* inquit, *potentia conualuit, ac Senatus imperium creandique principis ius ereptum ad noſtram memoriam: incertum an ipſo cupiente per deſidiam an metu ſeu diſſenſionum odio — dum oblectantur otio, ſimulque diuitiis pauent, quarum vſum affluentiamque aeternitate maius putant, muniuere militaribus, ac pene barbaris, viam in ſe ac poſteros dominandi.* Videmus iisdem artibus ac vitiis, quibus Ordinum prouinciarum et regnorum multis in terris ius ſublatum et auctoritas profligata iacet, iam tum Senatum ſibi ipſi vires praecidiſſe, et, dum ſuis rebus conſulunt ſinguli et deſidiae auaritiaeque indulgent, reip. libertatem ac poſterorum incolumitatem ac proſperitatem prodidiſſe.

Quid

Quid igitur, in tanta rerum caligine, in his incertis casuum, magis esse potest consentaneum, quam quae cuique agenda sunt agere religiose ac prudenter; cetera optimo et sapientissimo numini permittere seu publica seu priuata. His, et multo grauioribus, quibus sanctior doctrina nos initiauit, confisi, etiam in praesenti aequis animis accipiamus ea quae aliunde nuntiata mentes turbare possunt, dum scelerum successus, bonorum consiliorum infaustos euentus, narratos audimus; et, nostra rerum conditione acquiescentes gratias agamus deo O. M. cuius prouidentiae haec otia nostra debentur. Persoluentur eae publice in sacris anniuersariis, quae in crastinum diem hoc ipso praeconio indicuntur, et ab iis agentur, qui in publicum prodibunt et ducta in templum academicum pompa in cathedram escendent. Cum enim Patrum scito, summi in regendis his terris consilii auctoritate rato facto, placuerit, *magistratus academici successionem cum anniuersariis sacris coniungere*, et *vtrumque sollenne in Kalendas Septembres reiicere:* ab eo, qui nunc magistratu decessurus est, tradentur insignia Viro Summe Reuerendo

THEOPHILO IACOBO PLANCK D.

quem vestrae pietati, commilitones, multis verbis commendare nihil attinet; tantam inter vos existimationem esse nouimus de huius viri integritate morum, vitae sanctitate, in officiis peragendis fide et religione. Vos itaque et ipsi vestri officii esse reputatote, vt eum frequentes deducatis, dicentem fauentes audiatis.

P. P. in Georgia Augusta pridie Kal. Sept.

XXI.

XXI.

ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE
PRORECTOR
THEOPH. IAC. PLANCK D.
CVM SENATV
SVCCESSOREM
IN
MAGISTRATV ACADEMICO
IVST. FRID. RVNDE D.
CIVIBVS SVIS
HONORIS ET OFFICII CAVSA
COMMENDAT
IN A. D. KAL. MART. CIƆ IƆ CCXCIII.

Leges agrariae, pestifere et execrabiles.

Cum Senatui academico placuerit, vices magistratus academici semestres ita constituere, vt in Kalendas Martias ac Septembres in posterum illae reiectae sint: nolite mirari, Ciues, vocari vos in diem crastinum, ad celebrandum coetum et frequentia vestra ornandum, in quo magistratus insignia transferentur in virum Consultissimum,

IVSTVM FRIDERICVM RVNDE,

quem ne verbis vobis commendemus amplioribus, suffragia vestra tacita faciunt, quibus viri constantiam in

in iusto et aequo vindicando, et in morum ac disciplinae seueritate tuenda, vos ipsi satis commendatam habetis.

Faciet ille verba de *vera nobilitatis notione, pro diuersa temporum ratione maxime diuersa, inprimis ad illustrandum ea, quae Tacitus de antiquissima Germanorum nobilitate refert.* Quibus subiicientur bona vota pro reip. incolumitate, securitate et tranquillitate, qua quocunque modo intercepta vel turbata actum est de litterarum studiis deque earum laude ac lumine.

Hactenus praeconio nostro cum satisfecerimus, vellemus quidem hoc tempore satisfecisse videri officio nostro: quandoquidem difficile est dicenda reperire, quae animos audientium teneant, quae autem animos tenent, nec expedit dicere nec nostro loco conuenit. Cum tamen more et lege subiicienda sit disputatio aliqua, agite, in honorem eius disciplinae, quam profitetur is, qui magistratum initurus est, si non de re, ex historia iuris petita, saltem paucis de voce agamus, hominum passim sermonibus celebrata et male accepta. Audimus enim homines inter Francos fanaticos et furoribus ciuilibus lymphatos, qui, cum nullam suarum rerum iacturam facere possint, quandoquidem *illis mala abunde omnia sunt, sed neque res neque spes bona vlla*, facile et expeditum habent, aliena patrimonia praedam facere, iactare frequenter *leges agrarias*, et ita ferre, vt dicant, eo rem deuenisse, vt ad aequandas hominum fortunas, tanquam veram libertatis et aequalitatis normam, *lex agraria* sit ferenda, qua aequalis agri portio singulis ciuibus sit assignanda; eaque in

in re prouocare eos ad *leges agrarias Romanorum*, easque tanquam exemplum, quod omnibus vbique mortalibus sequendum sit, laudare. Quae antiquarum rerum ignoratio tam perniciosa cum inducere in errorem possit etiam meliora ingenia: operae pretium facturos nos esse putamus, *si notionem legis agrariae variamque acceptionem* declaremus doceamusque, quomodo facinorosorum hominum fraude ac scelere ad euertendam non modo libertatem, sed omnem omnino societatem et humanitatis coniunctionem, *legis agrariae nomine et vsu* aliquando peruentum sit. Continemus intra fines hos iudicium nostrum; vt enim ad Francorum res haec transferamus, nec loci nostri nec moris nec consilii est; nostrum est vota facere, vt omnes mortales aut sapiant aut resipiscant; et pro virili id agere, ne culpa nostra iudicia de rebus praua in vulgus emanent.

Iam primum promtum est ad intelligendum, homines, per tribus ac stirpes, aut per familias, in terras aut omnino incultas aut infrequenter habitatas immigrantes, agros inter se diuisisse aut lubitu aut necessitate aut casu, raro distribuisse aequis portionibus pro capitum familiarumue numero, certe parum subtiliter de modo et bonitate soli statuisse; tantum scilicet quisque occupauit, quantum aut coleret aut spem colendi haberet. Subtilius fieri debuit iudicium in coloniis e ciuitatibus liberis educendis in terras nouas incolendas; in quibus tamen ipsis ab initio summa aequalitas fuit exclusa; non enim omnes facile *eiusdem ordinis et loci* fuerunt, qui patria excederent. Ita nec in coloniis Romanis, omni-

omnibus ac singulis, nisi qui eiusdem ordinis essent, idem iugerum modus fuit assignatus. Atque haec seu verbis seu scripto concepta formula prima fuit *lex agraria:* cuius generis in coloniarum historiis, tum in Iure coloniarum Romanorum, multa prostant exempla; scilicet sunt formulae a Senatu ac populo iussae, quibus praescriptum esset, quot capita, et quibus conditionibus, a quibus, in quas terras, essent deducenda; nec postulare videtur res, vt pluribus de his agamus.

Hae, siue coloniae siue in ipsis vitae humanae primordiis natae ciuitates (συνοικιαι) modo per agros ac colles sparsae, modo per vicos et oppida collectae, siue a bonorum aequalitate siue ab inaequalitate aliqua profectae, innumeris de caussis intra vnam et alteram aetatem inaequales et dispares singulorum fortunas habuere; inde aliorum pauperies, obscuritas, egestas; aliorum opes, honores, potentia: quam, cum nullis ea legibus esset circumscripta, per superbiam et iniuriam male iis, quibus alios antecellerent, vtentium, intra breue tempus intolerabilem visam esse facile credere licet. Quaesitum est malo remedium. Alii potentes ac diuites per factiones vrbe eiecerunt, alii populari rep. constituta diuites et nobiles plebi aequarunt, alii secundum censum aut nobilitatem honores, magistratus et militiam constituerunt. Ita nullum est reip. instituendae genus, quod non experta sit aliqua Graecarum ciuitatum. Frustra; nulla enim est societatis forma ac descriptio, quam cupiditates hominum non perturbent, et aliquando euertant.

Maioris momenti experimenta Graeci propter virium tenuitatem facere non potuerunt; nulla enim erant magna imperia et regna, nisi barbarorum per Asiam, quae, male constituta, regum et aulicorum luxu, mollitie, superbia, modo praedationibus et seditionibus, modo incursionibus ac bellis, alia ex aliis interire videbant. Nondum viderant magna imperia ac regna studiis ciuium, industria, sollertia, inuentis, artibus, commerciis, florentia. At Graecorum consilia intra angustos, quos diximus, terminos continebantur; mirumque adeo non est, si e Graecis ciuitatibus fuisse memorantur, quae eo deuenirent, vt *fortunarum aequalitatem* tutissimum *libertatis munimentum* esse putarent; eminent in his Cretenses, eorumque vestigia prementes Lacedaemonii: quorum cum instituta alio loco exposita sint *a*), nec paucis de iis exponi possit, vrgeant autem nos grauiora et arctius cum re praesenti coniuncta, de hoc *legum agrariarum* genere, quibus aequales agrorum sortes fuere factae, nihil adiicimus, nisi hoc, quod ea res ne tentari quidem potuit nisi in exigua ciuitate; quod ea non sine multorum iniuriis euentum habuit, nec eum diuturnum; et mala alia et quidem maiora intulit; nec omnino ea pro exemplo vlli ciuitati ac reip., multo minus magno alicui imperio, proposita esse potest. Melius aliae ciuitates id egerunt, vt, in ipsa *fortunarum inaequalitate*, *iuris* constituerent *aequalitatem*, si non administrandae reip. et honorum, attamen *unius*

cuiusuis

a) *De Spartanorum rep. et institutis in* IX Vol. *Commentation. Soc. R. Gotting.*

cuiusuis in se suaque re tuenda b); quae si cui contigit, *in quacunque tandem reip. administrandae conditione ille priuatus vixerit*, nae is praeclare secum actum esse putet; ad maiora ne adspiret!

Transeamus ad Romanos, ad quorum *leges agrarias* homines illos, qui fortunarum aequalitatem iactant, inprimis prouocare accepimus. Omnino *libertatem Romanam* quis non praedicari et ad coelum efferri audiuit! quis non ipse praedicauit! Iam primum, si qua alia in re, quantopere ex opinionibus acceptis pendeant homines, apparet, in hoc de Romanorum libertate iudicio id manifestum fit. Nulla ea fuit, saltem nullus eius fructus, nisi potentibus, nobilibus opulentis; at ii, qui non nisi mediocribus fortunis vterentur, aut nullis, tam misera erant conditione, quam nostro tempore ii, qui in simili fortuna et loco constituti sunt. Quid? quod *nemo nostrum est in mediocri fortuna constitutus, qui non libertate maiore ac meliore gaudeat quam ciuis Romanus e plebe.* Homine enim plebeio in Romana ciuitate nihil fuit magis obnoxium lubidini potentum, superbiae nobilium, iniuriis optimatium, ipsique factionum popularium audaciae. Delectibus et militia attritus, agro ad eam tolerandam aut oppignerato aut in solutum dato, pater familias vnde viueret, non habebat, cum nullae vigerent artes et operae et mutua commercia, quae nostra habet aetas. Nec est *vllum reip. Romanae tempus*, in quo Romae vixisse aliquis in votis habeat, nisi is aut ad-

b) Graecis sunt voc. *ἰσομοιρία — ἰσοτέλεια — ἰσοψηφία — ἰσοπολιτεία — ἰσονομία*: haec vltimo loco posita in quouis reip. genere veram libertatis notionem continet.

adscriptus patribus esset, aut in factionibus poten[s], aut vnus ex iis qui remp. quocunque modo pecu[-]larentur, aut foenore, vectigalibus, publicis con[-]ducendis, prouincialibus expilandis, interdum e[x] praeda militari ditescerent. Ceteris solatium era[t] relictum, se populum orbis terrarum victorem, ma[-]rium terrarumque dominum et possessorem, lare a[c] foco carere, cum ambitiosis candidatis de suffragi[is] pacisci, factiosis hominibus se addicere et largitionib[us] pestilentibus se pascere. Quae plebis conditio n[i] fuisset: nec factionum nec bellorum ciuilium instru[-]menta suppetiissent, nec Octauiani dominatio vnqua[m] stabiliri potuisset. In nostris itaque imperiis, in qu[i]bus *libertas tolerabilis*, et *iuris aequalitas in se suaq[ue] re tuenda*, quam supra diximus, *integra et incolum[is] habetur*, nullo modo similes hominum furores a[ut] locum habere, aut vnquam succedere possunt.

Fuit ea inter Romanos seu fama seu script[o]rum opinio, inter Romam conditam condendam[-]que *tot agrorum sortes* fuisse, *quot erant capita* cu[m] Romulo ab Alba longa profecta. Successere *colo[ni]* aliunde, quibus et ipsis ager suus est assignatus, [ut] fieri necesse est in ciuitate nouis aduenis auc[ta]. Sub regibus saepe *deductas colonias* legimus, scilic[et] in agros vicinorum oppidorum bello captos ciuib[us] Romanis assignatos, quibus intra fines angust[ae] vrbis ager non suppeteret. Interdum quoque, ag[er] bello capti parte inculta et longo situ horrida reli[ctus] sine colonis, edictum, vt colerent, quibuscunq[ue] libuisset, modo decimam frugum et ex arbu[stis] quintam partem prouentus, vectigalis nomine, pe[n]deren[t]

derent. Mature tamen aequalitas fortunarum *inaequalitati* cessit; memorantur enim sub ipsa Romae primordia gentes patriciae et plebeiae, incerta origine et caussa, sed certo discrimine etiam rei familiaris. Constitutas videmus sub Seruio Tullio *classes ex censu*, adeoque diuitum et pauperum. Mox regibus exactis omnis regia potestas cessit patribus; habita sane comitia populi creandis consulibus, sed *patres fiebant auctores;* adeoque *paucorum* erat *dominatio* etsi *nomine libertatis praetexto*.

Interea *plebs* perpetuis bellis ac tributis, partim incursibus hostium, *attrita*, vt necessitatibus satisfaceret, aere alieno se demerserat; ad quod soluendum cum agri eiusque instrumenta et bona non suppeterent, iure antiquo corpora in nexum ducebantur; hoc est debitores nexi, seruili opera, opus facere cogebantur. Ita ditiorum foenore obstricta plebs, et magna pars intra eorum aedes vincta et nexa. Ad paucorum opes rediit omnis resp. saeuissima quaeque et iniquissima in ciues suos statuentium; et tantum abfuit, vt ipsi modum iniuriae facerent, vt potius agros ab hostibus captos, inter egenos distribuendos, notis locati conducti artibus sibi vindicarent, suarumque diuitiarum accessiones facerent; quid? quod bella, plebis tributis et delectibus gerenda, eo consilio suscepta et continuata sunt, vt noui agri acquirerentur, vnde patres opibus affluerent. Si recte rem aestimes, ex hac maxime hominum cupiditate omnis Romanorum virtus et fortuna fuit nexa; nam, natis sic bellis aliis ex aliis, virtus Romanorum habuit quo acueretur; et altera ex parte fortunarum illa inaequa-

litas ab iisdem bellis continuis progressa est, cum alii re familiari perpetuis stipendiis afflicta ad inopiam et egestatem deprimerentur; vnde tam incredibilis egenae plebis multitudo, quae potentibus turbas et factiones excitare volentibus promtas manus locabat; alii autem ex agris partis, coemtis, raptis, immodice ditescerent.

Tolerauit plebs aliquamdiu *patrum iniurias.* Si *plebem* dicimus, non de vili hominum turba ac faece est cogitandum, verum de iis omnibus, qui non ad numerum illum haud magnum gentium patriciarum ortum suum referebant; quarum, vt fieri solet, superbia ex ea ipsa paucitate increscebat. Tandem viginti fere post reges eiectos annis plebs malorum medelam quaesiuit, primo vt *nexus ob aes alienum* non tam tolleretur: nam hoc perfici non potuit, nisi post CXX. demum annos, V. C. 428. Lege Poetelia: verum vt, si legi esset parendum, saltem id sine lubidine et iniuria fieret; Eoque consilio, vt crearentur tribuni pl., ad quos ab iniquis consulum, (qui patricia stirpe orti patribus modo studebant modo obnoxii erant,) iudiciis prouocari posset, per leges sacratas effectum est V. C. 261. Quae a patribus ad eludendum omne hoc plebis auxilium excogitata et inuenta sint, quae fuere innumera et incredibilia, hoc loco commemorare nihil attinet. Nam eo tantum consilio haec narrata sunt, vt appareat, quomodo ad *legum agrariarum* iniiciendam mentionem res adducta sit.

Scilicet ciuium, delectibus crebris aut hostium in agros incursibus ad vltimam inopiam et egestatem

redacto-

redactorum, necessitatibus potuisset succurri *agro publico inter eos diuidendo.* Iam ab initio Roma condita ager publicus fuerat relictus, cui accessit, quoties victis populis adimeretur, certa pars, reliquis inter populum diuisis. Ager ille publicus aut pascuus erat aut arabilis. Conductus ille primo a patribus, mox possessione longa habitus in dominio quiritario; frustra reclamantibus plebeiis. — Primus plebis caussam suscepit Sp. Cassius Cos. 268. Victis Volscis et Hernicis, data ei erat legum foederis cognitio; agri partes duae ademtae; publici ne an priuati quoque, non liquet. Adiectus alius ager publicus, a priuatis possessus, et de agro diuidundo actum apud patres. Magnus his incussus terror, rerum suarum periculo. Iniecta callide suspicio, consulem periculosas libertati opes struere. Consul parum prudenter adscitis in agri diuidundi societatem Latinis et Hernicis, imminuta sic plebis Romanae portione, ipse beneficium suum euertit. Plebis animis alienatis, eo res adducta, vt ille regni affectati reus populi iudicio de rupe Tarpeia deiiceretur. Addit Liuius, studens patrum caussae scriptor: *Tum primum* (scilicet nouo hoc sensu de agro publico inter egenos diuidendo) *lex agraria promulgata est, nunquam deinde vsque ad hanc memoriam sine maximis motibus rerum agitata.* Recte vtique. Quomodo enim ii, qui agros possidebant, tam facile iis cederent? Et erant, qui a maioribus acceptos, aut ab aliis emtos et acquisitos, iusto titulo possiderent; noua adeo iniuria facienda, si iis adimeretur.

Sp. Cassio sublato e vestigio plebem poenitentia incessit; facto enim inter primos animorum motus

ac terrores SCto, *vt Decemuiri crearentur, qui, agro publico finibus ac terminis descripto, pronuntiarent, quantum eius locandum et quantum plebi diuidendum esset,* mox, vbi periculo se liberatos viderunt, negare patres e rep. esse vt res perficeretur; protracta re in alterum annum, dicere: SCta esse vnius anni; alia ex aliis nectere illi ac mouere, nouas iniurias in plebem cumulare, etiam dilectu indicto, vt in bellum illa educeretur. Longum esset singula commemorare; ducta per contentionem controuersia, et, vt fit, alienis a quaestione interiectis, tandem ad alium tanquam scopulum adhaesit, obliterata controuersiae eius, vnde in altum euecti erant auctores, memoria. Lata scilicet Lex Terentilla V. C. 293. a C. Terentio Arsa Trib. pleb. *vt Quinqueuiri crearentur legibus de imperio consulari scribendis.* Obscure hoc dictum, ita est accipiendum, vt legem ad libidinem et licentiam consulum in iudicando coercendam spectasse intelligas, cum nec Tribunorum auxilium sufficeret, quoties in caussis, inprimis de nexis ob aes alienum, iniquae sententiae dicerentur. Coss. enim ius dicentes, pauca e legibus, partim e Pontificum libris, pleraque ex arbitrio decernebant. More itaque et vsu inualuisse videtur, vt varie ius diceretur inter patricios et plebem. Postulabatur adeo a plebe *iuris aequatio cum patriciis,* quae posthaec facta est fundus LL XII. Tabb. Restitere tamen patres ad a. 300. quo SCtum factum, non tam de iure aequando, quam, si forte res differri et vltra protrahi posset, de tribus legatis in Graeciam mittendis. Creati tandem a. 303. *Decemuiri de legibus scribendis, omnes e patribus;* adiectum *vt sine pro-*

prouocatione essent, nullique alii magistratus. Duo in his maxime miramur, primo, quomodo tandem eo res adduci potuerit, vt in legibus XII. tabb. aliqua tamen plebis haberetur ratio; tum quomodo tam parum caute et prudenter cupiditati suae hoc dare potuerint patres, qui, vt plebi terrores iniicerent, magistratum sine prouocatione crearent, eoque ipso in summum discrimen libertatem etiam suam, non modo plebis, adducerent. Perlatae leges in Comitiis centuriatis; prisca instituta in eas recepta, partim emendata; ius nexorum ob aes alienum mansit, tantum circumscriptione facta *c*); Tam paucorum hominum est libertas in ciuitatibus liberis! Meliora tamen edocti plebeii per ea ipsa, quae vsu rerum cognouerant, coepere ab hoc inde tempore libertatis suae fundamenta substruere; subuersis primo auspiciis patrum per connubia, tandemque consulum, inde aliis magistratibus cum plebe communicatis. Ingentes super his turbae et clamores patrum; nec illi concessere, nisi maioris discriminis metu; nam, cum a. 378. Legem Canuleiam de creando Consule e plebe reuocarent Tribb. pl. *C. Licinius* et *L. Sextius*, acerrimi viri, promulgauerant illi simul alias leges aduersus patrum opes; primo *de aere alieno*, vt, deducto de capite eo, quod vsuris praenumeratum esset, id quod superesset, triennio aequis portionibus solueretur; quae prima fuit *lex foenebris*; tum *de modo agrorum*; quae *altera*

c) Nec sublatum nisi lege Poetelia 428. Liv. VIII, 28. Etsi oppressa plebs aere alieno etiam serius memoratur, vt 467. cum ad Ianiculum secessit; compositae res ita, vt Q. Hortensius Dictator ἀπρονοητὴν faceret Liv. Epit. XI.

fuit *lex agraria;* nam lege Terentilla (293.) abducta fuerat plebis contentio ad alia; etsi aliquoties nouae turbae propter agrariam rem exortae erant, vt 337. 338. deductae quoque passim coloniae; non tamen res nisi nunc iterum in publicam concertationem fuit reducta. *Lex* haec *Licinia de modo agrorum, ne quis plus quingenta iugera agri possideret d),* scilicet, vt quicquid agrorum supra praescriptum modum superesset, inter plebem aequo pretio diuideretur, hactenus non iniqua videri poterat, quandoquidem agri erant publici, quos possidebant priuati, satisque fortunarum haberi poterat, praedictum iugerum numerum possidere; patri enim familias cum familia bina iugera satis esse visa sunt *e*). Vt tamen hanc suarum rerum iacturam auerterent, maluere patres plebi concedere, vt a. 387. lex perferretur de altero vtique e plebe consule creando; etsi haec summi honoris cum plebe communicatio plus detrahere debuit patrum opibus, quam si agrorum, quos ne satis quidem colere poterant, iacturam cum aequitate et moderatione fecissent.

Obliterata contentio de *agraria lege* vltra CC. annos; fuere tamen interea deductae passim coloniae

d) Sic Liv. VI, 35. Addit Appian. B. C. 1, 8. *ex agris publicis; neue pasceret plus centum capitibus maioris, plusue quingentis minoris. Decretum praeterea est, vt ad curanda opera rustica certum numerum liberorum hominum aleret quisque;* cum non nisi coemtis seruitiis diuites vterentur, ne, ingenui si essent, militiae caussa euocarentur ab opere.

e) v. *Opuscula* Vol. I. p. 250 seq.

niae *f*) in remotiores ab vrbe agros, diuisos viritim in duo, mox in quina et septena iugera. At prima contra Senatus optimatiumque voluntatem lata huius generis *lex agraria* fuit ea, qua diuisus est ager Gallicus et Picenus a. 522. haud diu ante bellum Punicum II. C. Flaminio Trib. pl. ferente; quam legem Polybius mutatorum in deterius morum populi Romani caussam et originem fuisse dictitat *g*). Interea Italiae conditio fuit tristissima; per bella continua illa exhausta viris, tributis attrita, ne quidem habebat, vnde malis mederetur. Nam maior Italiae pars occupata erat per latifundia diuitum, qui fructuosiorem agriculturam cernentes esse per seruos, paruo parabiles et a militia vacuos, ipsos Italos ingenuos ne ad conducendos quidem agros admittebant. Inde vacuitas agrorum, colentium paucitas, et in colendo agro ex paupertae socordia; non facile enim laetus agri cultus esse solet inter oppressos egestate. Inde coniugia rara et liberorum orbitas, quos alere non possent; et ex eo difficultates dele-

f) Inde ab a. V. C. 472. quarum recensum habes ap. Vellej. I, 14. temporibus suis assignatas dabit Sigonius de ant. iure Ital.

g) Polyb. II, 21, 7. 8. *ἀρχηγὸν τῆς ἐπὶ τὸ χεῖρον τοῦ δήμου διαστροφῆς*. Polybium inter Scipiones et Fabios esse versatum facile agnoscas. Corrumpi per has colonias plebs vix potuit, nisi quatenus hoc exemplo erecti alii quoque egeni ciues, quippe qui corporibus suis ac vitis remp. sustentabant, postularunt, vt suae miseriae succurreretur. Atqui, ne ii postularent, aliis modis ciuium inopiae succurrendum erat. Verum talia fuerunt istorum hominum iudicia, vt iis, qui iniurias diu toleratas vlciscerentur, nihil excusationis ex eo esset, quod diu toleratae eae erant, contra vero in crimen vertebatur hoc, quod diutius iniurias tolerare nollent!

delectuum, et virium infirmitas. Malorum tamen tantorum emendatio erat longe difficillima; hereditas cuiusque aedificiis et opere exculta quomodo sine iniuria eripi poterat? *Reduci plebs in agros unde poterat sine possidentium euersione, qui ipsi pars populi erant? et tamen relictas sibi a maioribus sedes aetate, quasi iure hereditario possidebant h).* Misera et exitio iam tum damnata est ciuitas, vbi maiorum imprudentia eo res rediit, vt sine iniuria alterius partis altera ciuium pars seruari nequeat, vtque non minus, si nihil tentatum fuerit, gliscant indies caussae certi exitii. Tandem Tib. Sempronius Gracchus Trib. pl. miseritus plebis legem Liciniam reuocauit; *ne quis* (*in Italia* addit Flaccus Siculus) *plus quingentis agri iugeribus possideret*, adiecit tamen veteri legi, *licere* praeterea *filiis familias habere huius modi dimidium;* porro rogauit, *ne quis ex publico plus quam centum iugera haberet; Tresuiri quotannis crearentur, qui agrum publicum a priuato discernerent; agri quod superesset, pauperibus diuideretur; neue quis plus quingentis capitibus pecorum, centumque maioris armenti pasceret; vtque certus mercenariorum numerus ex ingenua plebe a possessoribus aleretur.* Incredibilis indignatio orta *diuitum*, non nunc *patrum;* nam adeo immutata erat resp. vt non amplius essent certamina *patrum* et *plebis*, sed *Senatus* et *populi;* ex quo enim tempore magistratus cum plebe fuerant communicati, ex ipsis plebeiis potentes facti, sensu iniuriae sui ordinis

h) Flor. III, 13. Ceterum de iis, quae hic exposita sunt, non opus est multa loca cumulare. Notissima sunt loca classica ap. Plutarch. in Gracchis pag. 826 seq. et ap. Appian. bell. Civ. I, 7 seq.

ordinis hominibus factae deposito, patriciorum mores animosque induerant. Gliscere nunc *nobilium* superbia et arrogantia. Paullo post subnatum est *optimatium* nomen, hoc est eorum; qui volebant videri optimas partes in rep. sequi; iis, qui populi caussam tuebantur, *popularium* nomine imposito per inuidiam, quoties tuendo tenuiores erga potentiorum iniurias contentiones et turbae exortae erant. Hi omnes, paucis exceptis, conueniebant in hoc, vt reip. nomen obtenderent vtilitatibus suis, vtque ea, quae opibus augendis excogitasset auaritia et cupiditas, reip caussa suscepisse videri vellent. Contra aduersus remp. fecisse dicebatur is, qui iniurias a ciuibus, probrum a republica, depellere conatus erat. Ita aduersus remp. fecisse diuites clamabant eos quoque, qui iniurias tacite perferre noluerant. Premebat tenuiores nunc aliud malum, quod *ex ipsa plebe* non minus, quam e patriciis, *locupletiores* foenus exercendo, publica conducendo, sociis vexatis; prouinciis et regnis exhaustis, plus quam regias opes sibi parauerant; adeoque quicquid ad commercia spectaret, etiam rem frumentariam ac numariam, in sua potestate habebant, ipsi *Publicani* dicti. Nec vllum auxilium aduersus horum iniurias erat; quandoquidem iudicia primo in Senatus-tum in Equitum, mox in vtrorumque manu erant. Quae mala, indies maiora et crebriora, cum eo tandem progressa essent, vt L. Marcius Philippus, cum Trib. pl. esset a. 648. publice profiteretur, *non esse in ciuitate duo millia hominum, qui rem haberent i)*, quis

i) Cicero quidem *capitalem*, h. e. perniciosam. appellat *orationem*, de Off. II, 21. quippe *ad aequationem pertinentem; qua peste*, inquit, *quae potest esse maior?*

quis ea miretur factionum certamina, ex his autem bella ciuilia maturasse: quorum auctores si habebantur illi, qui ea mouerant, caussae tamen altius erant repetendae ex superioribus ab iis ipsis, qui auaritia sua et cupiditate alios fortunis suis exuerant, iniuriis et contumeliis ciuium tenuiorum iras prouocauerant, eosque ad extrema adegerant; iidem haud reputantes se sibi suisque liberis per haec ipsa tristem eam sortem parare, vt XXX annis post per bellum Sociale agri per Italiam vastarentur, moxque per proscriptiones agris et opibus exuerentur ii ipsi, quorum parentes si plebi egenae vel exiguum quoddam leuandae egestatis auxilium reliquissent, seruari potuisset resp. Ea tamen plerumque est hominum opibus praeualentium stultitia, vt malint omnia perdere, quam ex aequo aut cum moderatione aliquid de rebus suis affluentibus concedere, tutoque suis bonis cum ciuium suorum bona voluntate et fauore frui. Verum redeamus ad Gracchos.

Tiberius Gracchus ab initio, omnium bonorum consensu vtilissimam reip. rem aggressus, quam iam C. Laelius Sapiens in tribunatu tentatam deposuerat, cum maiora esse pericula videret, leniter omnia agere de P. Licinii Crassi, Pontif. M. P. Mucii Scaeuolae, et Appii Claudii, soceri sui, sententia. Tum vero diuites pertracto in partes suas M. Octauio, Tiberii in tribunatu collega, qui et ipse agros vltra modum possidebat, maluere remp. in summum discrimen adducere quam de iure suo decedere. Accensus ira Tiberius priore lege relicta nouam fert, *excedere iubens agris quos contra leges quisque occupasset.*

Inter-

Intercedit legi Octauius, quem cum nec precibus, nec promissis, de suo enim ei damnum resarcire voluit, nec minis mouere posset Tiberius, rogationem fert de magistratu Octauio abrogando: tum *lex agraria* perfertur; tres viri diuidundis agris coloniisque deducendis creantur Tiberius ipse cum Appio Claudio et Caio fratre. Cum non satis esset, egenos agros habere, nisi etiam esset, vnde domos, instrumenta, iumenta, sibi pararent: commode euenit vt Attali Pergameni hereditas populo Romano relinqueretur. Cui cum iam potentiorum auiditas inhiaret, noua lex a Tiberio promulgata, *qua iis, qui lege Sempronia agrum accipere deberent, pecunia, quae regis Attali fuisset, diuideretur.* Inter atrocissimas aduersariorum minas exacta aestas. Instabat tempus comitiis tribunitiis. Tiberius, vt populus sibi magistratum continuaret, nouas leges tulit, de minuendo militarium stipendiorum tempore; de prouocatione a iudicibus ad populum; et vt Senatores Equitesque Romani pari numero iudicarent. Dies comitiorum aduenit; habentur ea in Capitolio. Senatus in propinqua aede Fidei conuenerat. P. Mucio Scaeuola Cos. ad aequitatem et lenitatem patrum animos adducere frustra allaborante, Scipio Nasica prosilit, accurrit, Tiberium necat, fit magna caedes, occisorum corpora in Tiberim proiecta.

Rem infausto successu tentatam, cum interea omnia in peius ruerent, ferro grassarentur optimates in eos, qui mitiora suaderent, e popularibus alii socios sollicitarent, Senatorum autem iudicia infamia laborarent, Caius Gracchus, Tiberii frater, iterum

iterum eſt aggreſſus, Tribunus pl. anno 631. lege lata, *vti e lege Sempronia quotannis agri populo Romano diuiderentur; vtque ſemiſſe atque triente k) plebi ex publico frumentum viritim ſingulis menſibus diuideretur.* Exaſperato per aduerſariorum machinationes Caio, imprudenter adiectae aliae leges in plebis commoda, quas nunc enarrare neceſſe non eſt. Continuatur Caio tribunatus in annum ſequentem 632. Nunc inſidioſa facilitate ex Senatus auctoritate M. Liuius Druſus Trib. pl. in partes pertractus leges fert populares magno numero, interque eas, *vt XII. Coloniae deducerentur*, (extra Italiam Vellej. II, 15.) *in quas ſingulas tria ciuium Romanorum millia mitterentur; vti vectigal agris lege Sempronia diuiſis diuidundisque impoſitum plebi remitteretur, vt Decemuiri crearentur, agris diuidundis.* Fractae per haec Caii opes. Druſus Senatus patronus habitus. Caius nec obtinet, vt comitiis tribunitiis Tribunus reficeretur, ſuffragiis non ex fide renuntiatis. Noui Conſules creati a. 633. L. Opimius Q. Fabius, iſte quidem infeſtiſſimus Caio, nunc priuato homini. Itaque Leges Semproniae omnes euerſae. Impugnatur colonia Carthago (e lege Sempronia deducta) propter mala omina, quae renuntiata erant. Decernit Senatus, vt iterum cum populo ea de re agatur; promulgata lex e SCto a M. Minucio Trib. pl. Die comitiorum omnia vi armata agi. Caius cum M. Fuluio Flacco triumuiro agrorum diuidundorum agmen et ipſe circa ſe habet. Opimio a Senatu reſp. mandatur. Edicit is, vt Senatus in armis adeſſet, Equites binos

k) Vt $\frac{10}{12}$ aſſis modius veniret; minus etiam pretium, quam numo.

binos seruos adducerent. Fit tumultus. Caius fugit et seruo iugulum praebet; caput eius plumbo infuso contra aurum appensum. Ad tria millia ciuium ab Opimio necata in carcere. Ita tandem optimatium caussa facta superior. Abrogatae Caii leges, inque his *agraria.* Tandem per legem Thoriam a. 647. *relicti agri in possessione dominorum, modo tributa penderent, et ea pecunia viritim diuideretur l*). Mox tamen ab alio tribuno pl. *et hoc vectigal abrogatum, et plebi omnino nihil fuit relictum.*

Iterum legem agrariam tulit L. Marcius Philippus Trib. pl. a. 650. sed facile antiquari passus (Cic. Off. II, 21). Motas enim per has leges turbas iure horrebant omnes; auctores merito incusabant; vtinam caussas turbarum tollere et malis reip. alia via mederi tam facile fuisset! Enimuero ab hoc inde tempore studium alleuandae populi miseriae a bonis initiis profectum malorum plerumque hominum consiliis et artibus cessit. Nam Tribuni seditiosi, quoties plebem in suas partes trahere vellent, *leges agrarias* ferre; in his Appuleius Saturninus a. 654. et M. Liuius Drusus a. 663. Memorantur *Leges agrariae m*) Titia 655. Lex Plotia 656. L. Flauii a. 694. P. Seruilii Rulli Trib. pl. in [illegible] Con-

l) Appian. B. C. I, 27. sed capita legis fuere plura.

m) Sunt multa in his legibus earumque caussis adhuc obscura et sedula alicuius viri docti opera haud indigna. Incredibile enim esse videtur, viros prudentes non perspectum habuisse, nullam esse reip. libertatem tutam, nec incolumitatem diuturnam, si maior ciuium pars egestate oppressa ad seruile potentium obsequium descisceret; ita enim paratam fore praedam remp. ei, qui primus per factionem eam occupare vellet.

Consulatu Ciceronis 691. Huic, aut aliis, similes se profitebantur ii, qui regias possessiones, agros publicos, praedia, saltus, per decreta legibus agrariis similia proscripserunt *n*). Tandem *legem agrariam* memorari videmus *Iuliam* a. 695. Caesaris Cos. cum Bibulo, qua *Campanus ager et Stellas XX millibus ciuium, quibus terni pluresue liberi essent, diuisus.*

Interea per factionum studia oppresserant rempublicam mala plura, quae in vtilitatem paucorum aut perniciose decreta aut non sat seuere repressa fuerant. Erat in his iudiciorum infamia; leges frumentariae, de distribuendo egenis frumento; consilia de ciuitate sociis danda, et aequando cum iis suffragiorum iure, foeneratorum acerbitas et veteratoriae artes. Malum hoc foenebre, habitum vulgo inter teterrima, et omnium maxime intolerabile, seditiones quoque excitauit; quibus praetor, qui iudices in foeneratores dederat, in foro sacra faciens iugulatus est: (v. Appian. B. C. I, 54. ad a. 665).

Inter haec *genus tertium agrariarum legum* inuentum fuit, quum, *veteribus possessoribus per vim eiectis, nouis colonis agri diuiderentur.* Saeuientibus enim inter se factionibus tandem bella ciuilia exarserunt, et cum his proscriptiones, atrocissimum Sullae inuentum, quo ille non aduersae modo factionis homines, sed diuites omnino et opulentos afflixit, vt egenorum non iam inopiam leuaret, verum vt flagitiosorum ex longa egestate hominum, quos suis legionibus adscripserat, per

n) Sunt plurima in Cic. Or. contra Rullum, quae hic locum habent.

per militiae licentiam efferatorum et effrenium, qui ganea et alea stipendia amplissima effuderant, libidines et profusiones expleret. Non enim odia et irae caussae huius impietatis ac sceleris fuerunt vnicae; verum necessitas soluendi legionibus et facinorum sociis stipendia promissa; vnde enim haec peterentur nisi opulentioribus interfectis et bonis eorum publicatis! Nunc *nouum Legum agrariarum genus* successit, agris proscriptorum, nec modo singulorum ciuium aut sociorum, verum totarum ciuitatum, post veterum possessorum supplicia et caedes aut expulsiones, inter veteranos diuisis o). Quantam per

o) Sulla legionibus XXIII. per Italiam agros perduellium assignatos diuisit: Appian. B. C. I, 100. fac singulis legionibus 4000 superfuisse; habes fere 100000 capita. Perierant eo in bello centum millibus amplius iuuentutis Romanae Italicaeque, et ex Sullae inimicis Senatores XC. Consules et Consulares XV. Equites Romani bis mille sexcenti. Appian. B. C. I, 103. Altero bello ciuili Caesar legiones in Graeciam duxerat XII. praeter equitatum; (de B. C. II, 5.) quibus trina donatiua et agros promiserat (Appian. II, 92. 93 seq.) at idem minus saeuus fuit quam Sulla, quod non ereptos aliis sed agrum publicum militibus diuisit (ib. 94). Triumpho acto militibus singulis persoluit 5000 drachmas atticas (vltra mille thaleros); duplum centurionibus; tribunis et praefectis alarum quadruplum; plebi viritim minam atticam h. cr. 20 th. (ibid. II, 102. Sueton. Iul. 38.) — Censu deinde acto *ferme dimidio minus capitum* censum (ibid.) h. e. pro trecentis viginti millibus ciuium, quot superiore censu fuerant, censa sunt omnino centum quinquaginta millia Plut. Caes. 55. Tandem Antonius et Octauianus aduersus Brutum et Cassium profecturi XX. legiones conscripserant (adeoque circa C. millia capitum) quibus praeter alia victoriae praemia promiserunt coloniarum XVIII. Italicas vrbes, tam opibus quam agri bonitate et aedificiorum magnificentia insignes (Appian. B. C. IV, 3). Iam qualis Italiae cala-

per haec rerum, morum, disciplinae, vitae, immutationem factam esse putabimus! cum per omnem Italiam extinctis aut exulantibus et ad egestatem redactis nobilium, senatorum et splendidissimorum equitum familiis agros et villas et in oppidis domos cum lauto apparatu occupassent tanta hominum ex infima plebe, per inopiam, mox per militiae licentiam, inter belli ciuilis furores et atrocissima scelera, omni humanitatis sensu exutorum agmina. Successere in ingentes fortunas homines turpissimis moribus, vitae impurae sordibus, et iis artibus inquinati, quae egestatis comites esse solent. Quantam per haec vitae, morumque barbariem et inconcinnitatem, animorum et ingeniorum deprauationem et illiberalitatem factam esse putabimus! Quot fuisse similes isti Maenae, quem Horatius indignum diuitiis et sordidum hominem fastu se efferentem memorat! (Epid. IV.) Verum de his plura memorare horret animus ac refugit; inprimis cum in animum cum iis ipsis redeant calamitates hominum nobilissimorum, qui e patria exules nunc ab ipsis amicis suis proscripti errant, nec habent, quo refugiant.

Quam indocte itaque facinorosi homines ad *leges agrarias Romanorum* prouocent, ex iis, quae breuiter exposita sunt, facile intelligitur. *Lex agraria* eiusmodi, *qua fortunae omnium aequarentur*, omnino inter Romanos extitit nulla, nec in furoribus ciuilibus per summam factionum insaniam vlla eius rei facta mentio; verum primum a Sulla 673; tum a Trium-

calamitas, persolutis aliquando promissis, quod V.C. 713. factum, esse debuerit, vel ex dictis aestimare licet; et nota res vel pueris ex Virgilio.

Triumuiris 711. latae sunt leges, *quibus perduellium agri per Italiam militibus diuisi sunt*, cum proscriptione eorum, qui arma aduersus victores tulerant, aut in aduersis partibus steterant, inuiti saepe et coacti; eorum bona fuerunt publicata et agri cum villis seu venditi seu satellitibus suis a praepotenti factione assignati. Quod si adeo factiosi isti homines ad legum agrariarum inter Romanos exemplum prouocant, se ipsos satellitibus Marii, Cinnae, Sullae, Antonii, Octauiani et Lepidi, similes esse publice testantur, idque se agere profitentur, vt ex proscriptorum fortunis ac spoliis ipsi praedentur et factiones pascant, quibus remp. euertant.

PP. in Georgia Augusta pridie Kal. Mart. cIɔ Iɔ ccxciii.

XXII.

ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE
PRORECTOR
IVST. FRID. RVNDE D.
CVM SENATV
CIVIVM SVORVM
QVI
IN CERTAMINE LITTERARIO
IN A. D. IV. IVNII ANNI HVIVS cIↃ IↃ CCXCIII
REGIS NOSTRI INDVLGENTISSIMI
SOLLENNE NATALITIVM
INDICTO
CONSTITVTA EX EIVS MVNIFICENTIA
PRAEMIA
ORDINVM ACADEMICORVM IVDICIO REPORTARVNT
NOMINA
SIMVLQVE
COMMENTATIONVM
QVAE
AD CERTAMEN IN A. D. IV. IVNII ANNI cIↃ IↃ CCXCIV
ADMITTI VOLENT
ARGVMENTA
AB ACADEMIAE ORDINIBVS PROPOSITA
PROMVLGAT.

Tranquilla ſine armis otia Muſarum.

Europa omni per bella et diſſidia concitata et concuſſa, nobis, Commilitones, contingit eſſe tam felicibus, vt in ſtatu reip. tranquillo et pacato ſacra noſtra

noſtra Muſarum colere, et nunc quoque ſollennem hunc diem Regis Auguſtiſſimi natalem ſolito more celebrare poſſimus; id quod merito laetamur deoque O. M. gratis piisque animis hanc fortunam noſtram acceptam referimus; nec magis nobis, quam ipſis litterarum ſtudiis gratulamur, quod interea, dum *toto furit Mars impius orbe*, et dum e gente Europae cultiſſima et politiſſima Muſae tantum non fugatae exulant, aliis autem terris ſiue per furores bellicos, ſiue inter armorum minas et praedationes, litterae vix limen ingreſſae iterum diffugiunt, ſint ſaltem in nonnullis Germaniae terris loca, et in his Georgia noſtra Auguſta, in qua *tranquilla ſine armis Otia Muſarum* *), ſecuritas, ſine qua litterarum ſtudiis animi vacare nequeunt, et tranquillitas integra et incolumis maneat. Quo ipſo tanto maiore nos religione obſtrictos teneri putabimus, vt deſerta haec ab aliis et tanquam in manus noſtras tradita ſacra tueamur; flagitabit ſcilicet a Georgia Auguſta poſteritas fructus litterarum, quas mentibus compoſitis ac liberis colere licuit interea, dum alii calamitatibus belli timoribusque agitati, curis, aerumnis vexationibusque omnis generis diſtricti, abiicere ſtudia, litteras valere iubere, a Muſarum caſtris ad caſtra Martis transire cogebantur.

Expectari autem a nobis putabimus et hoc, vt, dum inter bellorum licentiam et neceſſitatem humanitatis ſenſus extinguitur, et cum humanitate vitae cultus melior tollitur, magis magisque indies inter arma inualeſcente animorum feritate et barbarie, vt, inquam, nos humanitatem, vnicam vitae magiſtram ac

*) Lucan. II, 266.

ac rectricem, vnicum solamen, fomentum et leuamentum malorum, quae miseram mortalium conditionem premunt, vt eam, tanquam sinu, foueamus, idque studeamus, vt recti, iusti, decorique sensu molliore nostro aliorum ingenia aspera et immitia mitigemus, iras et odia placemus, iudiciorum nostrorum aequitate (etiam de iis, qui de reip. summa, de libertate publica, de iuribus hominis et ciuis, parum perspecte et explorate statuerunt) alios, non nisi supplicia, exilia, incendia, rapinas, minitantes ac crepantes, ad aequitatem, ad clementiam, ad misericordiam, reuocemus. Nisi enim ii, qui sunt extra ea constituti, per quae irae et odia inflammari solent, meliora et aequiora consulant, quomodo seruari poterunt humanitatis iura et officia? Multo autem magis a vestra aetate, Commilitones, sensus hi humanitatis expectantur et expetuntur, quandoquidem et mitiora ac molliora sunt ingenia vestra, necdum vtilitatum consiliorumque diuersitate ad iras et odia procliues voluntates. Omnino, si qua salus rebus nostris, si emendatio rerum publicarum, si morum, sine quibus legum iudiciorumque nulla vis, nullus fructus est, a corruptelis suis liberatio, si de rebus, quibus laus, gloria, nobilitas, verae imperiorum opes, vera populorum felicitas ac splendor, continetur, veriores notiones inter omnium ordinum homines sperandae sunt: a vobis, Commilitones, a vestra institutione, a salubribus praeceptis sapientiae, quibus imbuimini, proficisci illa omnia possunt. Ab iis enim, qui semel opinionibus prauis, rerum vanarum studiis et misera ambitione et potentum assentatione imbuti

sunt,

ſunt, fruſtra meliora expectabimus. Docet hoc omnium temporum memoria, *bellorum calamitates* ſuperare omnes naturae peſtes et mala in hoc, quod progreſſus humani generis ad meliorem humanitatis cultum ſiſtunt, nec modo ſiſtunt, verum ad feritatem ac malitiam ingenia deprimunt, ſenſumque a natura inſitum iuſti et recti, habitumque animorum mitem et manſuetum tollunt, et belluinam truculentiam et ferociam inſtillant: ita vt eo tandem homines, alioqui perſpicaces et iuſti, procedant, vt inhumanitati ipſi ſuae et aliorum patrocinentur inventis cauſſis et argumentis ſpecioſis. Incumbit itaque iis, quibus extra aleam poſitis iudicia recta et aequa ſeruare facile eſt, vt aliorum ingeniorum aſperitatem mitioribus ſenſibus temperent, ſuaque humanitate inhumanitatem et immanitatem moderentur. Etſi enim iis temporibus viuimus, in quibus inter irarum et odiorum cauſſas haud minima haec eſt apud multitudinem, ſi alios moderate iudicare, non easdem iras et odia ſuſcipere, non efferueſcere immodice, nec in miſeros dictis minisque inuehi viderint: nobis tamen, ſi modo profeſſione hac noſtra litterarum humanitatis ac ſapientiae digni eſſe volumus, dignum et conſentaneum eſt, ſpernere iniquorum hominum iudicia, probare ea, quae ratio et officium ſuadet, placare odia, iuſta et aequa monere, neque ira ſeu noſtra ſeu aliena ad praua iudicia et ad ſenſus iniuſtos abripi.

Per omnia ſaecula *litterarum ſtudia* hoc ſibi iuris vindicarunt, vt, *qui ea colerent, a vulgi iudiciis diſſentirent, etiam in populorum et regum cauſſis;* praeluxerunt illi eo ipſo poſteritatis iudiciis, quae ſtulta,

iniusta ac scelesta consilia ac facta, quamuis felici successu ad exitum properantia, ad veri, iusti ac recti normam exigit; etsi prudentiae monitis hactenus paruerunt, vt posteritati huius iudicii seuerioris pronuntiationem relinquerent, ipsi nec improbare iniusta facta publice et tempore alieno et sine vtilitate in animum inducerent. Contra autem ab omni iudiciorum atrocitate, ab odiorum ciuilium truculentia, a seditiosorum furoribus, a caedibus et rapinis, et ab omni eorum, qui inde opes, honores, potentiam venarentur, contagio, intactos se prouide ac caute seruauerunt.

Itaque ab omni inde tempore litterarum studia singularem aliquam laudem habuere, vt *ab innocentia et pietate* celebrarentur: factum hoc iam iis aetatibus, quibus per mythos et symbola, quae quis cogitasset, redderentur; habentque haec nescio quid suauitatis. Musae non modo coetus magnos fugiunt, profanos et impios a se arcent et procul esse iubent, verum etiam a sanguine et caede abhorrere, a rapina ac praeda auersae esse narrantur. Inprimisque vates ac poetae hoc in se deriuarunt, vt et ipsi sancti, iusti castique essent, et suos populares a caedibus et rapinis abstinere iuberent. Meminerimus Orpheum: *Siluestres homines sacer interpresque deorum Caedibus et victu foedo deterruit Orpheus, Dictus ob hoc lenire tigres rabidosque leones. Dictus et Amphion, Thebanae conditor arcis, Saxa mouere sono testudinis et prece blanda Ducere quo vellet.* Hoc illud est, quod nomina Lini, Musaei, Eumolpi, prisca Graecia ad omnem memoriam celebrauit; quod carminum suorum lenociniis, partim insti-

institutis vitae mitioris, religionibus et sacris, animos ad humanitatem illi adduxisse et a feritate auocasse narrantur; hinc laudes Chironis, qui, *iustissimus vnus* *), colere iustitiam, fidem datam iuratamque seruare, deosque colere docuerat; hinc fama multorum heroum ac sapientum, quod ab odiorum et pugnarum furoribus ad mitiorem vitam adduxerant populares. Ita autem fert natura nostra, vt proniores simus animis studiisque ad antiquiora quaeuis miranda et laudanda, quia se commendant suauitate aliqua mirabili simplicitatis, ad quam in ipsis his vitae corruptelis generosa quaeuis indoles pronior est, quam vulgo creditur. Inuenta sunt ab iisdem heroibus vitae cultus primordia, vt auersari adsuescerent et abhorrere discerent homines eum, qui sanguine esset infectus; vt scelesti intelligerent se piaculum (ἄγος) contrahere, vix multis et difficilibus religiosis ritibus expiandum; iidem iusserunt, parcere supplicibus (ἱκέταις), hospitii iura seruare, sepulturae religionem custodire. Per inuenta haec se melioris vitae initia, societatis et humanitatis primordia, ciuitatum ac rerumpublicarum fundamenta, omnium rerum bonarum ac iucundarum fructum, vna cum spe meliorum, Musarum beneficio accepta, habere ferebant veteres; Musis omnis humanitatis cultum eiusque lenocinia et ornamenta, iucunditates et oblectamenta, deberi.

Quae cum ita sint, quid a nobis, qui iis temporibus nati sumus, quibus, litterarum ac disciplinarum cultu et expolitione ad tantum fastigium progressa, abiectis iis, quae rudiorum hominum ingenia mulcere

*) δικαιότατος Κενταύρων. idem φιλάνθρωπος.

mulcere ac detinere poterant, feuerius et fubtilius de rebus ftatuere licet, quid, inquam, a nobis expectari putabimus? Scilicet vt vita et ftudiis, dictis factisque declaremus, nos, litterarum cultores et antiftites; vt in aliis rerum iudiciis, ita deferere vulgus etiam in hoc, vt mitiores et meliores fenfus fequamur, vt humanitatis iura feruemus tueamurque; vtque multo magis ipfi ab omni iniuria erga alios, quibuscum viuimus, abftineamus, planeque intelligamus, nos, quod grauiffimus Romanorum conful dicebat, (de LL. I, 10) *nos ad iuftitiam effe natos, neque opinione, fed natura conftitutum effe ius.* Quod fi homines fibi perfuadere vellent: omnium, quae in hominum doctorum difputatione verfantur, hoc ipfo nihil effe praeftabilius; fieri poffet, vt vita hominum vere digna videri deberet, quae viueretur, et expetenda etiam tum, fi cui ingrediendi eam libertas et arbitrium datum effet; cum ex vita nunc multi ita decedant, vt, fi per fe ftetiffet, vix vitam fuiffent optaturi.

Videtis, Commilitones, quae et quanta ad communem vitae noftrae falutem et felicitatem a vobis, a veftris ingeniis, ftudiis, moribus, exemplis, flagitentur, eaque multo maiora ad futuram hominum progeniem. Ne itaque hanc animis dimittite cogitationem, fi bonis litteris accuratam et fructuofam operam vos adhibetis, non modo vobis vos confulere, non veftris modo parentibus et cognatis vos obfequium et officium praeftare: fed patriae, fed faeculo, fed pofteritati. Quae etfi per fe calcaria animis fubiicere debent acerrima: ecce accedunt noua haec ex publica laude et ex praemiis

veftrae

vestrae virtuti ingeniorum animorumque per munificentiam Regis nostri augustissimi propositis; cuius natalem celebrauimus sollennium apparatu tali, qui fortunam, vitam locumque nostrum decet. Expectari enim a nobis non possunt ludi, epulae, pompa magnifica; nos vota, preces, gratos sensus afferimus, quibus ipsum numen O. M. pro salute Regis et reip. inuocemus ac precemur.

Ad hanc itaque laudem ingenii ac doctrinae, et ad praemia proposita quinam illi sint qui aspirarint, qui successus et euentus, quaenam eorum scriptiones fuerint, publice nunc exponendum est, quemadmodum in conuentu academico gesta ea omnia sunt, partim ex suggestu pronuntiata.

"Ab *Ordine Theologorum*

praemium propositum erat ei, qui optime conscripturus esset:

Narrationem criticam de interpretatione locorum N. T. in quibus donorum Sp. S. quae vulgo extraordinaria dicuntur, mentio iniicitur.

„Exhibitae sunt Ordini commentationes tres, hisce symbolis insignitae:

I. *Ne quid nimis.*

II. *Nimis peruerse semetipsum amat, qui et alios vult errare, vt error suus lateat.*
AVGVSTIN. *Epist.* VII. ad Marcel.

III. *Non iam prima peto Mnestheus, neque vincere certo, Quanquam ô! sed superent, quibus hoc, Neptune, dedisti.* VIRGIL. *Aen.* V, 194.

„Non diu Ordo Theologorum dubius et incertus haesit, cui ex his tribus iuuenibus, qui in certamen literarium descenderant, adiudicandum esset

esset praemium. Quanquam enim auctor *commentationis, versus ex Aeneide in fronte ferentis* et tertio loco commemoratae, egregium industriae suae ac diligentiae in colligendis variis veterum pariter ac recentiorum sententiis et opinionibus edidit specimen, vt hoc respectu iudicum expectationi ac votis satisfecisse videri possit, tamen, tum quoad ipsius argumenti tractationem, quae nec iudicio in congerendis copiis, nec cura in collocanda et distribuenda materia admodum commendatur, tum quoad orationem, qua vsus est, non satis latinam, multa desideranda reliquit, adeoque neglexit, quae in conditionibus praemii propositi apud nos vel maxime numerari solent. Maiorem laudem sibi meruit auctor commentationis, cui inscriptum symbolum: *Nimis peruerse semet ipsum amat*, &c. Summa enim diligentia non solum veterum et recentiorum commentatorum interpretationes, quae ad rem faciebant, conquisiuit, et ad certa genera reuocauit, sed etiam abunde hoc scripto suo Ordini comprobauit linguae latinae et graecae scientiam haud vulgarem, ingenii acumen in diiudicandis variis opinionibus ad regulas certae interpretationis, subtilitatem etiam et modestiam docto et liberali iuuene dignam. Palmam tamen huic commentationi, docte et subtiliter scriptae, praeripuit scriptum, quod symbolo inscriptum est:

Ne quid nimis.

cuius auctorem ob rerum delectum, tractationis lucidum ordinem, iudicium acutum pariter ac modestum, orationem denique perspicuam et dictionem latinam, aliasque commentationis virtutes egregias

praemio

praemio publico dignum habuit Ordo Theologorum, ita tamen vt *proximo ad eum loco accedere* eique fere parem esse iudicaret auctorem commentationis *secundo loco* commemoratae et Augustini dicto insignitatae."

Reserata scheda nomen exiluit:

Io. Phil. Kurzmann, *Thuringo-Muhlhusanus*, idem qui superiore anno ingenium doctrinamque probauerat, praemio Ordinis Theologici reportato de quaestione super symbolis ac regulis fidei ecclesiae per tria priora saecula. Qui *altero loco* ad praemium accesserat, est Io. Frid. Moeser, *Verdanus*.

"*Ordo Iureconsultorum* desiderauerat:

Vt exponeretur natura et indoles dominii vtilis, eiusque vestigia et vsus in institutis iuris romani et germanici; et vtrum vsusfructus, in variis iuris germanici institutis obuius, cum dominio vtili pro eodem haberi possit?

„Quatuor ad hanc quaestionem Ordini oblatae sunt commentationes, hisce insignitae sententiis:

I. *Muneris est tempus, qui Nonas Lucifer ante est.*
Fastorum Lib. VI, 210.

II. — — — *haec sunt qualiacunque,*
Arridere velim, doliturus, si placeant spe
Deterius nostra. Horat. Serm. L. I, 210.

III. *Quo fata trahunt.*

IV. *Magis in studiis homines timor, quam fiducia decet.*

„Vnanimi Ordinis consensu *commentatio primo loco nominata* prae reliquis praemio digna iudicata est; cum non tantum sermonis puritate et concinnitate: sed etiam lectionis copia et diligenti tractatione eorum, quae thema propositum spectant, ceteris

teris longe fuerit praeferenda; cumque imprimis in iis, quae historiam dogmatis concernunt, varia hucusque etiam ab harum rerum satis peritis praetermissa conquisiuerit auctor.

„*Proxime* ad hanc in praemio decernendo *accedere* visa est commentatio quarta: *Magis in studiis homines timor, quam fiducia decet*: iusta quidem argumenti dispositione haud destituta; et eruditionis laude vtique commendanda; multis tamen et verbis et rebus abundans, quae explicationem quaestionis propositae non omnino attinent.

„Neque commentationibus *secundo* et *tertio loco nominatis* ingenii et temporis studiorum vtiliter impensi specimina desunt; licet in stilo et rerum tractatione non pauca occurrant, quae lectorem offendunt."

Scheda explicita mox innotuit auctor laudatae primo loco commentationis

Carolvs Henricvs Lang, *Oettinga-Sueuus.*

Altero loco qui palmam obtinuit est nomen professus Ioannes Christianvs Brandenbvrg, *Rostochio-Megapolitanus.*

Quaestio ab *Ordine Medicorum* proposita erat:

Quum medicorum de aliorum atque aliorum ex vegetabilibus praeparatorum extractorum efficacia sententiae non raro tantopere discrepent; illudque dissidium in modo extracta illa parandi aeque ac in delectu vegetabilium ipso latere videatur, quaeritur: *quaenam illa conficiendi methodus*, si sensuum externorum iudicium, sana chemicae artis principia, multifaria chemicorum consilia atque experimenta et medicorum probatae fidei testimonia, in scriptis eorum obuia, sollicite inter se comparentur, *virtutes vegetabilium et maxime intemeratas seruet, et quasi concentret.*

„Duo

„Duo oblati ſunt Ordini in quaeſtione hac enodanda occupati libelli; *alter* inſcriptus:

> *Nusquam opera ſine emolumento, nec emolumentum ferme ſine impenſa opera eſt.*

alter:

> Τὸ ὅμοιον ὑπὸ τοῦ ὁμοίου πᾶν ἀπαθές ἐστι.

ambo diligentiae, ingenii, eruditionis haud mediocris veſtigia monſtrantes, quamuis omnibus quaeſtionis membris exhauriendis non ſatis pares.

„Et primo quidem *commentatio* ſymbolo: *Nusquam opera* &c. notata medicorum experientiam, ex qua extractorum aliorum atque aliorum ſiue virtus ſiue inertia pateat, et, qua diligenter collata, cauſſa forſan huius diſcriminis definiri certius poſſit, conſulere praetermiſit, nullam fere eorum extractorum, in quibus parandis vini ſpiritu opus eſt, rationem habuit, neque diſcrimen inter infuſa calida atque decocta, et parata ex ambobus extracta intercedens, curate ſatis notauit. Egregie autem verſatur in enarrandis naeuis, qui in parandis his extractis vulgo occurrunt; propria, vt videtur, obſeruatione nixus, conſilia ſuggerit, a priſci moris tenacitate perinde ac ab immodico nouitatis ſtudio aliena, quibus corrigi ille labor poſſit; et nouum ſupellectilis genus, ex balneo vaporis et maris, vti quidem loqui geſtiunt chemici, compoſitum, in quo parari efficaciſſima cum nulla aut ſaltim minima partium volatilium iactura queant extracta, vna cum ſpeciminibus egregiis extractorum corticis anguſturae, et corticis peruuiani rubri, exhibuit.

„*Altera* diſſertatio, inſcripta Τὸ ὅμοιον &c., in veterum ſcriptis magis verſata, multa recentiorum tempo-

temporum in conficiendis extractis commendata artificia illis iam contineri manifeste docuit; in colligendis medicorum auctoritatibus tamen potius, quam periculis maiorem nauasse operam auctorem, quam quidem prioris, luculenter testatur; in enumerandis quoque partibus, quae tum per aquam, tum per vini spiritum extrahi ex vegetabilibus possunt, magis copiosa; at auctor obseruationem et experientiam, nisi in libris contentam, vix consuluit, in vituperandis communibus erroribus satis longus, in consiliis, quibus praecaueri illi queant, parcissimus: consilium enim loco ignis, vt partes aquosae auolent, antliam pneumaticam adhibendi, vix vllam meretur mentionem.

Quae cum ita sint, decreuit Ordo medicus, vt auctor *prioris dissertationis* insignitae symbolo:

Nusquam opera sine emolumento.

praemio coronaretur; *alter* autem *locus* concederetur auctori *alterius commentationis*."

Habet auctorem, quae *priorem* locum obtinuit, dissertatio

Carol. Ivst. Lvdovic. de Crell, *Brunsuicensem, Medicinae stud., Soc. priv. phys. Gott. Sodalem.*

Accessit ad praemium altera, quae scripta est ab Salomone Anschel, *Bonnensi.*

Ab *Ordine Philosophorum:*

Asiae Herodoteae difficiliora geographico more explicanda; et nunc quidem: I. *ex maribus:* rubrum s. australe, cum sinu Arabico; Euxinus pontus cum Hellesponto, Propontide ac Maeotide palude; Caspium mare. II. *e fluuiis:* Euphrates, Tigris, Is, Gyndes, Araxes, Aces — III. *fines Asiae Herodoteae* quoquo versus describendi.

Duae

Duae scriptiones redditae sunt *Ordini philosophico*; ltera cum dicto:

Scribimus indocti doctique.

ltera paullo serius oblata:

καὶ σὺ εἶς ἐκείνων.

Nec mediocriter laetati sumus, cum videremus, quam acuta, subtilia, et humanitatis studiis exculta ngenia inter nos versentur, quantaque doctrinae opia instructa illa, quantum laboris et operae in ectione et cognitione antiquitatis collocent. Digna traque commentatio praemio videri poterat, si ine aemula spectaretur; nec nisi comparatione facta ntelligi potuit, *priorem* illam multis quidem labo- are, quae abesse poterant, et facile rescissa abesse possunt, industria tamen et subtilitate doctrinaeque opia plurimum praestare; *alteram* breuitatis laudem habere, simul tamen multa intacta relinquere, quae n illa priore diligentius pertractata sunt. Ita ex iis aemulis alter sperauit: *interius ductis habenis anti- ipasse viam; nec non et Thessalus heros spe propiore alet, dum, non cohibente magistro, Spargitur in gyros lexterque exerrat Arion* *). Cum tamen diligentiae t industriae potior habenda esset ratio, praecisa est liuturnior deliberatio, cui primus locus esset de- ernendus; et decretus ille et assignatus est com- nentationi inscriptae:

Scribimus indocti doctique.

ltero loco victrix commentatio, *spes proxima pal-* , habita illa, quae verba graeca in fronte prae- ipta gerebat.

*) Statius Theb. VI, 441 sq.

Huius quidem auctor nomen ſuum nondum eſt profeſſus; at prioris primo loco victricis commentationis auctor compertus eſt

THEOPHILVS CHRISTIANVS BREIGER, *Hannoueranus, Seminarii Philologici Regii Sodalis.*

Nunc nunc — *O iuuenes, virtus iterum tentanda!* — nouae nunc pronuntiatae ſunt quaeſtiones in annum futurum XCIV. a quatuor Ordinibus Georgiae Auguſtae propoſitae; licebit ingenia veſtra exercere, vires experiri, atque praeclaro aliquo profectuum ſpecimine bonum augurium futurae laudis facere.

Sunt autem propoſitae *quaeſtiones* hae:

Ab ORDINE THEOLOGORVM:

Quaeritur, *quaenam ſit origo euangeliorum Matthaei, Marci, Lucae et Iohannis? ex quibusnam fontibus eorum auctores hauſerint? quibus maxime lectoribus et quo conſilio ſinguli ſcripſerint? quomodo denique et quo tempore factum ſit, vt quatuor iſta euangelia maiorem, quam euangelia, quae vocant apocrypha, et canonicam auctoritatem conſequerentur?*

Ab ORDINE IVRIDICO

iubemini exponere *remedia ſecuritatis, quibus iure romano proſpectum eſt creditoribus debitoris obaerati, tum per priuilegia ſpecialia actionibus perſonalibus data; tum per hypothecas tacitas; tum per priuilegia hypothecarum:* porro *tempora recenſere, quibus ea introducta eſſe conſtat;* denique *eorum veram indolem eorundemque vim explanare, qua vel alterum cum altero*

altero in eodem creditore concurrit, vel inter plures creditores alterum ab altero vincitur.

Ab ORDINE MEDICORVM:

Desiderat ordo medicus *succinctam historiam mortis; caussarum scilicet eius et inde pendentium diuersorum mortis generum, tum signorum eius diagnosticorum.*

Ab ORDINE PHILOSOPHORVM

duae propositae sunt quaestiones, suo vtraque praemio instructa. *Altera ordinaria* alteram quasi partem quaestionis, quae in annum praesentem edicta fuit, constituit:

Asiae Herodoteae difficiliora geographico more explicanda, et nunc quidem, post quaestionem superioris anni, *ex regionibus: Palaestina; Pactyica; desertum sabulosum; planities, quam Aces perfluit, cum populis accolentibus; tractus, quem Sauromatae, Budini, Thyssagetae, Iyrcae, Scythae exules et Argippaei incoluerunt, quamque Scythae, Europaei et Graeci ex emporio Borysthenis aliisque Ponticis emporiis, ad Issedones usque, peragrarunt.*

Quod si quem in indagandis his seu casus admouerit, seu studium vlterius produxerit ad *vrbes* ac *populos* ab Herodoto commemoratos, de quibus forte aliquid constitui subtilius, quam adhuc factum est, potest: animum saltem aduertere licebit ad vnum et alterum nomen ex sequentibus: Ex *vrbibus* quidem videri potest, an aliquid occurrat, vnde illustrari possint *Ienysus; Cadytis; Is; Caspatyrus.* Ex *populis* autem: *Aethiopes Asiatici; Sattagydae, Gandarii, Dadicae et Aparytae;*

Paricanii et Orthocorybantii; Caspii, Pausicae, Pantimathi et Daritae; Sagartii, Sarangenses, Thamanaei, Vtii et Myci; Matieni, Saspires, Alarodii; Pactyes, Massagetae, Issedones: etsi arx disputationis nequaquam in obscurioribus his posita erit, dummodo in summa quaestionis expediendae rite aliquis versetur; nec res magnam difficultatem habet, dummodo insistat aliquis superioris de Asia Herodotea commentationis vestigiis.

Altera quaestio praemio *extra ordinem* ex munificentia regia constituto ornanda haec est:

Indaganda Phoenicum in antiquissima Graecia vestigia: tum respectu cultus idololatrici; tum litterarum et mythorum; artium denique, et praesertim agriculturae et rei nauticae; quorum nisi omnium, plurium saltem indicia diligenter eruenda, luculentisque exemplis et auctoritatibus munienda sunt.

Nunc habetis, lectissimi Commilitones, scopos, quo tela vestra dirigatis, materias, vnde ingeniorum et profectuum in disciplinis nostris academicis laudem, et famae fundamenta petatis. Nostis praemia vestrae doctrinae er industriae proposita, laudem et famam inter populares et commilitones, bonam existimationem et maiorum spem; cumque his multo maioribus praemiunr numi aurei XXV aureorum ducatorum pondo e munificentia Regia singulis quaestiouionibus constituti. Videre mihi iam videor multorum ex vobis animos ardere laudis futurae cupidine, incensa studiis ingenia meditari iam nunc nouos conatus, operae assiduitatem et intentiorem

indu-

ustriam in emetiendo litterarum et disciplinarum cursu, cui academica haec vita consecrata esse debet. *Iamdudum variae laudes et conscia virtus Tydea magnanimum stimulis ingentibus angunt* *).

His peractis reditum est ad vota publica, quae pro incolumitate reipubl. eiusque qui ei praeest, Regis Augustiss. domusque Regiae, et fecimus tum et nunc facimus. Supplicamus deo O. M., vt statum Europae concussum iterum in firmo ac tuto restituat; almam pacem, vnicum fructum quem bella habere possunt, reducat; populos super vera libertate, eaque libertatis portione, edoceat, quae in societate ciuili bene constituta singulis relinqui potest, quaeque vt vnicuique pro ingenii animique virtute, pro meritorum loci aut gentis auctoritate sarta et tecta sit, optamus; reliqua vitae auxilia et praesidia ex se quisque petat et expectet, suaque industria, virtute, merito, artium vtilium disciplinarumque studiis, consequatur. Haec erit *militia nostra*, haec *castra*, haec *certamina*, vt alter alterum *meritis de rep. et litteris*, *humanitate*, omnique *virtute* antecellat. Quae ita eueniant, vt vos omnes saluos et omni felicitatis genere cumulatos esse vouemus precamurque. P. P. in Georgia Augusta d. XII. Iunii cIↃ IↃ CCXCIII.

*) Statius Theb. VI, 826.

XXIII.

ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE
PRORECTOR
IVST. FRID. RVNDE D.
CVM SENATV
ANNIVERSARIA INAVGVRATIONIS SACRA
LVI.
IN D. II. SEPTEMBRIS CIↃ IↃ CCXCIII.
CELEBRANDA
RITE INDICIT
SIMVLQVE
SVCCESSOREM
IN
MAGISTRATV ACADEMICO
AVG. GOTTL. RICHTER D.
CIVIBVS SVIS
HONORIS ET OFFICII CAVSSA
COMMENDAT.

Libertatis et aequalitatis ciuilis in Athenienſium reip. delineatio ex Ariſtophane.

Narratio eſt, Commilitones, apud Herodotum *a*) de conuiuio paucis diebus ante pugnam ad Plataeas habito, quinquaginta honoratiſſimis Perſarum

a) Herodot. IX, 16.

ſarum cum quinquaginta principibus Thebanorum ad epulas vocatis; cum diſcubuiſſent ſic, vt in quouis lecto Perſa et Thebanus eſſent, poſt coenam inter potandum vnum e Perſis fuiſſe, qui Orchomenium virum ſibi accumbentem graece interrogaret, cuias eſſet; hunc vero reſpondiſſe ſe Orchomenium eſſe; tum illum dixiſſe: "quoniam tu mihi menſae conſors et libaminum factus es, volo tibi relinquere ſententiae meae monumentum, vt tu ipſe de his edoctus tibi conſulas. *Cernis hos Perſas in conuinium acceptos, et copias, quae ad flumen in caſtris relictae ſunt? horum omnium paruo poſt tempore perpaucos cernes ſuperſtites,*" haec dicendo multas lacrimas Perſam effudiſſe; admiratumque Orchomenium ad illum dixiſſe: "Atqui ſi haec ita ſe habent, Mardonio ea et Perſis, qui ſecundum eum in honore ſunt, dicere expedit;" tum illum haec ſubieciſſe: "*Hoſpes, quis, quid numine volente fieri oportet, id ab homine nulla ratione auerti poteſt: neque enim certa et explorata dicentibus credere quisquam vult; atque haec, quae ſatis certa ſunt, permulti Perſarum cum ſciamus, tamen ſequimur illigati neceſſitate. Eſt autem moeror hic inter homines acerbiſſimus, eum qui multum ſapit, nullius rei potentem eſſe*" b). Quid cenſetis, o boni? hunccine Perſam ante hos bis mille et quod excurrit annos minus ſapuiſſe quam vllum ex hominibus noſtris ſapientia et prudentia alios antegreſſis? Etenim mortales nos latere caecos rerum euentus, aequo animo eſt ferendum; at quod male nos habet, hoc eſt, quod in vita publica et priuata tam multa

b) ἐχθίστη δὲ ὀδύνη ἐστὶ τῶν ἐν ἀνθρώποισι αὕτη· πολλὰ φρονέοντα μηδενὸς κρατέειν.

incidunt, quorum euentum prudentissimus quisque praeuidit, et, si sui arbitrii fuisset, facile discutere potuit, nec tamen, per aliorum stultitiam, aut impetum rerum praecipitem sustinere aut mala certissima auertere potest. Inprimis autem tempora incidere solent, in quibus ii animorum motus et aestus efferuescunt, vt ea publice suscipiantur aganturque, quorum sinistros euentus vnusquisque e populo vel mediocri prudentia imbutus praeuidere potest, nec tamen quomodo, ipse priuatus, malis occurrat habet, contra ad eadem consilia quamuis perniciosa ipse pro parte et loco operam conferre cogitur. Videas alia a viris rerum potentibus magna calliditate et prudentia necti texique, vt opes imperiis maiores adstruant, quas et in praesens vanas et opinatas, in futurum autem perniciosas esse paullo prudentiores bene perspiciunt; atqui vulgi, ad tam alta scilicet consilia stupentis eaque ad caelum efferentis, vocibus suas voces miscere, et, quae liberorum nepotumue fortunas euersura sunt, in triumphis et summis de rep. meritis imputata sibi habere iidem coactos se esse vident.

Quo ductura essent Ludovicorum fastus Persici, et insana consilia Europae principatum affectantium et omnia nefariis artibus miscentium, multi prudentes viri iam ab initio perspectum cognitumque habuerunt; fuere quoque qui, etsi vinculis exiliisque propositis, monere auderent; at *quem tum vates Cassandra moueret?* Omnia imperia magna mole sua laborare, nec prouincias situ, caelo, ingeniis, institutis, diuersas, vnius nutu satis recte posse administrari; quo latio-

res

res ſint fines, eo plus praeſidii ac tutelae requiri; ad diſſolutionem iam a prima compage facta ſummam rerum ſpectare; magnas porro opes vbiuis ad luxum, luxum ad corruptelas omnis generis, corruptelas ad exitium properare, ſapientiſſimus quisque perſpectum habet: neceſſitas tamen impoſita ei eſt exultandi et tripudiandi, quoties millenis caedibus, exhauſtis patrimoniis, iniuriis innumeris, noua parta eſt prouincia, nouus tumor moli excreuit, tanquam gibber corpori iam antea deformi. Quae noſtro tempore euenerunt, vt nec praeter opinionem euenerunt, ita, quae ex his ſeminibus aliquando propullulatura ſint, ſedatioribus ingeniis vel ſine Pythia ad proſpiciendum obuia ſunt. Atque in hoc ipſo ſeu naturam ſeu fortunam accuſare licet, quod, cum ſuperiorum aetatum memoria, totiusque generis humani hiſtoria, exempla conſiliorum euentuumque ſimilia ante oculos ponat magno numero; nullus tamen inde ad homines fructus perueniat. Scilicet pauciſſima, quae inter homines geruntur, a mentis conſilio, praeteritarum rerum exemplis comparatis, pleraque a cupiditatibus, proficiſcuntur, quae in ſolis praeſentibus ſunt defixae, nec niſi quae appetunt et ſperant, ante oculos habent, quid? quod etiam illa, quae a conſilio ac prudentia proficiſci putaueras, vbi propius adſpexeris, a cupiditate aliqua aut nata, aut hanc iis, tanquam ſurculum trunco, ſtatim in primo germine inſitam eſſe intelliges; vt adeo, cum omnia humana in eundem aliquando alueum deferri videas, perinde habeas, ea, quae ſuſcipiuntur, ſiue a nullis ſiue a certis principiis rectis iuſtisque proficiſci: vtque

per-

persuasum tibi habere liceat, etiamsi Franci a verioribus principiis progressi euectique essent, nec argutiis partim a re alienis partim parum circumscriptis, sed sanioribus doctrinis, ratione, exemplis, vsu, probatis, sua superstruxissent, haud tamen multum dissimilem rerum euentum futurum fuisse; quandoquidem multo magis ab hominum cupiditatibus, quam a mentis erroribus; in remp. mala deriuantur. Philosophicis subtilitatibus tamquam machinis et instrumentis malorum consiliorum si non ab initio, tamen sub ipsos cursus carceres, vsi quidem sunt multi; at horum malorum consiliorum fontes et caussae fuere non tam prauae conclusiones et syllogismi aut in perspicientia veri caecitas; verum in caussa fuerunt eae res, quae hominum sensus animosque mouent, impellunt, rapiunt, occaecant; ambitio, vanitas, honorum et opum appetentia; atqui eaedem etiam eos, qui philosophari sibi videntur, transuersos rapiunt, quoties a contemplatione ad rerum actum processum est *c*).

Atheniensium resp. etsi, quatenus a certo mentis iudicio ciuitatis ad libertatem aequalitatemque attemperatae notio repetitur, non multa habet, quae omnino improbanda videri debeant, hoc ipso tamen vitio laborauit, quod a ratione et iudicio hominum expectabantur plura quam a cupiditatibus metuebantur. Quod si cum perfectis viueremus hominibus, nulla esse poterat melior ciuitatis descriptio;

et,

c) *Saepe inter nos impendentes casus defleuimus*, cum belli ciuilis caussas in priuatorum cupiditatibus inclusas, *pacis spem a publico consilio esse exclusam*, *videremus*. Cicero in Bruto 96.

et, quod in magno imperio bis centies centenorum millium expectare insani ingenii est, probabile videri poterat, XX millia hominum per vrbem et agros dispersa liberaliter educari posse et in honesta paupertate, cui assueuerant, ita institui, vt meliorum et prudentiorum monitis ceteri parerent, rebus, quoties aut deliberandum aut agendum esset, inter Senatum populumque et magistratus sapienter dispertitis, ac rerum gerendarum ordine diligenter praescripto; itaque ciuium quidem suffragiis decernendae res erant, enim vero nihil ad populum deferebatur nisi a magistratibus in Senatu matura deliberatione exploratum, moxque Senatus probuleumate in concionem prolatum, et accurata oratione habita caussis argumentisque probis idoneisque declaratum: ita vt populi voluntas in re satis perspecta haud obscura nec corrupta, sed tanquam a mente vnius hominis intelligentis profecta haberi posset. At confestim omnis generis corruptelae remp. occuparunt: primo instrumentis publicae voluntatis, hoc est magistratibus et oratoribus, corruptis, mox populo ipso, eiusque voluntate modo intercepta modo ad deteriora versa. Occurrit autem in his animaduersio rei ingentibus laudibus, quas vel ex Cicerone lecto meminisse licet, in caelum efferri solitae, quae tamen, a prauis hominibus deprauata, et Atheniensium et Romanorum, et nunc quoque Francorum, remp. perdidit, *eloquentiae* scilicet; qua resp. libera haud facile carere potest, quandoquidem publice res sunt docendae ac deliberandae; quae tamen malorum ciuium certissimum ad remp. turbandam praesidium vbique et fuit et erit.

Quot-

Quotquot inter vos, Commilitones, scriptores veteres versando aut priscam rerum memoriam repetendo firmum satis suorum studiorum crepidinem substruxerunt, in eam incidere potuerunt obseruationem, vt, quicquid in vita nostra publice priuatimque litteris et scriptione peragitur, id inter Graecos et Romanos oratione esse actum animaduerterent. Quo ipso in vitam magnum rerum discrimen illatum esse necesse est, vt dicendi facultate sublata facultati scribendi tribuatur plurimum, olim autem, etsi cum ipsa oratione etiam vigeret scriptio, sine qua neque illa esse posset satis elaborata, eloquendi tamen facultas maiorem afferret admirationem et celebritatem. Vtrumque negotiorum expediendorum genus, seu oratione seu scriptione, suam habere videtur dotem. Quae enim *scripto* mandata oculis subiiciuntur, cum nulla res externa animum impellat, mente et oculo in ea defixo, melius expendi et iudicari posse videntur; potest quidem inflecti iudicium non satis firmum callida scripti subtilitate et sententiarum fucis, haud tamen facile affectibus concitatum ad contraria et iniqua rapi; nam ipsa res ita fert vt non nisi nuda rerum expositio, argumentis suis substructa, scripto admittatur; nec loco, nec tempore, nec ingenio eorum, qui res administrant, disertam et ornatam orationem in scriptis admittente; multo magis omnem eloquentiam exclusit ars formularia, quae negotiis tractandis sese insinuauit, satis quidem loquax ac verbosa, cautionis tamen ac prudentiae ciuilis, interdum etiam calliditatis, salubris ministra. Enimvero qua aetate nihil publice in Senatu, populo

et

et iudiciis, niſi *oratione* actum fuit, facile intelligitur, longe alium animorum habitum, in iis, qui in rebus agendis verſabantur, eſſe debuiſſe: mentibus, oculis, auribus in dicentem intentis, vt adeo hoc iam ipſo ſenſibus aliquantum poteſtatis et arbitrii conceſſum eſſet; ipſa vero oratio, ad *perſuadendum* compoſita, non nuda argumentorum expoſitione contenta, verum in iis ornandis tum in animis mouendis et affectibus excitandis occupata, non modo, quod ſcriptura, efficere voluit, vt intelligerent ac perſpicerent alii verum, ſed etiam id allaborauit, vt ad verum probandum, amplectendum, exſequendum, iidem permoti et impulſi adducerentur; adeoque *animos impellere ac mouere* proprium erat orationis; quo ipſa dicentis animi commotio, vultus vocisque intentio, audientium corona, ſilentium, conuerſa in eum ora ducere debuerunt. Quaecunque igitur inter hos homines deliberata, decreta, curata, geſta fuere, maiore animorum motu, ardore, vi ac virtute geri neceſſe fuit. Expectes contra ea, quae nunc publice fiunt, ſedatioribus animis, maturioribus iudiciis, deliberari, decerni, geri.

Quod ſi vtrumque rerum agendarum genus comparamus, habere vtrumque ſuam laudem manifeſtum fit; ſaepe enim animos ad magna et ardua conſilia excitare neceſſe eſt; nec minus alio tempore a calidioribus conſiliis ad verum et rectum perſpiciendum ſine omni animorum motu et affectu homines perducere expedit; porro alterum, rebus publicis popularibus, alterum regnis et imperiis magis eſſe conſentaneum patet; ad indolem populorum

lorum ac ciuium fingendam, diuerſis tamen viis ac modis, effectibus quoque diuerſis, vtrumque inſignem vim habere et habuiſſe; dicta enim audiendo, aliter ingenia formantur, aliter, ſcripta quae ſunt, legendo; infinita alia in litterarum, artium, humanitatis cultu ac neglectu, quae aliunde repeti ſolent, in ingenti hoc rerum agendarum diſcrimine ſemina ſua habuiſſe, ei, qui mentem ad haec perſequenda appellere voluerit, in promtu erit ad intelligendum. Inter haec tamen primarium eſt, poſſe quidem etiam *ſcripto* ſophiſtarum artibus et laqueis hominum animos irretiri et in transuerſum rapi; multo tamen magis *orationem* deſiderare perorantium probitatem, honeſtatem, fidem; contra nihil pernicioſius eſſe eloquentia, ſi mali ciues in rep. adminiſtranda ea vtantur, idque tanto magis quo maior eſt audientium coetus, aut quo magis oratorum opera ille iam corruptus et obnoxius eſt factus. Eſt autem hoc a natura menti humanae inſitum, vt homines in coetus magnos congregati, mutuo adſpectu, affatu, ira, minis, facilius exaſperentur et inflammentur; ita vt etiam moderati alias ac prudentes hac tanquam contagione correpti inſaniant *d*).

Atque

d) Bene in Ariſtoph. Eq. 759: ὁ γὰρ γέρων (populus) οἴκοι μὲν ἀνδρῶν ἐστι δεξιώτατος, ὅταν δ' ἐπὶ ταυτησὶ κάθηται τῆς πέτρας (de Pnyce loquitur) κέχηνε. (Procliue nunc eſt ad aſſequendum, cur rhetorica a Cretenſibus et Spartanis in remp. admiſſa non fuerit, cf. Sext. Empir. p. 292. 4. et puto me aliquando non bene reprehenſum eſſe dicentem: "non eſſe in votis habendum, vt forenſis Ciceronis eloquentia iterum in forum noſtrum et in roſtra inducatur.")

Atque huius rei cogitatio ſaepe animum ſubiit in recentiorum euentorum reputatione. Vix vnquam fieri potuiſſe arbitrari licet, vt ad hos furores ciuiles adduceretur aut populus aut populi ſenatus, aut factio perniciosiſſima omnis publicae ſalutis expultrix, prouinciarum vrbiumque vaſtatrix, niſi oratione in publicis conſeſſibus exponi animorum iudicia coepiſſent; non enim putandum eſt, neceſſario haec quae male ceſſerunt ita eueniſſe, nec aliter euenire potuiſſe, aut eodem ſemper ſimiles conatus exituros eſſe aut exiri debere. Proluſum fuerat hoc perorandi genere, peſſimo vtique exemplo, in coitionibus, ſodalitiis et *hetaeriis*, perniciosiſſimo inſtituto, cui in omni ciuitate diligenter ac ſeuere eſt occurrendum; id quod Romani bene perſpectum habuerunt, quibus nihil magis curae fuit, quam videre, *in ciuitate coetus et conuentus ne fierent*. In hac enim tanquam palaeſtra turbulentiſſima ingenia ſe experiuntur et acuunt, mutuo quaſi attritu eliſis ſcintillis animi inflammantur, et ad populi conciones et ſenatus conſilia fomes factionis traducitur. In *publicis* itaque *conſeſſibus* primo prudentiſſimus quisque, ſi dicendi facultate et vſu erat deſtitutus, negligi et a rerum actu excludi, contra in ſuggeſtum eſcendere, moxque (quod in populo ad vanitatem et oſtentationem compoſito et lingua promto multo magis praeuideri poterat) in eo regnare diſertiſſimus quisque, poſtea et improbiſſimus; tum vero, quod omnium perniciosiſſime inſtitutum fuit, *plebe ad audiendum admiſſa, ſublata erat iam tum libertas*, actumque de republica; patefacta ſic via ad admittendum omne licentiae et corruptelae genus,

ſiue dicentibus ſiue audientibus; his plaudentibus, illis plebi palpantibus *e*). Nunc non, quae probarentur melioribus, ſed quae deterioribus placerent, referri, decerni; boni viri aut ſequi popularem licentiam, non ducere voluntates, aut metu, terroribus, vi, de ſuggeſtu fugari; ita omnis respublica tandem in perditiſſimae factionis manus peruenire, ſceleribus, facinoribus, furoribus, miſceri omnia, ipſa factio caedibus et vinculis in ſuarum partium homines ſaeuire, deteriores indies deterioribus loco cedere, ſummum tandem locum occupantibus iis, qui ex infimis vitae fortunaeque ſordibus progreſſi nulla rerum gerendarum ſcientia et vſu inſtructi, at audacia, temeritate, ſcelere, alios eſſent antegreſſi, lingua tamen promti, criminoſi, vociferatores, veteratores. Manauit inde corruptela in vrbem, in populum, in ipſam ſermonis et linguae indolem; exortum genus dicendi pro amplo, ſublato et ſplendido, inflatum et tumidum, pro eleganti calamiſtris inuſtum et ineptum, pro concitato et vehemente furioſum et fanaticum, idemque horridum, ſolutum, infuſcatum, quod ingenuus quisque reſpuat et faſtidiat,

e) De *adulatoria hac eloquentia* differit Plato in Gorgia ed. Bip. p. 36. p. 121 ſq. p. 148 ſq. To. IV. Fluctus autem, quos mouere ſolent demagogi, et hominum amentiam in feſtinando reip. naufragio, optime tanquam in tabula proponi videas in Phocione Plutarchi: vbi in princ. Demades, e perditiſſimis demagogis, cum multas leges indignas et iniuſtas ferret, hac excuſatione vſus eſſe dicitur: *ſe naufragium reip. adminiſtrare*, *πολιτευόμενος τὰ τῆς πόλεως ναυάγια.* Atqui ille vnus ex iis erat, qui ſtolidis ac vecordibus conſiliis et artibus prauis ad naufragium remp. adduxerant.

diat, moribus tamen ingeniisque iſtorum hominum, qui dicunt et qui applaudunt, conſentaneum.

Nihil horum eſt, quod non in rep. Athenienſium eodem modo eueniſſe videamus. Cum inde a democratia per Solonem conſtituta, etſi ad certum modum prouide circumſcripta, factionibus tamen Cliſthenis et Iſagorae agitata ciuitate, viri non niſi graues ad dicendum ſurrexiſſent, e quibus Themiſtoclem et Ariſtidem memoraſſe ſatis eſt: ecce ſucceſſit Pericles, ſummus quidem prudentia et eloquentia, plebi tamen eo ſtudens, vt aduerſarium Cimonem cum optimatibus euerteret. Quae autem per eum inclinatae erant res, adhuc quidem ſatis validae, mox eorum, quos rhetores et demagogos appellare ſolemus, opera praecipitatae ſunt. Non enim reipublicae ſtudere, ſed ſuarum partium aut vtilitatis priuatae conſiliis reipublicae nomen praetendere ac mentiri, alter alterum euertere; a deterioribus meliores vinci, ad deterrimos tandem reip. adminiſtratio redire, bella temerarie ſuſcipi, ſtolide adminiſtrari, infeliciter geri. Fracta et exhauſta ciuitas mutata primo in ariſtocratiam, CCCC Senatu, et V. millium concione conſtituta *f*), mox iterum populari rep. reſtituta, ſed adſcriptis in ciuitatem ſeruis ac transfugis, omnino egentiſſimo quoque et perditiſſimo; (Xenoph. H. Gr. II, 3, 68) tum in hoſtium poteſtatem redacta, magiſtratui XXX. virorum ad leges ſcribendas creato tradita; qui mox ſumma rerum poteſtate arrepta exiliis et ſuppliciis

 in

f) Piſandri demagogi opera: Thucyd. VIII, 53. De eo Xenoph. Sympoſ. II, 14. Ariſtoph. Av. 1555. Pac. 394. Lyſ. 491.

in ciues saeuiendo, vt XXX tyrannorum nomine insigniretur, meruit: simillimus Francorum gentis Conuentui; vti et facinora ac scelera, caedes et rapinae, vtrinque sunt simillimae.

Est inter Aristophaneas fabulas vna *Equites* a choro inscripta, in qua democratiae, qualis tum erat, corruptelae, tum demagogorum artes ita ad viuum exhibentur, vt nostris temporibus omnia agi putes. Proponere lubet tanquam tabulam aliquam, non quidem coloribus suis, nam hoc in ipsa comoedia fit, extremis tamen lineis expressas res redhibentem. Occupauerant dudum remp. homines obscuri, Eucrates, stupparum lini et cannabis venditor, (Equ. 129. c. Schol.) idem ex furfuribus quaestum faciens (v. 253) Callias, Lysicles qui oues vendebat (v. 762. Schol. 132), Hyperbolus e figulo rhetor (v. 1301) Clisthenes et Strato, cinaedi (1371), Phaeax *g*), paederastes (v. 1374), qui iam Pericli aduersatus erat. *Cleo* tum regnabat in concione populi coriorum venditor; inducit itaque poeta hominem farciminum venditorem qui eum euertat, vti ipse ouium venditorem, et i stupparum venditorem de suggestu deturbauerat (129. 144) adeo nequissimus quisque alius alii suc cedebat in administranda rep. Videamus artes quibus vtebantur homines hi, qui reip. praeesse, populi commoda curare, libertatem tueri videri volebant. Primarium erat, odio in diuites et equites *h*) conci

g) De hoc et de aliis demagogis pluribus cf. Ruhken Hist. Graecor. Orator.

h) Vnde etiam chorus equitum in fabula velificatur poetae flagitia et fraudes improborum hominum exagitanti qu

concitato, et indigentiſſimis ac deterrimis e plebe in partes allectis: palpari et blandiri populo, iactare ea quae plaudentibus cunctis audiebantur, opes reip., nomen, famam, gloriam magnifice efferre; tum quantum terrori ſint hoſtibus, quam promti ſint ſocii ad accipienda iuſſa Athenienſium et facienda imperata; porro non niſi laeta et iucunda auditu nuntiare, maiora etiam et praeteritis laetiora polliceri. Itaque ſalſe ridet exagitatque populum hiantem ſemper ad nouas ſpes et promiſſa Comicus, dum nouum reipublicae adminiſtratorem inducit cum Cleone contendentem primo in Senatu (v. 621 ſqq.) tum in populo (v. 727 ſq.). Nuntiat ille, (649 ſq.) quod fauſtum felixque ſit republicae, eueniſſe rem magnam, grates eſſe diis agendas, quippe apuas (viles piſciculos) vilius nunc venire quam vnquam per totum hoc bellum, (agebantur enim haec belli Peloponneſii tempore) vno obolo poſſe emi magnam

qui equites odiſſe, calumniari, vexare non deſiſtebant: v. 624 ſq. Neque poeta eo audaciae procedere potuiſſet, vt demagogorum artes ita traduceret, niſi bonos, diuites et equites, ſuae cauſſae fauentes habuiſſet: v. 226 ſq. Qua in re fatendum eſt plus libertatis fuiſſe in ipſa populari dominatione Athenienſium, quam nunc inter eos homines, qui in libertate aequalitatem iactant; oris libertatem ferro vindicant, vt ne hiſcere quidem ad deplorandam patriae ſeruitutem liceat. Quis enim nunc, vt tum Ariſtophanes Athenis, Cleones, Lamachos, Hyperbolos in ſcena proſcindere auſit! Quid? quod non linguae modo, verum et animornm iudiciis frena iniicere volunt, et tacitos ſenſus ſuppliciis afficiunt! Idem Cleo, ſuperiore tempore ab equitibus, quos attriuerat, in iudicium erat vocatus, quod inſulanis tributorum leuationem promiſiſſe arguebatur, quinque talentis ſumtis; quae iterum *euomere*, vt Ariſtophanis voce vtar, coactus eſt Acharn. pr.

copiam; tum Cleo maius polliceri, et hecatomben Mineruae immolandam dicere; antequam tamen reliqua profaretur, interpellat alter, cras, inquit, se effecturum insuper, vt centum sardinae vno obolo veneant; cumque inter haec foederis ac pacis a Lacedaemoniis oblatae mentio iniecta esset, omnes reclamant, nunc cum apuae tam vilis sint pretii de pace non esse cogitandum, bellum esse producendum. Tum Agoracritus, hoc homini nomen est apud Comicum, vt populum etiam magis demereatur, apportat pisciculorum de suo condimenta et indigentibus in populo gratis ea largitur; tum vero ille laudibus efferri et in omnium ore haberi. — Alio loco (1010 sqq.) oracula vterque proferunt de fortuna Athenarum, florentibus earum rebus et summo Graeciae imperio; dat se barathronibus his deludendum populus *i*). Tum illi ad deliniendum eum, tanquam senem decrepitum ac fatuum, afferunt liba, pulmenta, munuscula *k*). Et iam antea

i) Ibid. Equit. 1112 sqq. In his vtique et aliis similibus locis, vt in numis, *Populum*, Δῆμον, in scenam inductum, *personam viri* habuisse apparet: add. 720. 727 sq. Vnde probabile fit, pictum a Parrhasio *Populum* seu *Demum*, de quo tam mira narrat Plinius XXXVI, 10. s. 36, 5. non alium fuisse quam *virum in tabula pictum;* non picturam aliquam multis symbolis et attributis, vel pluribus viris diuersi vultus et moris distinctam. Fuit quoque Leocharis opus in Piraeo ap. Pausan. I, 1. p. 4. Δῆμος; pictus ab Euphranore in Poecile Δῆμος καὶ Δημοκρατία (ibid. 3. p. 8. 9.) et in Curia Δῆμος pictus a Lysone (ibid. p. 10). Verum et Spartae in foro ἀνάκειται Δήμου τοῦ Σπαρτιατῶν ἀνδριὰς, μεγέθει μέγας (p. 234).

k) Comparantur huiusmodi beneficia in populum cum nutricularum more, quae, praemandendo pultem, tertiam partem puero in os indunt, alteras duas ipsae deuorant v. 713 sq.

antea oratione ad populum habita *l*), merita ſua in populum commemorauerant (760), ridicule per ea ipſa, quibus populum vterque demeruiſſe videri volebat; flagitia ſua palam profitendo (771); tum blandiuntur populo, alter puluinum, vt molliter in concione ſedeat, offerendo (781): quod populo adeo placet, vt *amans populi* pronuntietur; promitit alter corium ad ſuendos calceos; tum extemplo alter par nouorum calceorum affert et dat geſtandum (867 ſq.); ita pluribus pergunt deludere populum turpiter hamo et eſcae inhiantem *m*). Inter haec alter alterum occupat et vincit vociferando, ad populum accuſando, flagitia exprobrando, calumniando. (Equ. 275. 284. 440. 296.) Magnum quoque potentiae et auctoritatis vtrique habetur praeſidium, turbare omnia *n*), ſuſpicionibus et timoribus vrbem implere, ſeque oſtendere vnice parem reip. in tuto collocandae, ſolum ſe beneuolentia ſatis et ſtudio animatum in populum, vt pericula pro eius ſalute ac commodis ſubeat. (213 ſq. 833 ſq.) Facete tales reip. adminiſtratores Comicus comparat cum iis qui anguillas piſcantur, quorum capiendorum nulla eſt ratio niſi aquam turbidam reddideris. (v. 860 ſqq.)

 Altera

l) Eſt quoque v. 760. initium orationis adumbratum ex ſollenni formula, quam et in praeclaro iſto Demoſthenis pro Corona exordio legimus: *πρῶτον μὲν, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, τοῖς θεοῖς εὔχομαι πᾶσι καὶ πάσαις, ὅσην εὔνοιαν ἔχων ἐγὼ διατελῶ ταύτῃ τῇ πόλει καὶ πᾶσιν ὑμῖν, τοσαύτην ὑπάρξαι μοι παρ᾽ ὑμῶν εἰς τουτονὶ τὸν αγῶνα.*

m) Occurrunt plura in hanc rem loca etiam in ceteris fabulis, vt Acharn. 628 ſq.

n) *σείειν καὶ ταράττειν.*

Altera ex parte facinorosi hi, qui rempublicam occupauerant, dudum omnes bonos et honestos calumniando, in suspiciones, mox in iudicia adducendo ita exagitauerant, vt a rebus gerendis aut deficerentur aut sponte recederent; quo factum erat, vt resp. tandem in nequissimorum hominum manu esset, (820. 424. 181. 191) qui in sordibus quaestuosae vitae nati et educati, aut rabulae forenses et sycophantae caussis agendis dudum bonam famam ac fidem eiurauerant, et ad remp. non nisi artes infames, quibus adsueuerant, afferebant; rei gerendae prorsus ignari et imperiti, scurrae, fatui, impostores, at iidem fraudulenti, astuti, versipelles, rapaces, gurgites et barathra, furando, peierando, impudenter mentiendo, foede assentando, ipsos flagitiorum sodales praetergressi. Omnino impudentia horum hominum nihil habebat quod cum ea compararetur (323); vnde et ipsa dea Impudentia isti hominum generi praeesse est dicta *o*). Eo itaque deuenerat, vt deteriori semper alius deterior et infamior succederet (v. 945. 6.); tum vt, quo quis esset scelestior, eo magis certissimam haberet spem perueniendi ad reip. clauum regendum (v. 424 sq. 328 sq. 820 sq.) *p*). Quid iam mirabimur

o) Ἀναίδεια ἥπερ μόνη προστατεῖ τῶν ῥητόρων v. 323.

p) δι' αὐτὸ γάρ τοι τοῦτο καὶ γίγνει μέγας, ὅτι ἢ πονηρὸς, κἀξ ἀγορᾶς εἶ καὶ θρασύς. v. 181. 182. Adeo *corrupta imperia* et *corruptae respublicae populares* eadem fere peste laborant. Nam Romae, si scelestus, si audax, modo nobilis esses, in gratiam Caesarum arrepere facile erat; Athenis autem primas tenuerunt scelesti et audaces, modo ex forensi turba essent. Ideo non forma, descriptio, ac nomen, societatem ciuilem constituunt, sed mores et instituta seu religiosa seu ciuilia, quibus illi reguntur, disciplina bona publica ac priuata.

bimur ſolenne iis fuiſſe omnibus honeſtis ac bonis iraſci, inſidiari, eos iudiciis, tributis, furtis, atterere *q*), famam ac dignitatem arrodere, vitae honeſtatem in contemtum adducere *r*), etiam ſua flagitia in eos transferre, nomina ad Senatum deferre, ſententiis ſuis condemnare. Nam etiam iudicia in partes ſuas traxerant, (v. 255 ſqq.) et homines tranquillos, auerſos a negotiis, probosque, quos improbare ſua ſcelera bene norant, tum diuites, quibus eſſet vnde ipſi furari poſſent, ad iudices vocabant; iuuenum audacium et improborum opera vſi (v. Acharn. 676 ſqq.). Contra facinorum ſocios populo commendabant, virtutes eorum ementiendo, et iniurias, quas ipſi bene de rep. merendo ſubiiſſent, iactando (Equ. 264 ſqq.). Iam aerarium quomodo expilarint homines ſordidis lucris adſueti et luxuria perditi, quomodo ſocios et inſulas, referre piget. (ibid. 433 ſq.) Ridiculum eſt, quod Cleonis ciſta in ſcenam producta et aperta hominis furta proferuntur. (v. 1208 ſq.)

Quae quidem ſtudia iſti in rep. adminiſtranda cum proſequerentur: quid eos republica in diſcrimen adducta et per bella turbata auſos eſſe putabimus? Scilicet, quod noſtra aetate vidimus, vt homines inepti et imperiti domi deſidentes pugnas facere, vrbes capere, caſtra oppugnare, decreto iuberent; re bene geſta ducibus inuiderent, belli neceſſitates et apparatus aut retardarent aut interciperent, conſilia reprehenderent, famam arroderent,

 volun-

q) Eſt in his aſtutum inuentum, vt inſcriberent aduerſarium inter diuites, vt tributis ille obtereretur v. 910 ſq.
r) ὡς οὐδὲν λέγει τὸ σωφρόνως τραφῆναι v. 333.

voluntates militum abalienarent; sin eorum scelere exercitus soluti, dispersi, labefactati, cladem acceperant, ipsi calumniari duces (354 sq.), suspiciones ex suspicionibus serere, culpa ac perfidia eorum cladem acceptam clamare, eos in iudicium adducere, suppliciis *s*), exiliis multare; vt Thucydidem exulasse nouimus, Amphipoli dedita, nulla eius culpa; interdum in medio rerum gerendarum cursu a castris abducere, euocare; aut mittere ad res inspiciendas homines imperitos, ducibus infestos et simultate cum iis exercita notos; aut subornare, qui falsa renuntiarent; ita quoque, si res, eorum iussu gestae, aliter, quam ipsi stolide praedixerant, ceciderant, negare verum dicere eos, qui nuntiarent, (v. Thycyd. IV, 27. VIII, 1.) irasci, occidere famae auctores, pro strage exercitus aut oppidorum deditionibus victorias et expugnationes nuntiare. Interea ipsi bella ex bellis serere, paci, induciis, componendis rebus quouis modo obsistere, scilicet ne ipsi aut propter scelera ac furta facta in iudicium adducerentur (v. 804 sq.), aut furandi facultatem amitterent (794 sq.); nullus enim demagogis expeditior et copiosior ditandi se et sodales modus, quam ex belli apparatuum cura, ex proscriptionibus et agrorum vastationibus (cf. Acharn. 513 sq. 525 sq.); similes adeo iis, qui caliginem excitant, ne

s) In memoriam reuocandum supplicium de praefectis classis sumtum victoria egregia ad Arginussas relata, quod cadauera e mari non sustulissent. Xenoph. H. Gr. I, 7. Diodor. XIII, 120 — 1. 2. vbi in fine: οὕτως ὁ δῆμος τότε παρεφρόνησε καὶ, παροξυνθεὶς ἀδίκως ὑπὸ τῶν δημαγωγῶν, τὴν ὀργὴν ἀπέσκηψεν εἰς ἄνδρας οὐ τιμωρίας, ἀλλὰ πολλῶν ἐπαίνων καὶ στεφάνων ἀξίους.

ne furtum appareat t); vtque populum in partes raherent, modo ſpolia ac praedam oſtendere, modo ocietates, auxilia, regis Perſarum, Sitalcis Thracum regis, iactare (Acharn. 61 ſq. 133 ſq.) modo prouincias et inſulas reip. ditioni acceſſuras enumerare (Eq. 795). Erant alii qui copiis praeeſſe, exercitus ducere cupiebant, in quibus Lamachus in Acharnenſibus mirifice exagitatur, malis artibus hoc conſequutus vt imperator crearetur (Acharn. 596 ſq.) isque paci ineundae acerrime aduerſans. Iisdem demagogis auctoribus incenſi plebis animi acerbiſſimas poenas ſtatuerunt in ſocios, qui, cum vexationum et exactionum pertaeſum eſſet, ad Lacedaemonios ſpectarent. Quanta cum immanitate et crudelitate ſaeuitum eſt in Mitylenaeos! paullo plus mille morte multati! et tamen hoc alterum erat mitius decretum, cum prius Athenienſium populus omnes puberes viritim occidere, impuberes et feminas in ſeruitutem redigere cenſuiſſet (Thucyd. III, 36 ſq. 49. 50). Quoties qui ſe dediderant, aut qui capti fuerant, contra fidem datam caeſi! Refugit animus ſigillatim haec exponere.

Bello, quod Peloponneſiacum vocatur, iam per ſeptem annos ducto, cum optimus quisque et prudentiſſimus pacem exoptandam eſſe iudicaret, erant tamen, qui populum victoriarum, imperiorum, praedarum ſpe erectum, a pace alienarent. Pylo in occidentali Peloponneſi littore occupata ab Athe-

t) Quod apud Horatium Epp. I, 16, 60. faciunt clam facinoroſi: *Pulcra Laverna! da mihi fallere, da iuſto ſanctoque videri* (At ne hoc quidem illi curant) *Noctem peccatis et fraudibus obiice nubem!* hoc illi palam.

Atheniensium classe duce Demosthene et munit cum Lacedaemonii, qui ad Pylum liberandam v nerant, ab Atheniensibus victi, parte nauium d pressa, ipsi insula Sphacteria tanquam euerricul essent inclusi: pacem Lacedaemonii petitum legato Athenas miserant. Vetuit fieri pacem Cleo (Equ 792. Thucyd. IV, 21. 22). Tum Lacedaemoni ira incensi omnibus neruis contendere, et, ne co piae in insula deditionem facerent, experiri vltima Athenienses pertinaciae suae et foederis non admiss poenitentia incessere. Cleo, pacis impeditae cri men in se redundaturum esse facile praeuidens primo negare vera esse nuntiata; tum, qui ad re inspiciendas et explorandas mitterentur, eligere porro duces belli calumniari: si sibi belli gerend summa permissa esset, confestim insulam se esse expugnaturum. Tum Nicias, dux belli creatus Cleoni imperium defert; qui primo percussus tergi versatur, mox recipit praeturam, pudore suffusus et in solitam impudentiam prolapsus intra XX dies (Eq. 1051) se in vrbem captos in insula Sphacteri Spartanos deportaturum promisit, omnium exceptus risu. Interea Demosthenis opera et virtute res iam ad expugnationem insulae adducta erat; ecce super-venit Cleo, et alienae industriae fructu potitus in-sulam expugnat *u*). Nunc magnus imperator ille haberi, potentia et opibus crescere! paci faciendae tanto magis aduersari. Ita protracta res, nec in-duciae,

u) Haec diserte narrata a Thucydide IV, 1–49. inprimis c. 27. 28. 29. res graphice et tanquam nostra aetate gesta exponitur. Diodor. XII, 60–63. Spectant eo Equ. 354. 390. 741. 1051.

uciae, tantopere a Comico commendatae (in charnenſ. et Equ. 1385 ſq. et al.), admiſſae fuerunt. ?actae tamen altero abhinc anno, nonus ille belli rat, induciae in annum, actumque de pace; de ua tamen nihil conuenit. Miſſus anno poſt in Thraciam cum agmine Cleo victus occubuit. Verum lteriora hoc loco perſequi non licet. Vnum hoc neminiſſe iuuat, temporibus noſtris nouiſſimis ſimillima eſſe ea, quibus deditione ab Athenienſibus facta XXX tyranni erant impoſiti a Spartano victore, hoc eſt, magiſtratus ſcribendis legibus, ſeu nouae reip. adminiſtrandae formulae, conſtitutus. Illi paullo poſt rerum ſummam occuparunt, Senatum et alios magiſtratus, vti ſibi viſum, crearunt, praeſidio Sparta accito, omnes, quos ſibi non obnoxios fore ſuſpicabantur, e medio ſuſtulerunt; mox trinis millibus conſtitutis, qui populi perſonam et munia ſuſtinerent, ceteris omnibus arma tradere iuſſis, ciuium caedes fecerunt promiſcuas, priuatorum odiorum aut rapinarum cauſſa; cumque Theramenes iniuſte facta exprobraret, ſuis ſuffragiis collegae collegam condemnatum necarunt, auctore Critia: qui ſuo exemplo docuit, potentiae amore ſemel ineſcatos animos, etiam bene inſtitutos et litteris imbutos, omnem iuſtitiae et aequitatis, quem antea habuerant, ſenſum exuere. Sunt eius orationes apud Xenophontem (H. Gr. II, 3.), quas noſtro tempore habitas eſſe diceres. Pro democratia, conſtituta ſic oligarchia, dominationis deterrimum genus; immanitatis et crudelitatis multo maiora et atrociora exempla, exacto nondum annuo ſpatio, edita ſunt, quam per turbulentiſſima democratiae tempora multorum

torum annorum ordine haud fuerant perpetrata. Adeo iidem, qui paullo ante in licentiam popularem acerrime inuecti erant, nunc rerum potentes facinoribus suis et sceleribus, belluinaque immanitate, ipsi testatum fecerunt, iusta populi in eos odia fuisse, et iactatum libertatis nomen non nisi dominandi auiditatem occultasse *v*).

Tabulam hanc iniuriarum et calamitatum, ex hominum, qui in populari imperio in remp. administrandam inuolant, audacia, imperitia et scelere prouenientium, quisquis contemplatus fuerit, nae ille miserabitur miseram populorum conditionem, qui, etsi iustis forte de caussis, ad libertatem erecti, manus tradiderunt vinciendas hominibus scelestis, qui sub libertatis publicae nomine dominationem omni tyrannide grauiorem exercent; cumque illi errore suo poenas iam satis graues temeritatis luant, rectene censebimus in miseros atrocissima quaeuis statui iudiciis nostris? Verum manum de tabula, vt aiunt. Memorandum enim est, cuius caussa in scenam prodiimus persona praeconis ad vos, Commilitones, sumta; agentur crastino die sollennia *anniuersaria* almae nostrae Georgiae Augustae, quam per hunc quoque annuum cursum (at quot quantisque casibus, rerum conuersionibus, inexpectatis malis bonisque, et nunc felicioribus euentis exactum!) saluam et incolumem seruauit prouidum numen! Cui viri e collegio nostro grauissimi hoc ipso die sollenni gratias

v) De demagogis et de oligarchia praeclare disputauit Aristot. de rep. IV, 4. 5. 6. quem vtinam auscultent nostra aetate ii qui nouas res moueri tanta cum animi leuitate cupiunt!

gratias laudesque debitas persoluent nouaque vota suscipient magistratu alter decessurus, alter magistratum aditurus

AVGVSTVS GOTTLOB RICHTER D.

quos vt faustis verbis ominibusque prosequamini, pompae in templum academicum ducendae et orationibus habendis frequentes adsitis et linguis mentibusque faueatis, vos, Commilitones, pro sacramenti, quo obstricti estis, religione ac lege, beneuolentiae, officii, fidei, necessitudinis iure, rogatos monitosque esse volumus.

PP. in Georgia Augusta Kal. Sept. cIↃ IↃ CCXCIII.

XXIV.

XXIV.

ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE
PRORECTOR
AVGVST. GOTTL. RICHTER D.
CVM SENATV
SVCCESSOREM
IN
MAGISTRATV ACADEMICO
IO. GEORG. HENR. FEDER
CIVIBVS SVIS
HONORIS ET OFFICII CAVSA
COMMENDAT
IN A. D. KAL. MART. CIↃ IↃ CCXCIV.

Litterarum bonarum ſtudia, tanquam imperiis infeſta, perperam proſcripta.

Exacto inter res pacatas domi et tranquillas magiſtratu academico, quod Deus bene vertat, craſtinis ſollennibus, quibus vt frequentes adeſſe velitis, Ciues, hoc ipſo praeconio noſtro humaniſſime rogatos vos eſſe volumus, magiſtratus inſignia transferentur in Collegam coniunctiſſimum,

IO. GEORG. HENR. FEDER

quem et nunc bonis votis proſequimur, et ab eius amore veri rectique, ſtudioque veſtri et academiae, non

non minus quam a veſtra fide, religione et obſequio, expectamus ſpondemusque, ſaluum fore rei academicae etiam per hoc ſemeſtre ſtatum, et curſum noſtrum ad nullum ſeu tempeſtate ſeu veri errore ſcopulum eſſe adhaeſurum. Fient in ipſis ſollennibus cum pro rep. noſtra litteraria, tum pro patria hac, qua vtimur, communi, pro Rege, proque vniuerſa Europa bellis diſſidiisque miſere afflicta vota pia ac preces.

* * *

Cum boni ſit ac ſapientis viri, Commilitones, patriis legibus inſtitutisque obtemperare, temporibus mores ingenium ac ſermones ita accommodare, vt nec a veritate et honeſtate nec ab obſequio et modeſtia recedat, efferata aliorum ingenia et ſtudia moderatione ac prudentia lenire, neque *contumacia et inani iactatione libertatis* (vt Taciti verbis vti liceat) *famam fatumque prouocare;* tum vero illud etiam probi doctique hominis eſſe videtur, vt prauis opinionibus vulgi ſurdisque rumoribus, quibus animi multorum exacerbari ſolent, prouide ac caute occurrat, vt nec tamen increpando, irridendo, laceſſendo, aliorum mentes exulceret, verum vt, quid veri falſiue hominum iudiciis inſit, candide et moderate edoceat.

Inter opiniones has, multarum ac diuerſarum rerum notionibus confuſis, nuper temere ſuſceptas, et multorum paſſim ſermonibus agitatas, fuit et haec, quae nouarum in Gallis rerum malorumque publicorum cauſſas a litteris ingeniorumque per eas cultu auctuque repetiit. (Proluſum ei erat per Diuionenſem quaeſtionem et Rouſſauii ad eam re-

ſponſionem; inde per certamina ſuper Encyclopaedia orta, animoſe magis quam ſapienter et ex veris philoſophiae praeceptis agitata.) Cuius opinionis temeritas (condonanda illa quidem animis repentina malorum mole perterritis, vt tamen nec minus liberiori aliorum indignationi ignoſcendum ſit), ſatis nunc eleuata ac valide retuſa eſt virorum grauiſſimorum diſputatione accurata. Reſtat alterum, quod inde ductum animis multorum inſidere dicitur, vt, cum litterae malorum publicorum cauſſae ac fomenta ſint, nos melius iis carituros fore pronuntietur. Quae iudicii praecipitis feſtinatio, cum, ipſa rei nouitate ac *paradoxo*, quod noſtri homines miſere amant, placeat, verendumque adeo ſit, ne prudentiorum quoque animos expugnare ea poſſit: non inutile forte erit, et ipſam rem et verba ac notiones egregie confuſas paullulum euoluere ac melius conſtituere. Expediet quoque, antequam conſilium nouum exſequantur ii, qui arbore exciſa nullos amplius inter frondes cornicum clamores aures infeſtaturos eſſe aiunt, perpendere ac perſpicere, vnde fructus, quibus fruuntur ipſi, exciſa arbore, porro petituri ſint. Nec tam longa hoc diſputatione perſequi praeſtat, quippe cui ingenia ſeu ſubtiliora ſeu obtuſiora ſemper habent quod iure iniuriaue reponant, quam hiſtoriarum memoria ac fide illuſtrare, qua hominum animi, inprimis multitudinis ingenia, multo facilius impulſa in alias partes trahi ſolent *a*).

Et

a) Si inter Romanos Graecosque ſimili de re diſputaretur, orationes ſuaſorias ac diſſuaſorias habere liceret; nunc omnis

Et iam primum, viri docti prudentes ac moderati satis docuere, a bonarum litterarum doctrinarumque cultu ac doctrina nec profecta esse, nec proficisci posse mala, quibus aetas nostra laborat; nisi forte quatenus litterae aut non satis multum, aut aliis hominum rerumque vitiis non recte, excultae fuerunt; quo scilicet modo etiam per religiones et sacra numinis que cultum dissidia, turbae ac bella fata et orta sunt, vt tamen meliori doctrinae christianae mala ista imputanda non sint nec quisquam facile paullo sanior, propter mala ista omnes omnino religiones proscribendas esse statuat. Obvium porro est et intellectu facile, malorum, quae aetatem nostram premunt, caussas ab aliis iisque permultis variisque hominum rerumque vitiis esse repetendas, a quibus sane et ipsae litterae plerumque, vt alia in rep., colorem aliquem mutuantur; et habendam in his esse vel maxime hanc, *quod ii ipsi, qui de litteris conqueruntur, litteris bonis tam parum et male imbuti sunt:* Nam, cum ipsi loco, genere, auctoritate alios antecellant, summisque reip. muneribus admoueantur, aut principum familiari conuictu vtantur, nec tamen, quo modo rebus recte vtantur, bona institutione didicerint, nec, quid illud sit,

 quod

omnis oratio ad differendi vsum redit, philosophorum more, idoneum satis ad notiones subtilius constituendas; verum omni vi ad animos impellendos voluntatesque expugnandas destitutum: adeo nostris aetatibus, cum omnia ad philosophicas rationes redierunt, vt ipsam philosophiam regnare credas, exciderunt ea, quae persuadere et permouere poterant, vt eius dictata ad vitae actum perducerentur. Praestat tamen haec inertia suasione, quae inter Francos inualuit, per terrores et securim pendulam.

quod vitae dignitatem, honorem, principatum, contineat, perceperint: partim exemplis suis luxum, arrogantiam, vanitatem, desidiam, animi leuitatem in vitam inducunt, partim grauissimas reip. administrandae curas partesque inscite et infauste sustinent, vtque hoc impune facere possint, bonos intelligentes que viros a rerum administratione arcere solent, bonam mentem priuatorum hominum liberalemque institutionem odio habent tanquam sibi infestam, plebem autem non tam meliora edoceri cupiunt quam, vt maioribus iniuriis adsuescat, ad stuporem deprimi belluinum; manant itaque et serpunt mala ad inferiores ordines a superioribus, non facile ab inferioribus ordinibus ad superiores.

Quod si haec ita se habent, necdum fuit, qui aliter se haec habere docuerit, eliminatum iam est et euulsum mentibus assertum: litteras, tanquam infestas, imperiis nostris esse expellendas, et litteris expulsis melius esse nos acturos. Verum cum iudicia ista a perturbatis ira odioque animis profecta essent, non intellectum est, plura verbis illis pronuntiari, quam ipsa re asseuerentur. *Omnes* enim litteras, *omnemque* adeo liberalem doctrinam ac vitae disciplinam e medio sublatam nemo, nisi prorsus delirans, velle et in votis habere potest; etsi audimus inter Francos insanientes esse qui eo vsque insaniant, vt omnes bibliothecas crematas, omnem litterarum supellectilem et apparatum, omnes academias et collegia sublata esse velint. Quae enim, extinctis artibus scientiisque, indeque obscuratis per prauas religiones et, ignorato vitae socialis iure ac more,

more, ad feritatem et barbariem detruſis animis, quae, inquam, vita videri poſſit eſſe tolerabilis! inprimis iis, qui, vitae non modo cultu ſed luxu ac mollitie corrupti, ab omni vitae victusque ſimplicitate abhorrentes, vix glandibus veſci et ſub dio agere volent. Verum quod illi, qui haec contendunt, velle videntur, hoc eſt, vt *certas litteras, certa doctrinarum genera* attingi nolint, quibus illi, vere ne an ſecus nunc non diſputare lubet, publica inſtituta adeoque tranquillitatem moueri ac turbari putant; interdum ne de ipſis quidem diſciplinis conqueruntur, verum *de eorum, qui in iis verſantur, libertate, imprudentia, aut maleuolentia:* daturque adeo ipſis litteris vitio, quod nonnullorum hominum culpa euenire dicendum erat.

Enimuero, ſi vel maxime hoc agi credamus, vt litterarum expulſio et fuga, tanquam malorum omnium remedium, publico ac communi decreto ſciſcatur: *omni* tamen *humana ope, arte ac potentia maior res* eſt, vt vno decreto litterae, quae ſemel inualuerunt, tanquam vno ictu arbor, exſcindantur. Nimis altas radices quaqua verſum illae egerunt. Premi forte et opprimi poſſint litterae aliquibus in terris, aliquo tempore, magna quidem cum calamitate eorum ipſorum, inter quos id fieret; dum interea aliis in locis eadem litterarum ſtudia tanto laetius effloreſcant, opumque publicarum priuatarumque incrementa afferant. Neque exputare licet aliud conſilium ad euertendas litteras, quam vt continuatis pertinaciter per aliquot ſaecula conſiliis, nouis inductis ſuperſtitionibus, bellisque multarum

aetatum perpetuis, luxu vltra omnem modum aucto, dominationis aut regiae aut popularis, qualis Francos ad extremam miſériam adduxit, contagione per omnes terras iam propagata, et quidem per aliquot ſaeculorum decurſum, cauſſae eae ferantur, quibus, omnium terrarum vaſtitie ac ſolitudine, nouo aliquo ſeu per barbaros ſeu inter efferatos iam et barbaros populos condito imperio, omnis litterarum lux extinguatur. Hoc enim demum modo ac via bonas litteras aboleri poſſe, docent barbarorum, qui imperium Romanum euerterunt, docent Mogolorum ac Tatarorum, tum multo magis Arabum, incurſiones, qui, nouis ſuperſtitionibus armati, litteras iis infeſtas easque a multis inde ſaeculis tanquam tabè lenta conſumtas proſtrauerunt; etſi nec iidem omnes litteras ſuſtulerunt, ſed aliis ſepultis alias diſciplinas iterum in lucem eduxerunt. Multo autem latius noſtris aetatibus propagatum eſt litterarum imperium quam vnquam vlla hominum rerumque memoria fuit: ita vt, ſi antiqua tempora conferas cum noſtris, nullo modo comparari poſſit aut vulgata per plebem melior inſtitutio, aut legendi ſcribendique ars et peritia, aut librorum copia, eosque parandi facultas. Inſignem culturam in Graecia habuit vna vel altera ciuitas, ſparſus mox latius eſt Graeci ſermonis vſus, Graecae tamen diſciplinae ad paucos ingenuos peruenerunt; in Romano autem imperio idem, quod in aliis magnis imperiis fieri ſolet, euenit, vt pauci priuati, neglecti ſpretique, litteras ſuas colerent, publice autem litterae colerentur aliae nullae, praeter quam quae ad imperandi artes, ad fiſcum locupletandum, et ad potentum

faſtum

faſtum luxumque aliquam vtilitatem habere crederentur. Inter haec omnia grauiſſimum ac firmiſſimum litterarum praeſidium poſitum eſt vna in re: *Religionis noſtrae ſanctioris ea eſt indoles, vt, niſi ea prorſus euerſa, litterarum ſacra euerti et aboleri nequeant.* Quod ſi nullae aliae eſſent cauſſae, quibus ei dignitas ſua et auctoritas conſtaret, ad eam, tanquam numen almum, adorandam ſatis eſſet hoc, quod ei cum bonis litteris ſumma neceſſitudo intercedit, et, vt libri ſacri legi poſſint et intelligi, neceſſitas litterarum colendarum impoſita eſt. Quae ſi recte perſpexeris, ſacrilegii loco habendam eſſe dixeris ſapientiam eorum, qui ad meras rationis et intelligentiae enuntiationes (quas ne aſſequi quidem poteſt vulgus indoctum, interdum ne docti quidem) reuocare cupiant omnem doctrinam religioſam. Fac litteras multas ſtudiis coli hominum vrgerique nullo cum magno ſiue ad eos ſiue ad litteras ſiue ad remp. fructu: attamen alitur per haec ſtudia ſenſus aliquis honosque bonarum litterarum, et excitantur ingenia excelſiora, quae alioqui nocte et inertia oppreſſa aeternum deliteſcerent.

Quod ſi hiſtorias exquirimus, quoties videri poteſt litterarum eiectio facta eſſe aut dicitur, nunquam id aut tentatum aut effectum videbimus *litteris florentibus;* redire pleraque aut ad conatus prohibendi litteras ac ſcientias aditu ad populos barbaros; aut fuiſſe illud habitum inter dominationis artes, effectu tamen caruiſſe; quemadmodum effectu caruit quod Iulianus Imp. chriſtianorum odio edixiſſe narratur, vt a ludis litterariis prohiberentur; aut odia

et iras factionum ſeu ciuilium ſeu litterariarum nouo hoc more eſſe graſſatas, vt litteras aut omnes aut partim ſublatas eſſe vellent, aut tollendas dicerent, quo partes aduerſae et ipſae ſublatae eſſent; quem fere ad modum Franci litteras factionum odio euertunt, compoſitis aliquando rebus confeſtim ad eas redituri. Barbarorum quidem olim contumacia litteris peregrinis obnitentium excuſationem habebat, quoniam cum religionum patriarum inſtitutorumque euerſione nouatas res coniunctas eſſe videbant; neque mirum aut Scythas, vt hoc exemplo vtamur, Graecis litteris imbutum Anacharſin et ritus Graecos ab eo allatos, aut barbaros terras boreales inhabitantes litteras Romanas cum religionibus chriſtianis admittere noluiſſe, aut Romanos, quod ſtatim videbimus, litteras Graecas aliquando vrbe abeſſe maluiſſe.

Romae, cum litterae ab initio eſſent nullae, Etruſca autem diſciplina variis ſuperſtitionibus animos imbuiſſet, (nam a ſuperſtitione omnes vbique litterae ſunt progreſſae, ipſae mox ad eam, ſi non euertendam, labefactandam tamen, ſolae ſatis efficaces) litteras Graecas ſero ac paullo difficilius admiſſas eſſe ſatis conſtat. Extat etiam vetus SCtum: "*Caio Fannio Strabone, Marco Valerio Meſſalla, Conſulibus* b), *Marcus*

b) a. V. C. 593. Antiquius eſt, ſed nimis ſupine memoratum apud Athen. XII. p. 547 A. *Alcaeum et Philiſcum, Epicureos, quod voluptatum patrocinium egerant, vrbe excedere iuſſos L. Poſtumio* Coſ. qui alius eſſe nequit quam L. Poſtumius Albinus Coſ. V. C. 580. v. Periz. ad Aelian. V. H. IX, 12. Minus bene vulgo hoc ita narratur, quaſi omnes Epicurei vrbe pulſi fuerint; quod ex Suida ductum in Ἐπίκουρος.

Marcus Pomponius Praetor Senatum consuluit. Quod verba facta sunt c) de philosophis et de rhetoribus, de ea re ita censuerunt; Vti Marcus Pomponius Praetor animaduerteret curaretque, vti ei e republica fideque sua videretur, vti Romae ne essent d)." Quae vt recte teneantur, de temporum rationibus est monendum. Resp. Romana a prima inde origine armis creuerat; non enim animaduerterant Etrusci, rerum potens populus, *nouam ciuitatem, studiis libertatis semel accensis, non bene bello tentari*, quin potius inter arma, vires ac robur eam sumere; satius fore si otio et pacis longae delinimentis, luxurie et mollitie, ea frangatur. Cum alia aliis bellis succederent, factum est, vt resp. victoriis, caedibus et rapinis, ita esset superstructa, vt, si pace et otio vti vellet, certus interitus ei esset paratus. Quae eadem misera et generi humano exitialis fortuna est imperiorum, quae opes magnas armis partas magnis exercitibus alendis tueri coguntur. Stabat autem resp. Romana disciplina antiqua, qua corpora animique durarentur: quandoquidem ciuibus labores militares erant tolerandi, et per eos, in summa vitae tenuitate et egestate viuentes, finibus reip. prorogatis opes publicae augendae, quibus patres et resp. maiestatem et dignitatem suam tuerentur. Altera ex parte religionibus, inprimis auguriorum et auspiciorum, omne erga leges et patres obsequium continebatur. Intelli-

c) *h. e. cum verba facta essent* — censuerunt sc. *patres.*

d) ap. Sveton. de cl. Rhet. c. I. et Gell. N. A. XV, 11. vbi in verbis: *SCtum de philosophis et de rhetoribus* Latinis *factum est:* eiiciendum est *Latinis*, insertum ex altero edicto Censorio mox memorando.

telligebatur ergo, religionibus maiorum ſublatis et animis ad litterarum ſtudia auocatis remp. ſtare non poſſe. Quod *prudentia et aequitas* ſuadere poterat, *vt resp. emendaretur*, et ad temporum rationes ac conſilia attemperaretur, haud expectare licebat, cum potentum opes cum opibus reip. fuiſſent imminuendae; cumque ad eam magnitudinem Roma euecta eſſet, vt, niſi armis ſubnixa, mole ſua rueret; armis alii in ditione ac ſeruitute eſſent retinendi, alii, iniquitate imperantium et ſuperbia offenſi, aut coercendi, aut et ipſi ſub iugum mittendi; pacis itaque artibus litterarumque ſtudiis, quibus et animorum aſperitas et religionum metus vetusque diſciplina tolleretur, ne aſſueſcerent animi, diligenter erat cauendum. Iam autem iſto tempore Macedonia in prouinciam redacta (V. C. 587.) et Epiri LXX vrbibus, quas ſine praeſidiis idoneis ſe tenere non poſſe videbant, vno die direptis et ſolo aequatis, magnus Graecorum ad egeſtatem redactorum numerus confluxerat Romam: qui cum artibus litterisque eſſent exculti, generoſiores multorum inter Romanos animos facile ſibi deuinxerunt; itaque principes priuatim alebant Graecos habebantque modo hoſpites, modo liberis erudiendis praeficiebant *e*), incenſis mox animis ipſi graeca legebant, etiam

e) Sic in praeclaris illis ſermonibus inter Polybium et Scipionem adoleſcentem habitis (Polyb. fragm. lib. XXXII, 12. ad a. 594) quibus hic ab illo contendebat, vt ſui aſſiduam curam haberet, Polybius *ſua*, ait, *opera eum non indigere; non enim ei deeſſe magiſtrorum copiam; video enim adeſſe magnam hominum copiam e Graecia hoc tempore Romam confluentium* πολὺ γὰρ δή τι φῦλον ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος ἐπιῤῥέον ὁρῶ κατὰ τὸ παρὸν τῶν τοιούτων ἀνθρώπων.

etiam graece ſcribebant aut e graecis latina faciebant. Inter haec SCtum illud factum eſt, quo malo illi, quod prouidebant ſagaciores, occurrere voluere. Sumus autem ſatis ſagaces plerumque omnes, quoties vtilitas publica cum vtilitatibus priuatis coniuncta eſt; quod tamen mireris, ad auertenda mala, quae imminent, plerumque violentiſſima quaeque conſilia amplectimur, quibus ipſa mala maturantur. Placuit itaque *proſcribere* Graecos et Roma eiicere; litterasque cum his vrbe proſcribere. *Sed vetuere patres, quod non potuere vetare!* multoque minus conſequuti ſunt id, quod voluerant, quia iidem nec in animum induxere, alia ratione ac via ſibi prouidendum eſſe, vt Graeci, qui bonis fortunisque ſuis inter bellicas calamitates exciderant, extra Romam haberent, vnde viuerent. Fortunam ſimilem noſtra aetate miſerrimorum hominum vidimus. Itaque ſine effectu et tum et multo magis poſtea fuit SCtum; per Italiam diſperſi Graeci, non minus quam Romae, non modo potentum, verum etiam aliorum, qui paullo liberaliores erant, domibus recepti inſtitutionem iuuentutis Romanae moderati ſunt; principes autem ciuitatis, et in his P. Scipio Africanus, C. Laelius, L. Furius, *quibus non tulit ciuitas aut gloria clariores aut auctoritate grauiores, aut humanitate politiores*, ſecum eruditiſſimos homines ex Graecia palam ſemper habuerunt (Cic. de Or. II, 37).

f) Itaque ſexto inde anno (V. C. 599.); cum legatio Athenienſium Romam veniſſet, impetratum, vt

f) **Loc. cl. eſt ap. Plutarch. in Cat. maj. pag. 349. 350. Memorauerat de hac legatione Polybius (haud dubie lib.**

vt iis *multa 10 talentum* propter Oropum vaſtatam *impoſita remitteretur* (Gell. VII, 14. et ex eo Macrob. *I*, 5.. *Pauſan.* VII, 11.), eſſentque in ea tres *nobiliſſimi eius* aetatis philoſophi, Diogenes *Stoicus*, *Carneades* Academicus, Critolaus Peripateticus, *principibus* ciuitatis illi adeo fuerunt grati, *vt et ipſi* frequenter eos audirent (Cic. de Or. II, 37. *Tuſc. Qu.* IV, 3.) et ad eos audiendos iuuentus Romana confluerer, magnoque hominum conuentu Carneades inprimis diſſereret. Venit tandem in Senatum Cato iam ſenex multis que egit, vt dimitterentur quam primum legati; quin et cenſuit omnes philoſophos ab vrbe ablegandos. Putes hominem noſtra aetate vixiſſe; nam in philoſophiam ille omnem et Graecam litteraturam inuehi ſolitus, Socratem aiebat hominem fuiſſe loquacem et omnibus modis vt occuparet tyrannidem anniſum, inſtituta reip. euertentem et ciues ad contrarias legibus opiniones adducentem; filium vero vt a litteris Graecis abſtraheret, praeſagire ſe aiebat, diſciplinis graecis infartos Romanos remp. perdituros eſſe. Nec tamen haec Catonis acerbitas iuuentutem Romanam deterruit, quominus alium virum doctum, ab Attalo ad Senatum miſſum, diſſerentem cupide audi-

lib. XXXIII.) vt intelligitur e Gellio VII, 14. Quam parum prudenter et ex philoſophi dignitate Carneades pro iuſtitia et altero die contra eam diſputauerit, notum eſt (vel ex Quinctil. XII, 35.). Diderotum aliquem vel Alembertum ſophismatibus ſe iactantem audire putes. Fortaſſe tamen ille primo die de iuſtitia, qualis illa vere eſſet, altero, quid imperia et reſpublicae pro iuſto haberent; egerat; adeo non ſuo ille vitio, ſed ſcriptorum imperitia, iniquiore fama laborat.

audirent g). Erat is *Crates Mallotes, Ariſtarchi diſcipulus, qui plurimas acroaſes fecit, aſſidueque diſſeruit ac Romanis exemplo fuit ad imitandum* (Sueton. de ill. Grammat. 2.). Scilicet is legendo ac commentando graeca ſenſum iudiciumque audientium acuebat.

Annis LXIX. poſt iſtud SCtum ſub ipſa belli ſocialis exordia, Cnaeum Domitium Ahenobarbum et L. Licinium Craſſum Cenſores (VC. 662.) edixiſſe legimus: "*Renuntiatum eſt nobis, eſſe homines, qui nouum genus diſciplinae inſtituerunt: ad quos iuuentus in ludum conueniat: eos ſibi nomen impoſuiſſe Latinos Rhetoras; ibi homines aduleſcentulos totos dies deſidere. Maiores noſtri, quae liberos ſuos diſcere et quos in ludos itare vellent, inſtituerunt. Haec noua, quae praeter conſuetudinem ac morem maiorum fiunt, neque placent neque recta videntur. Qua propter et iis, qui eos ludos habent, et iis qui eo venire conſuerunt, videtur faciendum, vt oſtendamus noſtram ſententiam, nobis non placere h).*" Expectandum ſcilicet erat, vt a Graecis litteris

g) Temporis notam aliam habemus nullam quam eod. loco Suetonii: *miſſus ad Senatum ab Attalo rege inter ſecundum ac tertium Punicum bellum, ſub ipſam Ennii mortem.* Hunc ſatis conſtat vltimum diem obiiſſe Q. Marcio Cn. Seruilio Coſſ. V. C. 585. a. C. 169. Atqui, quod interpretes Suetonii non notarunt, eo tempore *Eumenes II.* regnum tenebat; cui Attalus II. non ſucceſſit niſi a. V. C. 595. vel 596. ante C. N. 159. vel 158. peccauit itaque Suetonius in temporum rationibus.

h) Sueton. de rhet. pr. Gell. XV, 11. L. Craſſus, alter cenſorum, idem fuit, quem de re oratoria tam praeclare diſputantem altero ab hinc anno induxit Cicero in libb. de oratore. Mirari adeo poſſis virum eloquentem eum in modum edixiſſe, vt rhetorum Latinorum ſcholas tollendas eſſe cenſeret. Conueniret forte hoc colle-

teris ad Romanas procederent ingenia, vt que latin traderentur ea quae olim graece doceri vetita eran Habitae adeo ſcholae Latinorum Rhetorum: qu cum non minus reip. conſilia veteremque diſcipl nam tollere viderent, viri grauiſſimi omnem han inſtitutionem abolendam eſſe iudicarunt.

Paullatim, inquit Suetonius, *et ipſa rhetoric vtilis honeſtaque apparuit, multique eam praeſidii cauſſ et gloriae appetiuerunt:* euenitque adeo, quod noſtr aetate euenturum foret, edicto de litterarum ſtudii tollendis propoſito, *vt tanto ardentius litterarum ſtudi appeterentur.* Videmus itaque Romanos docuiſſ exemplo ſuo, *litteras humanitatis*, vbi ſemel ingeni imbuerint et ad liberaliora ſtudia erexerint, *ne edictis nec exiliis compeſci aut extingui i).* Quid? quo

collegae, Domitio, homini duro ac ſuperbo, priſci que moris tenaci. Verum rem accuratius cognoſcim ex ipſo Craſſo apud Cic. de Or. III, 24. Tantum no omnis rhetorica praeceptio iam tum ad verborum eli gendorum et collocandorum et concludendorum ra tionem abierat, linguaeque exercitatio doctrinam et hu manitatem ſcientia dignam excludebat: eius rei cum magiſtri etiam Latini extitiſſent, a quibus hoc vnum traderetur, cum que impudentiae ludus, non eloquentiae, eſſet, putauit Craſſus, cenſoris eſſe, ne longius id ſerperet, prouidere. Nihil tamen edictum cenſorium ad audaciam hominum retundendam valuit; manſere ſcholae rhetorum, quas inter corruptae eloquentiae cauſſas refert auctor Dialogi c. 35. cum reſpectu ad hoc ipſum Edictum. In quibus ibi diſputatis multa videre licet a noſtrorum ſtudiorum ratione haud abludentia.

i) Scilicet vt inter mortis genera referri legimus apud Plinium, *per ſapientiam mori* nonnullos, ita gloriae genus eſt, *ambitioſa miſeria*, aut etiam *morte*, inclareſcere.

t inter bella quidem ciuilia, quae tum subsequuta ent, exscindi potuere, quin rebus pacatis tanto aetius efflorescerent. Grauioribus, dices, superstitionum compedibus animi erant tenendi; immittendi haruspices, sacrificuli, vates. Recte quidem. Enimuero priscarum religionum metus iam adeo lispulsus erat, vt ne ipsa quidem Loyolae cohors mmissa nouas tenebras, nouos terrores, offundere nimis potuisset.

Interea admissis in ciuitatem litteris graecis inciderunt tempora luctuosa, quibus libertas, et ipsa resp., primo factionibus potentum labefactata, tandem bellis ciuilibus prostrata iacuit. Non constat an fuerint ea aetate, qui sibi aliisue persuaderent, esse litteris graecis hoc tribuendum, quod ab opibus, luxurie et fastu paucorum potentum in republica, quae sua iam mole ruebat, repetendum erat. Imperium tandem Augustus solus tenuit, qui ad firmandas stabiliendasque suae potentiae vires iisdem litteris et artibus, quas maiores libertati infestas edixerant, vtendum sibi esse vidit. Nota res est, habitum hoc esse inter artes dominationis, vt Romanorum animos ad litterarum et artium studia alliceret: non tam eo consilio, vt ad rerum veritatem percipiendam illi adducerentur, verum vt aliis curis ac studiis districti, voluptatibus, ludis ac nugis deliniti, de rep. solliciti esse dediscerent. Quis crederet, aliis aetatibus in hominum animos venire potuisse, imperiis et dominationibus has ipsas litteras esse infestas! et, quod dominationis praesidium egregium fuit habitum, inter libertatis molestae praesidia referri! Tanta est iudiciorum inconstantia metien-

metientium res non ex vera naturae mensura et modulo, verum ex obiecta oculis per nubem aut caliginem temporum et opinionum specie.

Videmus inde Roma aliquoties excedere iussos mathematicos: quos satis constat esse nullos alios quam astrologos, genethliacos et Chaldaeos. Grauius est, quod Domitianus edictum proposuit *k*), *quo philosophos omnes Roma Italiaque submouit*: (Sueton. 10.) *l*). Hoc tandem habent exemplum sibi propositum, qui litterarum extinctione imperiorum aeternitati consulere, quique nos *tacitos*, *et iam rationis egenos*, *glandibus et purae rursus procumbere glebae m*) volunt. Videamus quid hominem ad insanum consilium impulerit, quemque fructum inde aut ipse aut imperium abstulerit. Erat Domitiani ingenium, saeuum ac truculentum, in summa arrogantia et vanitate

mire

k) Ad a. C. 95. quo censuram egit imperator, res refertur ap. Dionem LXVII, 13. Ad q. l. cf. Fabric. Apponitur ibi *iterum* αὖϑις. Etiam in Chron. Euseb. ap. Syncell. et Hieronym. δεύτερον apponitur ad a. 97. siue quod iam ante a. 91. (al. 89.) *mathematicos* (et *philosophos* addit Euseb.) expulerat, siue quod ad Vespasiani edictum respicitur.

l) Mirum videri potest, Domitiani hoc edictum tam memorabile visum esse, taceri contra simile factum *Vespasiani*; qui Heluidii Prisci, socerum Thraseam dicendi libertate aemulantis, et imperatorem contumeliis insectantis, impudentia exacerbatus, tandem Muciano suadente, *philosophos praeter Musonium omnes Roma expulit*, Drmetrium vero et Hostilium in insulas relegauit. Haec Dio tradit LXVI, 13. Suetonio non memorata. Verum ipsa res ibi narrata satis docet, ad Cynicos tantum et Stoicos, maledicentiam et oris intemperantiam libertatem philosopho dignam interpretantes, edictum hoc spectasse.

m) Sulpiciae Sat. v. 15.

mire ſuſpiciosum ac meticuloſum; tacita flagitiorum conſcientia tacitum omnium bonorum opprobrium ominatus, *inſenſus virtutibus princeps*, vt Taciti voce vtamur, integerrimum quemque et honeſtiſſimum auerſatus, idem laudis ac famae aliorum, etiam litterariae, anxius, ſuae auidiſſimus, immiſſis delatoribus cum alios viros clariſſimos e medio ſuſtulit, tum Heluidium Priſcum, in Senatu accuſatum, *et ipſa Senatorum manu in carcerem ductum* (Tac. Agric. 45), *Senecionem Herennium, quod de vita Heluidii libros compoſuiſſet* (Plin. VII, ep. 19), libris cremari iuſſis (ita *in libros quoque ſaeuitum* Tac. Agric. 2.); Iunium Ruſticum, *quod Paeti Thraſeae et Heluidii Priſci laudes edidiſſet, appellaſſet que eos ſanctiſſimos viros n)*; *cuius criminis occaſione, philoſophos omnes*, vt diximus, *vrbe Italiaque ſubmouit o)*. Ita vno putauit edicto omnem philo-

n) Idem Hermogenem Tarſenſem propter *quasdam in hiſtoria figuras* (h. e. quod in ea eſſent quae oblique in ſe dicta accipiebat princeps), occidit, *librariis etiam, qui eam deſcripſerant, cruci fixis.* (En *Cenſurae librariae* exemplum!) Atrociſſime porro *Metium Pompoſianum* interfecit, *quod depictum orbem terrae in membrana, concionesque regum ac ducum ex T. Liuio circumferret, quodque ſeruis nomina Magonis et Annibalis indidiſſet:* Sueton. ibid. Dio LXVII, 12. Haec cum audias, putes te in ipſis Pariſiis hoc tempore verſari; pro vno Domitianos eſſe aliquot centenos. Spes tamen manet, locum habiturum aliquando eſſe, quod pro ſolatio Muſa Sulpiciae: *Pone metus aequos, cultrix mea, ſumma tyranno Haec inſtant odia; et noſtro periturus honore eſt.* h. e. Nouiſſimum acceſſit odium hoc tyranno, ex Muſis fugatis; hinc interitus ipſi ingruet, adeoque in Muſarum honorem hoc ipſum cedet, quod tolletur e medio tyrannus, ſimulque ſaeculum vindicabitur a barbariei infamia.

o) Sueton. l. c. Dio LXVII, 13. Fugati philoſophi non modo Roma, qua abeſſe iuſſi fuerant, nec Italia modo ex-

philosophiam se excisurum esse. Discrimen tamen vitae *non a philosophis*, sed a domesticis, a libertis, et ab ipsa vxore Domitia ipsi imminebat. Neque edictum vim habuit; philosophi mox reuocati non modo vrbem tenuerunt, verum etiam Neruam, Traianum, Adrianum, Antoninosque, alterius etiam nomine ab iis ducto, alumnos et nutritores habuere.

Enimuero longe aliis viis ac rationibus effectum est tandem, vt bonae litterae artesque extinguerentur. Scilicet *dominationis impotentia, adulatorum fraudibus, potentum fastu ac luxu, vexationibus populi ac prouinciarum, exercitibus numerosis alendis, agrorum vastitate, vrbium infrequentia*, excidium paratum est *vnum idemque et imperio Romano, et fastui ac luxui, et litteris omnique humanitati; multorum tamen saeculorum calamitatibus miseriisque*, quibus ipsi potentes ac diuites attriti tandem *barbaris ipsi seruire* sunt coacti.

Vidimus *Roma* libera Graecos viros litteratos, vidimus eadem sub tyranni grauissimi iugo gemente philosophos eiectos; at quis expectet, nec minus *in Graecia* et in ipsis *Athenis*, litterarum arce et propugnaculo, paria euenisse! tam diuersa hominum sunt iudicia, quoties ea ab studiis et iris et odiis proficiscuntur. Vt taceamus legem a Critia, qui vnus

cesserunt; verum, (tanta philosophis vitae protrahendae cupiditas fuit) in extremas multi terras Galliae, Libyae, Scythiae abierunt: v. Philostr. Apoll. VII, 4. quo in loco multa de hac philosophorum proscriptione lectu digna reperire licet, etiam lib. V. Dio Chrysostomus inter Getas latuit seruili habitu, vnum Platonis libellum (Phaedonem) et vnam Demosthenis orationem (de falsa legatione) secum habens. Id. de Vit. Sophist. I, 7. Epictetus Nicopolin discesserat: Gell. XV, 11. extr.

mus e XXX tyrannis erat, ſcriptam, *ne quis philoſophiam doceret;* ſublata enim lex vna cum tyrannis altero ſtatim anno Ol. XCIV, 2. ante C. N., 403. et Xenophon, e quo haec tenemus *p*), addit, *Socratis odio et inuidia incenſum Critiam legem communiter et vniuerſe ſcripſiſſe*, cum priuam in Socratem legem quomodo ſcriberet non haberet. Omnino XXX tyrannorum hiſtoria magnam ex iis, quae noſtra aetate facta audimus, lucem foeneratur. At in ipſa libertate lex lata eſſe fertur Athenis auctore Sophocle Amphiclidae: *qua omnes philoſophi Athenis eiecti* ſunt. Ita fere res narrari ſolet. Si tamen accuratius anquiſiueris, hominis priuati, qui temporum opportunitates captauerat, odio et calumnia id factum intelliges. Euenit id Ol. CXVIII, 3. ante C. N. 306. paullo poſt eiectum Demetrium Phalereum et reſtitutum a Demetrio Poliorceta popularem ſtatum, cuius ficto ſimulacro et opinione Athenas in poteſtatem redegerat. Exarſerunt nunc factionum odia, mutuae ciuium accuſationes et calumniationes *q*). Inter haec homo legem tulit, quam memorauimus; erat ille rhetor; capitalia autem odia erant inter rhetores et philoſophos. Recitat legem Pollux ſic, vt *omnino nulli Sophiſtae*, h. philoſopho, *licere ſcholas habere r*) dicat; nec aliter Athe-

p) Xenoph. Mem. Socr. I, 2, 31. λόγων τέχνην μὴ διδάσκειν *artem diſſerendi;* quae ea ſit, ſtatim ſequitur: τὸ κοινῇ τοῖς φιλοσόφοις ὑπὸ τῶν πολλῶν ἐπιτιμώμενον ἐπιφέρων αὐτῷ.

q) v. Dionyſ. Halic. de Dinarcho iudicium Vol. V. Reisk. p. 634. 636.

r) Pollux IX, 5. ſ. 42. ſuper voce διατριβή. ἔστι δὲ καὶ νόμος Ἀττικὸς κατὰ τῶν φιλοσοφούντων γραφεὶς, ὃν

 Σοφο-

Athenaeus aliique. At minus negligenter legis verba appoſuit Diogenes Laertius s): *uti ne quis philoſophorum praeeſſet ſcholae, niſi Senatus Populusque ita decreviſſet; qui ſecus faceret, vt capitale eſſet.* Exceſſerunt tamen vrbe philoſophi, qui bene intelligerent, quo conſilio illa lex lata eſſet, inque his Theophraſtus. Abrogata lex ſtatim anno ſequente, cum Sophocles die a Philone dicta quinque talentis multatus eſt t).

Fuerunt haec tempora Graeciae luctuoſiſſima, cum reges in Alexandri hereditatem inuolantes factionibus fouendis, et modo optimatum modo plebis partibus, pro vtilitate ſua, tuendis ciuitates Graeciae tumultu ac ſeditione miſcerent. Nec potuere ab his turbis intacti eſſe et immunes philoſophi. Verum interiere horum temporum monumenta tantum non omnia, vt adeo nihil diſerti ac certi de his euentis teneamus. Obiter apud Athenaeum

Σοφοκλῆς Ἀμφικλείδου Σουνιεὺς εἶπεν. ἐν ᾧ τινα κατὰ αὐτῶν προειπὼν (fuit adeo prooemium legis, in quo in philoſophos inuectus eſt) ἐπήγαγε· μὴ ἐξεῖναι μηδενὶ τῶν Σοφιστῶν διατριβὴν κατασκευάσασθαι. Athen. XIII, 9. p. 610 E. Loca iam ſunt laudata ap. Petit. de LL. Att. III, 8, 4, et Jonſ. de ſcript. hiſt. philoſ. I, 17. pag. 94.

s) Diog. Laert. V, 38. μηδένα τῶν φιλοσόφων σχολῆς ἀφηγεῖσθαι, ἂν μὴ τῇ βουλῇ καὶ τῷ δήμῳ δόξῃ· εἰ δὲ μὴ, θάνατον εἶναι τὴν ζημίαν.

t) Diog. ibid. Athen. l. c. qui addit pro Sophocle dixiſſe Democharem, Demoſthenis conſobrinum. Idem paullo ante (D. E.) in eam rem locum laudat ex Alexide Comico ἐν Ἱππεῖ (non ἐν Ἵππῳ). Ceterum ex iſta Democharis oratione, quod acute iam Jonſius pag. 96 ſuſpicatus eſt, multae fluxiſſe videntur philoſophorum criminationes, quae paſſim repetuntur: in his numerare licet ea ipſa, quae ap. Diog. Laert. et Athenaeum paſſim memorantur.

naeum memoratum legimus, ſed ex perſona hominis in omnes litteras et philoſophos dicaciter inuecti, Lyſimachum regem philoſophos ex ſuo regno per praeconem excedere iuſſiſſe *u*). Extat quoque apud Athenaeum epiſtola regis Antiochi ad Phaniam, qua vrbe et agro omnes philoſophi exulare iubentur; at ſcriptoris tam ſupina eſt ſocordia, vt nec, ad quem Antiochum aut ad quem Phaniam haec referenda ſint, aſſequi liceat *v*). Expulſiones a ſingulis ciuitatibus Graeciae et exilia philoſophorum memorantur plura *w*): ſed haec ad id argumentum, in quo verſamur, non ſpectant; referenda enim ſunt modo ad factiones et turbas ciuitatum, modo ad

u) Apud Athen. XIII. pag. 610 D. οὓς — Λυσίμαχος ἐξεκήρυξε τῆς ἰδίας βασιλείας ἀπελαύνων, ὡς ὁ Καρύστιός (Antigonus puta) φησιν ἐν ἱστορικοῖς ὑπομνήμασιν.

v) Athen. XII. pag. 547. A. B. Litterae inſcriptae ſunt: Βασιλεὺς Ἀντίοχος Φανίᾳ. Ex ipſis litteris colligas, fuiſſe hunc praefectum alicuius vrbis cum tractu; philoſophos omnibus locis exire iubet, adoleſcentes autem, qui cum iis verſantes deprehenſi fuerint, *ſuſpendi* (κρεμήσονται), patres autem grauiſſimi criminis reos habendos eſſe. Cum nulla aliunde lux peti poſſit, idoneum iudicium fieri nequit.

w) Ita Epicurei dicuntur exulare iuſſi eſſe a Meſſeniis decreto: Athen. XII, 12. p. 547 A. ex eo Aelian. V. H. IX, 12. ad quem v. laudd. A Thebanis, Spartiatis, Argiuis, idem factum auctore narratur haud ſatis graui Tertulliano Apologet. v. Jonſ. l. I. et Fabric. ad Sextum pag. 294. et ante eos Biſciola Horar. ſubſeciv. III, 7. plumbei ingenii ſed ferreorum lumborum compilator. Vnum eſt, quod aliquantum ſpecioſum videri poſſit, *Lacedaemoniorum*, qui et rhetores et philoſophos a ciuitate ſua arcere maluerunt (Athen. XIII. p. 611 A. ex Chamaeleonte): ſpectat tamen id ad *Spartanae reip. legem et inſtitutionem.*

sectarum odia et iras x); neque ad litteras ipsas earumque aut odium aut contemtum.

Superest exemplum, quod omnes omnino litterae *Alexandria*, quo tempore litterarum ea et artium parens et altrix habita est et fuit, fugatae esse dicuntur, *Ptolemaei* quidem *Physconis* (Euergeten adulantium grex, Aegyptii Cacergeten appellarunt) crudelitate, litterarum studiis cum maxime florentibus. Nomen quidem hominis propudiosi ab imitatione exempli et auctoritate facile retrahat. Cum enim nihil corruptius fuerit Ptolemaeis regibus, e quorum numero (fuerunt omnino quindecim) non nisi tres nomine et loco dignos Aegyptus vidit (Strabo XVII. p. A146. A.), ceteri omnes inertia, luxurie, mollitie, saeuitia, belluis similiores, qui eunuchis, amicis et mulierculis regnum permitterent omni per duo fere saecula vexationum genere conculcandum: vnus tamen fuit, qui ceteros vitae ingeniique foeditate, belluina vecordia et saeuitia superaret, Physcon. Successerat ille fratri Philometori, non malae indolis, sed ab eunuchis male instituto, quem ille adhuc viuentem regno exuerat, insidiis armisque agitauerat, Romanorum opibus subnixus, qui dominandi cupiditate ad omne iniustitiae genus abrepti (nos nunc *politicam sagacitatem* appellamus) seditiones et turbas Aegypti fouebant deterioremque e fratribus regnare malebant. Teterrimam enim hanc et omnium artium inertissimam strenue exercuere Romani, iam tunc a prisca probitate ad malas regnantium artes prolapsi. *Physcon* ergo

x) Recte hactenus de his disputat Sextus adv. Math. II, 25. p. 294.

ergo vbi rerum potitus est, (sub ante C. 134.) *omnes litteras litteratosque regno expulisse* fertur: quae quidem res grauissimarum rerum euentus adduxit. Cum enim Alexandria artium litterarumque, aeque ac commerciorum, copiis eximie tunc floreret: dispersis per Asiam et insulas exulibus artium et litterarum studia vbique reuixerunt, quae continuis inter reges de Alexandri hereditate bellis extincta aut obscurata fuerant. Facta sic nauigationis, commerciorum, artium incrementa multis in terris; et cum litteris Alexandrinis philosophia, orientis iam tum litteris, Iudaica maxime disciplina, Platonicae aemula, imbuta, latius diffusa prolusit et viam patefecit mox doctrinae christianae. Dicti itaque, paullo forte ambitiosius, Alexandrini erudiisse omnes Graecos et barbaros, cum litterae ac disciplinae iam defecissent; factaque esse per eos litterarum instauratio *y*). Adeo ex deterrimo regni Alexandrini statu vtilitates, fructus quoque litterarii, manarunt ad omnem terrarum orbem. Vtinam vergentibus nostra aetate ad barbariem rebus in populo quondam florentissimo similia aliquando sperare liceat!

Admota tamen iudicii subtilioris face neque nunc vere dici artes a Physcone fugatas apparebit. Non tam *litteris* ille dicendus erat et artibus, quod nemo non prorsus insaniens fecerit, sed *hominibus*, qui flagitiis et nefandis libidinibus, quibus se contaminabat, velificari nollent, exitium struxisse. Scelerum enim et facinorum conscientia, odio in bonos

 omnes

y) ἀνανέωσις παιδείας ἁπάσης. v. locum ex Menecle Barcaeo et Androne Alexandrino in Chronicis, ap. Athen. IV. p. 184 B. cf. Opusc. acad. Vol. I. p. 87.

omnes incensus, suspectos maxime habebat eos, qui in seditionibus, quas ipse in fratrem excitauerat, meliores partes sequuti erant, aut cum fratre vixerant (Athen. l. c.). Superiores reges, exemplo pessimo et perniciosissimo, vt populum ad ignauiam et inertiam detruderent, inertemque et inermem oppressum tenerent, in terris exteris copias conscribere et mercenarias copias alere, instituerant. His vestigiis propudium illud insistens paratam Aegyptiis opibus externorum colluuiem proscriptionibus et latrociniis pascebat; his itaque satellitibus ille in Alexandrinos immissis modo caedibus promiscuis grassari (Strabo XVII. p. 1148. C. e Polybio) modo per odium ac ludibrium latrociniis quos vellent expilare, occidere, vexare permisit (Iustin. XXXVIII, 8, 5.). Maluere itaque optimus quisque et opulentiores vrbem relinquere et patria exulare (Athen. l. c. Iustin. l. c.). Cum que hi, *vt succurrerent inopiae suae, artes litterasque, quas didicerant, docere permitterentur* (feliciores in hoc exulibus nostrae aetatis, quibus *cunctus ob Italiam terrarum clauditur orbis*) *factum est, vt vrbes insulaeque repletae essent grammaticis, philosophis, geometris, musicis, pictoribus, puerorum magistris, medicis et aliis multis artificibus; multique praeclari viri hac institutione expoliti existerent* (Athen. l. c. C.). Adeo ministros et amicos regis, priuatis studiis occaecatos, (aeque ac Ludouici XIV. tempore factum est, cum ex famoso edicto sollertissimi et maxime industrii ciues regno expellerentur) fugerat cogitatio detrimenti, quod Aegypti commerciis inferebatur. Comperta mox Alexandriae, artium rerumque commerciis antea florentis abun-

dantis-

dantisque, solitudine; videbat enim non nisi *tunicatum popellum, pannosum et excalceatum* z), per vias incedere; Physco exteros vndique magnis praemiis inuitauit, vt Alexandriam confluerent; ita vrbs noua hominum colluuie est frequentata. Mirabimur ne, si haec legimus, aut *Naturae*, optimae omnium parenti, imputabimus, Alexandrinorum ingenia studiis consiliisque dissona, seditiosa, et luxu, vanitate et scurrili leuitate fuisse notabilia; omninoque Aegyptios homines fuisse imbelles, vafros, veteratores?

Ex adhuc disputatis clarum ac certum esse putamus, in nullo vnquam populo litterarum luce collustrato vere id actum esse, vt litterarum ille luce carere et potius in ignorantiae tenebris versari mallet, nec agi posse. Quod si certi hominum ordines, si monachorum familiae, studiis et consiliis id allaborasse incusantur, vt bonas litteras obscurarent, et conatus dispellentium tenebras proscriptionibus, iudiciis, vinculis, expurgationum indicibus, prohibitionibus, censuris, vstulationibus, retunderent: non tamen id egisse dicendi sunt, *vt litteras ipsas abolere vellent;* immo vero, propositum habuerunt hoc, *vt suas iis superstruerent;* neque litterarum, sed religiosae formulae, ritus et opinionis, multoque magis vtilitatis publicae priuataeue caussa, in litterarum studia saeuierunt. Barbarorum hoc est, prauis religionibus captorum, et armis saeuien-

 tium,

z) (*Sansculottes*). Iustin. XXXVIII, 8, 7. *Solus igitur in tanta vrbe cum suis relictus Ptolemaeus, cum regem se non hominum, sed vacuarum aedium videret, edicto peregrinos sollicitat; quibus confluentibus.* — Haec eadem videbimus aliquando iterum euenire.

tium, bibliothecas comburere, viros litteratos mancipiorum loco habere, monumenta ingeniorum litterarumque delere: etsi aduersus hanc quoque immanitatem aetas nostra librorum per aereos typos repetitorum copia munita ac tuta est, viresque furoris eludit. Itaque nec Calipharum aliquis, Omaro similis, librorum supellectilem vno incendio delere, nec Sinensis imperator *) prisca litterarum monumenta nostra flammis abolere possit. Verbo: *corrumpi, obscurari possunt litterae et litterarum studia; extingui, interire non possunt, non magis quam sanior sapientia diuina et humana.*

Hac igitur sollicitudine leuati, hoc metu liberati, id vero agamus, vt ab omni corruptela, interpretatione praua, calumnia et accommodatione ad consilia perniciosa, quibus publicae vtilitati tranquillitatique male consulitur, litteras litterarumque studia sedulo dataque opera auocemus; sique vtilitatis publicae caussa aliquid paullo generosius ac liberius facere videri volumus, ante omnia de illa vtilitate paullo subtilius curiosiusque dispiciamus.

PP. prid. Kal. Mart. cIↃIↃCCXCIV.

*) *Tsin-chi-hoang-ti* (apud Desguignes *Tching-wang*) anno ante C. N. 213. consilio principis inter ministros imperii, *Li-ssé*, turpiter assentantis vanitati imperatoris, ne haberent viri docti, quod ex antiquis litterarum monumentis commemorare et cum rerum praesenti statu comparare possent, ita vt aut in reprehensionem is veniret, aut noua facta priscis laudibus cederent, omnes libros quotquot extarent historicos et morales cremari iussit, *Hist. gen. de la Chine* To. II. p. 400 sq.

XXV.

XXV.

ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE
PRORECTOR
IO. GEORG. HENR. FEDER
CVM SENATV
CIVIVM SVORVM
QVI
IN CERTAMINE LITTERARIO
IN A. D. IV. IVNII ANNI HVIVS cIↄIↄCCXCIV.
REGIS NOSTRI INDVLGENTISSIMI
SOLLENNE NATALITIVM
INDICTO
CONSTITVTA EX EIVS MVNIFICENTIA
PRAEMIA
ORDINVM ACADEMICORVM IVDICIO REPORTARVNT
NOMINA
SIMVLQVE
COMMENTATIONVM
QVAE
AD CERTAMEN IN A. D. IV. IVNII ANNI cIↄIↄCCXCV.
ADMITTI VOLENT
ARGVMENTA
AB ACADEMIAE ORDINIBVS PROPOSITA
PROMVLGAT.

Cum aures noſtras quotidie nuntii ac rumores perſtrepant de praeliis commiſſis vel committendis, de cladibus acceptis aut illatis: quae noſtra eſt felicitas, Commilitones, licuit nobis de *certa-*

mine

mine litterario cogitare, quod commissum est die natali Regis nostri Augustissimi, Pii ac Felicis, cuius prouidentiae, annuente numine, acceptum referimus tranquillum hunc et pacatum per terras Hannoueranas rerum statum, vt hunc ipsum diem tuti ac securi, nec sine omni hilaritate, transigere possemus. Plenam enim et perfectam hilaritatem ac laetitiam quis hoc tempore aut expectet aut prae se ferat, quo nemo est aut esse potest, ad quem nullum calamitatum et malorum contagium et sensus, nulla luctus publici aut priuati pars perueniat; hoc tempore, inquam, quo omnis humanitatis cultus in magna terrarum parte aut prostratus iacet aut armis consiliisque euertitur! Obscuratur animi serenitas et explicitus ad iucunditatem sensus contrahitur recordatione tot terrarum ac populorum, qui, dum nos, praesidiorum ad vitam iucunde agendam affluente copia, otio et securitate fruimur, ipsi omnibus vitae necessitatibus priuati aerumnis et vexationibus oppressi, mortalium immortaliumque fidem frustra inuocant, mortem quoque in lucri parte habituri; quid? quod ipsi populares nostri alienis in terris laboribus continuis attriti, aliis ex aliis periculis obiecti, vulneribus mortibusque deuoti, quoties eorum cogitatio animum subit, omnem hilariorem sensum extinguunt.

Inter haec tamen non omnino ab humanitate alienum esse putandum est, laetari iis bonis, quibus ipse fruaris, alios carere doleas. Immo fert ita natura humana, vt felicitatis nostrae fructus comparatione cum aliorum miseria melius percipiatur acriusque sentiatur. Quis non meminit poetae

illud:

illud: *Suaue mari magno* — quibus ſubiecta ſunt etiam illa: *Suaue etiam belli certamina magna tueri Per campos inſtructa tua ſine parte pericli.* Ita nec ſuauitate caret, audire narrationes de bellicis tumultibus, armorum fortuna, caedibus et vulneribus, non, quia tantopere ab humanitate alienus eſt aliquis, vt iis laetetur, verum ſenſu ſuae incolumitatis et ſecuritatis tacito; qui in multis adeo totum animum occupare ac tenere ſolet, vt, dum praelia et ſtrages factas audiunt, de miſerabili fortuna eorum, qui eas experiuntur, ne cogitent quidem, nonnulli etiam, miſeratione vacui, efferatis affectibus in miſeros ſaeuiant et exultent. At ille ſenſus, quem memorauimus, propriae felicitatis, quum ipſi tuti et illaeſi agimus aliis malorum fluctibus iactatis, cum humanitatis ſenſu coniunctus eſſe poteſt ac debet, dum votis voluntatibusque ferimur ad calamitatem aliorum minuendam et tollendam. In hac enim generis humani conditione, per ipſam naturam conſtituta, qua fit vt interea, dum alii rebus ſecundis ac laetis vtuntur, alii caſibus aduerſis afflicti moereant; nec vllum vnquam tempus ſit aut fuerit aut eſſe poſſit, quo non triſtitiae ſemina proueniant aliis, aliis laetarum rerum ſeges enaſcatur: ſi gaudere non liceret, niſi omnibus omnium moerendi cauſis ſublatis, nae nullus per totam vitam iucunditati et laetitiae locus futurus eſſet. Enimuero dum ipſi ſenſu moleſto vacamus, vbi caſus aliorum triſtes admoti fuerint, contactos eorum ſenſu animos noſtros aut malorum remedia iis circumſpicere et adhibere, aut, ſi in manu poſita illa non ſunt, eorum miſeratione tangi, fortunae iniquitatem ingemiſcere,

miſcere, alloquio eos, ſolatio, bonis verbis votis que proſequi, iubet humanitas, bonae mentis modo pia parens ac nutrix, modo proles ac nutritia. Sane, ſi dii eſſemus, nec ipſi mala ſentiremus, nec alienorum malorum ſenſu tangeremur. At humanae naturae haec tanquam propria vis et indoles eſt, vt bonis et malis, laetitia et triſtitia, afficiatur; et hominem te eſſe vel in hoc agnoſcas, quod laetari poſſis et triſtari, et, quo magis humanitas exculta eſt, non tuis modo, ſed alienis quoque bonis et malis.

Itaque in ipſo humanitatis ſenſu ratio et iudicium animi moderationem adhibeat neceſſe eſt. Cum enim in hoc per terrarum orbem rerum ſtatu et ordine, in hac generis humani fabrica et conditione, mala, quae nos vocamus, incidere, non minus naturae conſentaneum ſit, quam bona; atque etiam in his, modo naturae modo ſocietatis internis externisque corruptelis ac vitiis, luxuriantior malorum plerumque prouentus ſit: ſenſus noſtros non modo bonis malisque noſtris alienisque attemperatos eſſe neceſſe eſt, verum venit etiam in ſapientiae praecepta, vt non magis luctum noſtrum ac dolorem de caſibus aduerſis, quibus *ipſi* affligimur, circumſcribamus, quam miſerationem *aliorum* fortunae moderemur: vt nec nimia illa ſit, et ad odiorum vltionisque iras, ad immanitatem quoque, euagetur, nec ſine certo conſilio ſuſcepta temerario curſu feratur, nec ipſa in mollitiem morbumque animi vertatur. Sunt enim rationes certae, certa principia ex natura noſtra, aliorumque et hominum et rerum conditione ac comparatione ducta, ex quibus miſerationis

quoque

quoque praescripta et officia eliciuntur. Quae accurata oratione persequi et ab hoc tempore consilioque alienum est, et a viris sapientibus ac doctis diligenter ea sunt exposita.

Manet tamen inter haec certissimum effatum, naturam ipsam nos, vt ad iustitiam, ita ad miserationem alieni infortunii finxisse; neque in hoc cum poeta referemus inter sapientes eum, qui *non doluit miserans inopem.* Homines sumus, nihil adeo humani a nobis alienum esse putabimus. Sensus igitur hic naturae non est aut euellendus aut dissimulandus. *Mollissima corda*, ait Iuuenalis (XV, 131), *Humano generi dare se Natura fatetur, Quod lacrimas dedit; haec nostri pars optima sensus.* Verum inter haec est videndum, ne miseratio intra lamentationes ac deplorationes vanasque incusationes fortunae subsistat; *eo* enim *consilio* sensu isto miserationis animus noster imbutus est, *vt ex eo nascatur studium* seu consiliis seu opibus nostris *minuendi ac leuandi mala, quae miseramur*, vtque inflammetur animus ad circumspicienda et experienda fortunae remedia, quibus meliori conditioni restituantur illi, quorum sortem miseramur.

Difficiles quaestiones super miserationis natura, modo ac limitibus, nascuntur per temporum, maxime bellorum, calamitates: quae saepe omnem miserationem aut tollunt aut tollere putantur, vt quoque miserari hostem nefas putetur. Sane in acie et congressu hostem, quem extremis malis afficere, vita ipsa priuare, pugnantibus propositum est, miserari velle, importunum esset. Qua ipsa in

in re hoc elucescit, quod, vt aliis in rebus naturam diuinam attingimus, ita hac in parte ad naturam belluinam sumus depressi. Quicquid enim est animantium, hoc a natura constitutum habet, vt et aliorum mortibus se pascat nutriatque, et aliorum caedibus et sanguine vitam suam tueatur; itaque ea nec habent miserationis sensum, nec habere possunt, quippe quem humanitati proprium esse vidimus, ita vt nec in deum ille cadat. Est autem ea generis humani conditio miseranda, quod saepe res ad eum locum adducuntur, vt belluini affectus regnent, vtque iis consulto regnum permittendum sit, quandoquidem sine iis res geri nequeunt. Si enim homines vna hac dote, quam rationem appellamus, vterentur, nec adessent simul ea, quae cum animantibus communia habemus, irae, odia, furores, impetus manu armisque grassandi et quicquid laedere visum est e medio tollendi; si haec, inquam, abessent et ad rationis praecepta ac monita res gererentur: nec esse bella nec geri possent. At enim regere belluinos affectus debet cum humanitatis sensu ratio, huic animantium generi, quod hominum nomine impertitum est, insita; et, quandoquidem illud ceteris animantibus in hoc excellit, quod arte, consilio et inuentis caedes, stragesque facit, aequum videri debet et illud, vt ratione et humanitate regatur impetus iste belluinus, vt nec nimium se efferat, vt intra necessitatis praescriptum se contineat et hoste victo ac represso residat et se componat; quibus tuto parci potest, parcat, a quibus nihil metuitur, eos ne laedat, et ab auctoribus prauorum consiliorum discernat et seiungat

eos,

eos, qui caussam publicam tuentur lege, officio et necessitate constricti. Est enim locus miserationi praecipuus in vltione ac vindicta seu poena iniuriae acceptae moderanda; quam cum pauci inter officia referant, iniurias plerumque nouis iniuriis, atrocioribus quoque, cumulant, iisque, quos vlti esse videri volunt, irarum caussas iustas ipsi suppeditant, vt iis incensi nunc isti ad vltiones vicissim inflammentur; quo fit, vt omnibus iusti iniustique rationibus perturbatis omnis humanitas e medio tollatur.

Praestat itaque, Commilitones, hoc certaminum genus, quod sollenni illo die, de quo diximus, fausto Regis nostri natali, institutum erat; certamen ingeniorum ac literarum, quo omnia aguntur ac geruntur sine vi, sine iniuria, nec id propositum est, vt cum aliquot millium caedibus, aliorum vulneribus, matronarum puerorumque orbitate, omnium calamitate ac miseria, occupetur ager, accipiatur prouincia, viris opibusque exhausta, direpta ac vastata, ad quam recreandam nouis opibus, et ad quam tuendam nouis exercitibus, castellis, apparatibus opus est; verum, si ad quaestiones propositas recte respondetur, nouae rerum notitiae, aut rei iam notae clarior ac certior notio, sine vllius hominis iniuria aut calamitate, paratur. Pugnatur adeo armis, quibus ratio ac mens bona nos instruxit; quaeritur vtilitas publica et omnium communis, nec modo priuata vnius vel paucorum hominum, qui calamitatibus publicis ipsi crescunt copiis opibusque. Quod tandem summum est in tali certamine: instituitur id Rege nostro in-

 dulgen-

dulgentissimo auctore, ac praemiorum certantibus propositorum largitore. Ad hunc itaque referimus victorias; hunc tanquam numen propitium bonis votis laudibusque prosequimur; huic debere nos profitemur, quod studiis homine dignis ingenia alimus, quod ab ea humanitatis parte, qua homines animantibus praecellimus, quaque deum attingimus, facultates nostras viresque excolere, acuere et amplificare possumus.

Vt ergo, qua virtute, qua fortuna, certamen hoc ingeniorum literarumque factum sit, paucis exponamus: accedimus ad enarrandum, *quae quaestiones* superiore anno fuerint vulgatae:

Ab *Ordine Theologorum* quaestio proposita erat:

> *Quatenus sit origo euangeliorum Matthaei, Marci, Lucae et Iohannis? ex quibusnam fontibus eorum auctores hauserint? quibus maxime lectoribus et quo consilio singuli scripserint? quo denique modo et quo tempore factum sit, vt quatuor ista euangelia maiorem, quam euangelia, quae vocant apocrypha, et canonicam auctoritatem consequerentur?*

„Tres exhibitae sunt ordini commentationes, hisce insignitae sententiis:

I. *Is demum mihi viuere atque frui anima videtur, qui aliquo negotio intentus, praeclari facinoris aut artis bonae famam quaerit.* SALLVST. Catil. II.

II. *Vt desint vires, tamen est laudanda voluntas.* OVID. Pont. III, 4.

III. *Nulla felicitas maior illuminatione est.*

„Ex hisce commentationibus iterum magna cum voluptate cognouimus, versari inter nos iuuenes praeclari ingenii et doctrinae eximiae, qui theologiae studiis ea, qua par est, animi intentione et indu-

industria operam nauant. Auctor *primae* commentationis argumentum difficile et impeditum tam subtiliter, eleganter atque erudite tractauit, vt ipsius opera quaestioni grauissimae haud parum lucis accesserit, vtque Ordo noster non possit non de tali specimine sibi oblato magnopere sibi gratulari. Praeterea oratio perspicua est, rerum per partes dispositio naturalis et ordo lucidus. Vnanimi igitur consensu huic commentationi praemium adiudicatum est. *Altera* commentatio magnae doctrinae copia et maiore etiam, quam in iuuene expectari poterat, nec non ingenii acumine et iudicii modestia, diligentia in conquirendis rebus prorsus singulari et obseruationibus nouis, ita sese commendat, vt certare cum prima potuisset, modo oratio satis latina esset. Cum autem tot praeclara habeat, *proxime eam ad praemium accedere* iudicauimus, et non possumus non optare, vt auctor eam reformata dictione publici iuris faciat. Nec *tertia* laude sua destituitur. Habet enim obseruationes quasdam exquisitas et caput quaestionis satis bene illustrat. In eo vero multa nobis desideranda reliquit auctor, quod nec argumenta rerum accurate exposuit, nec materiam bene collocauit et distribuit, nec oratione vsus est satis pura et latina.„

Resignata scheda nomen victoris lectum est:
HENRICVS GVLIELMVS HALFELD,
Zellerfeldensis. *)

*) Optimum iuuenem, dum, vt egestatis difficultates eluctaretur, vires suas attriuisset, iniquis fatis paullo post abreptum doluimus.

Altero autem *loco* laudem meritam abstulit Io. Gvlielmvs Bartholomaevs Rvsswvrm, *Schwarzburgico-Seebergensis.*

Ordo *Ictorum* iusserat exponere:

Remedia securitatis, quibus iure romano prospectum est creditoribus debitoris obaerati, tum per priuilegia specialia actionibus personalibus data; tum per hypothecas tacitas; tum per priuilegia hypothecarum: porro tempora recensere, quibus ea introducta esse constat; denique eorum veram indolem eorundemque vim explanare, qua vel alterum cum altero in eodem creditore concurrit, vel inter plures creditores alterum ab altero vincitur.

„Exhibitum est inscriptis verbis Pavli:

Plenius rogo, quae ad haec spectant, attingas, cottidiana enim sunt.

scriptum vnicum, sed tale, quale in iuuenilium virium conflictu exspectari poterat a paucis. Non solum enim sermonis concinnitate et puritate, verum etiam iudicii subtilitate et modestia, ac inprimis assiduitate et studio inuestigandi ordinandique ea, quae ad partem historicam quaestionis propositae pertinent, ita se commendat auctor, vt, qui praemio ornaretur, vnanimi arbitrorum consensu dignus iudicatus sit."

Praemium doctrinae et diligentiae retulit
Chr. Lvdov. Rvnde, *Hasso-Casselanus*,
Collegae nostri Consultissimi filius.

Ordo Medicorum desiderauerat

succinctam historiam mortis; caussarum scilicet eius et inde pendentium diuersorum mortis generum, tum signorum eius diagnosticorum.

Traditae

Traditae sunt Ordini duae commentationes; *altera* cum enuntiato:

Ciuibus seruandis,

laudem habet industrae et peruicacis studii, continet quoque experimenta, inprimis viuisectionum, nonnulla quoque, in quibus suo iudicio vsus est auctor; enimuero cogitata et iudicia sua plerumque obscure nec satis subtiliter ac diserte exposuit, viuisectiones autem instituit nec respectu habito ad quaestionem, adeoque nec magno ad eam fructu, enarrauitque eas nimis prolixe. *Altera* commentatio cum dicto:

vitiis nemo sine nascitur; optimus ille est, qui minimis vrgetur;

etsi et ipsa multis onerata est, quibus melius careret, comprehendit tamen ea quoque, quae satisfaciunt quaestioni eamque ita expediunt, vt cum dilectu adhibita sit lectio docta et varia, vtque cum certo consilio ac iudicio experimenta sint instituta, quae autem sequantur ex iis, quae que seu experimentis seu rerum cognita sunt, sagaciter sit perspectum. Denique ea, quae in scriptum retulit auctor, rite digesta sunt et perspicue enuntiata. Itaque Ordo medicorum haud dubitauit alteri huic commentationi praemium assignare, priorem autem commentationem saltem locum ab ea secundum obtinere iussit.

Vitrix commentatio auctorem habuit
CAROLVM HIMLY, *Brunsuicensem.* *)

*) Nunc Medic. Professorem in Collegio Carolino Bruusuic.

Ab *Ordine Philoſophorum*
duae propoſitae erant quaeſtiones, ſuo vtraque praemio inſtructa. *Altera ordinaria* alteram quaſi partem quaeſtionis, quae in annum ſuperiorem edicta fuerat, conſtituebat:

> *Aſiae Herodoteae difficiliora geographico more explicanda*, et nunc quidem, poſt quaeſtionem ſuperioris anni, *ex regionibus: Palaeſtina; Pactyica: deſertum ſabuloſum; planities, quam Aces perfluit, cum populis accolentibus; tractus, quem Sauromatae, Budini, Thyſſagetae, Iyrcae, Scythae exules et Argippaei incoluerunt, quamque Scythae, Europaei et Graeci ex emporio Boryſthenis aliisque Ponticis emporiis, ad Iſſedones vsque, peragrarunt.*

Inter plures, quos curriculum intraſſe conſtat, non niſi vni contigit metam attingere, cuius oblata eſt commentatio cum dicto:

Emendaturus ſi licuiſſet eram.

Commendat iuuenilem conatum doctrina haud vulgaris, bona rerum lectione diligenti conquiſitarum diſpoſitio, orationis breuitas, puritas et perſpicuitas. Sunt quidem in iis, quae appoſita ſunt, nonnulla, quae ſubtilitas geographica, vt emendentur, poſtulat, facilis tamen iis medicina adhiberi poteſt. Palmam itaque ſcripto huic rite ſe adiudicare cenſuit philoſophorum ordo.

Cum reſignatus eſſet indiculus ſeu charta ſcripto adiuncta, lecta ſunt haec verba:

"*E ſchedis beati* Chr. Gottl. Henr. Frömmichen, *Hildeſienſis, Seminarii philologici Regii ſodalis, collegit et diſpoſuit* Ivlivs Billerbeck, *et ipſe Seminarii huius ſodalis.*"

Com-

Commota eſt mens partim recordatione adoleſcentis eximiae ſpei, qui Februario menſe huius anni rebus mortalibus ereptus erat, partim exemplo affectus et fidei amorisque commilitonis et amici, qui, ne eius labores irriti eſſent, ſedulo curauerat; reddidit ille praemium ſibi traditum matri filium lugenti.

Altera quaeſtio praemio *extra ordinem* ex munificentia regia conſtituto ornanda haec erat:

> *Indaganda Phoenicum in antiquiſſima Graecia veſtigia: tum reſpectu cultus idololatrici; tum litterarum et mythorum; artium denique, et praeſertim agriculturae et rei nauticae: quorum niſi omnium, plurium ſaltem indicia diligenter eruenda, luculentisque exemplis et auctoritatibus munienda ſunt.*

Concertarunt ſuper hac quaeſtione duo commilitones, *alter* dicto Pindarico inſignitus:

ἐστὶν ἀφάνεια τύχας καὶ μαρναμένων, πρὶν τέλος ἄκρον ἱκέσθαι.

alter verbis:

Speremus quae volumus, ſed quid acciderit feramus.

Diligentiam et laudis ſtudium probamus in vtroque; doctrinam exquiſitiorem deſideramus. *Altera* tamen ſcriptio verbis inſcripta: *Speramus quae volumus*, oratione ſe commendat ſatis pura et perſpicua, proditque auctorem meliore diſciplina imbutum, quam quae alteri contigerat, inprimis in diſcernendis iis, quae mythica ſunt ab hiſtoricis, et in conſtituenda vtriusque generis indole; tum vero ille ipſos ſcriptores veteres inſpexiſſe eorumque verba percepiſſe videri debet. Scripſit ſatis commode tanquam iuuenis iuuenibus; ſed, quod nonnulli ſuperioribus annis ſequuti erant, vt iuuenes ipſi viris ſcriberent, id ille aſſequutus non eſt. Aberraſſe porro a quae-

ſtionis ſenſu videri poteſt in hoc, quod, cum *indaganda* eſſent *Phoenicum in Graecia antiquiſſima veſtigia*, ita vt ipſe exquireret, *quidnam in antiquitate Graeciae occurreret, quod a Phoenicibus ductum aut fuiſſe conſtaret aut eſſe potuiſſe probabile fieret*, ille conquiſiuit *notitias ſcriptorum veterum de Phoenicum inter Graecos veſtigiis*, expoſuitque adeo religiones, ritus, artes, inuenta, quae ſcriptores veteres a Phoenicibus repetere aut iis tribuere ſolent: docendum ſaltem erat, recte et cum iudicio hoc fieret nec ne. Cum tamen iuuenilis opera, non opus exactum, in tali certamine in diiudicationem veniat, Praemium regium alteri huic commentationi: *Speremus quae volumus*, arbitrio ſuo attribuit Philoſophorum ordo.

Recitatum mox eſt e ſcheda inſpecta nomen
Io. Henr. Iacobvs Meyerhoff, *Brunſuicenſis*,
Seminarii philologici Regii Sodalis.

Praemiis ita victoribus perſolutis, reſtat, vt promulgemus quaeſtiones ab Ordinibus Academiae noſtrae in anni XCV. Iunium in a. d. IV. propoſitas.

ORDO THEOLOGORVM poſtulat:

vt momentum, quod habet hiſtoria Chriſti *in vniuerſa religione, accurate expendatur, et ſine partium ſtudio aeſtimetur, tum vero etiam praecipua argumenta tam interna quam externa ſaltem indicentur, quae in refellendis dubiis, quibus veritas huius hiſtoriae noſtra maxime aetate tentatur, certiſſimum vſum praeſtare poſſunt.*

Ab

Ab ORDINE ICTORVM:

An et quae sit iure Romano inter patremfamilias et liberos in potestate constitutos vnitas personae? — quae huius doctrinae fundamenta? — qui effectus? — quis eius vsus?

Ab ORDINE MEDICORVM:

Cum mirum, et insuperabile fere, obseruetur commercium inter hepar bilemque, et animi pathemata: quaeritur: *quae sit huius harmoniae ratio, cum anatomica tum physiologica; et quemnam vsum habere possit illius moderamen in praxi?*

Ab ORDINE PHILOSOPHORVM

proposita est quaestio iuris naturae: iubentur concertaturi

de iure suffragii in societate aequali eam ex principiis *iuris naturalis* disquisitionem instituere, qua *praecipua capita, fundamenta* ac *conditiones* huius iuris rite explicentur ac definiantur; curateque distinguantur ea, quae ex *notione generali* societatis aequalis fluunt, ab iis, quae pactis aliisue conditionibus nituntur generatim haud necessariis; eodemque modo, quae specie aliqua *aequitatis* sese commendare videantur, ab iis, quae *stricto iure* postulare fas est. Et ea quidem, quae generatim et stricto iure firmari possunt, plenius declarentur; reliquis, quae ad aequitatis rationem aut singulares conditiones redeunt, eatenus tantum collatis, quatenus ad generalis argumenti illustrationem necessarium videri possit. Quum de hac quaestione apud *Aristotelem* aliosque Graecos

 Roma-

Romanosque ſcriptores quaedam ſubtiliter diſputata occurrant; diligentiam in antiquiorum litterarum ſtudiis probandi opportunitas haud facile deſiderabitur.

Conſtitutum eſt in ſingulas quaeſtiones numorum aureorum XXV praemium e liberalitate Regis Auguſtiſſimi noſtri. Exhibenda ſunt ſcripta ante Kalendas Apriles: quae vt breuitate ſe commendent, diligenter erit videndum.

Videtis, Commilitones, vos habere, in quo ingenia veſtra exerceatis, doctrinae et profectuum ſpecimina edatis, et quid vires, quas natura largita erat, ferant, quorſum dirigenda ſint ſtudia in poſterum veſtra et conſilia, experiamini. Habete hoc in magna felicitatis parte, opportunitatem datam eſſe, quibus explorare liceat naturales facultates, excitare igniculos et intelligere, ad quod quisque a natura factus ſit, quid boni cum ſpe ſucceſſus proſequi, et vnde laudem aliquando ſibi poſſit parare. Tentando et experiundo intelligitur, habeamusne ea, quae didicimus, in promtu, ſitne fida memoria, iudicium ſubtile, et ſagacitas ad ordinandas ac diſponendas res, ſique illa adfuerit; an oratione ſatis valeamus ad bene eloquendum. Itaque et ille ſibi magnum fructum aſſequutus eſſe videri debet, qui calide tentata experimento facto prudenter mox relinquenda ſibi eſſe intellexerit; modo dandam ſibi eſſe operam perſpexerit, vt aut doctrinae ſeu melioris ſeu maioris ſibi copias paret, aut ad alia animum applicet.

His

His peractis, iterum, quo die haec acta sint, in animum reuocemus, Commilitones, et deo O. M. pia vota precesque faciamus pro Rege et domo Regia, pro reip. incolumitate et tranquillitate, pro publica priuataque felicitate. Votorum summam esse debere Pacem, quis neget? qua quid praeclarius, quid diuinius esse potest! Satis enim multa iam mala experta est Germania nostra. Satis calamitatum pertulit, motis Francorum temeritate, scelere et impietate, armis. *Satis iam pridem sanguine nostro Laomedonteae luimus periuria Troiae* *). Faxit modo numen O. M. vt honesta pax sit, certa, cum securitate coniuncta, Germaniae et Regi gloriosa! Hanc votis precibusque expetere ad fidem religionemque nostram pertinere arbitrabimur. Nihil enim aliud priuatae sortis hominibus restat, quam vota facere, diuini numinis prouidentiae confidere, in fortunae suae mediocritate acquiescere, quae patienda sunt ferre, quae boni ciuis bonique viri munia sunt praestare, se digna facere, meditari, curare. PP. in Georgia Augusta m. Iulio cIↃIↃccxcIv.

*) Ita vt reliqui quoque versus poetae locum habeant:
Quippe vbi fas versum atque nefas; tot bella per orbem,
Tam multae scelerum facies; non vllus aratro
Dignus honos; squalent abductis arua colonis
Et curuae rigidum falces curuantur in ensem.
Hinc mouet Euphrates, illinc Germania bellum.
Vicinae ruptis inter se legibus vrbes
Arma ferunt; saeuit toto Mars impius orbe.

XXVI.

XXVI.

ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE
PRORECTOR
IO. GEORG. HENR. FEDER
CVM SENATV
ANNIVERSARIA INAVGVRATIONIS SACRA
LVII.
IN KAL. SEPTEMBRES CIↃIↃCCXCIV.
CELEBRANDA
RITE INDICIT
SIMVLQVE
SVCCESSOREM
IN
MAGISTRATV ACADEMICO
IO. FRID. SCHLEVSNER D.
CIVIBVS SVIS
HONORIS ET OFFICII CAVSSA
COMMENDAT.

De bellis internecinis, eorumque caussis et euentis.

Nos tam pacatis et tranquillis rebus vti, Commilitones, vt studiis nostris tuto vacare, atque etiam sollennia, quae hac tabula indicimus, rite celebrare possimus, in ea felicitatis parte ponimus,
quae

quae aliis exoptanda, nobis gratulanda esse videri debeat. Vtinam pacis haec et tranquillitatis dulcedo eam ad animos nostros vim habeat, vt, cum alii populi, iris, odiis et vlciscendarum iniuriarum cupiditate inflammati ad omnem immanitatem prolapsi meliorem sui partem, humanitatem, exuunt, nos interea, mutua coniuncti voluntate et beneuolentia, mentibus nullo iniuriae acceptae dolore exstimulatis, placido et iucundo Musarum otio fruentes, ita nos ad humanitatem, aequitatem et iustitiam componamus, simus que ex eorum numero, qui, vt homines sint, se natos esse meminerint, adeoque ad omnem animorum virtutem ingeniorumque per bonas litteras culturam enitantur, quae humanitatis nomine insignitur. Sollennia autem, quae indicimus, quaeque piis gratulationibus et votis precibusque habendis opportunitatem afferent, duplici peragentur consilio: quandoquidem et *anniuersaria academiae nostrae sacra* celebranda, et *fasces academici* in aliam domum transferendi sunt. Succedet enim in principes reip. academicae regendae partes ex venerabili Theologorum ordine Collega coniunctissimus

IO. FRID. SCHLEVSNER D.

cui remp. academicam curae cordique esse, salutem reip. summam legem haberi, et aequitatem cum humanitate coniunctam, tanquam deam nostrarum rerum tutelarem coli, et ipsi nouimus, nec vos, Commilitones, fugere potest. Habere itaque videmur, cur etiam huius semestris decursum fore tranquillum, nulla licentia turbatum, prosperitate aequabili commendabilem speremus.

Ceterum,

Ceterum, cum impoſita ſit lege et more neceſſitas praefandi ſollennibus noſtris, quandoquidem in his curarum et ſollicitudinum fluctibus, quibus nos tenent belli funeſtiſſimi caſus et viciſſitudines, vix quicquam eſt, quod ſatis teneat animos niſi cum iisdem coniunctum ſit: agite, ne ſurdis narrare videamur fabulam, ordiamur ſermonem a belli genere publicis quoque conſiliis agitato, vt accuratius diſpiciamus, quaenam *bellorum internecinorum* ſit *notio*, quae *natura*, quae *cauſſae*, quae *euenta*. Facile intelligitur, nos neque longum ſermonem inſtituere poſſe, nec id agere, vt ad rerum praeſentem ſtatum diſputationem deducamus. Continebimus nos intra tempora antiqua, de quibus et diſputare tutius eſt, et noſtri ordinis hominibus magis conſentaneum. Neque ad talem diſputationem expectanda eſt *rara illa* apud Tacitum (Hiſt. I. pr.) *temporum felicitas*, *vbi ſentire quae velis et quae ſentias dicere licet.*

Internecinum itaque *bellum* illud dici putabimus, quo ad internecionem vsque et ad excidium pugnatur, idque proprie ita dici, cum *eo ipſo conſilio* vtrinque ſuſceptum illud ſit, neque iam ab initio alia expectatio ac ſpes relinquatur, quam alterutrius partis funditus deletae et extinctae interitu finem illud habiturum eſſe. Verum etiam *ab vna parte* bellum cum internecino odio ſuſcipi et profligari poteſt, altera per vim et iniuriam ad decertandum pro ſalute adacta; quemadmodum a Romanis bellum Punicum tertium motum eſt. Aliud eſt, ſi *ad internecionem eſſe pugnatum* audimus; quod aut cum ratione, iudicio ac virtute, aut caeco impetu,

ira

ra et furore, fieri potest; necessitas autem ita pugnandi imposita fuit, quamdiu capti occidebantur; eaque adhuc imponitur, si honesta mors antevertit seu vitam seu mortem ignominiosam aut crudelem. Potest quoque fieri, vt *inter bellandum* ira et furore inflammati animi finem pugnandi non faciant alium, quam excidio et internecione seu mutua seu aduersae partis. *Non* enim sub notionem belli internecini cadit, si, bello quocunque alio consilio et modo gesto, victor vltione, crudelitate, auaritia in victos, interdum in deditos, saeuit, vrbes ac prouincias ferro ignique vastat; cuius immanitatis innumera per omnes aetates exempla suppetunt. Vt vnum memorem, bello cum Perseo finito Epiri LXX vrbes excisae vno die a Romano exercitu ac direptae, et incolae ignari incautique in seruitutem redacti sunt; cum enim praeda Macedonica militum cupiditatem non expleuisset, *Senatus praedam Epiri ciuitatium, quae ad Persea defecissent, exercitui dederat:* (Liv. XLV, 34.). *Nec* illud proprie bellum internecinum dici potest, cum, qui nulla iniuria prouocati sunt, imbelles et imparatos adoriuntur, eorumque strage facta praedas agunt et agros colentium internecione vacuefactos occupant; vti Hispani Americae populos, quibus ipsum Hispanorum nomen inauditum erat, internecione deleuerunt. Ab *internecino odio* proficiscitur bellum illud, quod recte internecinum appellatur.

Scilicet cum bellorum mouendorum *caussae* sint multae variaeque, iustae quidem paucissimae, iniustae plurimae; *tertium* quoque secundum ista genus, quod *a iusta caussa profectum* postea *ad iniurias deflectit,*

deflectit, cum is, qui poenas exigebat et damni accepti reparationem iure postulabat, intra iusti aequique fines haud se continet; ita vt hostis, post quam victus satis poenarum dederat, intolerabilibus iniuriis prouocatus nunc arma iusta sumat *a*), prior ille iniusta moueat, sunt tamen in caussis istis *aliae*, quae a summa animorum exacerbatione, et odiorum irarumque furore vlciscendaeue iniuriae auiditate proficiscuntur, *aliae*, quae minore cum animorum motu sunt coniunctae; vt in bellis, quae de principatu, imperio aut dignitate, aut quae gloriae, opum potentiaeque cupiditate geruntur. Ad irarum et odiorum fluctus mouendos multum interest, sitne *caussa populi*, propter quam arma capta sunt, an, quae plerorumque bellorum fuit parens ac nutrix, solius *principis* aut paucorum potentium maiora appetentium vtilitas, ob quam bellum est motum. Minore quoque cum irarum acerbitate geruntur bella, quae *per iustos exercitus*, inprimis e ciuibus conscriptos, disciplina militari coercitos, proferuntur; at summa cum animorum impotentia, inter iras, odia, furores nouissimos, expediuntur arma, quae

a) Praeclara hanc in rem est oratio Pontii Samnitis apud Liuium IX, 1. — *expiatum est* (hac legatione) *quicquid ex foedere rupto irarum in nos caelestium fuit — Quid enim vltra fieri potuit — quid vltra tibi, Romane, quid foederi, quid diis arbitris foederis debeo? — at ego ad deos vindices intolerandae superbiae confugiam, et precabor, vt iras suas vertant in eos, quibus non suae redditae res, non alienae accumulatae satis sunt — Iustum est bellum, Samnites, quibus est necessarium; et pia arma, quibus nulla nisi in armis relinquitur spes.* Dederunt quoque Romani superbiae poenas in Furculis Caudinis sub iugum missi.

quae a populo ipso sumuntur, si dolor iniuriae acceptae est publicus, et vltionis auiditas omnes omnium ardores inflammauit; tum vero odia internecina concitantur, et possunt res eo adduci, vt victi victoresque mutua internecione, gladiatorum more, pugnent cadantque. Quod bellorum genus, caeco multitudinis impetu temere ruens, cum nulla arte, nullo consilio regi possit: suae ipsorum saluti male consulturi essent reges, qui, vt illud exardesceret, faces subiicere vellent. Locum enim habiturum esset illud, quod apud Comicum est: *Here, quae res in se neque consilium neque modum habet ullum, eam consilio regere non potes. — Incerta haec si tu postulas Ratione certa facere, nihilo plus agas, Quam si des operam, vt cum ratione insanias.*

Omnino bella internecina sunt *populorum ferorum* et aut nullo aut exiguo humanitatis cultu imbutorum, ita vt a ferarum immanitate nondum ad mitiores sensus progressi sint. Ira illi et feritate belluina stimulati arma sumunt eo consilio, vt non victo et subiugato, sed exciso et deleto hoste victores redeant. Caedium et cruciatuum adspectus pro oblectamento est; in aliorum doloribus cogitatio de eo, quem sensum doloris similis ipsi habituri sint, nulla; tormentis, quae aliis adhibent, exultant. Adeo rationis vsus et humanitatis sensus nullus est, nisi institutione et doctrina igniculi latentes excitati fuerint. Quamobrem agmine educto ita quisque in pugnam procedit, vt aut hostem ille iugulet, aut ipse iuguletur, aut, si in hostium potestatem venerit, inter tormenta exspiret. Accedunt alia, quae feritatem exasperent. Habitant populi isti per stirpes

et tribus diuisi parum numerosas, eoque ad consilia et studia communia proniores; mutuis sermonibus communes iras et odia facile exstimulant, nec adsunt ea, quae a publica ad priuatam vtilitatem auocare possint, nullae opes, ne priuatae quidem possessiones; de communi omnium possessione seu silvarum seu lacus certatur; iniuria vni illata omnium tribulium iras inflammat; sibi quisque pugnat, non domino; pro se pericula adit, vulnera et mortem excipit. Inter haec odia feruntur ex odiis, vltiones occisorum nouas vlciscendi caussas arcessunt, parentum et cognatorum mortes nouis mortibus cumulantur. Ita iras implacabiles ali necesse est, et odiis internecinis bella et praelia continuari, donec internecione sublatus sit alter aut vterque populus. Itaque deletae memorantur gentes haud paucae; aliarum non nisi exiguae reliquiae. Adeo belluina natura in homine superat, nisi humanitatis cultus aliunde aduenerit.

Vbi autem populi a feritate bestiarum *ad morem pecudum gregatim incedentium* in *societatem qualemcunque* coiërint, more, ritu, lege, constitutam; vt iam sub *barbarorum* nomine venire possint: bellorum caussis prioribus cessantibus caussae subnascuntur aliae. Conflat bella praedae agendae studium; quaeruntur mancipia, siue ad pecudes pascendas, siue ad agros colendos, siue ad vendenda corpora. Suasit nunc, non humanitatis sensus, sed vtilitas, seruare hostem, captiuos in seruitutem redigere, ad opus faciendum abducere, aut vendere. Cum his ipsis vitae socialis elementis discunt homines imperium pati; vix tamen illud acceptum est, cum

illud,

illud, ignoratione iuris et vnius vel paucorum cupiditate, in dominationem vertitur. Nunc omnia vitae mala publice priuatimque in imperia, male scilicet constituta, irruunt, et in his *bella dominandi libidine, auaritia, superbia suscepta.* Pugnatum sic quoque haud raro ad internecionem; quoties ad vlciscendas iniurias arma su•ta erant; hinc atroces illi bellorum terrores per caedes omnis aetatis et sexus apud Homerum; et in rerum et euentuum monumentis haud raro memorati. Substitit mox ira victorum intra caedem iuuenum eorum, qui arma ferebant, saepe marium vniuersorum; ducti pueri et feminae captiuae. Sic pugnatum est ad Troiam. Aliam internecini furoris caussam obiecit vltima necessitas, victus inopia et fames, inprimis multitudinis nouas terras, quas inhabitaret, occupantis et in colonias eductae. Multa prostant exempla Graecae iuuentutis ad nouas sedes quaerendas missae, et, cum veteres coloni suas possessiones defenderent, eorum stragem caedemque facientis. Eadem immanitate exsecrabili grassati sunt Israelitae in Canaanitas; quod, more barbarorum priscae aetatis, ad numinis iussa et monita referri solitum erat.

Seruare eos, quibus imperare velis, ipsa ratio suadere videtur. At ratio suadet multa, quorum contraria sequuntur homines. Tam inconsulti suae vtilitatis antiquitus fuere magni illi latrones generis humani, qui regna et populos subiugarunt, quosque terrarum victores appellamus, vt ignoratione artium, quibus victos in obsequio retinerent, eos, quibus imperare vellent, internecione delerent, et

terras in solitudines verterent, quas ditione tenere vellent. Tandem venit in mentem, populum victum in alias terras abducere, nouis colonis, quos ex suis sedibus exturbari necesse erat, in istius sedes deductis. Assyrios et Babylonios reges meministis hunc morem seruasse. Alia bella gerebantur inter regulos et satrapas etiam eos, qui sub eodem imperio vnius regis haberentur, et inter populos finitimos, innumeris de caussis, pleraque latrocinia potius praedae agendae caussa. Ex his iniuriis exarsere irae et odia; et ex his noua bella superioribus atrociora, non raro internecina.

Processum est a barbarie *ad meliorem vitae cultum.* Putes nunc *humanitatis imperium* aliquod inter homines eminuisse; quaeri saltem coepisse de *belli iure*, nec modo, quale ius illud esset *naturae;* nam naturalis impetus et furor non potest ius constituere hominum sed animantium, aut hominum, quatenus animantes sunt; nec quale est *gentium* ius, quandoquidem populorum vsu et more deprauata plura sunt quam emendata; sed *ius rationis*, quod ab ipsa humanitate, rationis et intelligentiae facultate et vsu, societatisque humanae indole et condition[e] proficiscitur. Mansit, proh dolor, inter populo[s] eximio vitae cultu expolitos, humanitatis nomin[e] etiam laudem sibi quaerentes, bellorum barbaries; et intelligentiae vis, si quem vsum habuit, adhibit[a] fuit non ad bellorum caussas praeuertendas et exscindendas; verum ad excogitandas nouas belli inferendi caussas, probabiles atque etiam commentitio fuco splendidas, ad nouos modos gerendi belli, ad nouas artes caedium properandarum aut cumulanda-

landarum. Nunc bella per multum tempus continuari, nec, quod olim stolide factum, vnius aciei aleae fortuna imperii committi. Habet hanc laudem Graecia; quae multa in belli gerendi ratione melius instituit, nec tamen *humanitatis impulsu ac respectu*, sed *vtilitatis studio* et *arte militari in melius mutata*. Cum enim certis iam consiliis gererentur bella, cum exercitus e ciuibus conscriberentur, stipendia numerarentur, tributa conferrentur, magni apparatus fierent, vtrinque loca opportuna caperentur ac munirentur, praelia ex certis praeceptis et vtrinque virtute et arte committerentur: non potuit facile ad internecionem caedi hostis. Inter haec tamen pristinae barbariei, interdum et belluinae feritatis vestigia mansere multa, in agris igni ferroque vastandis, arboribus exscindendis, pecudibus abigendis, captis in seruitutem detrudendis; facta adeo plurima ipsi victori exitiosa. Est omnino hoc *barbarorum*, non prouidere vnde ipsi viuere velint, sed fruges et commeatus corrumpere, atque ita belli gerendi copiis et facultatibus se ipsos priuare. Nec tamen his contenti, incredibile dictu est, ad quam immanitatem saepe prolapsi sint, vt taceamus alios, ipsi Athenienses; horret animus, atrocia eorum per iram et vltionem facta in victos, in socios, in ipsos ciues, recensere.

Neque *sapientiae studia* ad animos et iudicia Graecorum magnam vim habuere. Gerebantur bella *de principatu Graeciae*, *pro sociorum iuribus*, *libertate*; mox *ad eorum libertatem opprimendam*. Quod enim fructuosissimum esse videbatur hominibus, vt plures ciuitates ad tutelam mutuam communi foedere

coirent: hoc ipsum in bella assidua versum est, eodem fere modo, quo magna Europae regnorum Societas perpetua bella progenuit. Ortae igitur inter Graecos suspiciones, iniuriae, irae, odia internecina; non remissiora odiis in barbaros seu Persas susceptis *b*).

Vita iam aliquantum expolita duo bellorum genera increbuere, quae honesto ornata nomine per omnia tempora summas generi humano calamitates intulere; alterum *pro libertate*, alterum *gloriae parandae caussa* susceptum. Lubricum et ambiguum et pro cuiusque cupiditate ac fraude in omnes facile conatus interpretandum, *libertatis* nomen *c*) quan-

b) *Bellorum internecinorum* voce vtitur in his ipse Iustinus VI, 6. XI, 9.

c) De falsis huius vocis acceptionibus, interpretationibus et fraudibus nihil dici potest, quod non apud Graecos iam occurrat; et possit hac de re longa disputatio institui vel ex vno *Isocrate*, in *Archidamo*, *Panegyrico* et *Panathenaica*. *Romanos* de libertate vix vnquam aliter statuisse videas, quam *vt eam ad se vnice spectare crederent;* alios populos, qui et ipsi liberi esse decrevissent, cum iugum admittere nollent, armis in servitutem redigendi ius sibi esse putarent. Nec aliter *reges*. Mithridates Asiam a iugo Romanorum liberare se velle pronuntiauit, scilicet vt ipse iugum regium ipsis imponeret; cui rei propter bella Romanorum ciuilia tempus valde eppoftunum esse putabat; in quo ille misere falsus est, nam in *bello ciuili cum semel exarsere animi*, *multo maior est vindicandae libertatis ardor aduersus exteros*. Ipse rex paullo post, cum promissis suis fidem facere non posset, contra, belli necessitatibus vrgentibus, tributa imponeret ciuitatibus, summa omnium erga se odia concitauit, successibus laetis regum aliorum inuidiam, sinistris perfidam exultationem expertus; cumque rebus desperatis ad socerum Tigranem confugisset, indignissimis ab eo modis acceptus

quantam malorum segetem inter homines seuerit, vel nostrae aetatis exemplis edocti satis tenemus; neque de hoc plura dicere necesse est. Generis humani et *omnis humanitatis parricidae* indicandi sunt, qui nomen illud sanctum ac venerabile, cum ipsa re, sine qua nulla esse potest humanitas, nullus vitae vsus ac fructus, qua ademta ad pecorum vitam detrudimur, suo scelere suspectum et inuisum reddiderunt. Nec minus tamen lamentabilis humani generis conditio facta est opinione pestilentissima, et omni humanitati infestissima, licere *bella suscipere gloriae et potentiae augendae caussa;* magnificum et gloriosum esse, populos, quocunque nomine, debellasse, reges prostrauisse, vrbes et prouincias vastasse et expilasse, aut in ditionem redegisse, imperii fines quouis modo protulisse.

Incredibile est, homines, qui ipsi libertate sua, ac periculis pro ea susceptis gloriabantur, aliorum libertatem putasse esse nullam, sibique hoc permisisse, vt omnes alios sibi seruire, se solos liberos esse, aequum haberent. Nec minus improbabile dixeris, eum, qui iura sua, bona, possessiones sanctas et intactas aliorum cupiditate esse velit, et vel leuissimam iniuriae suspicionem armis vlciscatur, putare posse, sibi ipsi licere aliorum possessiones vi et insidiis aggredi, expugnare, expilare; atque tali

 latro-

acceptus cum auxiliis dimissus est, quae ad vltimam perniciem res accelerarent. Quanto melius ille sibi consuluerat, *si ingentes thesauros, quos cum maximis populorum ac terrarum vexationibus in bellum effuderat, ad firmandos regni fines et apparatus idoneos prouidendos, prouinciasque viris copiisque instruendas adhibuisset.*

latrocinio victoris et herois fastum et nomen sibi imponere. Enimuero multo magis insanierunt ii, qui in annalibus et historiis horum hominum ac populorum facinora, aeterna detestatione digna, summis cum laudibus enarrarunt. Hoc illud est, quod *in veterum scriptorum lectione* subinde bilem mouet, cum non vulgares modo, verum etiam eos scriptores, qui bonis litteris et philosophia exculti erant, detestanda consilia et facinora in opprimendis exteris tanquam praeclare facta extollere videas *d*). Quamdiu hominum animis talis opinio insederit, in aprico est, nullam felicitatem stabilem ac tutam esse posse. Diutissime tamen, multis iam barbariei monstris expugnatis, haec superfuit persuasio, non efflorescere regna nisi nouis prouinciis adiectis, nec inclarescere magnos viros, nisi terrarum vastationibus hominumque caedibus; *sero*, inquam, (Horatii ista huc deflectamus,) *horridus ille defluxit numerus Saturnius, et graue virus munditiae pepulere; sed in longum tamen aeuum manserunt hodieque manent vestigia ruris.*

Neque *melior philosophia et sanctior christianorum* in bellis inferendis ac gerendis multa mutauit; cuius praeceptis si obtemperarent homines, bella omnino essent proscripta, vt saltem non nisi ad iniurias propulsandas arma capere liceret. Enimvero callida interpretatione sublatum ex Christi disciplina id ipsum cum aliis, quae vtilitatibus scilicet publicis priuatisue obesse possent. Quae in bellorum

d) Hac de caussa, quando Carolum XII. Sueciae regem audierat Curtii lectione ad bella ferenda incensum fuisse, bonum factum! dixit aliquis, quod Curtius haud facile potentum hominum manibus teritur.

um gerendorum ratione aetas mutauit, aut *necessitas*; ut *utilitas*, pleraque *vitae melior cultus a bonis litteris rosectus*, suasit. Atque haec illa sunt, quae bellorum internecinorum opportunitates hominibus ripuerunt. Superest enim in multis satis immanitatis, vt internecione deletum esse velint quicquid letrectat imperium, opinionesque, quas ipsi imbierunt, respuit; retundunt tamen impetum multa, quae cum arte nostra bellandi, cum imperiorum natura, copiis, opibus, cum belli apparatibus, qui multo maiores quam olim sunt, cum hominum ingeniis, cum ipso *vitae cultu* sunt coniuncta; in quo omnino praesentissimum est malorum remedium; quandoquidem ille non vno ictu ac momento, nec vbique per omnem terrarum orbem eripi et euelli potest. Fac enim multis locis omnem vitae et ingeniorum lucem extinctam esse, manebunt terrae aliae vnde nouae ingeniis faces suggerentur. Itaque humanitatis sensus, e communi ac publica populorum institutione, moribus Europae et ingeniorum expolitione susceptus, pudor et verecundia, aliquantum imbuit ac perfudit eorum animos, qui bellis decernendis et administrandis praesunt, vt barbarorum immanitatem in vitam nostram inducere sibique tantum apud omnes bonos et posteros dedecus relinquere nolint; ipsi duces et administri bellorum gerendorum ita educati eoque vitae ingeniorumque cultu imbuti sunt, vt a tali barbarie non minus abhorreant; inprimis cum superstitiosae pietatis persuasio non vt superioribus aetatibus animos ad crudelitatem inflectat. Cum porro bella gerantur per milites stipendiis, quae tributis et

vectigalibus ciuium colligi necesse est, conductos, eosque disciplina militari habitos: non ea irarum saeuitia inflammari possunt animi, qua inter barbaros exercitus, in quos integri populi confluxerant, victus certaeque sedis inopia ad vltima experienda adacti ita, vt caedibus rapinisque sibi victum quaererent; nec vero saniores ac prudentiores optabile esse putabunt, vt plebe ad arma concitata bella iterum gerantur; nolent enim hac arte viam ad labefactanda et euertenda imperia patefieri; id quod omnes boni curis secundis ac melioribus facile perspectum habebunt. Ipsa consiliorum prudentia bella nimium protracta admittere nequit: multo minus si cum hoste bellum ducitur, qui non magis bellandi, quam arte opes et copias, vel omni scelerum genere admisso, parandi, ac virtute in furorem versa, valeat. Quod igitur ipsa ratio dictat, bella non esse debere aut posse sempiterna, id ipsa vtilitas ac necessitas iubere ac sancire videtur.

Restat vt *varia bellorum internecinorum genera* eorumque *effectus* et *euentus*, quod polliciti sumus, *exemplis antiquitatis* illustremus; licebit autem defungi paucissimis. Et de *barbarorum* quidem bellis internecinis multa dicere, necesse non est; expediuntur illa plerumque effusa copiarum multitudine, cui resisti nequit, praecipue si adoriuntur populum viribus inualidis, in regno male administrato, tributis et exactionibus vexatum, re militari neglecta, potentum superbia oppressum. Inprimis peccatur in hoc, quod non primo statim tumultu ad communia consilia descendere solent populi, vt

in

in ipsis finibus coniunctis viribus occurrant; sed cunctantur ii, qui extra periculi aleam se positos esse putant, donec ceteris profligatis ipsi facilis praeda sint barbaris ceterorum strage nouas vires animosque adeptis. At barbari, cum praedae agendae aut nouarum sedium quaerendarum caussa profecti sint, non nisi excidio et internecione eorum, quorum terras inuaserunt, eas tenere possunt; mox etiam, cum nulli nouo terrarum, quas insederunt, cultui vacent, victus inopia ad vicinas terras procedere necesse habent; donec alia opportune eueniant, quibus ad meliorem vitae cultum in terris, quas occupauerunt, progrediantur. Potest autem fieri quoque, vt mitissimi et humanitatis cultu expoliti populi iterum *ad barbariem redeant*, modo per dominorum mollitiem et ignauiam, cum vanitate, ostentatione, victoriarum maxime, et luxu coniunctam, modo per intolerabiles exactiones, prauitatem consiliorum et administrorum auaritiam et libidinem. Ita passim inprimis per Asiam, relictis agris, qui cum fructu coli nequeunt, mox et vrbibus, *in montium inaccessorum iuga et siluarum solitudines* se recipere solent homines, pascendisque gregibus aegre vitam sustinent; vnde cum victus non suppetat multitudini, *latrociniis et praedationibus* vicinos campos infestant, tandem viribus auctis arma inferunt *ipsis imperiis*, quae exitiosa dominatione tanquam peste ac tabe confecta mox iisdem succumbunt. Ab iis, qui dominantium superbia et saeuitia e sedibus suis expulsi fuerant, iris et odiis internecinis nunc saeuiri nemo mirabitur: inprimis, cum occisorum terris fortunisque victores inhient. Non

facile

facile est vlla magna rerum inter barbaros populos conuersio, quae non ab eiusmodi populis, et his imperiorum vitiis, profecta sit, quibus toties gentis humanae ad humanitatem maturescentis incrementa iterum sublata sunt aut retardata.

Nec minus crudeliter saeuitum est a Graecis, quoties ii, qui *nouas sedes* quaererent, inuaderent *terras iam a suis cultoribus possessas*; veteres enim colonos trucidarunt, pueros feminasque in seruitutem redegerunt, interdum omnem stirpem exsciderunt. Cuius barbariei quam supra iam attigimus, exempla multa in historiis prostant, vt in Ionum coloniis per oram Asiae maritimam condendis. Idem barbari e terris borealibus saepe facere ausi; et Hispani in Insulis Americae terrisque quas adierunt; nec dissimilis fuit, quam iam commemorauimus, Hebraeorum barbaries in Palaestina occupanda; cui parem multis saeculis post experti sunt ipsi, cum a Romanis ad internecionem gens excisa est.

Haud raro tamen *iis ipsis, qui nouas sedes quaererent*, haec immanitas exitio fuit, cum ab iis, quorum sedes possessiones que adorti erant, strage facta profligarentur aut internecione delerentur. Atque hoc est forte genus *belli internecini* vnicum, quod *caussam* habere videatur *iustam*, si suscipitur aduersus *populorum barbarorum examina* nullis certis sedibus vagantium adeoque rapinis et caedibus viventium. Vix enim illi ad priscas suas sedes redire aut volent aut poterunt; neque, etsi recepti, facile meliori cultui et imperio adsuescunt. Itaque Romani imperatores, qui barbarorum agminibus in-

gruen-

gruentibus prouincias ad Danubium et ad Rhenum habitandas assignauerant, eos ipsos visi sunt in imperii viscera recipere, a quibus mox spiritus vitalis interclusus fuit. Sapientius sibi consuluerant eorum maiores, qui Gallos Apenninis traiectis nouas sedes quaerentes, mox Cimbros et Teutones, internecione deleuerunt; nihil enim aliud barbari agebant, quam vt Romanis deletis ipsi excultos eorum agros tenerent.

Diuersa fuit caussa Graecorum et Romanorum, quando *barbaris in finibus tranquille agentibus* signa intulerunt, vt inde triumphorum materiem quaererent regnique fines proferrent, seu metum et incertam barbarorum fidem iactitantes, seu humanitatis cultum, leges, iura, religiones, iis inferre simulantes, prouocando quoque ad exempla Herculis et Thesei *e*): quasi iniustitiae praesidia sint in exemplis heroum et patriarcharum. Nam iisdem nominibus et artibus vsi sunt veteres, quibus Franci, cum sub Ludouicis regibus viuerent, et Hispani, cum falsarum religionum tanquam reos, poenis et suppliciis addicerent populos, et igni ferroque in eos saeuirent. Quanto melius Yncae Peruanorum institutione et artibus ad meliorem vitae cultum barbaros, prauisque religionibus corruptos ad humaniorem doctrinam, adduxerunt!

Similia bellis cum barbaris gestis paullo ante memoratis fuere bella *Carthaginiensium cum mercenariis* militibus, et *Romanorum* cum *gladiatoribus* et cum *fugiti-*

e) πρόφασις οὐκ ἄδοξος ἐπὶ ταῦτα τῆς πλεονεξίας, ἡμερῶσαι τὰ βαρβαρικά. Plutarch. Pomp. p. 656. E.

fugitiuis gesta; nata quidem per iniustitiam et imprudentiam eorum, quibus vltimum exitium illa minata sunt; cum eo tamen hoste debellanda, quem ad internecionem delere necesse erat, cum poenitentiae locus nullus esset relictus. Referas quoque huc *bellum piraticum:* in quo tamen Pompeius humanitatis non immemor fuit, namque captos ad XX millia noluit occidere, verum, vt eos consuetudine hominum locorumque et vitae mutatione mansuefaceret, a mari in continentem transtulit et vrbes agrosque colere iussit. Neque habuere Romani, cur consilii poeniteret.

Inter bella maxime detestanda fuit *bellum Phocense, sacrum* quoque dictum, cum internecione Phocensium debellatum; quod eum effectum habuit, vt omnis Graecia libertatem amitteret; tam parum futura prouiderant homines, qui, postquam intolerabilia Phocensibus imperauerant, his, rebus desperatis arma sumentibus, et, vt sumtus in bellum suppeterent, templum Delphicum occupantibus, religionis violatae poenas sanguine et caedibus exposcendi sibi ius et fas esse putarunt. Obtulit se caussae ducem Philippus, Macedoniae rex; acceptus ille a Graecis tam male credulis et stolidis, vt autumarent, *regem publicae Graecorum vtilitatis caussa* copias esse educturum, sumtum in bellum facturum; quod a regiis artibus nemo sanus expectare poterat. *Incredibile*, ait Iustinus (VIII, 2, 5), *quantum ea res apud omnes nationes Philippo gloriae dedit; illum vindicem sacrilegii, illum vltorem religionum; quod* (sic illi iactabant) *orbis viribus expiari debuit*, eius sceleris *solum, qui piacula exigeret, extitisse. Dignum itaque,* *qui*

qui diis proximus haberetur, per quem deorum maiestas vindicata sit. Ergo Graeci odio Phocensium, tanquam omnes religiones euertentium, ardentes, obliti cladium suarum, quas Philippus antea intulerat, *perire ipsi quam non perdere eos praeoptarunt; expertamque Philippi crudelitatem pati, quam parcere hostibus, maluerunt.* Adiere Philippum Phocensium legati bellum deprecantes, cuius clam a Philippo dilationem ter iam emerant; contra Graecarum ciuitatum legati, ad clientum adulationes prolapsi, bellum rogant. *Et haec potissimum facere Thebanos Lacedaemoniosque* indignaueris, *antea inter se imperii, nunc gratiae imperantis aemulos. Philippus inter haec venditatione gloriae suae, tantarum vrbium fastidia agitat, atque, vtros potius dignetur, aestimat. Secreto igitur auditis vtrisque legationibus, his veniam belli pollicetur, iureiurando adactis, responsum nemini proditaros; illis contra, venturum se auxiliumque laturum. Sic variato responso, securis omnibus, Thermopylarum angustias occupat.* — Quid multa? *Phocenses, victi necessitate, pacta salute se dediderunt. Sed pactio eius fidei fuit, cuius ante fuerat deprecati belli promissio. Igitur caeduntur passim rapiunturque.* — At semel nunc intra Graecicae fines receptus Philippus fraudibus, dolis, insidiis, mox vrbium direptionibus, armorum terroribus, tandem armis illatis, non, a quibus ad socianda in populares arma arcessitus fuerit, ipse dominatione opprimit, libertate priuat. Hic exitus belli internecini cum alterius partis excidio, alterius seruitute.

Internecinum bellum fuit *Punicum tertium*, cum in superioribus, ipso Annibale profitente (Liv. XXII,

XXII, 58) de dignitate atque imperio esset certatum, nunc Poenis decertandum fuit de salute. Nihil isto bello iniustius fuit, cum nulla iniuria prouocassent Romanos, contra, vt a se belli molem amouerent, iniquissimis postulatis satisfacerent Poeni, nec haberent Romani quod conqueri possent, nisi quod iterum Poeni effloruissent opibus, quae illis periculosae aliquando esse possent. Diutius quoque omnem Romanorum virtutem et opes aut elusuri aut sustenturi fuissent Poeni, nisi fraude illecti ad pactiones descendissent, quibus perfidus Romanus eos armis et apparatibus belli spoliauit. At *Romani* hoc Carthaginis excidio *proluserunt excidio suo*; auctis enim inde in immensum potentum opibus, licentia plebis affrenata, qua ad remp., nobilium ambitione et cupiditate labefactatam, euertendam pauci vtebantur, factionum certaminibus omnia miscentibus, res nouae ac motus ciuiles per LX annos, ex his bella ciuilia per alios LX annos insequuta sunt, nec finita nisi nobilissimis familiis aut extinctis aut opum copiarumque splendore priuatis, pessimis quibusque ad summos honores euectis, plebe principis satellitum iniuriis obnoxia, ciuium omnino amissa libertate.

Ita multa alia bella gesserunt Romani cum populis, quos, iniustis armis ad deditionem adactos, mox, cum iniuriis et vexationibus exasperati ad arma ii ruerent, tanquam *rebelles* bello adorti internecione deleuerunt. Est haec illa humani generis fortuna omnium miserrima, quod is, qui vim iniustam pati noluit, ab iniusto domino contumaciae aut perfidiae poena dignus habetur. Ita Romani inter-

internecinum in Iudaeos bellum mouerunt, quoniam hi, per praesidum ac procuratorum auaritiam et iniuriam extrema iam passi, maluere armis extrema experiri. Taedet pigetque seruatorum studiis nostris annalium, vix alia, quam iniurias populorum aut factas aut toleratas, narrantium. Verbo: meliora expectamus tempora; ea, quam adhuc habemus, generis humani historia, *inhumanitatis* est *historia*. Vix vnum et alterum in historicis libris versum reperias, in quo humanitatis notitiam aliquam tradi videas.

Secundum haec, quae exposita sunt, rite consideratis omnibus, etiam in hoc rerum genere verum esse constabit illud vulgare: *nihil esse* seu publice seu priuatim *vere vtile*, nec quidquam firmum ac stabile, *nisi quod sit cum iustitia coniunctam*, *iustitiam* autem vere nomine dignam *nullam* esse *sine humanitate;* exercetur enim iustitia cum maxime *ab hominibus erga homines*. Mirum itaque esse nequit, nullum a Romanis aut alio populo crudelitatis exemplum editum esse *quod non in ipsorum damnum et exitium verterit*. Sane fortuna belli internecini dubia esse non potest, si opes alterius populi sunt praeualentes; ii enim qui imparibus viribus, praecipue nulla rei militaris scientia instructi, armis congressi sunt, etsi caussa iusta, non tamen, vt caussa, ita et armis vincere possunt. Etenim vt inter animantia a natura constitutum est, vt vis maior sit superior, ita in rebus humanis decretum est, vt, quoties homines a iure et ratione ad statum naturae redeunt, non ius vincat, sed vis. Attamen cum his ipsis etiam ita constitutum est, vt

inferiores viribus possint magna mala inferre validioribus, vel cum suo ipsorum interitu. Itaque clementia vbique vtilior erit populis. Porro autem rerum humanarum natura et ordo nexusque ita fert, vt oppressis remotisque aemulis, virtus languescat, in luxum, licentiam ac libidinem, dissoluatur; animi superbia et arrogantia ferocientes iniuriis et insolentibus dictis factisque aliorum, etiam amicorum sociorumque, odia prouocent, proludantque adeo iis temporibus, quibus ipsi ab opum et potentiae fastigio deiecti aliorum seu miserationi sint, seu contemtui. Sin vero *pares viribus* animisque congressi sunt, multo magis, si alter pro aris et focis, de libertate et salute, decertat: in magno discrimine vterque populus versatur, et historiarum monumenta docent, aut vtrumque diuturna lucta exhaustum superuenienti hosti facilem factam esse praedam; aut altero victo alterum ita esse confectum ac prostratum, vt pristinas vires haud facile recuperet, et paullo post ipse hosti victo miserationi sit.

Vnum superest *belli internecini* genus omnium bellorum atrocissimum et infestissimum, *bellum ciuile*; quippe quo, ipsa rerum nouarum necessitate, per mutuas iniurias incensis animis, possessionibus ab aliis ad alios translatis, nouis tabulis factis, nouis iuribus legibusque constitutis, quae aut iura omnium aut alterius factionis tollunt, eo res adduci necesse est, vt nemini non de libertate et salute sit pugnandum; neque vllus rerum exitus esse possit, nisi altera factione funditus sublata; nullus veniae locus, nulla fides, nulla securitas. Neque alium bello-

bellorum ciuilium exitum vidit aut Roma, aut recentior aetas, vti per Italiae ciuitates liberas superioribus saeculis. Huic itaque vnicum remedium est, vt mature occurratur; sin semel exarserit, incendium exstingui nequit nisi omni materia, qua ali illud possit, consumta, alteraque, plerumque vtraque factione, excisa ac deleta. Occurri autem potest mature, eadem omnis salutis et felicitatis parente, duce et moderatice, *iustitia*, cum *animi moderatione* piissima sorore, coniuncta, in consilium adhibita; restituto suo cuique iure, sine aliorum tamen iniuria; abrogatis aut circumscriptis iis, quae in paucorum vtilitatem cum totius reip. aut multitudinis calamitate aetas longa, maiorum fraus vel socordia, intulit, vt tamen moris longo tempore in ius versi ratio habeatur; quae fieri rite nequeunt, nisi de suo quisque iure aliquid concedat; differunt mala non tollunt, qui, nouis veteres iniurias cumulando, populos sine sua ipsorum noxa in obsequio teneri posse putant. Exemplum in hanc rem propositum est in maioribus nostris *Chaucis*, quod si non vtilitate et bonitate, saltem auctoritate sua vtinam animos multorum permoueat! apponamus locum Taciti valde memorabilem, etsi multis ex vobis, Ciues, satis notum: "*Tam immensum*, inquit, (c. 35. Germaniae) *terrarum spatium non tenent tantum Chauci, sed et implent; populus inter Germanos nobilissimus*, quique magnitudinem suam malit iustitia tueri. Sine cupiditate, sine impotentia, quieti secretique, nulla prouocant bella, nullis raptibus aut latrociniis populantur; *idque praecipuum virtutis ac virium argumentum est*, quod, vt superiores agant,

non per iniurias assequuntur. *Promta tamen omnibus arma, ac, si res postulat exercitus, plurimum virorum equorumque;* et quiescentibus eadem fama."

Vnum adhuc est, quod sub finem huius commentationis animaduertere iuuat. Si bellorum ciuilium, proscriptionum et immanissimorum facinorum historias perlustres: memorabile esse inuenies, quod in mediis his aestibus ac furoribus ciuilibus ac domesticis virtus erga hostes exteros non fuit remissior. Roma a Mario et Cinna occupata caedibus et rapinis vastabatur; consulares et nobilissimi e Senatu necabantur aut fugabantur: dum interea exercitus Romani pro republica, quae nulla tum erat, acerrime pugnabant aduersus Mithridatis copias; recuperata est Graecia, et coactus hostis conditiones pacis impositas accipere. Interea, dum de pace agebatur, Dardani, Scordisci, Dalmatae, Moesi, debellati. Ita Sulla victor in Italiam rediit ad bellum ciuile profligandum. Pugnatum est multis praeliis, magnis animis; magnae factae strages; nec nisi Marianarum partium internecione bellum finitum.

Historia testis temporum, lux veritatis, vita memoriae, magistra vitae, nuntia vetustatis. Cic. de Or. II, 9.

PP. in Georgia Augusta pr. Kal. Aug. cIↃIↃccxciv.

XXVII.

XXVII.

ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE
PRORECTOR
IO. FRID. SCHLEVSNER D.
CVM SENATV
SVCCESSOREM
IN
MAGISTRATV ACADEMICO
IO. PETRVM WALDECK D.
CIVIBVS SVIS
HONORIS ET OFFICII CAVSA
COMMENDAT
IN A. D. II. MART. CIↃIↃCCXCV.

Exulum reditus in patriam ex Graecis Romanisque historiis enotati.

Belli calamitatibus tam late grassantibus, vt etiam finibus nostris immineant, nos, Ciues, ad hunc vsque diem tam propitia fortuna vti, vt studiis nostris curisque vacare possimus, est sane quod religiosos piosque animi sensus excitare et ad gratam numinis O. M. venerationem inflammare possit; hancque fortunam vt nobis seruet ac perpetuet deus, vota suscipientur, precesque piae fient in iis sollennibus, quae hac ipsa tabula in crastinum diem indicimus.

Properante enim ad finem semestri spatio in magistratus academici Vices succedet Collega ICtissimus

IO. PETRVS WALDECK, D.

quem cum ipsum Iurisconsulti nomen et professio ad iusti aequique obseruantiam obligatum obstrictumque arguat, studium autem vestrarum vtilitatum et commodorum, Ciues, ad diligentiam et fidem in legibus seruandis tuendisque multo magis incitaturum sit: non tamen ille alienum a se esse putabit, vt disciplinae seueritatem paterna temperet indulgentia, nihilque remittendo de legum praescriptis libertati cum honestatis sensu liberali coniunctae nihil detrahat. Vos modo id agite, vt vestrae felicitati consulatis ipsi. Felices vos, quorum anni in meliora seruantur tempora! quorum aetas attingere potest exitus, si non secundos et optatos, exitus tamen perplexarum rerum, fortunarum et casuum, in quos Europae regna coniecere tot caussae, quarum tamen et sationem et prouentum et fructus teterrimos prudentissimus quisque a multis inde annis facile praeuiderat. *Quem* tamen tum *vates Cassandra moueret!* Malis mala remedia, plerumque ipsis malis peiora, adhiberi vidimus. Quanta rerum documenta, quae experimenta, ex praesenti rerum temporumque perturbatione ac tumultu vos capere et ad vitam publicam priuatamque transferre potestis! Quam infesta publicae priuataeque rei pestis sit luxus improbus, profusio opum inconsulta exemplis ab aulis et palatiis, diuitum nobiliumque domibus, ad ceteros ordines manantibus; ex luxurie nata indigentia; vitae animorumque mollitie fracta et effeminata iuuentus, senectutis inertia, rerum agen-

agendarum inscitia, grauiorum studiorum neglectus, et versae ad ludicra et muliebria studia curae, tot tantisque exemplis docent vos tempora, quibus viuitis, vt fieri vix possit, quin ad ipsum vitae actum reuocetis consilia meliora, quae et ipsae res, et vita, et boni prudentesque viri ante oculos ponunt, animisque vestris inculcant. Non potuisset florentissimum opibus copiisque regnum ad exitum praeceps ruere, si homines, qui nullam nisi sanguinis nobilitatem iactabant, bonis litteris imbuti bene de rep. mereri et meritis virtutumque documentis editis aditum ad summos sibi honores parare maluissent, quam in summa bonorum studiorum ignoratione industriae et virtutis praemia stirpis suae nobilitati mancipare. Ipse rex, omni aulicorum grege melior et honestior, non potuisset sceleftorum hominum fraudibus circumuentus regno exui, nisi eius studio et voluntati non modo defuissent nobilium prouida consilia, hominum rerumque vsus et animorum moderatio ac virtus, verum etiam obfuisset nobilium incredibilis rerum agendarum ignoratio, prauarum artium aulicarum ad res regni peragendas grauissimas translatarum ineptiae, ambitionis et vanitatis certamina feminarum ingeniis digna. Ad humanitatis autem sensum, quo omnis virtus animi sanior, erectior generosiorque indoles, vitae cultus, elegantia vera ac dignitas continetur, ad hunc, inquam, sensum excitandum acuendumque imisque praecordiis infigendum, quot et quanta haec aetas offert oculis animisque exempla, quantarum miseriarum et calamitatum! hominum e patria sua exulantium, inter quos multi sunt, quibus pro virtutis, fidei et con-

conſtantiae praemio omnium aliarum terrarum exilia irrogata ſunt! pro quibus cum arma ſumta ſint, ipſis interdictum eſt hoſpitio, aqua et igni, amiciſſimorum hominum! ipſi eiecti, miſeri, egentes, errant hoſpitio excluſi quod nec iumentis negatur! Vidimus quoque varia exulum genera, alia aliis ſuccedentia, etiam ex iis, qui ſe dediderant et in fidem recepti erant. Quanta rerum monſtra peperit temporum rerumque neceſſitas! quam vtinam ne opulenti et locupletes cauſſentur ſuaeque auaritiae praetexant! quin eam potius ad priuatorum ſenſus mouendos tanto acriores habituram eſſe ſtimulos miſerationis et beneuolentiae humano ſatu dignae ominamur.

Cum ingenuis animis indignum haud eſſe videatur, malorum praeſentium ſi non remedia, ſolatia ſaltem, quaerere in generis humani annalibus; etſi enim miſerum, eſt tamen ſolatium, videre in hac mortalium conditione iisdem malis laboraſſe vt noſtras, ſic veteres aetates; quaerere libuit, num priſtina ſimilis fortunae exempla ſpem aliquam felicioris ſortis ac fortunae oſtendant, et caſus inexpectatos euentusque proſperos ante oculos ponant, quibus erigi poſſit animus ad ſpem bonam et fiduciam. Nihil enim eſt, quod priuatos homines vetet humanitatis ſenſu et miſeratione moueri tot virorum omni virtutis ingeniique praeſtantia ſe commendantium, beneuolentiam fidem officiumque noſtrum meritis ſuis caſibusque extorquentium; quanto magis ſi ad cogitationem ſimilis fortunae, nec a ſe alienae, tacitam aliquis deſcenderit.

Cum

Cum *exulum* et *exiliorum* tam varia sit acceptio; ante omnia constituenda erit notio, in qua nostra se continet disputatio. Spectat autem ad nos id genus, *cum per factiones aut rerum in ciuitate conuersionem seu vi expelluntur ciues, seu, dum metuendum sibi esse vident vel credunt, fuga salutem quaerunt.* Ita intelligitur, in omni ciuitatum et imperiorum genere exilia locum habere, in omni vitae socialis conditione; adeoque iam iis temporibus, quibus per familias, stirpes ac tribus viuebant homines, multos legimus suis familiis ac tribubus exulasse. Nolumus ex Hebraeorum annalibus exempla patriarcharum, quos vocant, commemorare, cum intra Graecas historias nobis subsistendum sit. In mythis et historiis heroicae vitae, ne iam commemoremus eos, qui caedis improuide vel inconsulto factae caussa exularunt, multi passim memorantur exulare iussi a suis tribulibus, aut paterna domo eiecti, vt Teucer a Telamone patre *a*), aut a ciuibus, vt Theseus. *Priuatus vrbe Theseus est, quam condidit!* Quorum fortuna, aerumnae, casus multis fabulis tragicis argumenta seuerunt. Memorantur porro exilia regum, exilia totarum stirpium, vt Achaei suis sedibus eiecti fuere a Doribus, et populorum, qui captiui in alias terras migrare sunt iussi. At sacrorum et religionum caussa exilia nulla viderunt tempora prisca; seruatum tale flagitium iis temporibus, quibus, si sana mens defuisset, melior

Hh 5 vtique

a) *Ob segnitiam non vindicatae fratris (Aiacis) iniuriae* vt Vellej. pr. At variis modis rem ornarant alii: vt vel e Servio constat ad Aen. I, 619. et Excurs. XXIII. add. Horat. I, 7, 21.

vtique Christi doctrina a tali atrocitate animos hominum auocare poterat. Contra quot tyrannorum exilia, (Dionysium ludi magistrum Corinthi facile quilibet in animum reuocat) quot regum memorat antiquitas! nam ad recentiora tempora procedere nolumus, ne in recentissimum exemplum regis exulis et in custodia habiti incidamus. Vidit quoque aetas nostra nouum exulum genus, qui rege, cui fidem iuratam fallere nolebant, deserto, ipsi fugerunt, et extra fines patrios et suam et regis salutem melius tueri se posse putauerunt; qui iidem mox multo pluribus verecundiam et necessitatem iniecerunt, vt et ipsi sedibus suis relictis consilium inominatum inuiti sequerentur; seruientium mox loco habiti, neglecti ac deserti ab iis ipsis, quorum fortunam sequuti erant. Proprio tamen aliquo modo ac more exilia frequentari solent *in ciuitatibus liberis*, quae, in voluntatum libertate et varietate, dissidiis, odiis et factionibus, opportunitatem faciunt, siue respublica sub principe, siue sub magistratibus habeatur, siue populari consilio regatur. Quo in genere rerum publicarum Graecia adoleuit, magno cum humanitatis per omnes aetates beneficio; quemadmodum credere licet ad cautionem et tarditatem in mutanda ciuitatum et regnorum forma et statu aetatem nostram magna posteris documenta daturam esse; cum enim aliis in terris non nisi sub regum dominatione populi haberentur, tali autem vita, cum temporum hominumque barbarie coniuncta, (id quod etiamnum Asiae Africaeque infausta sors et conditio docet) nunquam notiones subtiliores et iudicia recta et sana de populorum iuribus

summa-

summaque rerum legibus institutisque recte constituenda animis aut subnasci aut in lucem efferri possint, adeoque necesse sit, idem prauum corruptumque dominationis genus, nisi aliunde remedium obtigerit, per omnia saecula durare: Graecia sola alias ciuitatum regendarum vices ac modos est experta. Itaque per omnes Graeciae historias multa sunt exiliorum exempla, multi memorantur fugati, expulsi, solum mutantes; inprimis cum in iisdem ciuitatibus liberis, quod etiam per Siciliam, Italiam et Romae factum videmus, pro poena grauissima legibus irrogari soleret exilium. Verum factionum exilia, de quibus nunc potissimum agitur, tanto crebriora et frequentiora erant, quo magis ciuitatum constituendarum rationes, experiundo tum primum et alias ex aliis adsciscendo, certis nondum notionibus, principiis ac praeceptis repertis, explorabantur magis, quam sciscebantur. Saepe itaque mutatas esse voluntates hominum nemo mirabitur, multo minus, si, in tanta libertate quos fluctus hominum studia, odia, animorum affectus, mouere debuerint, reputauerit. Mutato itaque toties reip. statu cum diuersas quisque partes pro ordinis sui, familiae, vitae, vtilitate ac dignitate tueretur, irae et odia mutua exasperabant animos, ita vt ii, qui se caussa inferiores factos viderent, cum recipere nollent ea, quae ipsi non probassent, mallent e ciuitate excedere, aut, si pro suis decretis pugnarent, vi facta pellerentur. Ita successerunt interdum exilia alia aliis, diuersis factionibus rerum potitis, multoque magis si ad vnum aliquem, quem tyranni nomine designare solebat Graecia, rerum

summa

summa peruenisset. Acerbior autem alia aliorum fortuna fuit in eo, quod aliis suas fortunas et familiam secum absportare licuerat, alii inopes et nudi fugiebant. Exilium tamen omne per se erat grauissima calamitas, multo magis quam nostra in vita, quia, cum Graecia per tribus, stirpes ac ciuitates ad certum ciuium numerum descriptas habitaretur, nusquam exul inter tribules aut ciues locum habere poterat; viuebat adeo, quascunque terras et vrbes adiisset, extorris, exul, saltem inquilinus (μέτοικος) qui, nisi ciuitatis ius consequutus esset, nec ciuitatum iuribus nec honoribus frui posset, potentiorum adeo superbiae et vulgi iniuriae esset obnoxius. Tum vero istis aetatibus reditus erant vulgo nulli nisi ex agris armentisque ac seruis; quibus si quis erat priuatus, non nisi mercenaria opera victum consequi poterat; nam artium commercia et mutuae exportationes, aut quaestus faciendi innumera inuenta, quibus nunc victum quaerere licet, nondum illo tempore vigebant, quo seruilium manuum opera, quicquid nunc ingenui sine ignominiae nota exercent, perficeretur.

Quae si animo tenueris, non miraberis exilia in summae calamitatis et miseriae loco habita esse et tot extare scriptorum loca, quae exulum fortunam lamentantur, aut ex philosophiae praeceptis solatia decantant *b*). Hinc summi isti patriae amores ac

b) Plura fuere veterum scripta de exilio: e quibus *Teletis* Pythagorei et *Musonii* Stoici supersunt fragmenta ap. Stobaeum tit. XXXVIII. Ex his aliisque, inprimis e Crantore, quod Disputationum Tusculanarum comparatione intelligitur, congessisse videtur libellum de exilio

ac desideria, nostris quidem temporibus minus accommodata, quibus extra solum natale viuimus plerique, et quibus patria est vbi bene est. Expulere scilicet haec ipsa commerciorum inter gentes populosque incrementa magnum illud studium soli natalis; et simul, inprimis in populis late habitantibus, et in magnis imperiis, *patriae amor* refrixit. Deficit itaque nostrarum aetatum homines ad magnas res audendas, ad discrimina subeunda et mala toleranda, affectus animi et stimulus acerrimus, *patriae amor:* in cuius locum successit interdum *amor principis*, alibi *popularium virtutis opinio*, interdum *vanitas;* plerisque, per tributa, vectigalia, delectus, omni miseria oppressis, praeter *soli natalis amorem nihil* relictum, quod quidem aliquo cum affectu ament. Itaque fit, vt antiqua illa patriae amoris exempla plerumque vix animis assequi possimus, vt que mirentur multi si audiunt, ad animorum motus affectusque potentius praeter amorem patriae vix memorari posse aliud. Amorem illum patriae iam Homerus in Vlysse nobilissimis versibus exhibuit: *Quin etiam patriae fumum si cernere possit, continuo sapiens vitam exhalabit Vlysses.* Et idem *Cernere nil aliud*

exilio *Plutarchus*, cuius magna pars exscripta est apud *Stobaeum.* Est quoque *Dionis* Orat. XIII. περὶ Φυγῆς, sed is disputando ad omnia alia delabitur. Adde Senecae Consolat. ad Helviam. E recentioribus notus est libellus *P. Alcyonii* a Menckenio recensus. Sunt versus nobilissimi Euripidis, quos omnes repetierunt, Phoeniss. 391 sq. vbi 394 grauissimum est quod libertatem loquendi non habet exul: ἓν μὲν μέγιστον, οὐκ ἔχει παῤῥησίαν. Atqui hac non soli exules priuari solent; et omnibus assescendum est σιγᾷν ὅπου δεῖ, καὶ λέγειν, ἵν' ἀσφαλές.

aliud patria iucundius ipsa se posse profitetur *c*). In solitudine enim et discidio, procul a suis, carissimorum se offerunt animo species, sensus iucundissimi et desideria, etiam in rerum necessariarum affluentia; effluxere mente molesta et grauia, ipsae iniuriae, odia et irae; saltem cum bonis, quibus careas, non videntur esse comparanda *d*). Cum his desideriis, hac aegritudine, quae animorum in aduersarios irae, quae odia, efferuescere debuere! partium aduersarum criminationes, execrationes, tandem ipsius patriae, qua quis se omni reditus spe priuatum esse videbat, detestationes, vltionis cupiditates, studia et vltimo loco consilia *e*). Quam paucos fuisse putabimus, qui animis fortunae habitum induerent, seque temporibus aptarent, aut sapientiae praeceptis animum firmarent generosisque istis Tragicorum sententiis apud se locum relinquerent, quales sunt: *Secum suas ferunt virtutes exules*, aut: *Exilium esse ibi putandum est, vbi virtuti deest locus.* Contra, quam multos, qui parum memores, se vtilitatibus suis, cupiditatibus et iniuriis nomen patriae et libertatis praetexuisse, nunc iris et odiis occaecati ipsam patriam interire mallent, quam se ea carere! qui adeo armis eam petentes, aut aliena in eam arma concitantes,

c) Odyss. A. 57. *αὐτὰρ Ὀδυσσεὺς Ἱέμενος καὶ καπνὸν ἀποθρώσκοντα νοῆσαι Ἧς γαίης, θανέειν ἱμείρεται.* et Od. J. 34. *Ὡς οὐδὲν γλύκιον ἧς πατρίδος οὐδὲ τοκήων Γίνεται* &c.

d) Praeclare hoc in Aeschinis apud Rhodios exulantis Epist. V. p. 674 ed. Reisk. *καί μοι δήποτε καὶ λοιδορίαι, αἷς ἐλοιδορούμην ὑπὸ Δημοσθένους, ἥδισται δοκοῦσι, καὶ σκώμματα, ἐφ᾽ οἷς οὐδεὶς, ἔξω Κτησιφῶντος, ἐγέλασέ ποτε.*

e) Bene haec ad communes sensus et affectus reuocauit Isocrates de Bigis ex Alcibiadis iunioris persona p. 349.

tantes, discordiae facem animis subiicientes, non reputarent, se in patriae viscera saeuire, et victoriae vtrinque praemium propositum esse patriae excidium! Multos itaque legimus, in perniciem patriae conspirasse, dumque eam ab auersa factione liberatum irent, in seruitutem detrusisse grauissimam; simulque suam ipsos libertatem amisisse, egestate, miseria, contumelia oppressos vixisse, vitam miseram misere finiisse. Non enim consilia ab ira et odio suscepta felicem exitum habere possunt. Atque haec fere fuit caussa, cur tentati exulum reditus vix vnquam bene successerint; non enim a prudentia et moderatione illa proficiscebantur, sed a caeco animi impetu. Inprimis autem factionum auctores ac principes, opibus, nobilitate, copiis antea potentes, qui fastu, iniuriis et contumeliis ciuium suorum iras et odia prouocauerant, sibi solis iura nata putantes, alios omnes plorare iubentes, atque spiritus superciliumque cum luxurie et perfidia etiam per exilia circumferentes, artibus fere his vti solebant, vt clandestinis machinationibus alerent iras et odia ciuium suarum partium, qui in vrbe remanserant, diffidia et seditiones fouerent, adeoque, ne incendia, quae ipsi, dum in patria erant, excitaverant, restingui possent, sedulo curarent; quibus rebus noua saniorum ciuium in eos odia concitari, ipsi scelestorum et perniciosorum hominum loco haberi, suppliciis designari. At iidem fidem aliarum ciuitatum aut regum implorare; quibus nihil iucundius et exoptatius euenire potuit, quam vt idoneas haberent opportunitates, aliena appetendi et occupandi, ex aliorum miseriis crescendi, opesque suas augendi,

augendi, imminutis et fractis aliorum fortunis. Ita multi armis infestis ciues ac populares sunt aggressi et suis et alienis. Quid autem esse potest tristius, quid atrocius, quam arma in patriam mouere; multoque magis si, alienis armis bello moto, domestica libertas externa seruitute petitur! Nam quoties consequuti erant id, vt factionem aduersam profligarent, ipsi pars seruientium erant; seruitutemque seruiebant tanto magis tetram ac diram, quod cum dedecore et humili obsequio ea erat coniuncta. Plerumque tamen talis quoque fortunae spe exciderunt! Innumeris per plures aetates exemplis spei temere conceptae et semper falsae non tamen deduci se ab stolida hac opinione passi exules Graeciam seditionibus, discordiis, bellis, exagitare haud vnquam cessarunt; Ingens ciuitatum numerus per eorum consilia, proditiones, seditiones, internecioni et excidio fuit datus; incredibilis saeuitiae et immanitatis exempla in victos et captos exercita; multae vrbes cum tota pube deletae, nulli aetati nec sexui parcendum esse visum; et vix fuit vllum Graeciae bellum, quod non aut motum esset exulum iris et studiis, aut non inflammatum et nutritum. Quibus tandem rebus tam parum sibi ipsi consuluere, vt, pro miseratione fortunae, quam suadebat humanitas, iusta omnium in se concitarent odia, vt, tanquam diris deuoti, omnium bonorum, et ciuium et hospitum, execratione haberentur; iis autem, quorum implorauerant fidem, despecti, mox molesti, tandem inuisi, cum destitutos se clamando, ira exardescendo, superbe incusando, aliorum iras concitarent, mox ipsi nouis exiliis inci-

inciderent. Ita diis hominibusque inuisi miseri illi misere perire: quibus calamitatibus facile occurrere potuissent, si initio, cum in ciuitate sua opibus valebant, moderata sequi, minus cupide auare et arroganter cum ciuibus suis agere, interdum de iure suo paullulum decedere voluissent.

Quae modo exposita sunt, exemplis per totum historiarum decursum perpetuis et innumeris illustrare in promtu esset, si scriptionis huius ratio et consilium id admitteret. Commemorabimus nonnulla nobiliora. Erant inter Alcmaeonidas et Pisistratidas, genere vtrosque Athenis nobilissimos, acerrimae contentiones, non de patriae vtilitatibus, sed, vt fit, de principatu. Superior tandem fuit Pisistratidarum factio; expulsi Alcmaeonidae. Volebant nunc videri hi noluisse socii ac participes esse tyrannidis, sed malle exulare patria, quam ciues seruitute oppressos intueri (ap. Isocrat. de Bigis p. 351 D.). Postea Alcmaeonidae nauata ad Pisistratidas eiiciendos opera redierunt, ipsi tamen, etsi optimates, et superbia inflati, vt locum tuerentur, ad humiles artes descendere, plebi assentari, et populares partes amplectendo robur suae factioni quaerere haud sunt cunctati. Clisthenes, qui ex iis fuit, popularem statum, bene a Solone temperatum, ad plebeiam licentiam primus deflexit; deteriora etiam secutus est Alcibiades. Omnino hoc omnium temporum historia docuit, exitiosissimos popularis licentiae fautores fuisse ex iis, qui optimates et aristocratiae nobilitatisque vindices acerrimi erant, aut videri volebant. Interea Isagoras, vocato Cleomene Spar-

ptelis aulae ipsi olim vixerint, vnde virtutis alicuius notionem aut sensum habere illi possunt? Ita pessimo quoque consiliorum socio adsumto vbicunque admissi fuerint, turbare et miscere solent omnia, spe plerumque vana et inani, interdum ne certo quidem consilio, quippe ipsi nullo consilio ac prudentia instructi.

Inter haec tamen animis dimittendum haud est, cum iisdem et nunc et olim fuisse inter exules homines ingenii mentisque dotibus insignes, animi non minus quam stirpis nobilitate claros, alios virtute vtique sua, probitate et integritate, notabiles, quos innumeri fortunae casus, rerum, temporum, hominumque vices prioribus illis comites sociosque adiunxerant, stolida eorum aut iniqua consilia et facta damnantes ac detestantes, aulae fastu, luxurie, flagitiis, ipsi aut non contacti, aut fortunae magisterio ab iis corruptelis liberati. Inhumanum esset, si nolimus horum fortunam misereri, necessitatibus subuenire, omni studio et opera eos iuuare, vt in fortunarum suarum ruinis intelligant, virtuti inter nos esse locum aliquem et honorem, etsi nullo externo splendore fulgeat, nullis friuolis futilibusque ornamentis extrinsecus se commendet. Nec sane et nunc et priscis temporibus in miserrima hac conditione defuere exulibus solatia et fortunae remedia, modo dignos se praestarent humanitate et miseratione; finxit natura vbique humana corda ad sensum alienae calamitatis mollia; et multos passim memoratos legimus exules seu hospitio exceptos, seu ciuitate donatos, in familias et thalamos receptos.

Anti-

Antiquioribus temporibus frequens fortunae remedium erat, in colonias deduci aut in colonias nuper deductas exire nomenque profiteri. Magna coloniarum per Siciliam et Italiam pars suas origines exulibus debuit; multi in Macedoniam ac Thraciam ad nouas sedes quaerendas discesserunt. Alii militatum abiere in Asiam a Persarum rege mercede conducti *g*). Atque ita euenit, vt confluentia Graecorum inter barbaros exulum agmina ad cultum vitae latius proferendum magnam vtilitatem habuerint, non minus quam recentioribus temporibus exules in Americam profugi, aut patrum memoria exules a ciuibus caeco religiosarum opinionum furore inflammatis Gallia eiecti. Quid? quod iam in ipsis Graeciae originibus exules Cadmus et Danaus vitae cultus inter barbaros primi fuere auctores; Iones Aeolesque exules Asiae littora vrbibus, artibus, commerciis, frequentarunt! Adeo in fatis fuit, vt per exilia quoque cultus humani generis interdum propagaretur, quod in Iudaeis in Mediam et Persidem abductis iam euenisse satis constat, vt ipsi inde reduces a prisca barbarie aliquantum desciuissent. Quid? quod litterae et artes per exilia in alias terras fuere propagatae; vti a Physcone Ptolemaeo pulsi Alexandria viri litterati et artibus clari litterarum studia et artium commercia iterum in insulas Archipelagi bellis successorum Alexandri exhaustas ac direptas intulisse memorantur. Qua

 quidem

g) (Illustrauit hoc nuper auctoritatibus laudatis vir doctiss. Böttiger Specim. Terent. fabb. p. 43. 43. Melius hi sibi consuluere, quam Romani exules inter Sullae proscriptiones, qui ad piratas se contulerant, vt apud Plutarchum et Appianum legimus.)

quidem in re fuere perſpicaciores et prudentiores interdum ipſi tyranni, qui profugos et exules, artibus et litteris claros, humanitatis officiis ad ſe inuitarunt, et refugium liberaliter obtulerunt, cum bene intelligerent, non minus ſe vtilitates eorum acceſſu quam illos ſalutem conſequi. Quis ſatis exputet, exulibus noſtrae aetatis in terras ſeu deſertas ſeu incultas Ruſſiarum deductis, nouisque ſedibus inter barbaros conditis ab hominibus vitae humanioris elegantia imbutis, quantarum rerum initia enaſci poſſint, futuris ſaeculis quas rerum viciſſitudines quos caſus et euentus habitura! Quis non miſeris exulibus, maxime iis, qui ab aulae palatiorumque corruptelis immunes manſerunt aut ex priſtinis erroribus reſipuerunt, paratum eſſe optet refugium tutum ſiue in nouis coloniis condendis in terrarum rarius habitatarum ſolitudine, ſiue in locis, in quibus illi ingenioſas artes et vtilem operam vtiliter docere et excolere poſſint!

Contigerunt quoque nonnunquam reditus in patriam, ſeu lege de ſingulis lata, ſeu republica in priſtinum ſtatum reſtitutá, vt ſublatis XXX tyrannis a Thraſybulo Athenis, et expulſis Lacedaemoniis a Pelopida et Epaminonda, Thebis; ſeu ante actarum rerum obliuione publice decreta: qua quidem prudentia et moderatione inſignis fuit Thraſybuli opera in patria liberanda; nam, expulſis tyrannis et exilio perpetuo affectis, *de ceteris qui in eorum partibus fuerant quaerere aut cuiusquam bona publicare lege ad populum lata vetuit h).*

Eſſet

h) ἦ μὴν μὴ μνησικακήσειν Xenoph. Hiſt. Gr. II. extr. Legem ἀμνηστείας vocant. Simili modo ſub idem tempus

Esset adhuc de exiliis apud Romanos agendum. Longam tamen disputationem nec scriptionis huius angustia admittit, nec ipsa Romanorum historia suppeditat. Regem illi habuere ex patre a Corintho in Etruriam profugo natum; at iidem alterum regem exilio multarunt. Exules in Romanarum rerum memoria memoratos videmus multos *i*), nec tamen eius, de quo disputamus, generis; verum aut lege et iudicum sententiis aqua et igni intra certos ab vrbe terminos interdictos, (nam *exilium* nemini irrogatum, nec legum illud vocabulum fuit) aut qui ante inita suffragia vel latas iudicum sententias aestimatamue litem in exilium abierant. Vnus exulum fuit, qui patriam armis vlcisceretur, Marcius Coriolanus, postea tamen precibus suorum ab impietate retractus. At enim bellorum ciuilium tempora plurimas viderunt fugas et exilia, de quibus paucis differendo eorum, quae adhuc disputata sunt, tanquam corollarium dabimus. Grauiora scilicet et plus quam exitiosa erant exilia, quia cum iis coniunctum erat, vt aqua aliquis et igni interdiceretur, et hostis reip. iudicaretur; vt liberum cuique esset aut ad iudicium eum retrahere aut impune occidere; vt bona publicarentur, (Appian B. C. I, 60) coniuges et liberi in egestate viuerent. Atque haec publice tabulis proscripta nomen proscriptionum peperere. Primi post Sullae cum armatis in vrbem ingres-

pus (apud Diodor. XIV, 34) Cyrenaei bellum domesticum composuere fide vltro citroque data et accepta, iniuriarum memores neminem fore.

i) Roma ipsa habuit exules inter conditores suos, asylo aperto non tam fugitiuis et latronibus, quam profugis e vicinis ciuitatibus.

ingressum, pugna intra moenia facta, sunt proscripti Marius VI. Cos. cum filio, Sulpicius trib. pl. cum aliis, numero omnino duodecim. Atque vtinam furor omnis in hoc substitisset! Praeclare Sulla rogationem ad plebem fieri vetuerat nisi ex Senatus auctoritate, nec comitia tributa haberi, sed centuriata; quae duo si teneri potuissent, stare potuisset resp. Enimuero Sulla ad bellum Mithridaticum profecto profugorum factio, *praecipue locupletes, et in his feminae haud paucae bene nummatae* (ibid. c. 63), reditum illis in patriam parant. Cinna Cos. Marium reducit, sollennibus suffragiis exilio abrogato, (c. 71) contraque fidem datam ingentes fiunt Marianorum furore caedes, dimissis ad perquirendos aduersarios militibus; atrocissima facinora, et spectacula iis etiam foediora, ad nefariam spectantis multitudinis voluptatem publice admissa; saeuitum in foro in cadauera foede lacerata; eadem contumeliis vexata insepulta abiecta canibus alitibusque lanianda. Sulla absens hostis reip. iudicatus, bona publicata. At ille litteris ad Senatum scriptis denuntians, venturum se confestim et iniurias vlturum, bello propere confecto, redux Italiam multis ingentibusque praeliis ac caedibus factis exhausit; inde Romam ingressus post primam statim concionem proscripsit Senatores XL. equites cIↄIↄc. exinde indies alii aliique in proscriptorum album adiecti; alii fuga dilapsi perquisiti et necati; nec minor sociorum per totam Italiam caedes, direptio, expulsio; totae ciuitates proscriptae, agris inter veteranos distributis. Quae mala, furores, ac caedes innumerae multitudinis, arcessitas fuisse apparet temerario et exitioso

XII.

XII. istorum exulum in vrbem reditu! Atque haec quidem in bello Mariano et Sullano. Nam ad alterum et tertium et quartum bellum ciuile procedere horret animus ac refugit.

Interea temperare nobis haud possumus, quin nonnulla saltem laetiora ex iis subtexamus. Et Caesaris quidem clementia nullo non aeuo celebranda venit, "qui caedium finem praeliis factis fecit; exulibus autem, exceptis iis, quorum caussa plane desperata esset, reditum, inimicis veniam, et multis ex his, qui arma contra eum tulerant, magistratus prouinciarumque et exercituum praefecturas dedit." Itaque nec exules Pompeio interfecto fatalem necessitatem sequi et cum Caesare in gratiam redire cunctati sunt *k*). Scelestissima et atrocissima omnium fuit proscriptio III. virorum, M. Lepidi, M. Antonii et Octauii; caedes et fortunarum direptiones factae promiscuae, eorum quoque, qui nullas partes sequuti fuerant, si tamen diuites et opulenti essent; indictum quoque est, primo vt matronae ccIↃↃↃↃ ditiores bona sua profiterentur et in sumtus belli conferrent, tum vt idem facerent, quotquot in vrbe essent, omnes; interque haec exemplum quoque editum ludificationis et irrisionis teterrimae; nam in ipsis proscriptionum diebus, Lepidus de Hispanis triumphauit, edicto proposito: "Quod felix faustumque sit: edicitur vniuersis, vt sacris epulisque celebrent hunc diem: qui contra fecerit, inter proscriptos esto." Verum exempla commemorare volebamus fortunae melioris exulum.

 Ergo

k) *Pompeio scelus est bellum ciuile peremto, Quo fuerat viuente fides.* Lucan. IX, 248.

Ergo multi ex proſcriptis ſalui euaſerunt, et ad Caſſium profecti ſunt, aut ad Brutum aut in Africam ad Cornificium, ſed plerique in Siciliam, in qua Sext. Pompeius profugos omnes excipiebat; dimiſſis adeo praeconibus, qui eos ad ſe vocarent; propoſitoque iis, qui ſeruarent proſcriptos, praemio duplo eius, quod percuſſores accipiebant; lembos quoque obuiam miſit nauigantibus, triremesque oras legebant attollentes ſigna errantibus. Ipſe venientes excipiebat obuius veſtesque ſtatim et vtenſilia iis impertiebat — *nec poſtea cum triumuiris foedus iniit, niſi quo ſeruati profugi ſimul continerentur.* Alii quoque multi multis variisque modis cum euaſiſſent, pacatioribus temporibus patriae fuere redditi. Inſignia pietatis vxorum, liberorum, ſeruorum quoque, documenta tum extiterunt, e quibus magnum numerum Appianus memorat ſigillatim (de B. C. IV, 36-51). Omnino ingens diſcrimen obſeruare licet inter bella ciuilia Romanorum et aetatis noſtrae, ſi *hominum morumque comparationem* inſtituas. Quod noſtra aetate motum eſt bellum ciuile, ſatis conſtat, a quibus hominibus, quibus de cauſſis ac conſiliis, conflatum ſit. Inter homines aulicorum et potentum vitiis et flagitiis infectos, luxurie et mollitie fractos, regio iugo aut nobilium dominationi adſuetos, quomodo multorum animis ingenuus aliquis ac liber generoſusque ſenſus inſidere potuit! Ab humili aſſentatione et opum potentiaeque admiratione nullus, fortuna mutata, eſt progreſſus niſi ad ſuperbiam et arrogantiam, ab egeſtate ad auiditatem et expilationem aliorum; a rerum gerendarum imperitia ad ſtolidam iactantiam; nec facile in animis humilium

lium studiorum notae inustae deleri possunt. At Romae discordia mota erat inter viros magnis rebus gerendis et meditandis adsuetos, generosis sensibus imbutos, et in ipso luxu, opum profusione, dominandi cupiditate, superbia, tamen magnum aliquid, audax, animosum, intrepidum spirantes. Inerat dictis factisque grauitas; non illa leuitas et vanitas friuolorum ingeniorum linguaeque veteratoria procacitas. Si vero eas partes, quas inferiores fortuna esse voluit, consideremus, quos quantosque viros in iis memoratos legimus! Et in ipsis sceleribus vbi tulit aetas nostra aliquem Catilinae similem aut Sullae? vbi sunt inter exules qui cum Catonibus, Scipionibus, Metellis, comparari possint! Legat aliquis epistolas a Cicerone et amicis inter bellum ciuile et exitia scriptas, quos sensus excelsos, mirabiles, ingeniis per litteras bonas et sapientiae studia excultis dignos reperies! vbi nunc horum simile aliquid vidimus! Adeo in magna caussae similitudine summa tamen est ex hominum, eorumque ingeniorum et morum dissimilitudine, diuersitas. Victis deinde Bruto et Cassio, per omnes prouincias exactae pecuniae et in Italia diuisi inter legiones agri cum iniuriis, vexationibus et direptionibus, quibus simile quid nulla vidit aetas. Praefuit huic atrocitati Caesar Octauianus; qui etiam mox Perusia capta in plurimos animaduertit; *orare veniam, vel excusare se conantibus, vna voce occurrens* moriendum esse. Idem tamen posthaec ad humanitatis sensum rediisse visus est, primo, Sexto Pompeio profligato, cum etiam acta et litteras Senatorum ad Pompeium datas, vt erant, nec apertas, in foro spectante

populo

populo combussit, ne nouis odiis et suppliciis locus esset; (Appian. B. Civ. V, 132) victo autem Antonio ad Actium in vrbem redux Antonii amicis praeteritorum veniam dedit, omnibus Antonii scriptis combustis, ne praeteritorum actorum vlla superessent documenta. (Dio LII, 42. cf. Fabric. ad eund XLI, 63.) Habuit adeo et hic locum, quod Lucanus de Caesare Pompeii capiti illacrumante dixit: *fidem vidit sceleris,* (h. e. se iam assequutum esse quae vellet) *tutamque putauit Iam bonus esse socer.* PP. in Georgia Augusta Kal. Mart. cIↃIↃccxcv.

XXVIII.

XXVIII.

ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE
PRORECTOR
IO. PETRVM WALDECK D.
CVM SENATV
CIVIVM SVORVM
QVI
IN CERTAMINE LITTERARIO
IN A. D. IV. IVNII ANNI HVIVS cIↄIↄCCXCV.
REGIS NOSTRI INDVLGENTISSIMI
SOLLENNE NATALITIVM
INDICTO
CONSTITVTA EX EIVS MVNIFICENTIA
PRAEMIA
ORDINVM ACADEMICORVM IVDICIO REPORTARVNT
NOMINA
SIMVLQVE
COMMENTATIONVM
QVAE
AD CERTAMEN IN A. D. IV. IVNII ANNI cIↄIↄCCXCVI.
ADMITTI VOLENT
ARGVMENTA
AB ACADEMIAE ORDINIBVS PROPOSITA
PROMVLGAT.

Narratio est, Commilitones, decretum aliquando fuisse ab Ephesiis, cum principem virum Hermodorum exilio multarent, his verbis: *Nemo de nobis vnus excellat; sin quis exstiterit, alio in loco et apud*

apud alios sit a). Quod hic publice professi sunt Ephesii, hoc clam palamque sentimus, si non omnes, pleri-

a) Apud Cicer. Tusc. Disp. V, 36. Ex Heraclito philosopho hoc traditur; cuius tamen verba testantur, a moderatione philosophica haud parum eum abfuisse; *uniuersos* enim *Ephesios* dixit propter hoc decretum *morte esse multandos;* (fere vt Diog. Laert. IX, 2. reddidit ἡβηδὸν ἀποθανεῖν.) Verum Graeca sic se habent apud Strabonem XIV. p. 950. D. Ἄξιον Ἐφεσίοις, ἡβηδὸν ἀπάγξασθαι, οἵτινες Ἑρμόδωρον ἄνδρα ἑαυτῶν ὀνήϊστον ἐξέβαλον, φάντες· Ἡμῶν μηδεὶς (aut vt Ionicum erat μηδὲ εἷς) ὀνήϊστος ἔστω· εἰ δὲ μή, ἄλλῃ τε καὶ μετ' ἄλλων. Seruauit vocem ἀπάγξασθαι Iamblich. in Vita Pythag. 30. Quid ὀνήϊστος sit, Cicero melius declarauit, quam ii, qui vulgo verterunt: *nemo nostrum frugi esto.* Hoc enim hominum insanorum esset. Esse debuit vox Ionica ὀνήϊστος, quantum assequi licet, (non ὀνηϊστός) ex ὀνήϊος pro ὄνειος ab ὄνημι, ex quo pro communi ὀνειότερος fuit ὀνείων, ὄνειστος et Ionice ὀνηίων, ὀνήϊστος. Occurrit vox in Apollon. Arg. II, 335. vbi ὠφελιμώτερον redditur, a Schol. recte ad sensum, non ad grammaticam. Fuit autem ὀνήϊος, ὀνήσιμος, ὠφέλιμος, proprie homo frugi, bonus, vtilis, vt *ciuem vtilem* dixere: inde ὀνήϊοι, οἱ βελτίονες, ἄριστοι, *optimates*, (qui scilicet optima h. e. vtilissima sibi, saepe pessima ciuibus, decernere solent) *principes;* adeoque *is, qui inter ceteros eminet*, ὀνήϊστος. Reddidit Sophista in Heracliti Epist. III. οὐ μόνον αὐτῶν (Ephesiorum) βέλτιστον, ἀλλὰ καὶ Ἰώνων πάντων. Mansit vocis vsus in medicorum scholis, qui ὀνήϊστον appellare solent, quod est *salubre*. Laudat Casaubonus versus ex Phoenice Colophonio poeta: Θαλῆς γὰρ, ὅστις ἀστέων ὀνήϊστος, &c. *qui eminebat inter ciues.* Vt scias, vnde huius poetae obscuri notitiam habuerit vir doctus, aliis inutilem curam quaerendi imponens, addam: Phoenicem Colophonium Iamborum poetam fuisse, et versus extare ap. Athenaeum XI. p. 495 E. Memoratur idem a Pausan. I, 9. p. 23. Quod autem ad ipsum decretum Ephesiorum attinet, maligne id interpretatus est Heraclitus; est enim petitum illud e rationibus democratiae, quas sequuti sunt quoque Athenienses ostracismo insti-

plerique tamen, nec modo e vulgo, verum etiam ex generoſioribus: eſt enim hic ſenſus cum natura humana coniunctiſſimus, neque vllus eſt facile animi morbus, cui magis ignoſcendum ſit, quam ſenſus moleſtus ex aliorum laude, inprimis ſi eos nobis praelatos, aut ab illis nos ſuperatos ac victos eſſe videamus. Cauſſas ille habet abditas in intimis animi noſtri ſenſibus, et, quo praeſtantior eſt natura et indoles, eo altiores agit radices. Cum enim nobis inſitus ſit ſenſus et appetitus praeſtantiae alicuius et eminentiae inter alios, quae ab illa proficiſcitur: cupiditas quidem eius aſſequendae non modo nihil, quod reprehendas, habet, verum etiam quod commendes; eius tamen comes eſt certiſſimus ille animi dolor, pudor et ira, ſi erepta aut praerepta tacita animi vota videamus ab aliis. Non itaque mirum, morbum hunc, cum natura humana tantopere coniunctum, regnare latiſſime. Cui adeo tanto ſtudioſius ac maturius paranda ſunt remedia, ac prouidendum prima ſtatim inſtitutione, vt ſtudium hoc eminendi inter alios et excellendi per ſe tam praeclarum certo conſilio ac iudicio regatur. Videmus enim quotidie, in quos intolerabiles animi morbos, vitia et furores, abire illud ſoleat.

Latiſſimus eſſet, at parum laetus et iucundus, locus exſpatiandi in miſeriam eorum hominum, qui ſemel hoc animi morbo correpti ſunt: quae ſint inuidiae

inſtituto, et Syracuſani petalismo: ne dignitate, auctoritate, opibus aliquis inter aequales nimium ceteris eminens libertati inſidias ſtrueret. Habetur autem Hermodorus Epheſius idem, cuius opera vſi ſunt Decemuiri legibus XII. tabb. Romanorum ſcribendis.

inuidiae tormenta, qui irarum fluctus, quae erinnyes animum exagitent, quibus ab omni aequitatis, humanitatis, pietatis, sensu recedunt in eos quoque, qui bene de iis meriti erant, qui bene ipsis cupiunt, nec eorum laudi inuident, quin de suo aliquid ipsi addere malint! Detestabili huic et in carnificinam animorum natae furiae omnisque virtutis et honestatis teterrimae pesti vt mature occurratur, a sapientiae studio petenda sunt non modo remedia, verum multo magis tanquam prophylactica et antidota, et primo quidem a iustitia, quae suum tribuere iubet vnicuique, nec bona sua alteri aut intercipere, aut iis detrahere, aut ea imminuere, adeoque nec iis inuidere; ad quod facile quisque adducitur, si modo se ipsum excutiat, quem sensum iniuriae habeat, si ipse bono aliquo suo spolietur ab aliis. Persuadet quoque prudentia, si bonum quisque suum seruare velit integrum, inuitandos esse alios cura simili et diligentia, qua nos eorumdem vtilitates seruare et tueri studeamus. Ante omnia teneamus, necesse est, in iis ipsis, vnde laudem et famam paramus, naturae et fortunae partes esse primarias. Videndum ergo non modo, quam pulcrum et praeclarum sit illud, quod appetimus, verum etiam, quaenam illa sint, ad quae nos natura finxit, et quo in loco nos collocauerit fortuna. Ad haec duo metienda sunt omnia, quae aggredimur, et in quibus versamur; neque adeo animum aut turbet aut angat, si quid nobis aut natura aut fortuna inuidit; neque inuideamus aliis, si excellunt naturae fortunaeue beneficio aliqua in re, extra manus nostras posita; contra allaboremus

edulo in iis, quae in potestate et facultate nostra atura et fortuna esse voluit: ea enim, in quibus ngenii vis et externarum rerum conditio conspi- ant, successum haud facile abnegant. Si tamen ortuna aduersa vel sic manibus, quod iam tenere idebamur, excusserit, aut aliorum inuidia et ma- ignitas illud interceperit: ferenda haec sunt, vt lii vitae casus, quibus saepe diuturnae industriae ructus momento temporis auferuntur. Fortunae udibriis mature est assuescendum; est autem in his non minus fama seu rerum gestarum seu ingenii et literarum; qua nihil esse potest aut magis incertum et lubricum aut magis fluxum; non raro ea ab in- dignis caussis et hominibus despectis emanans et pendens.

Habent haec sapientiae praecepta non minus locum in certaminibus, studiis vestris, Commilito- nes, propositis. Pulcrum est, laudis cupidine ac- cendi et inflammari ad committendum se in certa- men; etsi moderatio et iudicium adhibendum, vt ne quis hoc faciat cum studiorum suorum, quorum caussa huc profectus erat, detrimento; experiendae sunt vires, sed iam validae satis et nutritae ac fir- matae *b*). Vbi autem stadium initum fuerit, com- ponendus est animus iam ab initio, vt fortunae imputetis, si interdum casus ita tulerit, vt nullus, nisi viribus inferior, sit congressus, interdum, vt alius in hoc genere exercitatior victoriam auferat, et

b) Vt locum habeat illud apud Statium Theb. IV; 335. *Expecta, dum maior honos, dum firmius aeuum; Dum roseis venit vmbra genis.*

et ad ſecundum vel tertium locum detrudat c). Neque vero ſic animis deſpondeatis, neque omnem operam ſine fructu impenſam eſſe iudicetis; conſequimini enim praemia laboris et induſtriae alia, haud aſpernanda; et in iis hoc, vt vires experiendo, quid valeant, didiceritis; monitis et iudiciis Ordinis quisque ſui, quid illud ſit, in quo porro maior opera et ſtudium ponendum ſit, edocti ſitis: quae vtilitas haud exigua ad omnem vitam pertinere poteſt. Paratis per haec ipſa animis, Commilitones, accepiſtis in coetu, qui in ſollennibus d. IV. Iunii in templum academicum conuocatus erat, rationes publice reddendas eorum, quae ſuperiore anno propoſita ad quaerendum fuerant ab Ordinibus academiae, tum Commentationum, quae iis oblatae ſunt, recenſum, quaeque de his iudicia ſunt pronuntiata.

Ordo Theologorum

„ab iis, qui de praemio in hunc annum propoſito certare inſtituiſſent, poſtulauerat:

> *Vt momentum, quod habet hiſtoria Chriſti in vniuerſa religione, accurate expenderent, et ſine partium ſtudio aeſtimarent, tum vero etiam praecipua argumenta tam interna quam externa ſaltem indicarent, quae in refellendis dubiis, quibus veritas huius hiſtoriae, noſtra maxime aetate, tentatur, certiſſimum vſum praeſtare poſſunt.*

„Exhibitae ſunt Ordini commentationes *quinque*, et *prima* quidem verbis inſcripta:

Ἀληθῶς καὶ σὺ ἐξ αὐτῶν!

ſecunda cum ſymbolo:

Virtus recludens immeritis mori Coelum negata tentat iter via.

tertia

c) Vel ſic locum habeto illud: *Gaudebat dici ſimilem iuxtaque ſecundum.* Statius Theb. VIII, 82.

tertia verbis Christi insignita:

Αὕτη δε ἐστιν αἰωνιος ζωη.

quarta, quae epigraphen habet:

Adspice venturo laetentur vt omnia seclo.

quinta denique versu distincta:

Nulla salus bello.

„Gratum certe Ordini accidit, quod plures sese obtulissent, de quibus iudicium ferri posset; gratius etiam illud, quod nulla oblata sit, quae laude aliqua prorsus careat; sed eo minus hoc gratum, quod examine non nimis seuero instituto, de nulla ita potuit iudicare, vt exspectationi suae prorsus existimaret satisfactum. Ita quidem primae, secundae et tertiae Commentationis auctores diligentiam suam atque solertiam, eruditionem etiam atque ingenium, satis Ordini comprobarunt. Multa illi attulerunt in secunda maxime quaestionis parte egregie obseruata et ad refellendas calumnias in historiam Christi congestas eiusque veritatem confirmandam adprime facientia, verum in prima ac praecipua quaestione tractanda ita versati sunt, vt in omnia alia excurrentes, caput causae intactum prosus relinquerent; quo ipso suspicioni locum dederunt, eos vel non vidisse vel videre noluisse, in quo cardo rei verteretur.

„Hoc vero videre visus est auctor quartae, et vidit certe auctor quintae commentationis; sed ille, quae recte in isto capite obseruauit, nullis tamen argumentis confirmauit atque defendit, neque iis, quae contra afferri possunt et nostra etiam aetate vehementibus studiis prolata sunt, quicquam opposuit; hic autem etsi multa accurate excussit et acute

 monuit,

monuit, plura tamen praetermisit, quae in arce causae tuenda tantum habent momenti, vt sustineri sine iis vix possit. Neque igitur pauca nec parua sunt, quae in istis etiam commentationibus Ordo noster desiderat; Cum vero non potuerit non videre, auctorem quartae commentationis verbis inscriptae:

Adspice venturo laetentur vt omnia seclo:

reliquos omnes eruditionis copia, literarum varietate, iudicii acumine, et stili etiam elegantia, in ceteris supra omnem excusationem horridi atque inculti, longe antecellere, et eam etiam esse commentationem, quae facili opera, si suppleantur aliqua et aliquanto plura recidantur, digna prorsus luce publica reddi possit: illam quidem nec praemio regio indignam censuit; *proxime* vero ad illius laudes eam *accedere* iudicauit, quae carmen inscriptum habet: *Nulla salus bello! Pacem Te poscimus omnes!"*

Commentatio ceteris praelata et praemio ornata habet auctorem

Chph. Henr. Albers, *Luneburgensem.*

Qui ad praemium proximo loco accessit, est Io. Godofredvs Brüggemann, *Munda Hannoueranus.*

Proposuerat *Ordo Iureconsultorum* quaestionem:

An et quae sit iure Romano inter patremfamilias et liberos in potestate constitutos vnitas personae? Quae huius doctrinae fundamenta? Qui effectus? Quis eius vsus?

„Redditae sunt Ordini *quatuor* exercitationes, his inscriptae sententiis:

I. Ex Aristotelis Magnorum Moralium lib. I. c. 34. quae incipit: ὥσπερ γαρ μερος cet.

II.

II. *Post nubila Phoebus.*
III. Ex Kantii Critica rationis practicae p. 155. quae incipit: *In vniuersa rerum natura*, cet.
IV. Ex fragmento Pauli in L. 1. D. de reg. iur. quae incipit: *Regula est* cet.

Quae *tertio* et *quarto* loco memoratae sunt commentationes, ita in concertationem descenderunt, vt ipsae inter se certare videri possint, cum vtraque ab industria et copia lectionis et ab idonea argumenti dispositione eiusque ex principiis et legum fontibus facta tractatione se commendet; quamquam sunt, quae in definiendo doctrinae vsu desiderentur. Quae N. I. ex Aristotele insignita est commentatio laudem meretur a concinnitate scriptionis, ab ordine tractandi et ab ipsa tractatione, in qua auctor seruat legitima principia, nihilque neglexit in iuribus ex ipsis fontibus exponendis. Nec minus ornate conscripta est illa sub N. II. quae prodit auctoris industriam et copiam lectionis.

„Itaque perspectis rationibus omnibus primas ferre visa est, quae N. IV. ex *Pauli sententia* inscripta est, eique vnanimi Ordinis sententia decretum est praemium regium; huic vero proxime *accedere* illam N. III. ex Kantii elogio insignitam; vtrique vero maxime illam N. I. ex Aristotele inscriptam, nec non hanc N. II. cum lemmate *Post nubila Phoebus* accedere iudicatum est."

Commentatio praemio ornata habet auctorem Ivstvm Lvd. Theod. Frid. Brvnsich, *Hannoueranum.*

Proximo autem ac primo inter ceteros loco accesserat ad laudis praemium Frid. Christian. Witte, *Kirchroda-Calenbergensis.*

„Ab *Ordine Medicorum:*

Cum mirum et insuperabile fere obseruetur commercium inter hepar bilemque et animi pathemata: quaeritur, *quae sit huius harmoniae ratio, cum anatomica tum physiologica; et quemnam vsum habere possit illius moderamen in praxi.*

„Etsi auctorem commentationis inscriptae verbis:

Non si male nunc et olim sic erit.

negari nequit, multo plura, quam quae ad rem spectabant, congessisse, ita vt prior Sectio prorsus recidenda sit; probata tamen eius opera fuit hactenus, quod ad singula ea, quae in quaestione erant comprehensa, respondit; anatomicas notitias adhibuit, philosophicis argumentis diligenter est vsus, dicta ad medicum vsum recte transtulit, etiam oratione vsus est satis probabili. Visa itaque est commentatio haud indigna, cui praemium assignaretur."

Praemium ita assignatum reportauit

Lvd. Henr. Chr. Niemeyer,

Blumenquio-Hannoueranus.

A *Philosophorum* Ordine proposita erat quaestio

de iure suffragii in societate aequali ex principiis iuris naturalis.

Tres athletae processerunt in medium; *primus* commentationem obtulit insignitam dicto:

Vitam impendere vero.

Laudem ille habet doctrinae literariae et librariae, diligentiae et industriae in libris conquirendis et virorum doctorum auctoritatibus enotandis; verum alienis nimis parte adiunxit sua, quoties ex ipsis principiis iuris naturalis, non ex virorum doctorum sententiis, erat disputandum; adeoque nec iudicii sub-

ſubtilitatem in diſpiciendo, ponderando et ſecernendo ea, quae aliena erant a re, ſatis iudicibus aequis approbare potuit.

Altero loco exhibita eſt commentatio cum dicto Ciceronis de Offic.

In rebus ipſis tuo vtere iudicio.

Cuius auctor quid illud eſſet, de quo quaereretur, et quorſum ita quaereretur, bene perſpexit; nec aberrauit ad alia, de quibus quaeſitum non erat; perſpicuitate, diſpoſitione et pertractatione aemulos ſuperauit, in afferendis aliorum placitis et exemplis vſus eſt iuſto dilectu, vt hiſtoricis notitiis non pugnaret, niſi argumentatione ex principiis philoſophicis abſoluta; in locis quoque veterum excutiendis doctrinae probabilis experimentum dedit; oratio latina feſtinationis haud raro veniam et excuſationem poſtulat. Deſiderantur quoque nonnulla in rebus ipſis; ſunt alia aut omiſſa aut deſideranda, de quibus priuatim melius moneri poterit auctor.

Tandem *tertia* ſucceſſit commentatio cum verbis Ciceronis:

Omnium quae in hominum doctorum diſputatione verſantur, nihil eſt profecto
praeſtabilius, quam plane intelligi, nos ad iuſtitiam eſſe natos. Cic. de LL. I, 10.

In ea vim ingenii viuidam, multarum rerum inprimis ex iis, quae noſtris temporibus in diſputationem adductae ſunt, notitiam et ſagacitatem facile deprehendas; non aeque iuſtas hiſtoriarum copias, nec orationis facultatem et vſum.

Quae cum ita ſint, iudicio Ordinis philoſophici commentatio *altero* loco memorata cum dicto:

In rebus ipſis tuo vtere iudicio

praemio regia munificentia constituto digna visa est; *tertia* autem, tanquam proxime ad eam *accedens*, et ipsa digna, quae prelo subiecta ab auctore euulgetur.

Commentationis victricis auctor scheda aperta innotuit

CHRISTIANVS SCHLÖZER, *Gottingensis.*

Secundo loco laudata scriptio cum lemmate:

Omnium quae in doctorum hominum disputatione versantur: auctor est CAR. GVLIELMVS HOPPENSTEDT, *Hannoveranus*, *Iuris studiosus.*

Quod inter haec oculos animosque aduerterat, erat hoc, quod omnes, qui praemia abstulerunt, aut iis accessisse visi sunt, hoc certamine e terris Hannoueranis oriundi sunt: quae res haud exiguam commendationem studiorum nostrorum popularium habere debet; ita tandem manifestum fieri poterit, Georgiam Augustam non exterorum magis quam indigenarum ingeniis et studiis florere.

Secundum haec prouidendum erat, et diligenter prouisum est ab Ordinibus Academiae nostrae, vt studiis vestris, Commilitones, nouae in anni futuri Iunium proponerentur quaestiones; quod ita curatum esse videbitis, vt, quisquis inter vos studiorum suorum et doctrinae suae progressuum fiduciam habiturus est, ex iis laudis sibi materiem parare possit.

Ab ORDINE THEOLOGICO postulatur:

primum quidem vt doceatur, quamnam maxime vtilitatem etiam hac aetate afferre possint libri ecclesiae nostrae symbolici? deinde, ut, quantum fieri potest, exponatur, quomodo mos introductus et propagatus fuerit, horum librorum subscriptionem a doctoribus religionis exigendi?

ORDO

ORDO IVRECONSVLTORVM postulat:

Iuris supremae inspectionis ambitum et limites, tum ex natura rei et principiis iuris publici vniuersalis rite definiri, tum exemplis inprimis iuri publico Germanico adcommodatis illustrari.

Ab ORDINE MEDICORVM postulatur:

Quae sit febrium neruosarum acutarum natura in genere?

Ab ORDINE PHILOSOPHORVM pro quaestione imperatum est

historiae vrbis agrique Gottingensis breuiarium.

Quae in hoc tentamine ingenio et doctrinae vestrae a Philos. Ordine proposita sint, accipite. Non nunc id requirimus, vt nouis notitiis conquirendis diligentiam vestram et historiarum studium testatum faciatis; verum, vt ea, quae in vulgaribus chronicis et libellis continentur, ad artis historicae praecepta retractetis, eaque perspicue, breuiter et eleganter eloquamini. Scilicet cum genus dicendi historicum, stilum historicum appellant, plerosque nostrorum hominum fugiat, scitote, hanc exercitationem vestris studiis propositam esse, vt ipso vsu et experimento facto, quale genus dicendi hoc sit, intelligatis. Primo tamen loco id vobis agendum esse tenete, vt rerum scribendarum dilectum diligenter et seuere instituatis; porro vt ea, quae dilectu facto probastis, ad summam aliquam consilii et ad ipsum rerum et euentorum nexum reuocetis, narranda per tempora et rerum genera commode disponatis et ordine iusto constituatis. Nunc succedat cura stili, quae vt fructuosa sit, is animi habitus est induendus, vt, quae narranda sunt, tam

quam praesentia ante oculos habeatis, eaque potissimum commemoranda esse putetis, quibus momenta rerum gestarum praecipua continentur. Haec oratione exponite, qualem ipsae res postulant, alia breuiter, alia diserte, alia ornate; nec vero in putidis verborum ornamentis, tragica declamatione, aut rhetorico fuco et dictis aculeatis seu oratione *in antithetis se librante* stili historici Veneres latere putate.

Nostis, Commilitones, in quaestiones singulas numorum aureorum XXV. praemium liberalitate Regis M. Britanniae Aug. esse constitutum. Scripta ante Kalendas Apriles esse reddenda, nolite animo dimittere, multoque minus hoc, breuitatis studium propositum cum primis esse debere, vt rescindantur inutilia aut in quaestione non comprehensa; oratio autem adhibeatur perspicua ac diserta satisque latina, a qua nec externus libelli cultus abhorreat aut legentium oculos animosque male habeat.

Satisfeceramus officio, quantum quidem ad vos, Commilitones, et ad commoda vestra spectabat; procedendum nunc erat ad id, ad quod nostrum omnium religio ac fides nos vocabat. Etenim Aug. nostri Regis, cuius munificentiae hoc ipsum sollenne, quod agebamus, debebatur, dies natalis eo sole, qui IV. Iunii erat, illuxerat; testanda erat laetitia nostra, et facienda bona vota pro eius salute et incolumitate. Quae quidem fecimus publice privatimque omni cum animorum pietate, vt, quandoquidem Eius consiliis et curis nostrum omnium, nec modo terrarum Hannoueranarum et M. Britanniae, verum magnae omnium terrarum partis, salus

et

et incolumitas continetur, Numen O.M. ei propitium praesensque adsit, vires, animum, consilia suppeditet, iisque exsequendis idoneos auctores, voluntatis interpretes intelligentes et probos, prouideat; ita vt optimi principis pectus curis et sollicitudinibus leuetur, salus reip. in tantis tempestatibus ac fluctibus inconuulsa maneat, paxque omnium bonorum votis expetita terrarum orbi restituatur. Haec quidem sunt vota quae pie facere licet; reliqua omnia Tuae curae et sapientissimae prouidentiae permittimus, Numen O.M. quid enim votis expetendum sit nec ne, in fragilitate hac et inconstantia rerum humanarum, in hac futurorum caligine, praesentium difficultate, quis mortalium constituere ausit! ad Tuam confugimus sapientiam aeternam, qua vniuersum terrarum orbem administras, et omnipotenti, etsi animis nostris oculisque ignota, vi ac virtute regis, Te adoramus et veneramur, vt ex iis, in quas tanta Europae pars implicita est, tricis et laqueis eam liberes *d*), pacemque, vnicum infinitorum malorum remedium, restituas. Exaudi vota precesque, quas et nos et nobiscum pars generis humani melior facit assidue et religiose.

P. P. in Georgia Augusta d. x. Iunii cIɔIɔccxcv.

d) Secundum effatum apud Hirtium de bello Alex. 75, — *adiuuante plurimum deorum immortalium benignitate; qui quum omnibus casibus belli intersunt, tum praecipue iis, quibus nihil ratione potuit administrari.*

XXIX.

XXIX.

ACADEMIAE GEORGIAE AVGVSTAE
PRORECTOR
IO. PETRVS WALDECK D.
CVM SENATV
ANNIVERSARIA INAVGVRATIONIS SACRA
LVIII.
IN KAL. SEPTEMBRES CIƆ IƆ CCXCV.
CELEBRANDA
RITE INDICIT,
SIMVLQVE
SVCCESSOREM
IN
MAGISTRATV ACADEMICO
IO. FRIDERICVM GMELIN D.
CIVIBVS SVIS
HONORIS ET OFFICII CAVSSA
COMMENDAT.

Romanorum prudentia in finiendis bellis.

Tametſi maiorem in auertendis, quam in ſuſcipiendis bellis prudentiam ſpectari aiunt ſapientes, cum tamen neceſſitatem facere poſſit aut iniuria aliorum aut in diſcrimen adducta imperii

XIX.

ſalus,

salus, libertas, dignitas, non minus prudentia in bello gerendo, tum in finiendo longe maxima, locum habet; siquidem bella nullo alio consilio suscipiuntur, quam vt pace facta aliquando componantur; etsi saepe res ita euenisse vidimus, vt vtraque pars, acceptis vtrinque malis infinitis ingentibusque cladibus, in eo acquiesceret, quod rebus vtrinque integris melius teneri potuerat, detractumque esset vtriusque opibus, nulla autem alterutrius bonis facta accessio; quid quod ne laetissima quidem victoria plene satisfacere creditur pro damnis bello illatis *a*). Iam si prudentiae summa est, videre quid factu opus sit; esse, iam ante rerum actum, satis deliberatum, bene perspectum ac constitutum, quod sequaris; consilia ad id consequendum habere idonea, cum opibus ad ea exsequenda satis validis et paratis, iisque pro rerum, hominum, temporumque rationibus ad assequendam finem recte vti: perspicere licet etiam minus exercitato, in bello finiendo et pace componenda prudentiam plurimum valere cum in temporis opportunitate obseruanda, hominum ingeniis et voluntatibus perspiciendis ac flectendis, tum in vtilitate cum iustitia iungenda. Verum haec tralatitia sunt, neque nunc ea in disputationem veniunt, nec id susceptum erat, quippe quod ab hoc tempore, loco nostro ac persona, alienum

a) Praeclara illa Annibalis oratio ad Scipionem ante pugnam fatalem ad Zamam ap. Liv. XXX, 30. *Optimum quidem fuerat, eam patribus nostris mentem datam ab diis esse, vt et vos Italiae, et nos Africae imperio contenti essemus; etenim ne vobis quidem Sicilia ac Sardinia satis digna pretia sunt pro tot classibus, tot exercitibus, tot tam egregiis amissis ducibus.*

nium foret. Minus molestam esse diceretis talem aut similem disputationem, si pacem, quam animis arrectis expectamus, iam confectam nostris sollennibus celebrare licuisset, quae nunc *anniuersariam* faustis auspiciis conditae Georgiae nostrae Augustae memoriam recolunt, simulque noui magistratus auspicia, quem initurus est Collega optimus et coniunctissimus

IO. FRID. GMELIN D.

quem ita animum suum comparasse nouimus, vt salutem reip. academiae summam esse legem, eam autem bonae ac seuerae disciplinae, tanquam fundamento, superstructam esse censeat, neque pro publica vtilitate aut labores aut inimicitias suscipere recuset, quandoquidem vix vllum vnquam tempus fuit, quod in disciplina academica rite tuenda, in morum honestate et publica tranquillitate custodienda, consiliorum rectorum constantiam magis desideraret. Vos itaque, Ciues, vt officio ac fide, ita voluntatibus et studiis, virum vestrarum rerum studiosissimum ita prosequimini, vt et illum suarum curarum laborumque haud poeniteat, et vos publicam communemque non domi modo sed et foris, per terras exteras, laudem tueamini, verecundia, modestia, sedato vitae morumque statu studiorumque bonorum honore, Georgiam Augustam facile excellere.

Cum itaque de pace maturata gratulationes his sollennibus nondum audiri possint, nomen tamen pacis tam dulce Musis sit, vt eius sono, tanquam Sirenum cantu, delinitae desigantur; liceat, saltem boni ominis caussa, in re cum ea coniuncta aliquantum

quantum morari, et, cum per superiores annos inuitantibus temporum rationibus, nonnulla ex antiquitate petita, quae cum praesentibus comparari possent, in medium prolata fuerint, liceat, inquam, nunc tanquam corollarium adiicere breuem disputationem *de Romanorum in finiendis bellis prudentia b*). Iucundum enim est, de eo dicere, quod ames, etiamsi non teneas; et in rerum carissimarum desiderio facundi natura sumus omnes, soletque amator, quicquid cum amicae absentis memoria coniunctum est, reputare lubenter et commemorare. Donec itaque pacem, amicam omnium votis desideratissimam, Philaenium nostrum dulcissimum, amplexu teneamus: liceat animos pascere contemplatione similium temporum, quibus illius aduentus fuit expectatus, et videre consilia, quae eum maturauerint.

Iam si omnis prudentia non sola sagacitate ac rerum perspicientia, verum nec minus vsu rerum et experientia acquiritur: nullus facile populus memorari potest, qui maiorem *bellorum finiendorum prudentiam* habere debuerit quam Romani, qui innumera bella fecerunt: de quibus quidem nunc non quaerimus, qua institia, qua vtilitate, qua prudentia gesta fuerint; de bellis compositis ac finitis nunc agitur. Etsi enim verum est, ad bene finiendum bellum esse hoc primarium, vt susceptum illud sit prudenter, et cum prudentia et virtute gestum: licét tamen mente et animo seiungere ea, quae ipsa

b) Omnino bella finiuntur *internecione, expulsione* et *fuga, pactione:* quae Romanis erat *pacis* et contracte *pax*. Primum genus est belluinum, alterum barbarorum; in vltimo acquiescimus.

ipsa re coniuncta sunt, adeoque belli finem seorsum contemplari: inprimis cum in pace humanis consiliis plura regi et administrari possint quam in bellis, in quibus casus temeritate et fortuna caecoque hominum impetu plura rapiuntur ac feruntur quam geruntur.

Vt autem Romanorum in bellis finiendis *prudentiam* facilius perspicere possimus; (neque enim nunc in *vocabuli* vi subtiliter definienda laboramus, tametsi haud ignari, plerumque illud nomen sibi sumere in belli pacisque negotio *calliditatem*, *astutiam*, *fraudem*, quicquid tandem *subdolum*, *falsum*, *fictumque* est) agedum dirimamus ac dispescamus rerum genera, quae in disputationem venire possunt. Vt enim bellum cum prudentia finiatur, primo loco necesse est, *vt susceptum illud fuerit iudicio certo* prudenti, satisque circumscriptis praemiis, ad quae illud properet; tum *vt opes adsint satis validae* eaeque *in manu positae*, *paratae et promtae; vt* que *illis ad consiliorum rationes accommodate vtantur* ii, a quibus res geruntur, exsequendo id, quod mandatum est, strenue et cum virtute reique militaris peritia; quandocunque autem id, cuius caussa bellum susceptum est, obtentum fuerit, aut eius consequendi opportunitas se obtulerit, omni calumnia superbia et auiditate abesse iussa *conditiones* imponantur, tanto illae *aequiores*, quo magis *in iis* acquiescet victor, *quae*, *prima discordia mota*, *in controuersiam venerant*, *quaeque iure postulasse videri debebat*.

Primo igitur bella dixeramus suscipi *consilio certo ac scopo recte constituto;* ad quem tota belli gerendi ratio directa sit necesse est. Consilia enim ex

ex temporibus nil capere licet *ad exsequenda* ea quae mandata et iniuncta sunt, ita *consiliorum summa* ab initio ita constituta erit, vt in ea mutari nihil, nihil addi subtrahiue possit; alioqui parum deliberato et consulto in bellum ruisse populus dicendus erit. Constat autem historiarum fide, multa bella suscipi ac geri sic, vt neutra pars satis definitum ac constitutum habeat, quid tandem bello consequi velit; vt adeo temere et nulla certa cum fine etiam de pace consultetur et transigatur. Raro fortunae tanta est constantia, vt ea ad maiora ita ducat, vt ex his alia tuto tentari possint. Alexandro sane nouimus alios ex aliis successus obtigisse fortuna tam propitia, vt, qui Asiae forte contentus littore fuisset, victoriis tanquam aestu abreptus in altum euectus totam Asiam subiugaret. Videmus ab aliis bella commota esse iris et odiis extrema suadentibus, ita vt ea proposita essent, quae assequi non possent, nisi fortunae casibus variis multiplicibusque incredibiliter in vnum conspirantibus, quibus nemo paullo sapientior rerum summam committat; hos, si praeter opinionem res ceciderint, ad rationes pacis ineundas tantum non stupere necesse est; non minus quam eos, qui nil nisi excidium hostis minati erant, cum ad eum vel reprimendum vix virium satis esset. Atqui *Romanos* fatendum est in plerisque bellis consciscendis deliberate et sedate, opibus suis et hostis vtrinque trutinatis, ceteris, quae in considerationem veniunt, ponderatis, ipsisque belli casibus in rationes adhibitis, *ab initio statim finem sibi praefixisse*, ad quam bellum perduceretur, eamque *talem, quam probabiliter assequi liceret;* quum autem

autem eam *attigisse* se putarent, nullo successu elatos *fortunam inhibuisse*, et *conditiones pacis intra eam finem constituisse*. Hoc illud est, quo sibi tantam moderationis et aequitatis clementiae que laudem per priora reip. saecula comparauerant Romani, quae, vt fieri solet, etiam ad ea tempora durauit, quibus dudum ab illa moderatione et aequitate desciuerant, ipsi totius terrarum orbis raptores et latrones facti.

Omnino *alia* fuit *conditio populi Romani* in fortunae tenuitate cum populis aequalibus fere opibus bella gerentis ac finientis; *alia* eius mens, Italia iam in ditionem redacta, ad maiora adspirantis; *alia*, cum fortunae nimis secundae impar iam esset; nunc enim, cum fortunae aura adspirante, omne fraudis, perfidiae, et impotentiae genus, etiam in foederum fide tuenda, tanquam pestilens ventus, Romanos afflauit. Vt taceamus, quod primis temporibus modo ciuitatem victis darent, (v. c. Cic. de Off. I, 11. f. 35.) modo connubia iungerent: (v. c. Liv. IX, 43.) conditiones pacis ab iis dictas videmus plerumque eas, quae ab principio statim postulando aut conquerendo ex aequitate constitutae fuerant; vt res repetitae redderentur; vt iniuria aut alia belli caussa tolleretur, damnum datum repararetur: poena addita pro rerum conditione, leuiore errori, grauiore iniustitiae, grauissima perfidiae ac malitiae. Ita res plerumque ad antiquam formulam reuocatae, aut noua formula foedus scriptum est, qua belli moti caussae in posterum praeciderentur. Est enim hoc illud, quod maxime prouidendum esse intellexit Senatus Romanus, *vt nouae fraudis opportunitates praeclude-*

cluderentur, nouarumque discordiarum semina exstirpata euanescerent; quandoquidem rerum eadem, quam armis auertere volueramus, conditione manente bellum finiri luctuosum est, belli autem caussis manentibus parum fructuosum parumque tutum.

Ex quo autem, fortuna conatibus et consiliis adspirante, victoriis ducentibus, imperium terrarum affectare coepit Romanus, ad quod ipsa natura eum ducere videri poterat, vt omnes mari mediterraneo adiacentes terras teneret easque et nauigatione et imperio iungeret, admiratione dignum est, quanta eum prudentia, consiliorum constantia, maturitate et perpetuitate ad propositum hunc exitum actiones et ipsos fortunae casus accommodauerit. Itaque nec vllum est pacis foedus, cuius quidem diserta extat memoria, in quo non admirabilia huius prudentiae documenta agnoscas; vt ex numero vestro, Commilitones, iis, qui ad remp. aliquando accessuri sunt, hoc iucundum et vtile studium propositum esse velimus, vt foedera pacis a Romanis percussa exquirant diligenter et curiose expendant singularumque rerum caussas et consilia inuestigent. In foederibus cum Poenis fundamenta imperii terrarum iacta esse facile assequare. In pace cum Philippo, Macedonum rege, facta nullum est caput, quo non opes regis minuerentur, etsi sociis potius, quam Romanis ipsis, accrescere res inde viderentur. Ita hoc ipsum fuit praeclarae prudentiae, quod, cum Graeciae ciuitates, quibus excedere iussus erat, praesidiis tenendae essent magna cum Romanorum molestia, Graecia libera esse iussa est; quae quidem res summis laudibus est celebrata (v. Liv. XXXIII, 32.)

 ab

ab iis qui ignari essent, suae magis vtilitatis quam libertatis respectu id fecisse Romanos. In pace cum Antiocho Asiae imperio tanquam crepido aliqua fuit praestructa, cui illa inaedificari posset, regis potentissimi opibus omni arte conuulsis, ceteris regibus et populis ciuitatibusque inde auctis ornatisque, vt populo Romano tanquam beneficiis obstrictae viderentur. Diligenter tamen vbique cautum intelligas, ne sociis aliquid concederetur, quod eorum opes nimium augere posset. In iis, quae cum Achaeis acta sunt, multa mireris, quibus circumscriptae et accisae fuere eorum opes, compressi spiritus, praecisae spes. (v. c. Liv. XXXVI, 32.)

Eodem referimus nonnulla in foederum conditionibus imperata per se dura et grauissima; inprimis multam impositam victis per pensiones plurium annorum soluendam: ita enim et belli impensas compensabant et victi populi vires atterebant, ne nouas res molirentur. Ita Carthaginiensibus bello primo finito imperata bis mille et ducenta talenta in X. annos, vt singulis annis CCCXX. talenta essent pendenda; altero bello in pacis conditionibus fuit, vt dena millia talentorum in L. penderent, adeoque singulis annis CC. talenta *c*). Philippo quoque, Macedonum regi, vt ducenta talenta

c) Videtur in hoc ipso caussa, quam alibi obseruatam non meminimus, latere, qua permoti Romani repente in tam praeceps consilium ruerint, vt iniquissimis consiliis Carthaginienses tertio bello peterent. Pace a. 553. V. c. facta, a. 604. quo tertium bellum decretum est, exierant anni L. pensionum; visum que est, Carthaginem nunc ab annuo tributo liberatam nimias opes, Romae periculosas, adepturam esse.

talenta penderet ſtatim ante inducias, ipſo autem foedere icto mille talenta: dimidium praeſens, dimidium penſionibus decem annorum; in ſingulos annos L. talenta. Antiochus autem dare iuſſus pro impenſis in bellum factis quindecim millia talentum, quingenta praeſentia, duo millia et quingenta, quum ſenatus populusque Romanus pacem comprobaſſent; millia duodena talentum per duodecim annos. Quibus penſionibus ita fractae ſunt et ſolutae Syriae opes, vt in poſterum nihil inde metuendum eſſet Romanis. Dura haec cum ceteris, viſa tamen modica et moderata, quippe tum imperata, cum victori iam omnia liceret; cumque ea non alia eſſent, quam quae ante praelium ad Magneſiam infeliciter tentatum pacem petentibus reſponſa erant; Scipione quoque Africano ſuadente, *vt bello rex abſiſteret, pacis conditionem nullam recuſaret:* (Liv. XXXVII, 35. 36). Idemque (c. 45) mox legatis, *priusquam,* inquit, *aciem videremus, quum communis Mars et incertus belli euentus eſſet, de pace vobis agentibus, quas pares paribus ferebamus conditiones, easdem nunc victores victis ferimus.* Cum itaque victis non grauiſſima quaeque, quae belli iure expectari poterant, irrogarent, etſi ſuae vtilitati in eo ipſo proſpicerent, laudem conſequuti ſunt Romani *clementiae in victos,* quibus *parcendi morem Romanis vetuſtiſſimum* eſſe pronuntiat Titus Quinctius apud Livium (XXXIII, 12).

Contra Aetolorum ferociam et ſuperbiam ita retuderunt, vt fauentes haberent omnes, qui vexationes eorum et depopulationes continuas tolerauerant.

rant. Multum quidem illi consilia Romanorum rebus Graeciae imminentium adiuuerant; at mox tumentes et in dies magis ferocientes, Romanorum odiis in se concitatis, cum se ab iis negligi viderent, (v. Liv. XXXIII, 11. 12. 13) bellum in eos concitant, reges ciuitatesque sollicitant; Antiocho tandem profligato ipsi destituti arma frustra mouent, cladibusque multis afflicti tandem pacem petunt, et permittere se in fidem Romanorum iussi, imperii seueritate et indignitate multo magis exasperati, iterum armis sumtis, mox vltro petita pace; cum nec tum conuenire posset, victi, ad duriora, quam ante, accipienda descenderunt (Liv. XXXVIII, 8-11).

Nec tamen Romanos moderatione et aequitate, quam antea praedicabamus, semper vsos esse, fatendum est. Inuidia et odio in Carthaginienses inflammati, et Massinissae calumniis fraudibusque instigati *d*), nullum est iniuriae et contumeliae genus, quo non in eos saeuierint, vt ad arma capienda eos concitarent, quo data esset facultas delendae vrbis. Cum his igitur inexpiabile bellum est gestum; cum magno quidem ipsorum Romanorum malo; hac enim aemula sublata ad omnem licentiam et luxuriem prolapsos esse Romanos satis constat. Nec minus ad internecionem pugnatum est cum Numantinis, vt vlciscerentur clades foedas ab iis acceptas. Soluti itaque omni, quo contineri possent,

d) Vellei. Pat. I, 12. — *magis, quia volebant Romani, quicquid de Carthaginiensibus diceretur, credere, quam quia credenda afferebantur, statuit senatus Carthaginem exscindere.*

possent, metu, mox auaritia et libidine ita efferati sunt, vt, sensu honesti eiurato, foederum quoque fidem insuper haberent, vtque, quae antea Punica fides erat, fides Romana audiret: *Romani*, Mithridates ad Arsacem Parthorum regem scribit apud Sallustium (in fragm. libri IV. Historiarum) *arma in omnes habent, acerruma in eos, quibus victis spolia maxuma sunt. Audendo et fallendo et bella ex bellis serendo magni facti.*

In *persugis* perquirendis et retrahendis summam seueritatem et curam adhibuere Romani; eratque hoc in omnibus fere pacis foederibus caput, de quo difficilis plerumque et pertinax esset contentio. Supplicio semper affecti perfugae; quippe qui et signa sua reliquerant, et infesta patriae signa intulerant; vt ii in memoriam reuocent miseram sortem eorum, qui nunc, cum ad patriam recuperandam arma ferunt, vbi in potestatem hostium venerunt, tanquam perduelles supplicio afficiuntur. Vtinam ne ferox victor recordetur eius, quod iidem Romani fecerunt, vt perturbatores pacis sibi dedi iuberent; velut in bello cum Antiocho. *Nunquam*, ait Africanus, *satis liquebit nobis, ibi pacem esse populo Romano, vbi Hannibal erit; eum ante omnia deposcimus. Thoantem quoque Aetolum, concitorem Aetolici belli, qui et illorum fiducia vos, et vestra illos in nos armauit, dedetis, et cum eo Mnasimachum Acarnana, et Chalcidenses Philona et Eubulidam.* Liv. XXXVII, 45. An exules recipiendi essent, aliquoties in controuersiam venisse videmus. Communi omnium gentium iure se eos recepisse contendit Perseus (ap. Appian. lib. IX.

de reb. Maced. cap. 3. ed. Lipſ. p. 524). De recipiendis ab Aradiis exulibus conuentum eſſe cum Syriae regibus, narratio eſt ap. Strab. XVI. p. 1094. B C. Bello Punico II. finito de transfugis grauius etiam conſultum; nominis Latini qui erant, ſecuri percuſſi, Romani in crucem ſublati (Liv. XXX, 43). Mortem perfugarum praeſentem deditiones vrbium et caſtrorum ſaepe moratam eſſe in multum tempus, nemo mirabitur. Mithridatem, qui ex his transfugis copiarum ſuarum, ad militiam parum exercitarum, robur conſtituerat; omnes in partes ſe vertere videmus, ne eos tradere cogatur. (Appian. Mith. 98.)

Romanae artis et illud eſt, quod ſpecioſis nominibus duras pacis leges mitigabant, omninoque parendi neceſſitati praetexebant nomen honeſtum *Societatis*, appellabantque *Socios*, quos imperio ſuo parentes, viros, arma, copias, tributa, mittentes haberent. *Maieſtatem populi Romani comiter conſervare* (ap. Cic. pro Corn. Balbo 16.) *imperium maieſtatemque populi Romani conſeruare ſine dolo* (vt in foedere cum Aetolis Liv. XXXVIII, 11.) hanc vim habebat, vt imperio populi Romani ſubiectus populus eſſet; ademtum eo ipſo *belli* faciendi ius et poteſtas, et impoſita neceſſitas copias mittendi: quae et ipſae *auxilia* appellabantur: hoc eſt in verbis: *hoſtes eosdem habento, quos populos Romanos, armaque in eos ferunto, bellumque pariter gerunto. Deditio* populorum fieri ſolita eſt his verbis, *vt in fidem ſe populi Romani permitterent;* qua formula cum aliquando vſi eſſent Aetoli, ignari, ita victoris arbitrio ſe ſuaque permittere, mirum in modum falli

ſe

se mox intellexerunt *e*). Victo captoque Perseo Macedonia prouincia facta est specioso nomine *libertatis f*).

In hoc autem inprimis probandos arbitramur esse Romanos, quod *tempus iustum pacis faciendae* sollerter animaduertere, eoque sapienter vti, nec illud negligere aut manibus dimittere solebant, quodque *morem conficiendae pacis facillimum et expeditissimum* amplexi sunt. De vtroque pauca adhuc subiicere consentaneum est. Cum, quoties bellum non ira et cupiditate sed consilio susceptum fuerit, ii, qui summae rerum praesunt, constituto semel, sed deliberate et prudenter, eo, quod bello assequi velint ac possint, in tota belli gerendi ratione ac cursu tanquam ante oculos positum perpetuo habeant id, quo tendi ab initio constitutum erat, hoc est pacem: *est* sane *hoc vnum tempus de pace agendi, dum sibi vterque confidit et pares ambo videntur;* animo reputantes *si alteri paullum modo tribuerit fortuna, non esse vsurum conditionibus pacis eum, qui superior videretur, neque*

 fore

e) Videndus Liv. XXXVI, 27. 28. add. XXXVII, 1. et 49. coll. XXXVIII, 8. 11. et ipse Polyb. Exc. libri XX, 9 sq. add. Appian. de reb. Pun. (lib. VIII, 68. ed. Lips. p. 385. Vol. I.) et Polyb. I, 31.

f) Liv. XLV, 18. *Omnium primum* liberos esse *placebat Macedonas atque Illyrios; vt omnibus gentibus appareret, arma populi Romani non liberis seruitutem, sed contra seruientibus libertatem afferre; vt et in libertate gentes quae essent, tutam eam sibi perpetuamque sub tutela populi Romani esse, et quae sub regibus viuerent, et in praesens tempus mitiores eos iustioresque respectu populi Romani habere se, et, si quando bellum populo Romano cum regibus fuisset suis, exitum eius victoriam Romanis, sibi libertatem allaturum crederent.* Pulcra vero oratio!

fore aequa parte contentum, qui se omnia habiturum confideret: sunt Iulii Caesaris verba Pompeio nuntiata (de B. C. III, 10). Ab hac prudentia, quae sine moderatione animorum esse nequit, qua raro vsi sunt multi populi, non facile desciuere Romani; primis saeculis, cum viribus vterentur adhuc parum firmis, quoties aut iniurias essent vlti aut impetum hostis et ferociam repressissent, se paratos ad pacem ineundam ostendebant, aequasque conditiones vltro ferebant; vbi contra cum potentioribus contentio inciderat, a quibus multas magnasque strages acceperant, non, nisi fortuna propitium tempus ex victoriis obiiciente, pacem admiserunt, pacem tamen petentibus haud cunctanter conditiones dictarunt, duras forte, non tamen superbas et a victoriae iure alienas: satis habentes, aduersariorum opes frangere non internecione delere. Fortunae vicissitudines aliquoties experti, (nota sunt vel ex puerili eruditione, quae in bellis cum Samnitibus euenerunt, aut quae in bello Punico, Regulo iniquas conditiones Poenis ferente mox victo et capto) secundo rerum cursui haud confidendum esse didicerant; neque hostis salutem desperantis audaciam esse prouocandam. Ita hac ipsa Reguli superbia et calamitate edocti, annis quatuordecim post bello Punico finem imposuere conditionibus fere iisdem in quas a Poenis dictas iam tum conuenire pax potuisset; assequutique erant Romani id quod Scipionem edocebat Hannibal: (Liv. XXX.) *Maximae cuique fortunae minime credendum est. In bonis tuis rebus, nostris dubiis, tibi ampla ac speciosa danti est pax; nobis petentibus magis necessaria quam honesta.*

Melior

Melior tutiorque est certa pax, quam sperata victoria; haec in tua, illa in deorum manu est. — nusquam minus, quam in bello, euentus respondent. Inter haec tamen, iniquis bellorum casibus et fortuna aduersante, nunquam adducti sunt, vt foedas pacis conditiones admitterent, aut admissas ab imperatoribus sancirent; hoc illud est in quo Romana virtus et constantia, maxime eminuit; eaque bello cum Hannibale gesto memorabili exemplo spectata est; mox tamen ipsi victores facti pacem petentibus Poenis sine mora dura quidem, aequa tamen imperarunt. Cum autem opes satis validas adepti imperium terrarum affectare coepissent, eam mentem induerunt, vt ius fasque esse statuerent, vt omnes populi nomini Romano parerent: versumque adeo in ius et morem, vt seruitutem omnibus, libertatem sibi solis conuenire prae se ferrent g), in que eo nihil, quod ab aequitate recederet, se facere putarent. Potuit adeo mira illa ciuitatum Galliae apud Tacitum (Hist. IV, 68) consultatio locum habere: *libertas an pax placeret.* Quanto digniora erant Romanis responsa Privernati data: *viri et liberi vocem auditam — eos demum, qui nihil, praeterquam de libertate cogitent, dignos esse qui Rnmani fiant:* (lege Liv. VIII, 21).

Quod si *belli finiendi tempus iustum* aduenisse viderant Romani, quandoquidem facile conuenitur, quando

g) Indignari necesse est, si ipsum Caesarem ita loqui audias: *Itaque, quum intelligeret, omnes fere Gallos nouis rebus studere, et ad bellum mobiliter celeriterque excitari, omnes autem homines natura libertati studere et conditionem seruitutis odisse:* iam quid porro? Ergo opprimendos eos esse statuit. v. de B. G. III, 10.

quando animi a quietis consiliis haud abhorrent, ita vt rationem sequi malint quam fortunam vel iram et cupiditatem: non iam illi varia cunctatione ac dissimulatione res differre, in varias partes trahere et omnia alia, quam quae vellent, ostendere; sed sine omni calumnia et dilatione admissa hostium legatio, audita ab eo, qui exercitum ducebat; conditionibus vtrinque compositis res nuntiata Senatui, a quo probarentur illae seu mutarentur, aliaue adderentur. Renuntiato Senatus decreto pax facta. Intercepta est hac rerum agendarum celeritate et strenuitate omnis illa calliditas, quae in pacis conditionibus, tanquam in laqueis contexendis, elaborare solet, quibus irretita postera aetas nouis discordiis et bellis se implicitam esse sentiat et exitiosam sibi vafritiem istam, quam vulgo politicam appellant, diris omnibus deuoueat.

Vt autem haec tam breuiter ac celeriter peragi possent, Romanae reip. instituta facile admittebant, hac quidem in re admirabilia. Omnis enim pacis faciendae deliberatio eiusque decernendae ratio erat apud *Senatum;* nec nisi decreta pax ad populum, vt eam iuberet, ferebatur *h*). Inter Senatores autem erat magna pars eorum, qui ipsi exercitus duxerant, et

h) v. c. Liv. XLV, 21. Nisi forte, quod raro factum, in Senatu ipso de pace dissensus erat: tum ad populum de pace latum est; vt, cum Cn. Lentulus Cos. cui Africa prouincia, mox classis, obtigerat, bellum cum Carthaginiensibus ducendum esse contendebat, a Tribunis pl. ad populum latum est: v. Liv. XXX, 13. et disertius ap. Polybium. Erat tamen vel sic summum belli pacisque arbitrium apud populum, nec tamen nisi e Senatus auctoritate.

et triumphos egerant, vt adeo, quemadmodum de belli gerendi modo, ratione et tempore, ita de pace prudentius ſtatuere poſſent, quam ii qui rebus ciuilibus ſolis innutriti fuere. Aderant ii ipſi, qui ſuperioribus annis in iisdem terris bellum geſſerant, adeoque rerum ſtatum et conditionem, populorum ducumque ingenia et mores ipſi optime norant. Prudenter itaque a Senatu de bello et pace conſuli potuiſſe nemo dubitet. *Nulli* praeterea erant Romanorum *ſocii aut foedere iuncti*, quorum ſeu nutu et arbitrio ſeu aſſenſu pacis conditiones eſſent ſcribendae. Socii enim, qui erant, non aequali iure coierant, ſed inferiores erant imperio et auctoritate; quorum quam parum ratio ſit habita, vel in pace cum Philippo agitata diſcere licet: (v. Liv. XXXII, 32 ſq. XXXIII, 11. 12). Interuentu tamen er deprecatione Sociorum in bellis ſoluendis et conditionibus mitigandis multa peracta paſſim legimus, vt in bello cum Aetolis. Etſi enim *ſponſiones* et *fideiuſſiones*, quibus nunc vti ſolent, veteres vſu non habuerunt: auctoritate tamen ſua hos ipſos interceſſores continere eos, quos in foedus reciperent, et vt foedus ſeruarent admonere, bene intelligebatur. *Multum autem, per quos petita ſit, ad fidem tuendae pacis pertinet.* (Liv. XXX, 30 extr.) Porro primos ad pacem componendam aditus inſtruendos relinquebant Romani *ducibus exercituum*, qui optime ex locorum temporumque rationibus iudicare poterant, quid factu opus eſſet. Ne tamen horum cupiditati temere rerum ſummam committerent, more receptum fuit, vt Senatus *legatos* cum mandatis mitteret, plerumque numero *denos*, qui impe-

imperatori in legibus scribendis adessent et ex quorum sententia, quibus legibus ei videretur, pacem ille faceret. (v. c. Liv. XXX, 43 de Scipione.) Inde populi, cum quo pax conuenerat, legati Romam proficisci iussi, vt, quae ab imperatore ex decem legatorum sententia acta essent, ea Patrum auctoritate populique iussu confirmarentur (ibid. c. 43). Etiam in his de pace actionibus multa occurrent vobis, Commilitones, lectu iucunda et ad vitam rerumque actum vtilia: etsi ea sigillatim persequi non vacat.

Adiuuabat non nunquam pacis consilia eaque accelerabat institutum Romanorum hoc, quod *annua* erant *imperia;* nisi itaque imperii sibi prorogandi spes adesset, quod serius magno cum reip. malo factum est, consul aut praetor ad bellum missus fortunae non modo instandum esse videbat, verum etiam ne, qui sibi vt succederet missus erat, gloriae fructum ad se raperet, pacis componendae consilia proponebat; id quod plurimis exemplis constat, inprimis in bello Punico secundo, in bello cum Philippo et in aliis.

Etiam illud memoratu dignum est, quam *plana ac simplici formula* pacis foedera a' Romanis fuere perscripta; tantum abest vt illae de industria insidiose et captiose scriberentur *i*). Enuntiatae autem conditiones *sermone illo imperatorio Romano:* qui vel solus populum terrarum dominum arguere posset.

Fecia-

i) Semel fallaciam ac fraudem commissam meminimus in pace cum Mithridate facta, quae ne perscripta quidem fuit. (Appian. Mithrid. c. 70.)

Fecialium opera adhibita eſt ad foederis ſollennia; neque in ea quicquam ad prudentiam ſpectat, niſi quod ritus religioſi ſanctitatem pactioni conciliarunt.

Tandem et id in Romanorum laude habendum eſt, quod *conditionibus pacis exſequendis* ita inuigilarunt, vt nihil omiſſum aut dilatum eſſe vellent; aſpernantes eas artes, quibus per calumniam, dolum malum aut calliditatem differuntur res, vt nouum inde quamuis tenue et exiguum lucellum capiatur, etſi irarum et calamitatum incendio aliquando nepotibus ex ea fraude erupturo.

Eſſent adhuc alia in negotio pacis omnium, quae inter populos exiſtere poſſunt, grauiſſimo memorabilia, quae in rerum geſtarum annalibus occurrunt. Verum ſubſiſtamus in bonis votis pro reip. ſalute et incolumitate bonaque pace Germaniae quam primum reſtituenda.

PP. in Georgia Auguſta pridie Kal. Sept. cIↃ IↃ CCXCV.

INDEX.

INDEX. *)

*) Debetur ille operae iuuenis probi et studii pertinacia fortunae angustias euincentis *Georgii Frid. Wiegmann*, Clausthal. Seminarii philolog. Sodalis.

Philo-

Ptole-

Thraces

INDEX
RERVM ACADEMICARVM
IN QVATVOR HIS VOLVMINIBVS.

Meister. III, 39. — 1781. Jo. Andr. Murray. III, 79. — 1782. Jo. C. Gatterer. III, 108. — 1783. Jo. Benj. Koppe. III, 144. — 1784. Jo. St. Pütter. III, 184. — 1785. Henr. Aug. Wrisberg. III, 255. — 1786. Lud. Kulenkamp. III, 291. Gottfr. Less. 328. — 1787. Jo. Nic. Möckert. III, 344. Aug. Gottl. Richter. 384. — 1788. Jo. Ge. Henr. Feder. IV, 1. Th. Jac. Planck. 32. — 1789. Just. Fr. Runde. IV, 63. Jo. Andr. Murray. 120. — 1790. Jo. Chph. Gatterer. IV, 159. Gottfr. Less. 194. — 1791. Jo. St. Pütter. 242. Henr. Aug. Wrisberg. 268. — 1792. Luid. Kulenkamp. 302. Th. Jac. Planck. 331. — 1793. Just. Fr. Runde. 350. Aug. Gottl. Richter. 392. — 1794. Jo. Ge. Henr. Feder. 416. Jo. Fr. Schleusner. 460. — 1795. Jo. Petr. Waldeck. 485. Jo. Fr. Gmelin. 524. —

Quaestiones constitutae. I. *ab ordine Theologorum:*

In ann. 1785. De Homicidio in semetipso patrato, num iustum sit secundum Christi praecepta et dogmata; an iniustum To. III, 229. 239. — 1786. Num et quatenus confirmari queat? constante numinis prouidentia id effici, vt genus humanum, vniuersim spectatum, continua progressione ad meliorem conditionem assurgat. III, 252. 319. — 1787. De vera et certa Patrum, qui medio secundo, et ineunte tertio seculo praecipue floruerunt, sententia, de ratione siue relatione Filii seu Verbi cum Patre. III, 323. 368. — 1788. De Luxu, num licitus sit e legibus diuinis. III, 378. IV, 19. — 1789. De natura, ambitu et praestantia praecepti euangelici, de diligendis inimicis. IV, 27. 108. — 1790. De disciplina arcani in coetibus christianis a secundo ad quartum seculum, adhibita. IV, 115. 182. — 1791. De interpretatione codicis sacri ad communia reliquos antiquitatis libros interpretandi principia reuocata. IV, 190. 253. — 1792. De vi symbolorum obligandi in veteri ecclesia. 263. 319. — 1793. Narratio critica de interpretatione locorum N. T. de extraordinariis Spir. S. donis. 328. 381. — 1794. De IV euangeliorum origine et canonica auctoritate. 388. 451. — 1795. De momento, quod habet historia Christi in vniuersa religione. 456. 514. — 1796. De librorum symbolicorum vtilitate, et origine moris subscriptionem eorum a doctoribus religionis exigendi. 520. —

II. *ab*

II. *ab Ordine Ictorum:*

1785. De fundamento successionis ab intestato. III, 229. 241. — 1786. De fundamento successionis Germanicae tam allodialis, quam feudalis. III, 252. 319. — 1787. Emigrationem ciuium prohibere vel circumscribere, an, et quatenus fas sit? III, 324. 379. — 1788. Vtrum ex moribus Germanorum, iure communi, legibusque Imp. fas sit emigrare. III, 380. IV, 20. — 1789. De fundamentis genuinis iuris supremae potestatis circa adespota. IV, 27. 109. — 1790. De obligatione liberorum ad facta parentum praestanda. IV, 115. 184. — 1791. De differentia comitiorum imperii, durante interregno et viuo imperatore. IV, 191. 256. — 1792. De differentiis inter tutelam et curatelam aetatis. 263. 320. — 1793. De natura et indole dominii vtilis, eiusque vestigiis, et vsu. 328. 383. — 1794. De historia, indole ac vi remediorum securitatis. 388. 452. — 1795. De vnitate Personae iure Romano, inter patremfamilias et liberos. 457. 516. — 1796. De ambitu et limitibus iuris supremae inspectionis. 521. —

III. *ab Ordine Medicorum:*

1785. De oleorum vnguinosorum vsu. III, 229. 243. — 1786. De irritabilitate animali. III, 252. 320. — 1787. De regeneratione perditae substantiae ossium et partium mollium. III, 324. 370. — 1788. De analysi Vrinae, et origine Calculi ex eius vitiis. III, 380. IV, 22. — 1789. De effectibus Opii. IV, 28. 110. — 1790. De characteribus stirpium ex notis, quas acies sani oculi manifestat, definiendis. IV, 115. 186. — 1791. De Temperamentis hominum. 191. 257. — 1792. De curatione Auditus difficilis. 264. 322. — 1793. De optima extracta parandi methodo. 328. 384. — 1794. De mortis historia, caussis et signis. 389. 453. — 1795. De commercio inter hepar, bilem et animi pathemata. 457. 518. — 1796. De natura febrium neruosarum acutarum. 521. —

IV. *ab Ordine Philosophorum:*

1785. De Calendario Palaestinae oeconomico. III, 230. 247. — 1786. De ortibus et occasibus siderum poëticis. III, 253. 321. — 1787. De Geographia Homeri. III, 325. 374. — 1788. a) De Geographia Africae Herodotea. III, 381. IV, 23. b) De fabulosa Argonautarum Geographia. III, 381. IV, 25. — 1789. Quibus rationibus ac momentis virtus nullo religionis praesidio munita sese tueri possit. IV, 28. 111. —

1790. Vt comparetur vna, vel altera resp. nostrae aetatis, cum vna vel altera rep. veteris Graeciae. IV, 116. Comparatae sunt: resp. Spartana cum rep. Cosaccorum Saporogorum; — Oligarchia Spartana cum Venetorum rep.; — resp. Achaeorum cum democratia Abbatiscellana inter Heluetios, 187. — 1791. a) De Politia veteris vrbis Romae. 191. 259. b) De Geographia Africae Edrisiana, 192. 261. — 1792. a) De fundamentis calculi ab infinito, 264. 323. b) De Aegypti Calendario oeconomico, 265. 325. — 1793. De Asiae Herodoteae difficilioribus explicandis. 329. 386. — 1794. a) De Asiae Herodoteae difficilioribus explicandis, 389. 454. b) De Phoenicum in antiquissima Graecia vestigiis. 390. 455. — 1795. De iure suffragii in societate aequali. 457. 518. — 1796. Historiae vrbis agrique Gottingensis breuiarium. 521. —

Praemia qui tulere:

a) Ab Ordine Theologorum.

1785. Gottfr. Ernst Groddeck. III, 241. — 1786. Jo. H. Heinrichs. 203. — 1787. Jo. Ge. A. Oelrichs. 370. — 1788. Jo. H. Heinrichs. IV, 20. — 1790. Jo. Lud. Schedius. IV, 184. — 1791. Jo. Arbuth. 256. — 1792. Jo. Ph. Kurzmann. 320. — 1793. Jo. Ph. Kurzmann, 383. — 1794. H. Guil. Halfeld, 451. — 1795. C. H. Albers. 516.

b) Ab Ordine Ictorum.

1785. Gust. Hugo. III, 43. — 1786. Fr. Boutterweck. 320. — 1787. Fr. Hirsch. 371. — 1788. Jo. Ant. Lud. Seidensticker. IV, 21. — 1789. Jo. Ant. Lud. Seidensticker, IV, 110. — 1790. C. C. Henr. de Kamptz. 185. — 1791. Ge. Wiese. 257. — 1792. Jo. Frid. de Meyer, 321. — 1793. C. H. Lang. 384. — 1794. Chr. Lud. Runde, 452. — 1795. Just. L. Fr. Brunsich. 517.

c) Ab Ordine Medicorum.

1785. Joach. Dietr. Brandis. III, 246. — 1787. Otto Huhn. 373. — 1788. H. Fr. Link. IV, 23. — 1789. Ge. Chph. Siebold. IV, 111. — 1791. Guil. Ant. Ficker. 528. — 1793. Car. Just. L. de Crell. 386. — 1794. Car. Himly. 453. — 1795. L. H. Chr. Niemeyer. 518.

d) Ab Ordine Philosophorum.

1785. Jo. Ge. Buhle. III, 250. — 1786. Jo. Fr. Pfaff. 322. — 1787. C. Tr. Gottl. Schoenemann. 377. — 1788. a) Jo. Fr. Hennicke.

IV.

IV, 25. b) C. Tr. Gottl. Schoenemann, 25. — 1789. Aug. Matthiae. 114. — 1790. Chr. Engel. 189. — 1791. C. C. Heubach. 261. — 1792. a) Jo. Wilh. Christiani 325. b) Car. H. Chph. Nordmeyer 327. — 1793. Th. Chr. Breiger. 388. — 1794. a) Chr. Gottl. Henr. Froemmichen (Julius Billerbeck). 454. b) J. H. Meyerhoff. 456. — 1795. Chr. Schloezer. 520.

Qui accessisse proxime ad praemia pronuntiati sunt:

a) Ab Ordine Theolog.

1785. Ge. Gu. Block. III, 241. — 1790. Jo. Remond; C. G. M. Hermann. IV, 184. — 1791. Gu. N. Freudenthal. 256. — 1793. Jo. Fr. Moeser. 383. — 1794. Jo. G. B. Russwurm. 452. — 1795. J. G. Brüggemann. 516.

b) Ab Ordine Ictorum.

1785. Jo. Schwarzkopf; Abr. Fr. de Mutach; H. G. Bergsträsser. III, 243. — 1786. Jo. Schwarzkopf. 320. — 1787. Jo. D. de Hammerstein; Jo. Fr. Gu. Schlegel. 372. — 1788. E. Leth; et E. H. Oelrichs. IV, 22. — 1790. Ge. Wiese et Jo. C. C. Wackerhagen. 185. — 1791. Wackerhagen; Ern. de Oeynhausen. 257. — 1792. Jo. C. Brandenburg, et H. A. Lehzen. 322. — 1793. Brandenburg. 384. — 1795. F. C. Witte. 517.

c) Ab Ord. Medicorum.

1785. J. Arnemann. III, 246. — 1787. A. Jo. Ge. Murray. 374. — 1788. C. H. de Olnhausen. IV, 23. — 1793. S. Anschel. 386.

d) Ab Ord. Philosoph.

1785. Ge. Fr. Walchius. III. 250. — 1786. Jo. C. Schaubach. 322. — 1787. H. Schlichthorst. 377. — 1788. C. Tr. Schoenemann. IV, 25. — 1789. C. G. M. Herrmann. 114. — 1790. Herrmann, et C. Engel. 189. — 1791. a) Jo. Binder 261. b) Jo. Ph. Kurzmann. 263. — 1792. Jo. Binder. 325. — 1795. C. Gu. Hoppenstedt. 520.

ERRORES

ERRORES TYPOGRAPHICI.

p. 60. l. 13. *antiquitas* leg. antiquitus
p. 77. not. *) lin. vlt. leg. Nam instituta esse videntur non nisi a Dracone
p. 79. l. 12. δημοτιτῶν l. δημοτικῶν
p. 81. l. 8. *davinatut* l. damnatus
p. 82. l. 1. 72 l. 82
p. 99. l. 4. a fine *an* l. aut et l. 5. a fine, *aut* l. an
p. 154. l. 5. *cantaminarunt* l. contaminarunt
p. 168. l. 13. *rapetiit* l. repetiit
p. 183. l. 15. *neceſſartum* l. neceſſarium
p. 186. l. 15. *butanices* l. botanices
p. 242. l. 17. *Sereniſſimum Principerum* l. Sereniſſimorum Principum
p. 282. l. 2. *obium* l. obuium
p. 372. l. 19. *Epid.* l. Epod.
p. 413. l. 26. *inſtitiae* l. iuſtitiae
p. 432. l. 31. *Drmetrium* l. Demetrium
p. 442. l. 25. *anre* l. ante
p. 470. l. 10 a fine *epport.* l. opport.
p. 4[illegible]. l. 10. *moderatice* l. moderatrice